

„Mai mult ca sigur Marcel Aymé va supravieţui prin superbele sale nuvele. Libertatea acestora atinge uneori extravaganţa. Umorul şi vivacitatea îl situează pe o poziţie de unde nu mai poate fi îndepărtat."

Pierre de Boisdeffre

ISBN 978-973-21-0917-5

9 789732 109175

edituraminerva.ro

Biblioteca Pentru Toţi

serie nouă 109 (1639)

MARCEL AYMÉ eloiza • 15 nuvele

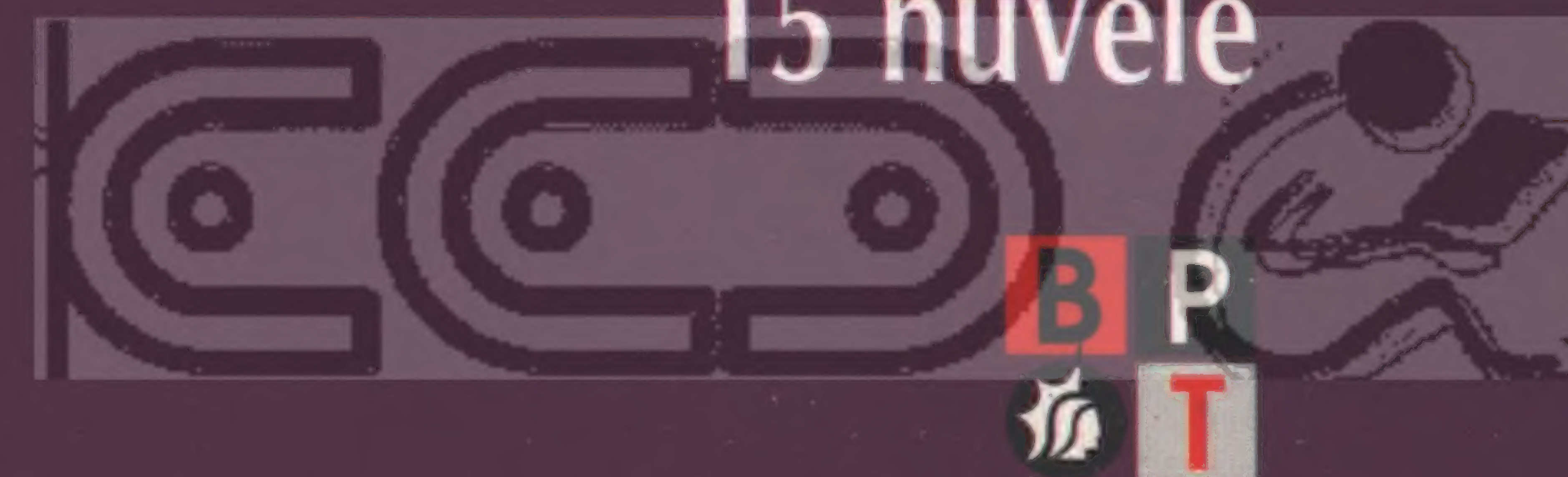

MARCEL AYMÉ

eloiza

15 nuvele

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
AYMÉ, MARCEL
Eloiza: 15 nuvele / Marcel Aymé ; trad.: Florica şi J. L. Courriol ; pref. şi cronologie: J. L. Courriol. - Bucureşti : Minerva, 2008
ISBN 978-973-21-0917-5

I. Courriol, Florica (trad.)
II. Courriol, Jean-Louis (trad. ; pref.)

821.133.1-32=135.1

MINERVA S.A.
Redacţia şi sediul social:
Bd. Metalurgiei nr. 32-44, cod 041833, sector 4, Bucureşti
O.P. 82 – C.P. 38
Tel.: (021) 461.08.08, 461.08.10; Fax: (021) 461.08.09
www.edituraminerva.ro

Tipărit la *MEGApress holdings S.A.*

MARCEL AYMÉ

eloiza
15 nuvele

Prefaţă de Florica Courriol şi
Jean-Louis Courriol

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI • 2008
EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI

Coperta colecţiei: Cristina Dumitrescu

Redactor: Alina Nicolae-Perţea
Tehnoredactare computerizată: Elena Marin

PREFAŢĂ

Marcel Aymé s-a născut la Joigny (Yonne) în 29 martie 1902 şi a murit la Paris, în 14 octombrie 1967. Copil firav, a fost crescut de bunică şi de o mătuşă, după moartea mamei sale pe care abia dacă a cunoscut-o. Viitorul scriitor avea numai doi ani când aceasta s-a prăpădit şi toată viaţa lui de adolescent va fi marcată de absenţa ei. Nici pe tatăl lui, care şi-a încredinţat cei şase copii bunicii şi mătuşii lui Marcel, nu l-a cunoscut prea bine. La sfârşitul studiilor – relativ bune –, în timpul cărora se afirmă pasiunea lui pentru matematică, este lovit de o boală gravă care îl va împiedica să dea concursul la Şcoala Normală Superioară, dar îi va permite, în schimb, să citească mult şi, în cele din urmă, să scrie.

Primul lui roman va fi scris în 1925, *Brûlebois (Ardelemne)*, publicat în 1926. Al doilea, *Aller-retour (Dus-întors)*, este aceptat de marele editor Gallimard şi apare în 1927.

Din 1930 scriitura devine meseria lui. Primul lui mare succes de librărie îl obţine cu celebrul roman *La Jument verte (Iapa verde)*. Cariera lui de scriitor abia începe. Devine unul dintre cei mai buni nuvelişti din secolul XX cu *Le Passe-Muraille* (*Omul care trece prin zid)* – 1946 şi *Le Vin de Paris (Vinul de Paris)* – 1947. Dintre romanele sale trebuie amintite *La Table-aux Crevés (Locul crăpaţilor)* – 1929, *La Vouivre (Stima lacurilor)* – 1943, *Le Chemin des écoliers (În calea şcolarilor)* – 1946 şi *Uranus (Uranus)* – 1948, scrise după Eliberare. Toate acestea sunt una dintre cele mai dure şi mai nemiloase descrieri ficţionale ale perioadei Ocupaţiei germane, când populaţia franceză se luptă mai mult cu raţionalizarea alimentară şi piaţa neagră decât cu ocupanţii nemţi, cu care învaţă să colaboreze fără prea multe remuşcări de conştiinţă.

Romanele lui Marcel Aymé din această ultimă perioadă denunţă cu ironie şi indulgenţă, sarcasm şi

tandreţe, totodată, comportarea francezilor păcătos de omenească din acest moment greu al istoriei lor . El denunţă fără nicio reţinere imperialismul intelectual şi moral al ideologiei comuniste preponderente după al doilea război mondial. Dacă ne amintim că Partidul comunist francez, unul dintre cele mai „ortodoxe" şi mai încuiate partide comuniste occidentale, ultimul care va condamna – cu un fel de sfială – totalitarismul sovietic, reprezintă, cu 25 % din voturi, o adevărată putere în stat până în anii '70, putem să înţelegem uşor de ce Marcel Aymé, cu refuzul lui de a se înclina în faţa oricărei dictaturi intelectuale ori politice, a fost nu o dată marginalizat şi atacat.

Din acelaşi motiv, acest mare scriitor francez contemporan, care a avut cinstea supremă de a fi editat în colecţia Pléiade – consacrare scriitoricească mult mai importantă decât intrarea la Academia Franceză – nu a fost tradus decât în mod extrem de parţial în româneşte. În afară de o nuvelă cu tentă fantastică, *Le Passe-Muraille (Omul care trece prin zid)*, fără aluzii politice, este necunoscut publicului român atât de bine informat altfel despre literatura franceză, prin traduceri numeroase şi de multe ori foarte bune.

Culegerea de nuvele pe care o prezentăm cititorilor români are menirea să-l introducă pe Marcel Aymé în conştiinţa literară românească după exact patruzeci de ani de la moarte. Sperăm că se va aprecia la adevărata ei valoare o literatură din cele mai rafinate, scrisă într-o franceză extrem de nuanţată şi de expresivă, totodată foarte atentă la calitatea scriiturii, cât şi la forţa, uneori extrem de crudă – limbajului popular. Marcel Aymé este un autor care iubeşte limba franceză şi o mânuieşte cu o artă absolut sigură, dar ştie să facă loc forţei pitoreşti specifice expresiilor limbii vorbite. Ironia, sarcasmul, umorul sunt calităţi eminente ale unui scriitor pentru care sinceritatea convingerilor este o valoare intelectuală fundamentală.

Este o primă treaptă în descoperirea de către cititorii români a unei opere literare extrem de vastă şi de diversă. Nu trebuie uitat că Marcel Aymé a scris, de asemenea, mai multe eseuri pline de vigoare ca, de pildă, *Le Confort intellectuel (Confortul intelectual)* – 1949, care denunţă inadmisibila inerţie a celor care ar trebui să fie mereu gata de luptă, intelectualii. Este totodată unul dintre cei mai fecunzi dramaturgi ai secolului trecut cu cel puţin cinci piese de teatru care au avut atunci mare succes: *Vogue la galère (Fie ce-o fi!)*,

Lucienne et le boucher (Luciana şi măcelarul) – 1947, *Clérambard (Clérambard)* – 1950, *La tête des autres (Capul ălorlalţi)* – 1952, *La mouche bleue (Musca albastră)* – 1957, *Louisiane (Louisiana)* – 1961. Toate ar merita să fie traduse şi ar îmbogăţi repertoriul francez al teatrelor româneşti cu opere dotate cu un simţ acut al scrituri teatrale. Să nu uităm nici opera lui cea mai cunoscută, poate, poveştile pentru copii, dar şi pentru adulţi, *Les Contes bleus et les Contes rouges du Chat perché (Basmele albastre şi Basmele roşii ale Motanului cocoţat)* care încep să apară din 1934 şi redau povestea înduioşătoare, dar şi crudă a copilăriei la ţară a lui Delphine şi Marinette, două fetiţe care trăiesc printre animale vorbitoare la fel de amuzante şi de sfătuitoare ca cele ale lui Jean de La Fontaine.

Cartea de faţă este prima dintr-o listă – pe care o sperăm lungă – de traduceri publicate sub egida Institutului nostru care îşi propune să formeze viitorii traducători necesari Culturii Române pentru a metamorfoza intrarea oficială şi teoretică, deocamdată, a României în Europa printr-o adevărată descoperire a valorilor literare româneşti fundamentale. În sens invers, nevoia este mai acută decât s-ar crede: mulţi

scriitori francezi mari, cum este Marcel Aymé, sunt încă ignoraţi sau nu îndeajuns de cunoscuţi. Ne gândim la unul dintre cei mai profunzi, cum este Jules Romains, de exemplu. Alţii, traduşi demult, n-au fost traduşi la adevărata lor calitate literară – ne gândim în special la Emile Zola, monument scriitoricesc tălmăcit în mod superficial uneori.

Vrem să le mulţumim tuturor masteranzilor de acum doi ani ai Institutului „Liviu Rebreanu“ de Cercetare în Traducere Literară şi Simultană pe care îl conducem, în cadrul Universităţii din Piteşti, împreună cu profesorul Gabriel Pârvan, colegul nostru şi traducătorul un cunoscut traducător al lui Verlaine şi Prévert. Nu-i putem numi aici pe toţi, în cadrul prefeţei, dar mulţumirile noastre se îndreaptă în mod special spre Carmen Antal, Adriana Apostol, Venera Avram, Loredana Bloju-Mercan, Cristian Ion, Aurelia Iordache, Clementina Niţă-Vlad, Cristina Paraschiva, pentru pasiunea cu care s-au aplecat asupra nuvelelor lui Marcel Aymé; ei sunt, într-un fel, co-autorii acestor traduceri. Îi mulţumim de asemenea domnişoarei asistentă Ina Ciodaru, care a acceptat să revadă integral textul în prima lui versiune.

Vrem să le mulţumim sincer Editurii Minerva, în special doamnei Ana Munteanu, care a înţeles exact valoarea literaturii lui Marcel Aymé, cât şi doamnei Alina Nicolae-Perţea, care a corectat cu pasiune aceste nuvele – pentru sprijinul lor preţios.

De asemenea nu putem să nu-i mulţumim pentru amabilitate şi susţinere domnişoarei Fanny Chartres de la Institutul Francez din Bucureşti, fără de care acest proiect nu s-ar fi realizat. Mulţumirile noastre se îndreaptă şi spre domnişoara Judith Oriol, care a exersat aceleaşi funcţii importante la Bucureşti acum câţiva ani şi care, de asemenea, a sprijinit în mod hotărâtor, eforturile noastre comune.

***Florica Courriol**, lector de Limba şi Literatura Română la Universităţile din Lyon şi Piteşti şi la Institutul „Liviu Rebreanu", doctor în Literatură comparată al Universităţii Lyon 2 Lumiére*

***Jean-Louis Courriol**, Profesor Agrégé de l'Université în Limbi Clasice, Profesor Univ. Doctor de Stat de Limba şi Literatura Română la Universităţile din Lyon şi Piteşti, Preşedintele Institutului „Liviu Rebreanu"*

TABEL CRONOLOGIC

1902 Pe29 martie, se naşte la Joigny, Marcel Aymé, fiul lui Faustin Aymé, militar, şi al Emmei Monamy.

1904 Moare mama sa. Marcel şi sora sa, Suzanne, vor fi crescuţi de bunicii materni la Villers-Robert, un sat din munţii Jura. Acolo, viitorul scriitor va fi înconjurat cu multă afecţiune şi va avea ocazia să descopere viaţa pitorească de la ţară.

1910 M. Aymé intră la colegiul De l'Arc, în oraşul Dole.

1919 La 8 iulie, obţine bacalaureatul în mod strălucit. Dar, după ce începe să pregătească la Besançon concursul de admitere la prestigioasa Ecole Polytechnique din Paris, se îmbolnăveşte de „gripa spaniolă" şi este constrâns să se întoarcă la Dole, la mătuşa lui, Léa, care va avea grijă de el.

1921 Efectuează un stagiu la sucursala Banque de France din oraşul Dole.

1922 Efectuează serviciul militar în armata Franței, care ocupă atunci o bună parte a Germaniei învinse.

1923 Se înscrie, în noiembrie, la Facultatea de medicină din Paris. Nu va mai părăsi niciodată capitala Franței, unde locuiește în arondismentul XVII.

1925 După ce renunță la studiile de medicină, începe să scrie la insistențele surorii lui, Camille.

1926 Apare, în septembrie, primul său roman intitulat *Brûlebois* (Ardelemne) la „Les Cahiers de France".

1927 I se acordă, în februarie, premiul Corrard dotat cu 3000 de franci. Este primul pas literar care atrage asupra lui atenția editorilor francezi. Editura NRF îi publică al doilea roman *Aller-retour (Dus-întors)* în octombrie.

1928 Lucrează pentru puțin timp ca ziarist la „Agence Radio". În octombrie apare cartea *Les Jumeaux du diable (Gemenii diavolului),* dar Marcel Aymé nu e mulțumit de activitatea lui scriitoricească. Gaston Gallimard, fondatorul celebrei edituri franceze cu același nume, îl convinge să scrie mai departe nuvele – *Et le monde continua (Și lumea continuă), La Fée du métro (Zâna din metrou).*

1929 Noul său roman, *La Table-aux-Crevés,* obține premiul Renaudot, al doilea premiu literar francez ca importanță după prestigiosul Goncourt, la care visase îndelung. Este primul lui mare succes (cartea e apreciată, printre alții, de André Gide).

1930 Apare *La Rue sans nom (Strada fără nume),* premiat de cititoarele revistei feminine Minerva! Marcel Aymé începe să fie considerat unul dintre cei mai dotați romancieri ai epocii.

1931 Editura Gallimard îi acordă, în consecință, un stipendiu lunar ce îi permite să trăiască independent. Se căsătorește în aprilie cu Marie-Antoinette. Apare *Le Vaurien (Netrebnicul),* roman mai puțin apreciat de critica vremii.

1932 Se publică *Le Puits aux images (Puțul cu imagini).* Marcel Aymé scrie primele pagini din *La Jument verte (Iapa verde).* În paralel, își începe activatea de ziarist care va fi extrem de bogată: colaborează la nenumărate reviste de prim plan: *Candide, Les Nouvelles Littéraires, La revue du Cinéma* etc.

1933 Apare *La Jument verte,* în iunie. Cartea stârnește un adevărat scandal (este acuzat de pornografie), dar obține un mare succes de public (76.000 de exemplare vândute într-un singur an!).

1934 Apare o primă culegere de nuvele publicate în diferite reviste, *Le Nain (Piticul).* Marcel Aymé redactează primele povești din viitoarele *Contes du Chat perché (Poveștile Motanului cocoțat).*

1937 I se publică, în foileton, romanul *Gustalin.*

1938 iunie: Vede lumina tiparului culegerea de nuvele *Derrière chez Martin (În dos la Martin)*, iar în iulie, acelaşi an: *Silhouette du scandal.*

1939 *Poveştile Motanului cocoţat*, strânse în volum la NRF, obţin premiul Chantecler. Tot acum apare şi *Le boeuf clandestin (Vita clandestină).* În iunie este declarat al doilea război mondial, dar, cu sănătatea sa şubredă, M. Aymé nu va fi încorporat, deşi ar dori să lupte.

1940 septembrie: Se angajează la ziarul *Aujourd'hui (Azi)*, în echipă cu Robert Desnos, Jean Anhouilh, Marcel Carné.

1941 Gallimard îi publică romanul *Travelingue.*

1943 La acelaşi editor apare culegerea de nuvele *Le Passe-Muraille (Omul care trece prin zid)*, în aprilie, iar în noiembrie, *La Vouivre (Stima lacurilor)* – roman ce stârneşte entuziasmul lui Gaston Gallimard şi care va fi ecranizat în 1989.

1944 La editura Grasset, unde va publica numai teatru, apare prima piesă: *Vogue la galère (Fie ce-o fi!).*

1946 Apare *Le Chemin des écoliers (În calea şcolarilor).*

1947 aprilie: Se publică culegerea *Le Vin de Paris (Vinul de Paris).*

1948 Apare romanul *Uranus* (ecranizat în 1990).

1949 Gallimard publică eseul *Le Confort intellectuel.*

1950 Apare ultimul volum publicat în timpul vieţii, la Gallimard, o culegere de nuvele intitulată *En arrière (Înapoi).*

1950-1967 În ultimii ani ai vieţii, Marcel Aymé îşi concentrează cea mai mare parte a activităţii scriitoriceşti în direcţia teatrului. Numeroase piese îi sunt jucate pe scenele pariziene, printre care *Les Oiseaux de Lune (Păsările din Lună)* – 300 de reprezentaţii. Nu părăseşte însă total romanul.

1960 Îi apare *Les Tiroirs de l'inconnu (Sertarele necunoscutului).*

1967 La 14 octombrie scriitorul moare de cancer la pancreas, după ce reuşise să termine de corectat manuscrisul ultimei culegeri de nuvele *Enjambées (Cu paşi mari).*

I

LEGENDĂ POLDEVĂ

Trăia odată, în oraşul Cstwertskst, o domnişoară bătrână, pe nume Marichella Borboïe, care îşi câştigase pe drept cuvânt o vastă reputaţie de pioşenie şi virginitate.

Asculta cel puţin o slujbă pe zi, se împărtăşea de două ori pe săptămână, făcea donaţii mari în contul bisericii, broda feţe de masă pentru altar, împărţea ajutoare săracilor celor mai merituoşi.

Îmbrăcată mereu în negru, indiferent de anotimp, vorbind cu bărbaţii doar în cazuri extreme, când era absolută nevoie, şi atunci cu privirea plecată, nu le inspira niciunul din gândurile cele rele care împing la păcat, cât despre ea, nici nu le bănuia.

În fine, ca pentru a-i permite să se desăvârşească în perfecţiune, Dumnezeu îi trimise o mare şi dureroasă

încercare cu care, miracol demn de un suflet evlavios, ea părea că-şi întreţine pietatea.

Dra Borboïe crescuse, cu o grijă dintre cele mai tandre şi vigilente, un nepot rămas orfan, pe numele lui Bobislas.

Pe copilul acesta drăgălaş, care promitea mult şi pe care îl şi vedea devenind notar, fata bătrână, în simplicitatea ei şi plină de încredere în reputaţia profesorilor din această instituţie, îl încredinţase Liceului de Stat, unde băiatul nu întârzie să se pervertească.

Anul de filosofie, după cum se întâmplă prea des sub îndrumarea profesorilor atei, i-a fost deosebit de nefast.

Acolo a învăţat mecanismul pasiunilor umane doar pentru a şi le asculta mai bine pe ale sale şi pentru a se folosi de ale celorlalţi. S-a apucat să fumeze, să bea şi să privească femeile cu nişte ochi înflăcăraţi de pofte viclene.

Cum n-avea niciodată astfel de priviri faţă de domnişoara bătrână şi pentru că veselia vinului era pusă pe seama bunei dispoziţii, acesteia nici măcar nu-i trecea prin cap că nepotul ei o luase pe calea pierzaniei.

La terminarea liceului, Bobislas intră ucenic la notarul din Cstwertskst şi, chiar în timpul stagiului său acolo, îşi dezvălui mârşăvia. Într-o după-amiază, când notarul era plecat, Bobislas luă banii din casă şi o violă pe notăriţă şi pe cele două servitoare, obligându-le apoi

să meargă cu el în pivniţă, ca să se îmbete cu toţii cu votcă şi mai multe feluri de vin. Din fericire, cele şapte fete ale notarului nu erau în ziua aceea acasă, însă pagubele erau şi aşa foarte mari. Soţul batjocorit şi păgubit îl alungă pe stagiar şi se plânse Drei Borboïe.

Domnişoara bătrână, cu inima zdrobită de revelaţia unei perversităţi atât de precoce, îşi încredinţă durerea lui Dumnezeu şi se angajă curajoasă să-l readucă pe nepotul ei pe calea cea bună. Dar fu în zadar. Încercând zeci de meserii fără să se oprească la nici una, netrebnicul decăzu din ce în ce mai mult.

În oraşul Cstwertskst nu se mai vorbea decât despre proasta lui purtare, despre orgiile şi scandalurile sale, despre fetele şi nevestele pe care le condamna la ruşine şi dezonoare sau despre fetele de nimic cu care se încârdăşea.

Timp de cinci ani, Dra Borboïe stărui în convingerea ei că tânărul se va îndrepta într-o bună zi şi consumă neobosit, pentru această cauză, bunele sfaturi şi discursurile pioase, ca şi banii necesari pentru a le vedea fructificate.

În cele din urmă, înţelese că mărinimia ei nu făcea decât să-l împingă în păcat şi contă pe lecţiile pe care nevoia i le-ar putea da ca să-l îndrepte spre datorie. Într-o seară, când veni să-i ceară bani, avu curajul să-l refuze.

Aşa stăteau lucrurile când izbucni războiul. De mult timp, poporul poldev trăia în conflict cu vecinul său, poporul molton. În orice moment, se iscau noi neînţelegeri între cele două mari State care aveau cu atât mai puţine şanse să se înţeleagă cu cât dreptatea era de partea amândurora.

Situaţia era deja foarte tensionată, când un incident grav puse gaze pe foc. Un băieţel din Moltonia făcu pipi, intenţionat, peste frontieră, stropind teritoriul poldev, cu un surâs batjocoritor.

Era prea de tot pentru onoarea poporului poldev, a cărui conştiinţă se revoltă, şi mobilizarea fu decretată imediat.

Se făcu mare vâlvă în oraşul Cstwertskst. Bărbaţii fură chemaţi să apere patria aflată în pericol, iar femeile începură să tricoteze pulovere.

Dra Borboïe, care lucra foarte mult, se distinse prin cantitatea mare de pulovere şi lucrătura-i foarte strânsă a lânei şi aprinse cele mai groase lumânări pentru victoria trupelor poldeve. Bobislas, care împlinea douăzeci şi opt de ani, fu mobilizat pe loc în regimentul husarilor care-şi avea garnizoana în oraş.

Ţanţoş în uniforma cu galoane şi şireturi milităreşti, cu cuşma pe cap şi cu baioneta care, atârnând la spate, îi lovea în mers piciorul, deveni rapid exagerat de conştient de importanţa-i şi de prerogativele de apărător glorios al teritoriului poldev.

Îndrăzneala şi insolenţa lui depăşiră aproape orice limită. În aşteptarea plecării la luptă, războiul nu însemna pentru el decât chefuri şi distracţie şi, sub pretext că urma să o încaseze în locul civililor, pretenţiile lui faţă de aceştia deveneau cu fiecare zi mai exorbitante şi din cale afară. Nu exista în oraş femeie sau fată pe care să nu fi îndrăznit s-o atingă cu privirea sau cu mâna, urmărindu-le şi hărţuindu-le până în biserică şi chiar până în casele lor, storcând de bani fără pic de ruşine vreun tată sau soţ îngrozit, tâlhărind la nevoie trecătorii, chipurile ca astfel să-şi plătească contribuţia pentru apărarea ţării.

Dra Borboïe, care păstrase până atunci o urmă de tandreţe pentru nepotul rătăcit, începu să-l urască cu toată patima şi toată forţa de care doar virtutea poate fi capabilă în faţa unei creaturi întruchipând viciile cele mai josnice. Această ură, pe care o considera una dintre datoriile ei cele mai sfinte, nu-l împiedica pe bădăranul de soldat să o viziteze. Un potop de înjurături abominabile îl anunţa din capătul străzii unde locuia domnişoara bătrână. Împleticindu-se, cu baioneta care se lovea şi se poticnea de toate mobilele, cu o înjurătură în loc de salut, îi dădea de înţeles prin răcnete şi insulte că trebuia să se grăbească să scoată banii.

În repetate rânduri, pentru că ea întârziase să se execute, scosese baioneta pe jumătate din teacă, ameninţând-o că o va spinteca în două.

În fine, după şase luni de o astfel de viaţă de vagabondaj şi tâlhărie, husarul Bobislas fu îmbarcat cu tot cu cal într-un vagon şi expediat direct pe front. Întregul oraş răsuflă uşurat şi bucuria oamenilor cinstiţi fu atât de mare, încât un comunicat dintre cele mai optimiste dat în ziua plecării lui trecu neobservat. Cât despre Dra Borboïe, i se păru că începe o nouă viaţă, una plină de linişte şi lumină. Atingea, în timp ce-şi recita rugăciunile, tonalităţi de o suavitate angelică, iar noaptea, în somn, auzea adierea aripilor serafimilor.

Trecuseră şase luni de la plecarea lui Bobislas, trupele poldeve avuseseră succese şi înfrângeri deopotrivă, când o epidemie de gripă infecţioasă făcu ravagii în oraşul Cstwertskst.

Dra Borboïe fu printre primele lovite de boală şi aşteptă moartea cu seninătate. După ce îşi făcu testamentul în favoarea operelor celor mai caritabile din ţinut şi primi, lucidă şi smerită, ultima împărtăşanie, muri la ora cinci dimineaţa cu cuvintele lui Dumnezeu pe buze. Zvonul se răspândi în oraş şi concluzia generală fu că bătrâna fată urma să ia cina în aceeaşi seară cu îngerii din Rai.

Ajungând în apropierea Porţilor Raiului, văzu un spectacol straniu din care nu înţelese nimic la început. Căile de acces erau blocate de coloane de militari care defilau cu zgomot între două rânduri de civili culcaţi

sau aşezaţi pe pământ şi care-i contemplau pe soldaţi cu o privire întunecată şi deznădăjduită.

Dra Borboïe urca cu paşi mărunţi, fără griji, în flancul coloanei, când îşi auzi numele. Întorcând capul, îl recunoscu, printre civilii aşezaţi pe marginea drumului, pe notarul căruia Bobislas îi dezonorase soţia.

Bărbatul, care se stinsese cu cincisprezece zile înaintea ei, veni să-i prezinte omagiile şi, cu o bunăvoinţă ironică în surâs, o întrebă unde se duce aşa de grăbită.

– Mă duc, spuse ea, să-mi închei socotelile.

– Vai! oftă notarul, mai e până ne vine nouă rândul să ne încheiem socotelile.

– Asta s-o credeţi dumneavoastră. Tare aş vrea să ştiu de ce m-ar refuza pe mine.

– E simplu şi n-aveţi decât să deschideţi ochii ca să vă convingeţi. De când războiul face ravagii de-o parte şi de alta a frontierei poldeve, nu e loc aici decât pentru militari. Intră în Rai în coloane de câte patru şi fără nicio examinare, fără să se ţină cont în niciun fel de păcatele pe care le-ar fi putut comite.

– Să fie oare posibil? murmură domnişoara bătrână. Dar ar fi groaznic…

– Ba e foarte corect. Cei care mor pentru o cauză nobilă au meritat din plin să intre în Ceruri. Acesta e şi cazul soldaţilor poldevi care, luptând pentru o cauză dreaptă, l-au atras pe Dumnezeu de partea lor. La fel şi

militarii din Moltonia. Nu ni se spunea, însă Dumnezeu ţine şi cu ei. Toţi adunaţi înseamnă multă lume şi tare mi-e teamă că războiul o să mai dureze destul. De ambele părţi moralul e ridicat, iar generalii nu au fost niciodată mai ingenioşi ca acum. Nu trebuie să ne facem speranţe că or să se ocupe de noi înainte de terminarea războiului. Ba chiar ar trebui să zicem mersi dacă nu ni s-au rătăcit dosarele în harababura asta.

Dra Borboïe fu la început foarte deprimată de cele dezvăluite de notar. După ce reflectă mai bine, se îndoi însă de adevărul celor spuse. Un om destul de cinstit în timpul vieţii, notarul nu dăduse niciodată dovadă de prea mult zel în cele religioase, ci, mai mult, dobândise reputaţia de a fi pe cât de avar, pe atât de gurmand. Nici nu trebuie mai mult ca sufletul cuiva să-i fie osândit pierzaniei.

Soldaţii, pe jos sau pe cai, năvăleau tot într-un cântec pe sub Porţile Raiului, ale căror împrejurimi, frumos netezite, formau o mare esplanadă. Aşezat pe un nor aproape de porţi, Sf. Petru le domina, în timp ce supraveghea intrarea trupelor şi le număra.

Dra Borboïe, cu naivitatea unei conştiinţe curate, pătrunse semeaţă în centrul esplanadei. Un arhanghel veni în întâmpinarea ei şi îi spuse cu o voce extrem de suavă, care suna ca o muzică ruptă din Rai:

– Mamaie, înapoi. Ştiţi bine că esplanada este interzisă civililor.

– Înger dragă, cu siguranţă nu ştiţi cine sunt eu. Sunt Dra Borboïe, din Cstwertskst. Am şaizeci şi opt de ani, sunt încă virgină şi cred că am trăit întotdeauna cu iubire şi frică de Dumnezeu. Preotul din parohia mea, care era şi duhovnicul meu...

Etalându-şi cu inocenţă titlurile în faţa indulgentului tribunal, îşi continua drumul, fără să ţină cont de împotrivirea arhanghelului care tot încerca să o întrerupă, dar degeaba.

– Dar nu înţelegeţi când vă spun că esplanada...

– Rugăciune de dimineaţă, rugăciune întru iertarea păcatelor, apoi întotdeauna negreşit slujba de la ora şase. După liturghie, invocaţie specială către Sfântul Iosif şi mulţumire Fecioarei. Mătănii la ora zece, urmate de citirea unui capitol din Evanghelie. Binecuvântarea la prânz...

În ciuda ordinelor, arhanghelul nu se mai putu abţine să nu o asculte şi-şi plecă îngăduitor urechea la cele spuse de ea. Pentru astfel de creaturi celeste, nu există nimic mai înduioşător şi mai captivant ca enumerarea meritelor şi operelor unei fete bătrâne pline de pioşenie. Interesul pe care-l acordăm aici, jos, pe pământ, lecturii unui roman de Alexandre Dumas nu ne dă nici cea mai vagă idee despre emoţia delicios de tulburătoare care-i cuprinde pe arhangheli la enunţarea

acestor mici şi nenumărate eforturi zilnice în numele binelui.

– Ştiţi ce, spuse bunul arhanghel, cazul dumneavoastră mi se pare interesant. Vreau să încerc să fac ceva pentru dumneavoastră.

O conduse pe Dra Borboïe până la poalele norului unde trona Sfântul Petru şi, înălţându-se printr-o bătaie de aripi, merse să-i vorbească, la urechea dreaptă, renumitului Deţinător de chei, care-l ascultă cu atenţie fără să scape însă din ochi şirul soldaţilor.

Lucrul era ca şi rezolvat, iar consemnul era pe cale de a fi anulat în favoarea Drei Borboïe, când un alt arhanghel veni la urechea stângă şi-l informă că marea ofensivă de primăvară începuse la frontiera poldevă. Sfântul Petru făcu un gest prin care părea că-i alungă pe toţi civilii creaţiei divine şi se puse pe tunat directive.

Împinsă înapoi în mulţimea de civili pe drumul pe care venise, Dra Borboïe, cuprinsă de o spaimă groaznică, străbătea acum din nou rândul trupelor care se îngrămădeau în număr din ce în ce mai mare.

Infanterişti, genişti, vânători de munte, dragoni, tunari, un amestec de arme înaintau fără să urmeze o ordine precisă, lăsând să se înalţe un freamăt puternic în urma lor. Gradaţii dădeau ordine, soldaţii cântau, se înjurau unii pe alţii sau se înjurau trupele între ele, opreau civilii, se luau de femei şi răcneau în cor cântece obscene specifice tradiţiilor vitejeşti.

Din când în când, câte o gâtuire bloca rândul interminabil, şirurile intrau unele într-altele, iar dezordinea şi aşteptarea declanşau furtuni de înjurături fără sfârşit, artileriştii îi insultau pe infanterişti cărora le căşuna, la rândul lor, pe dragoni sau grenadieri.

Asurzită de hărmălaie, Dra Borboïe nu era departe de gândul că se află deja în iad. Buimăcită, mergea de-a lungul drumului şi de cele mai multe ori prin şanţ, căutându-l prin mulţimea de civili apatici pe notarul din Cstwertskst sau orice altă faţă cunoscută a cărei companie ar fi putut-o îmbărbăta în greaua încercare prin care trecea.

I se întâmplă de mai multe ori să se izbească de vreun refren scârbos trâmbiţat de o sută de voci. În cele din urmă, ostenită şi disperată, se aşeză pe marginea şanţului, cu lacrimile şiroindu-i pe faţă.

O încurcătură, ce se produsese la o mică distanţă în rândul trupelor, blocă plutonul de husari în faţa Drei Borboïe. Aşezat în fruntea trupei sale, un căpitan bătrân cu mustaţa albă, îşi ţinea cu mândrie, sub braţ, capul împodobit cu calpac de husar şi încerca să-şi calmeze trupa nerăbdătoare.

Enervat el însuşi de aşteptarea care se prelungea, îşi înfipse capul în vârful sabiei şi, imediat, întinzând braţul, îl înălţă ca să vadă ce se petrece în faţă. Dintr-odată, o puternică exclamaţie de indignare îi atrase atenţia drei Borboïe.

– Tunete şi fulgere! strigă bătrânul căpitan. Tot porcii ăştia de hamalişti sunt de vină. Eram sigur! La naiba! Cine dracu mi-a adus hamalişti în Rai? Numai hamaliştii ăştia mai lipseau în Rai! De ce nu şi lucrători la gaze? Dumnezeii lor!

Şi toţi husarii din jurul lui, ridicaţi în scări, se puseră pe urlat:

– Jos cu hamaliştii! Hamaliştii, nemernicii! În iad cu ei!

Vocile astfel reunite au intonat un imn în propria lor onoare, care începea aşa:

Când husarul din Cstwertskst
Soseşte-n garnizoane,
Toate fetele din Cstwertskst
Ies pe balcoane.

Dra Borboïe nu mai avea nicio îndoială că avea în faţa ei husarii garnizoanei din Cstwertskst.

Şi într-adevăr îl recunoscu pe bătrânul căpitan cu mustaţa albă, pentru că-l văzuse în repetate rânduri târându-şi sabia pe pavajul din oraş. Ba avea chiar şi o amantă, o fată de moravuri uşoare, căreia îi cumpăra haine de blană şi rochii de mătase.

Bătrâna domnişoară se cutremură la gândul că Porţile Cerului erau deschise unui om vinovat de a fi avut o amantă.

Urmărind rând cu rând cu privirea, ea descoperi şi alte figuri cunoscute, printre care şi pe aceea a unui tânăr sublocotenent, frumos ca o fată. Îi plăcea compania băieţilor la fel de frumoşi ca şi el, faptul acesta punându-i pe socoteală unele lucruri pe care ea nu le înţelegea prea bine, dar care i se păreau însă suspecte, căci doamnele vorbeau despre ele pe şoptite.

Şi iată că, în ciuda acestora, şi el se ducea direct în Rai.

Dra Borboïe ajunsese cu privirea-i iscoditoare până în ultimul rând, când, mirată, scăpă un ţipăt de indignare. Tocmai îl recunoscuse, în cavaleristul care închidea rândurile, în coada plutonului, pe canalia de nepotu-său, Bobislas.

Şi atunci, împinsă de un sentiment de revoltă, se ridică pe marginea şanţului. Netrebnicul ăsta fără inimă şi onoare, banditul ăsta, destrăbălatul ăsta cinic, dedat la viciile cele mai ruşinoase, ăstuia i se oferea gloria Raiului fără nicio discuţie, pe când ea trebuia să aştepte la poartă ani de zile pentru ca – cine ştie? – să i se interzică accesul! Gândindu-se la viaţa ei amărâtă de fată bătrână, la rugăciunile şi la toate faptele ei bune, sentimentul de revoltă care-i năpădise inima fu înlocuit de o profundă descurajare care părea definitivă. Însă Bobislas o recunoscuse şi îşi îndrepta calul spre marginea drumului.

– Ia te uită, făcu, uite-o şi pe babornită! Na, că tot dăduşi de mine!

Babornita, expresie poldevă care se traduce literal prin *bătrână*, are un sens peiorativ dintre cele mai jignitoare. Pe buzele lui Bobislas nu era lipsită de oarecare urmă de ranchiună.

– Nostim cum am crăpat amândoi în acelaşi timp, continuă el. După cum vezi n-am sfârşit chiar atât de rău cum ai fi crezut. De data asta am viitorul asigurat. Şi, după câte înţeleg, nu poţi să te lauzi cu acelaşi lucru, ai?

Dra Borboïe nu mai putu îndura cruzimea acestei ironii şi îşi acoperi faţa cu mâinile ca să plângă. Atunci, Bobislas se înduplecă şi îi spuse cu o urmă de bunătate:

– Ei, na, nu mai plângeţi. În fond nu sunt chiar aşa de jigodie pe cât par. Uite, o să vă scot din încurcătură. Suiţi-vă în spatele meu, pe cal.

Dra Borboïe nu înţelese din prima, dar, cum coloana era pe cale de a se urni din loc, Bobislas se aplecă şi, luând-o în braţe, o puse călare în spatele lui.

– Puneţi-vă mâinile după mijlocul meu şi ţineţi-vă bine şi nu vă ruşinaţi că vi se văd coapsele. Nu va orbi nimeni din cauza lor! Altceva, ce mai e nou prin Cstwertskst?

– A murit notarul. L-am zărit mai devreme pe marginea drumului.

– Vai de mama lui! Şi când te gândeşti că i-am violat nevasta, mai ţineţi minte?

Dra Borboïe nu se simţea nici pe departe la largul ei şi stătea pe gânduri dacă să-l roage pe Bobislas s-o lase să se dea jos. Pentru o domnişoară bătrână căreia i se dăduse ultima împărtăşanie era o situaţie jenantă să se afle în şa, pe calul unui husar, în mijlocul unei trupe de soldaţi care se puseră pe râs când o văzură într-o asemenea postură.

Dar asta nu era tot, nici pe departe. Când ai în urma ta o viaţă consumată în căutarea idealurilor creştine, e crunt de ruşinos să-ţi datorezi salvarea unui netrebnic pătat de păcatele cele mai negre. Şi o ruşine cu atât mai mare este să ştii că intri în Ceruri prin şiretenie şi vicleşug.

– Hoţul neprins e negustor cinstit, zicea Bobislas. Strângeţi-mă bine!

„Misterioase sunt căile Domnului“, gândea Dra Borboïe cu o urmă de ipocrizie. Caii mergeau la pas, iar opririle dese îi prelungeau şi mai mult supliciul. Într-un final, trupa de cavalerişti ajunse în dreptul esplanadei, în faţa Porţilor Cerului. Trâmbiţele celeste îi întâmpinară pe husarii din Cstwertskst şi capătul din faţă al plutonului pătrunse sub boltă.

Tronând pe norul său, Sfântul Petru supraveghea vigilent intrarea.

– Făceţi-vă mică, şopti Bobislas.

Sfatul nu-şi avea rostul. Chircită cum era, de ruşine şi spaimă, Dra Borboïe, îmbrăcată toată în

negru, părea un pachet de boarfe uitate pe crupa calului. Animalul ajunsese deja la poartă, era pe cale să treacă cu capul, când, din nor, o voce puternică îi opri:

– Hei, militare, oprește! strigă Sfântul Petru. Ce-i cu femeia asta pe șa, pitită la spatele tău?

Îngrozită, domnișoara bătrână, care nu se mai ținea bine, fu cât pe ce să cadă. Cavaleristul Bobislas se ridică puțin în șa și, înclinând capul, se întoarse fără teamă spre Sfântul Petru, răspunzându-i pe o voce bărbătească, plină de siguranță:

– E târfa regimentului!

– A... dacă-i așa... atunci treceți...

Dra Borboïe înghiți cu un suspin adânc umilința cruntă, dar nu se mai gândi la asta în clipa următoare, căci ajunsese deja în Împărăția lui Dumnezeu și nu mai era loc pentru întrebări de genul *de ce?* sau *cum?*.

II

OSCAR ȘI ERICK

Acum trei sute de ani, în ținutul Ooklan, trăia o familie de pictori care purtau numele de Olgerson și care nu pictau decât capodopere.

Toți erau celebri și venerați și renumele lor nu depășise granițele doar din cauză că regatul Ooklan, izolat în inima Nordului, nu comunica cu nici un altul.

Corăbiile sale nu luau calea mării decât pentru pescuit sau vânătoare, iar cele care căutaseră o trecere spre Sud se loviseră toate de barierele de recif.

Bătrânul Olgerson, primul pictor cu acest nume, avusese unsprezece fete și șapte băieți, toți la fel de înzestrați pentru pictură.

Acești optsprezece Olgersoni avuseseră cariere foarte frumoase, trăiseră ca niște rentieri, răsfățați, decorați, dar niciunul nu avu copii. Bătrânul, nemulțumit

că i se stinge stirpea pentru care făcuse atâtea, luă în căsătorie pe fata unui vânător de urşi şi, la vârsta de optzeci şi cinci de ani, avu un băiat pe care îl numi Hans. După care muri liniştit.

Hans, format la şcoala celor optsprezece fraţi şi surori ai săi, deveni un peisagist admirabil. Picta brazi, mesteceni, câmpuri, zăpezi, lacuri, cascade cu atâta realism că pe pânză erau aşa cum Dumnezeu le făcuse în natură.

În faţa peisajelor sale cu zăpadă, nu aveai cum să nu-ţi îngheţe picioarele. Se întâmplă chiar ca un urs tânăr, aflat în preajma unuia dintre tablourile sale reprezentând un brad, să se înşele atât de tare încât încercă să se caţere în ramurile sale.

Hans Olgerson se căsători şi avu doi fii. Erick, cel mare, nu manifesta niciun talent artistic. Nu visa decât vânătoarea de urşi, de foci, de balene şi se interesa cu pasiune de navigaţie.

Asta spre deznădejdea familiei şi mai ales a tatălui, care nu-l scotea din gândac şi cap de focă. Dimpotrivă, Oscar, care avea cu un an mai puţin decât fratele său, se dovedi a fi încă de la o vârstă fragedă un artist nemaipomenit, cu o sensibilitate şi o siguranţă a mâinii incomparabile.

La 12 ani, picta deja peisaje care îi făceau geloşi pe toţi Olgersonii. Brazii şi mestecenii lui erau şi mai reali decât cei ai tatălui şi costau deja o avere.

Având gusturi aşa de opuse, nu înseamnă că cei doi fraţi se iubeau mai puţin.

Când nu era la pescuit sau la vânătoare, Erick nu părăsea atelierul fratelui său şi Oscar nu se simţea niciodată fericit pe deplin decât cu el. Cei doi fraţi erau aşa de uniţi că nu era bucurie sau durere a unuia dintre ei pe care celălalt să nu o fi încercat ca pe a sa.

La cei optsprezece ani ai lui, Erick era deja un marinar foarte bun şi participa la toate marile expediţii de pescuit. Visul lui era să depăşească barierele de recif care i-ar fi deschis mările Sudului. Îi vorbea adesea despre aceasta fratelui său care, plin de grijă, se temea doar la gândul unei asemenea călătorii periculoase.

Cu toate că nu avea decât 17 ani, Oscar devenise un maestru. Tatăl lui afirma cu mândrie că nu mai avea ce să-l înveţe.

Or, tânărul maestru, deodată, începu să arate mai puţin interes pentru pictură. În loc să picteze peisaje sublime, el se mulţumea să mâzgălească schiţe pe foi volante pe care le rupea imediat.

Îngrijoraţi, Olgersonii, care mai erau cincisprezece la număr, se reuniră pentru a vedea ce se întâmplă. Vorbind în numele tuturor, tatăl întrebă:

– Dragul meu fiu, eşti cumva dezgustat de pictură?

– O! nu, tată, îmi place mai mult ca niciodată.

– E bine atunci. Mă gândesc dacă nu cumva nătărăul de Erick te deranjează de la pictat. Ah! Doamne, dacă aş afla aşa ceva!

Oscar se indignă că a putut fi astfel bănuit fratele său şi protestă că nu pictează niciodată mai bine decât în prezenţa lui.

– Sau nu cumva eşti îndrăgostit?

– Iartă-mă, tată, răspunse Oscar plecându-şi ochii. Şi voi, mătuşilor, şi voi, unchilor, iertaţi-mă. Dar suntem între artişti. Vă voi spune deci că, deşi cunosc multe femei, niciuna nu a ştiut încă să-mi reţină atenţia.

Cei cincisprezece Olgersoni bufniră în râs şi schimbară glume deocheate dintre acelea tradiţionale în mediul pictorilor din Ooklan.

– Să revenim la oile noastre, spuse tatăl. Vorbeşte, Oscar, şi spune-ne dacă lipseşte ceva pentru odihna ta. Şi, dacă ai vreo dorinţă, nu ne ascunde nimic.

– Ei bine, tată, îţi voi cere să-mi încredinţezi timp de un an casa din munţii R'han. Aş vrea să mă retrag acolo. Cred că aş munci mai cu spor acolo, mai ales

dacă îi vei îngădui şi fratelui meu să mă însoţească în singurătatea aceea.

Tatăl acceptă zâmbind larg şi, chiar în ziua următoare, Oscar şi Erick plecau cu sania spre munţii R'han-ului.

În timpul anului următor, Olgersonii vorbiră mult despre cei absenţi şi mai ales de Oscar. „Veţi vedea, le spunea tatăl, veţi vedea minunile pe care le va aduce. Sunt sigur că n-a făcut asta degeaba."

Exact la un an de la plecarea fiilor săi, bătu şi el acelaşi drum şi, după o călătorie de o săptămână, ajunse la casa sa din munţii R'han.

Oscar şi Erick, care îl văzuseră de departe venind, îl aşteptau în prag, cum era obiceiul, unul cu o blană de lup, altul cu o farfurie fierbinte cu bojoci de focă.

Dar tatăl de-abia gustă din ce pregătiseră ei, atât era de grăbit să se hrănească cu peisajele lui Oscar.

Intrând în atelier, rămase încremenit de groază şi fără cuvinte. Pe toate pânzele se întindeau obiecte de o formă absurdă, monstruoasă, cărora culoarea verde părea că vrea să le confere calitatea de vegetal.

Unii dintre aceşti monştri erau alcătuiţi dintr-o împreunare de urechi enorme de urs, verzi, zburlite şi ţepoase.

Alţii semănau cu nişte făclii sau cu nişte candelabre cu multe braţe. Cele mai puţin înspăimântătoare, în ciuda absurdităţii lor, erau poate acele sfeşnice acoperite de solzi ca de peşte, care parcă nu se mai terminau; se deschideau într-un buchet de frunze, fiecare dintre ele fiind lungă de cel puţin două braţe.

– Ce-i cu tâmpeniile astea? răcni tatăl.

– Dar, tată, răspunse Oscar, sunt copaci.

– Ce? ăştia, copaci?

– Sincer să fiu, mă temeam de clipa în care îţi voi arăta picturile mele şi înţeleg că te surprind un pic. Dar aceasta este viziunea mea de acum asupra naturii şi nici tu, nici eu n-avem ce face în privinţa aceasta.

– Asta 'om vedea! D-aia ai vrut tu să te retragi la munte, ca să te destrăbălezi în halul ăsta? Te rog foarte mult să te întorci acasă îndată. În ceea ce te priveşte, Erick, e altă mâncare de peşte.

O săptămână mai târziu, cei doi băieţi se întorceau cu tatăl lor. Cei cincisprezece Olgersoni fură invitaţi să vadă noua creaţie a lui Oscar.

Doi dintre ei muriră pe loc de uimire şi ceilalţi căzură de acord că trebuiau luate măsuri aspre.

Cât despre Erick, bănuit de a fi corupt gustul fratelui său, se luă hotărârea să fie alungat timp de doi ani. Tânărul pregăti o corabie cu care îşi propuse să treacă peste barierele de recif, ca să exploreze mările de

dincolo. Pe cheiul de îmbarcare, după tandre îmbrăţişări în care îşi amestecă lacrimile cu cele ale fratelui său, Erick îi spuse:

– Absenţa mea va dura probabil ani buni, dar ai încredere şi să nu uiţi niciodată că tu eşti scopul ultim al călătoriei mele.

Pe Oscar, Olgersonii se hotărâseră să-l ţină prizonier în atelierul său până când îşi va fi regăsit gustul de a picta civilizat.

Primi aceste dispoziţii fără să cârtească, dar primul peisaj pe care îl pictă fu un tufiş de urechi de urs, iar al doilea, o perspectivă de sfeşnice pe un fond de nisip. Departe de a reveni la o viziune mai sănătoasă asupra naturii, el se adâncea în fiecare zi mai mult în absurd, şi răul părea fără leac.

– Hai, îi spuse într-o zi tatăl său, înţelege odată pentru totdeauna că tablourile tale sunt un atentat împotriva picturii. Nu avem dreptul să pictăm altceva decât ceea ce vedem.

– Dar, răspunse Oscar, dacă Dumnezeu nu ar fi creat decât ceea ce vedea, n-ar fi creat nimic niciodată.

– A! numai asta îţi mai lipsea, să filosofezi! Amărâtule! Şi când te gândeşti că nu ai avut decât exemple bune! La urma urmei, Oscar, când mă vezi pictând un mesteacăn, un brad... De fapt, ce crezi tu despre picturile mele?

– Iartă-mă, tată.

– A, nu, spune-mi sincer.

– Ei bine, sincer, le consider bune de pus pe foc.

Hans Olgerson se stăpâni, dar câteva zile mai târziu, sub pretextul că fiul său folosea prea mult lemn ca să se încălzească, îl goni din casă fără să-i dea niciun ban.

Cu ce mai avea la el, Oscar închirie o maghernită în port şi se mută acolo cu cutia lui de acuarele. De atunci începu pentru el o existenţă mizeră.

Ca să supravieţuiască, muncea la descărcatul vapoarelor şi, în puţinele sale momente libere, continua să picteze urechi de urs, sfeşnice şi pămătufuri. Nu numai că picturile lui nu se vindeau, dar erau considerate şi caraghioase. Absurditatea tablourilor lui devenise proverbială.

Sărăcia lui se agrava pe măsură ce anii treceau. I se zicea Oscar nebunul. Copiii îl scuipau pe la spate, bătrânii aruncau cu pietre în el şi fetele din port îşi făceau cruce când treceau pe lângă el.

Într-o zi de paisprezece iulie, un zvon nemaiauzit se răspândi în port şi în oraş. O corabie mare, cu prora aurită şi cu pânze de purpură, tocmai fusese zărită de cel care veghea în turn.

Nu se mai văzuse aşa ceva în Ooklan. Mergând în întâmpinarea sa, autorităţile oraşului aflară că vasul era

al lui Erick, care se întorcea dintr-o călătorie în jurul lumii după o absenţă de zece ani.

Informaţi imediat, Olgersonii îşi croiră drum prin mulţime până la cheiul de debarcare. Îmbrăcat cu un pantalon de satin bleu scurt până la genunchi, cu o haină brodată cu aur şi purtând pe cap un tricorn, Erick păşi pe pământ în faţa Olgersonilor şi încruntă din sprâncene.

– Nu-l văd pe fratele meu Oscar, îi spuse el tatălui său, care venea spre el ca să-l îmbrăţişeze. Unde este Oscar?

– Nu ştiu, răspunse tatăl roşind. Ne-am certat.

În timpul acesta, un bărbat îmbrăcat în zdrenţe, tras la faţă, reuşi să iasă din mulţime.

– Erick, spuse el, eu sunt fratele tău Oscar.

Erick îl strânse la piept plângând şi, când emoţia lui se mai potoli puţin, se reîntoarse către Olgersoni cu o privire aspră.

– Boşorogilor nenorociţi, nu v-a păsat că fratele meu moare de foame şi de sărăcie.

– Ce vrei, îi spuseră Olgersonii, n-avea decât să picteze corect. I-am pus o meserie solidă în mâini şi el s-a încăpăţânat să nu picteze decât peisaje absurde şi ridicole.

– Tăceţi, boşorogilor, şi să ştiţi că nu există pictor mai mare ca Oscar.

Boşorogii începură să rânjească răutăcios. Erick, adresându-se marinarilor rămaşi pe corabie, comandă:

– Aduceţi aici cactuşii, curmalii, palmierii, bananierii, pilocerii*.

Şi, spre uimirea mulţimii, marinarii puseră pe chei copaci plantaţi în lăzi, care erau modelele foarte exacte ale celor pe care îi picta Oscar.

Boşorogii se holbau şi mai mulţi dintre ei plângeau de ciudă şi furie. Mulţimea căzuse în genunchi şi îi cerea iertare lui Oscar că îl numise Oscar nebunul.

Din chiar acea zi, picturile bătrânilor Olgersoni fură cu totul desconsiderate. Oamenii cu gust nu mai vroiau decât cactuşi şi alţi copaci exotici.

Cei doi fraţi îşi făcură împreună o casă foarte frumoasă în care să locuiască împreună. Se căsătoriră şi, în ciuda soţiilor lor, continuară să se iubească la fel de mult.

Oscar picta copaci din ce în ce mai ciudaţi, copaci încă necunoscuţi şi care poate că nu existau nicăieri.

---

*Cuvânt inventat de autor (n.tr.).

III

AŞTEPTÂND

În timpul războiului din 1939-1942, la uşa unei băcănii de pe strada Caulaincourt se formase o coadă de paisprezece persoane care, împrietenindu-se, hotărâseră să nu se mai despartă.

– Eu, zise un bătrân, n-am chef deloc să mă duc acasă.

Ce mă aşteaptă acasă? Foc ioc, singur să-mi mănânc pâinea şi mai nimic de pus pe ea!

Nu că m-aş plânge, de muncit am muncit bine. Şi cu ce m-am ales? Doar cu osteneala.

Timp de patruzeci de ani am fost vânzător de tapiţerii.

Meserie grea nu pare, dar să stai toată ziua în picioare, cu ochii la client, să-i zâmbeşti tot timpul, să ai răspuns la toate şi mai ales să te faci că eşti prezent.

Cu şeful de raion în spate care te urmăreşte tot timpul şi, când îţi trage o săpuneală, cu sau fără motiv, să nu poţi decât să te supui. Asta sau valea.

Şi ce câştigam atunci? Atât cât să trăim. Din salariul fix de-abia plăteam chiria, iar comisionul nu era mare brânză. Ca să vă daţi seama, una peste alta, în 1913, câştigam o sută optzeci pe lună.

Unde mai puneţi şi trei fete care au trebuit crescute, nevastă-mea, prin urmare, neputând să muncească. Nici ea nu trăia chiar pe roze: două fete cam firave, una mereu bolnavă, şi mereu grija de a o scoate la capăt de pe o zi pe alta. Pe deasupra, a venit 1914; şi eu, simplu soldat, în spatele frontului ce-i drept, dar tot cinci ani de zile... sau aproape, fără să câştig nimic. Mă întorc în 1919, mi se şi luase locul. În sfârşit, apuc să mă angajez la Bourakim şi la Balandra. Pe vremea aia, vânzarea mergea bine. Eu îmi făceam comisioane bune, fetele începeau să câştige şi ele. Nevastă-mea îmi zicea: „de data asta tot mergem spre mai bine".

Dar eu mergeam spre 48 şi vedeam că vine timpul să las şi eu jugul. Când ea ne împingea la cheltuieli, eu îi spuneam să economisim. Nevastă-mea rămăsese drăguţă, nu aşa tânără bineînţeles, dar oricum drăguţă, fără să fie cochetă, că pentru asta i-ar fi trebuit şi timp şi bani. Că se gândea la aşa ceva, n-aş putea să vă spun.

Adevărul e că avea mai degrabă regrete sau, dacă vreţi, idei, aşa că îşi puse în cap să-şi cumpere o vulpe argintie. Îmi spunea aşa, cum spui uneori: „dacă aş fi bogată, mi-aş cumpăra..."

În sinea sa, înţelegea bine că este o nebunie. Dovada că într-o zi i-am zis: „Vulpea ta, la urma urmelor, am putea s-o cumpărăm", dar tot ea n-a mai vrut.

Dar tot mai râvnea la ea. Au trecut opt, zece ani, cu necazuri, cea mică la sanatoriu, un ginere care s-a apucat de băutură. De vulpea ei, nevastă-mea vorbea zâmbind, dar ştiţi, un zâmbet trist, mi-era necaz. Într-o seară, ieşind de la Bourakim, îmi întâlnesc fostul patron care mă întreabă dacă vreau să mă întorc la ei ca şef de raion. Eu, şef de raion, vă daţi seama dumneavoastră, am crezut că visez. Pe de altă parte, îmi făceam griji. Era în 1934, aveam aproape 63 de ani. La vârsta asta, nu-i aşa, gândurile de revanşă s-au dus, deja nu mai ai toată răutatea care îţi trebuie pentru a comanda. Dar n-aveam de gând să-mi scape asta. Pentru mine, era o situaţie de milioane, fără să mai punem faptul că te poţi mândri c-ai izbutit până la urmă. Nevastă-mea era mulţumită şi ea. Ştiţi cum sunt femeile. Eşti la un magazin, vorbeşti, spui unei vecine: „Vă pot obţine reduceri, soţul meu este şef de raion la Nadar". Aşa că ne-a cam luat valul şi pe mine şi pe ea,

pe amândoi la fel. Într-o bună seară, mă întorc acasă cu un pachet în mână, era o vulpe argintie. Un animal de toată frumusețea. N-o luasem cu ochii închiși! Ca vânzător, îți faci relații. Îl cunoșteam pe vărul de-al doilea al unui blănar de pe bulevardul Strasbourg. Vulpea mă costase două mii, dar merita. Când am desfăcut pachetul, nevastă-mea s-a pus pe plâns. N-am mai văzut niciodată pe cineva atât de fericit. Și cu toate astea, vulpea nu a îmbrăcat-o prea des, de patru sau cinci ori, poate șase, la o ceremonie, un botez, o cină în oraș sau în vizită la persoane cu pretenții. Uneori, când ieșeam duminica, îi ziceam: „Maria, ia-ți și tu vulpea aia". Dar nu, prea îi era frică să n-o prăpădească. O pusese în cutia ei frumoasă cu bile de naftalină și bine împachetată în hârtia de mătase. O dată pe săptămână, joia, o scotea la aer la fereastră, nu doar pentru asta, dar și ca s-o arate cumva vecinilor, să se știe că are o vulpe argintie. Și culmea e că îi făcea și mai multă plăcere așa decât dacă ar fi purtat-o în fiecare zi. Era fericită, și eu la fel. Și după aia, prin 1937, cât eram de zdravăn, iată că încep să mă simt cam rău, bătrânețea mă ajunge dintr-odată.

Capul greu, mereu somnoros, cu picioarele umflate, nu mai eram bun de nimic, a trebuit să las jugul și să mă gândesc să trăiesc din economii. Aveam șaizeci și cinci de mii de franci, pe care a trebuit să-i

punem în rentă viajeră. Și nici la viajeră dobânda nu era mare, vă imaginați. Cu toate astea, reușeam să trăim decent, eram atenți, asta-i tot. După asta a venit războiul, și nemții, exodul. Ne-am gândit bine. Prevedeam cinci ani de război pe Loara, fetele mele și ginerii dincolo, noi murind fără să-i mai revedem vreodată. Și iată-ne plecați într-o bună zi, eu cu ceva haine într-o valiză, nevastă-mea cu vulpea ei într-o cutie și, o lună mai târziu, eram înapoi. Cât a fost timpul frumos, a mers, dar apoi… Cât despre mâncare și cheltuială, viitorul se anunța greu. Peste asta, doi gineri prizonieri, una dintre micuțe aștepta un copil, a trebuit să-i ajutăm. Nu mai făceam față. Prețurile tot creșteau, dar renta viajeră nu, ea stătea pe loc. Și eu m-am și îmbolnăvit în iarnă. Medicul spunea: „Trebuie să vă alimentați mai bine". Bineînțeles, dar bani de unde? „E-n regulă, zise nevastă-mea, nu te îngrijora, o s-o scoatem la capăt și de data asta." Ce e drept, din primăvară, încep să mă simt ceva mai în puteri, dar pe ea o văd că începe să slăbească. Avea stări de melancolie, picioarele moi, inima, stomacul, în fine, ce mai, versantul greu al pantei.

A fost musai să stea la pat. Într-o joi dimineață, cu un soare frumos, pe la sfârșitul verii, înainte de a face niște comisioane, îi zisei: „Maria, vrei să-ți pun vulpea la fereastră?" Săraca de ea, cu capul pe pernă, se

întoarce spre mine, ochii îi străluceau ca niciodată, şi a început să-i tremure bărbia. „Vulpea, să ştii, am vândut-o“, zise. O vânduse pe opt sute de franci. Acum o lună, când a murit, m-am gândit să-i cumpăr alta ca să nu-i pară rău în mormânt. „Dacă nu e prea scump, îmi ziceam, voi găsi poate bani de împrumutat.“ M-am interesat. O vulpe argintie de ocazie ajunge la vreo două mii.

– Mie, zise un copil, mi-e foame. Mereu mi-e foame.

– Eu, zise o femeie, mai bine nu mă duc acasă. Bărbatul meu este în Silezia, într-un comando. Are douăzeci şi opt de ani, eu, douăzeci şi cinci, războiul nu se va sfârşi niciodată. Zilele trec, lunile, anii, îmi trăiesc viaţa fără el, şi chiar mi-o trăiesc ca lumea.

Degeaba ţin fotografia lui în geantă, în camera mea şi pe toată mobila, acum gândesc şi hotărăsc de una singură.

Duminica, mergeam cu el la rugby, la fotbal sau la velodrom. Aplaudam, strigam: „Haide! Trage!“ În fiecare zi citeam revista Auto, îi ziceam: „Ia zi, se pare că Magne e tot în formă mare“. Acum, duminica, merg la cinema sau rămân acasă. Când va veni, n-o să mă mai pot convinge că mă interesează sportul. Simt că nici măcar nu voi încerca. Oamenii care-i plăceau nu-i prea mai văd. Înainte de război, mergeam mult la

familia Bourillot, şi ei veneau pe la noi. Bourillot era un fost tovarăş de şcoală al bărbatului meu. Se culcase cu o actriţă, cunoştea un senator, petrecuse cincisprezece zile la New York. Îl trata pe bărbatul meu ca pe un nimic, îi zicea Nătăroiule şi Dusule, mă ciupea de coapse în faţa lui, asta o făcea pe nevastă-sa să râdă. Întorcându-ne acasă, bărbatul meu îmi zicea: „Aceşti Bourillot, ăştia da prieteni“. Îi răspundeam că da, şi nu numai ca să-i fac plăcere lui, ci o spuneam din toată inima.

Acum, Bourillot, şi sunetul vocii lui, îmi este insuportabil. Acelaşi lucru şi cu socrii mei, răresc vizitele. Nişte paiaţe! Şi câte altele! Să citesc în pat, să ies cu capul gol, să mă trezesc târziu, să mă las pe spate, la teatru, să întârzii la întâlniri şi câte alte lucruri interzise care nu vor mai putea fi interzise. Unde am ajuns azi, aproape fără să ies din casă! Dar cel mai rău este această plăcere de a nu mai asculta decât de mine, să nu depind decât de mine. Plăcerea pe care o am este mai rea, să nu mă mai ascult decât pe mine, să dispun de mine cum vreau. La început, îi ceream părerea, îmi ziceam: „E, ce aş face, dacă ar fi aici?“ Acum, din ce în ce mai puţin, am ajuns pur şi simplu să-mi spun: „da, bineînţeles, dar ce? asta e“. Ce e mai grav este că nu mă plictisesc nicio clipă. Sufăr să-l ştiu acolo, aş da orice pe lume ca să-l văd că se întoarce, dar ce mai, eu nu mă

plictisesc niciodată. Am o viaţă a mea, o viaţă făcută după cum vreau şi care nu se va mai putea confunda cu a altuia. La întoarcerea sa, voi face în aşa fel încât nimic să nu fie schimbat. Îl voi însoţi la rugby, îi voi revedea pe Bourillot-i şi pe socrii, voi încerca să nu mai citesc în pat. Dar sigur îi voi purta pică şi, fără să vreau, în orice moment, mă voi gândi la un alt mod de a trăi care mi se va părea mai sincer. Nu mai sunt femeia pe care a lăsat-o, e ca şi cum m-aş fi născut a doua oară. Ce să-i fac? Un cuplu nu este o combinaţie chimică. Odată ce elementele s-au separat, nu este suficient să le pui din nou la un loc pentru a reface ceea ce a fost desfăcut. Oamenii care declară războaiele ar trebui să se gândească bine la asta. Cel mai periculos este că am rămas serioasă şi voi rămâne ca de gheaţă. Nu voi avea ce să mi se reproşeze, voi avea mintea limpede. Cunosc o nevastă de prizonier care şi-a luat imediat un amant. Dar când bărbatul ei se va întoarce, nu va fi pierdut simţul de a se modela după un bărbat. Îşi vor relua uşor viaţa de cuplu. Ştiu, sunt femei care se mărită târziu, la treizeci de ani, dar şi-au trăit deja viaţa. Dar acelea nu au decât să se adapteze, de bine, de rău. Nu vor avea nevoie să ascundă faptul că rugby-ul le plictiseşte de moarte. Sinceritatea lor nu va semăna a trădare. Nimeni nu le va cere să spună sau să facă lucruri în care nu cred. Se zice că dragostea face minuni. Tocmai asta mă sperie. Pentru că, în fine, dacă trebuie să încep să-mi

placă din nou velodromul şi Bourillot-i, nu mai ştiu ce trebuie să-mi mai doresc! Sunt atât de mulţumită de cum sunt acum. Ceea ce vă spun ar trebui poate să-i scriu lui Maurice, Maurice îl cheamă.

Nu îndrăznesc. Ştiu că aşteaptă ziua când viaţa va fi din nou la fel.

În ultima sa scrisoare, spunea: „Îţi aduci aminte de ultima noastră duminică la Vel'd'Hiv?" Vă gândiţi ce lovitură ar fi pentru el dacă aş fi sinceră!

În viaţa mea de femeie singură, am învăţat totuşi să nu-mi ascund nimic. La prima scenă pe care mi-o va face sau eu lui, voi avea multe de spus şi eu. Mi-e şi frică să mă gândesc.

Aş avea nevoie, cât mai e timp, să învăţ din nou să mint. În fond, aş avea nevoie de prieteni.

– Eu, zise o femeie foarte bătrână, nu mai cred în Dumnezeu.

Aseară, am căpătat două ouă, ouă adevărate. Întorcându-mă acasă, m-am împiedicat urcând pe trotuar şi le-am spart pe amândouă. Nu mai cred în Dumnezeu.

– Eu, zise o mamă cu familie numeroasă, întotdeauna mi-e puţin frică să mă întorc acasă. Mă aşteaptă patru copii. Cel mare are doisprezece ani. Al cincilea a murit în 1941, după iarna rutabaga*. Mi l-a ras

*Rutabaga este o specie de varză cu rădăcină-tubercul, comestibil. A rămas vie în memoria poporului francez, alături de topinambur, ca simbol al foametei din timpul războiului (n.tr.).

tuberculoza. I-ar fi trebuit carne în fiecare zi şi mâncare hrănitoare. De unde? Bărbatul meu, la Căile Ferate, eu fac pe femeia de serviciu la oameni când am timp, vă puteţi da seama că aşa nu puteam să cumpăr la piaţa neagră. A murit de foame, ce mai. Ceilalţi, şi ei sunt pe ducă. Slabi, cu biete feţe albe, şi mereu câte o răceală şi obosiţi, ochii vineţi, fără niciun chef de joacă. Când vin de la cumpărături se apropie de mine toţi patru să vadă ce le aduc în sacoşă.

Îi reped eu: „Haideţi, ce-mi staţi aşa în picioare?". Pleacă şi mă lasă fără să mai zică nimic. Uneori chiar nu mai pot, nu am puterea. Ieri nu s-a dat nimic, sacoşa îmi era goală, dar chiar goală de tot, ştiţi ce înseamnă aia.

Parcă mi s-a rupt inima să-i văd pe toţi patru aşa, şi am izbucnit în plâns. Unde mai puneţi că încălzire ioc, pe frigul ăla, săptămâna trecută, gazul oprit opt zile, nimic cald să le pui în gură. De frig, au pielea cenuşie, şi ochii lor stinşi parcă spun: „Dar noi cu ce am greşit?".

Şi să le vezi picioarele, ce de crăpături şi degerături! Chiar şi cu cartela, nu este uşor să găseşti saboţi la preţuri pentru noi. Uitaţi, în acest moment, nu am decât trei perechi pentru ei patru. Ceea ce mă socoate cât de cât din încurcătură este că am mereu cel puţin unu' bolnav care stă la pat.

Mă mai şi duc la primarie să cer câte-o cartelă în plus, pentru asta, pentru aia, n-ar trebui, ştiu bine ce mă aşteaptă, dar când îmi văd copiii tot tuşind aşa şi al naibii de slabi morţi şi cu burta goală, nu mai pot răbda, mă duc să cer.

Şi ce credeţi? Ăştia mă trimit la plimbare, rânjind şi aruncând cuvinte urâte de tot. Nu sunt destul de bine îmbrăcată. Şi oriunde m-aş duce, tot aşa.

Funcţionarul de după ghişeu este precum câinele de pază al bogătaşilor şi al mai marilor. Cum vede vreun sărac, cum îşi arată colţii. Cine m-a pus să fac patru copii? Ce păţesc acum, doar eu am căutat-o. Dacă e să se prăpădească toţi patru, cine se va sinchisi? Nu guvernul, nici primăria. Şi bogătaşii nici atât.

În timp ce copiii mei mor de foame, pentru porcii ăia, ouăle sunt la douăzeci de franci bucata, carne la toate mesele, unt la patru sute de franci, pui, jambon de le crapă cămaşa de pe ei. Nici hainele, nici pantofii, nici şepcile, nimic nu le lipseşte, fiţi liniştiţi. Bogaţii mănâncă mai mult ca înainte de război, se forţează chiar să mănânce, de frică să nu cumva să le lase ceva şi amărâţilor. Nu inventez nimic. Ieri, la băcănie, am auzit două femei împopoţonate, ce mai, blănuri, bijuterii şi pechinezi, ziceau că oamenii, de frică să nu piardă, mănâncă de două ori cât altădată. „Aşa e la noi", ziceau ele. Mie-mi spuneţi de bogătaşi? Toţi nişte

criminali, care omoară copiii, asta sunt. Hai, că n-o să dureze războiul o veşnicie! Se duc ei nemţii într-o zi, şi ne-om socoti noi. Toţi cei cu faţa îmbujorată şi burta revărsată peste curea, o să le zicem noi vreo două. Pentru fiecare dintre copiii mei pe care mi i-or omorî, o să omor eu zece. Cu lovituri de saboţi în gură îi voi omorî, şi nu mă voi grăbi, vreau să sufere. Porcii, au burta plină când vin să ne vorbească de onoare, loialitate şi toate cele. Despre onoare vom vorbi când copiilor mei nu le va mai fi foame. Uneori îi zic soţului meu: „Victore, îi zic, mai descurcă-te şi tu la gara aia ta de Nord; sunt angajaţi care iau coletele prizonierilor, fă şi tu la fel; când fiecare se gândeşte doar la burta lui, când bogătaşii îşi bat joc de legile pe care le-au ticluit ei, ce să mai stai pe gânduri? Fiecare cu interesul lui, altceva nu contează". Dar el, de unde?, este tată de familie, om cinstit. Dar el nu scapă de onoarea asta a lui nici ca de râie.

– Eu, zise o fată de doisprezece ani, dacă aţi şti ce mi s-a întâmplat!

Într-o seară, întorcându-mă acasă, pe scările de pe strada Patureau, era un om, unu' mare, neras, un nesuferit care mă privea cu nişte ochi, nu ştiu cum să vă spun. Mama zice mereu că toţi bărbaţii sunt nişte porci. Dar de ăsta mi-era frică. Aseară s-a pitit într-un

colţ. Când am trecut, a sărit la mine. M-a întins cât sunt de mare pe piatră. Şi mi-a furat şireturile de la pantofi.

– Eu, zise o domnişoară bătrână, sunt foarte obosită. Viaţa, lucrurile care se întâmplă acum, nu mai sunt deloc de mine, din ce în ce mai puţin. Sunt croitoreasă pe strada Hermel, nu mai e nevoie să vă spun că nu mai am mare lucru de cusut. Înainte de război, era deja greu. Făceam de toate, rochii, paltoane, taioare şi corsaje. Am avut până la cinci muncitoare. Aveam clientelă burgheză, vă vorbesc de demult. Apoi a venit concurenţa. Erau marile magazine, specializate care în taioare, care în rochii, care în bluze. Şi hainele de-a gata, articolul făcut în serie. Doar că ce vindeau se uza mai repede, dar adevărul e că lucrau mai bine ca mine şi mai ieftin, trebuie să recunosc. Până la urmă am ajuns să cârpesc mai mult, să fac modificări şi atât, nu mai aveam decât o muncitoare, şi aia prost plătită, dar ce să-i faci? Şi acum nu mai am nici material. Îmi veţi spune poate: „Păi, piaţa neagră", dar eu nu mai sunt în pas cu timpurile de azi. Nu! Nu mai sunt aşa activă. Şi de unde bani? Când eşti bătrân, pentru a pătrunde pe piaţa neagră, trebuie să fii bogat sau băgat în afaceri sau măcar funcţionar. Înainte de război, mi se dădea încă de croit. S-a cam zis şi cu asta sau aproape. Femeile care-şi cumpără material la o mie cinci sute de franci metrul vor modele la fel de scumpe. La mai puţin

de două-trei mii de franci nu au încredere, dar dacă eu le cer mai mult de trei sute, îmi râd în față. Acum sunt croitoreasa de pe timpuri. Asta spun despre mine, croitoreasa aia bătrână de pe strada Hermel, care lucrează la câte ceva pe mai nimic. Croitoreasa aia bătrână, da. Acum numai zece ani, îmbrăcam negustoresele bine şi chiar nevestele de comisari sau de avocați. Dacă v-aş spune că şi doamnei Bourquenoir, nevasta consilierului municipal, eu îi făceam rochiile. Când mă gândesc la ce am ajuns: să strâmtez haine pentru săracii din cartier, să croiesc pantaloni pentru băieți din paltoane, să pun petice, să întăresc. Când ai fost o muncitoare pricepută, este penibil, ce mai. Am şaizeci şi cinci de ani, nu am fost niciodată drăguță şi, dacă însemnam ceva, era pentru că aveam o meserie, una adevărată: „Domnişoara Duchat, rochii, paltoane, taioare". Chiar şi înaintea războiului încă mai eram cunoscută de toți negustorii. Oricât de puțin cumpăram, nu-i aşa, tot aveam parte de zâmbete şi cuvinte politicoase. „Bună ziua, domnişoara Duchat." Dar azi negustorii nu mai apreciază decât banul. Pe săraci nu-i mai bagă în seamă. Războiul se va sfârşi poate într-o zi, dar eu voi rămâne la o parte. Femeile îşi vor regăsi soții, bărbații, meseria, dar nimeni nu-mi va spune nimic. Eu una nu mai aştept nimic.

– Eu, zise un puşti, vreau ca sfârşitul lumii să vină înainte de prânz. Tocmai am pierdut toate cartelele noastre de pâine. Încă nu ştie Mama.

– Eu, zise o prostituată, m-am săturat. Sunt ceea ce ştiți, dar să nu vă închipuiți cine ştie ce. Mulți oameni cred că meseria mea este mijlocul cel mai bun de a se înstări.

Sigur că sunt şi femei care-şi scot banu' pe zi, dar curvele de aşa isprăvi nu-s de nasul meu... Eu iau tot ce pică, genul meu de client e omul de rând care-şi ciupeşte din salariul de pe-o lună pentru distracție. Altădată, făceam o sută de franci una peste alta, poate ceva mai mult, dar foarte rar. Făcând puțină economie, eu şi cu al meu reuşeam să scoatem cămaşa şi chiar să punem ceva bani deoparte. Fernando, el ce avea de gând? Să ne cumpărăm într-o zi o cârciumioară pe malul Marnei. Şi, să ştiți de la mine, înainte de război, nu era deloc imposibil. Şi războiul ar fi putut să fie un lucru bun de ar fi fost țara pregătită. Dar de sus în jos era prea mult lasă-mă să te las, prea era francezul petrecăreț. S-au făcut greşeli. Drept pentru care suntem în ceață! La început, când războiul nu era chiar război, nu prea am suferit, din contră. Era lume multă, bărbați la tot pasul care doreau femei înțolite. Chiar şi după aia, când Nemții au năvălit în Paris, a fost o perioadă bună, că pe toți militarii lor îi trimiteau să viziteze Parisul.

Acum militarul s-a cam rărit, s-a zis cu turismu'. Şi pe deasupra de abia ai timp să munceşti. Vedeţi dumneavoastră, cum e acum, la ora şase este deja întuneric. Trebuie să munceşti la cafenea. Consumaţiile sunt scumpe, în mod automat suntem multe femei şi pentru un client, în ceea ce priveşte atmosfera, nu e acelaşi lucru ca pe stradă. Şi nici asta nu mă avantajează. Sunt femei cu priviri vicioase sau ţâţe provocatoare. Eu, ceea ce aş avea mai bun sunt picioarele până în gât, doar n-o să mă urc pe masă. Unele mai şi vorbesc germana, le e mai uşor cu militarii. Fernando a vrut să mă apuc să învăţ, mă trimitea în fiecare zi la o şcoală. Dar nu înţelegeam nimic, am lăsat-o baltă. Dar, vedeţi ce e, nici argoul nu l-am putut niciodată băga la cap. Chestiune şi de educaţie. La mine acasă nu s-a vorbit niciodată în argou. Babalâcii mei n-ar fi permis. Cu ei, era muncă, muncă. Şi de ieşit seara, ciuciu. Şi într-un sens aveau dreptate. În ziua de azi, la cât faci seara, nu se merită. Tarifele au crescut un pic, dar la preţurile de azi, nici nu se simte. Să ai o casă şi să mai şi hrăneşti un bărbat, vă daţi seama. Pentru asta îmi trebuie haine, ciorapi de mătase, iar Fernando se îmbracă bine şi el. De-aţi vedea cât e de cochet! Măcar de ar vrea să facă şi el câte ceva. Ştiu nişte femei ale căror bărbaţi se descurcă, mai umblă cu câte o şmecherie la piaţa neagră. Dar el,

vă daţi seama, în primul rând îi este prea frică şi, în al doilea, nu e în stare. Câteodată, când sunt nervoasă, îi port pică, îl şi aranjez eu cu lovituri de pantofi, dar după aia îmi pare rău, îmi zic că e un prăpădit, ce poate el să facă, bietul prostuţ. Poate îl cunoaşteţi. Ba da. Unul mic, negricios, în pardesiu bej, un umăr mai sus ca celălalt, cu gura în formă de semilună. Moda, înainte de război, în branşă, era să-ţi iei drept peşte o lepădătură.Vă aduceţi aminte cum se cânta pe atunci: „Era un adevărat pitic negricios, nu mai mare decât un baset". Cu aşa mentalitate era clar că vom pierde războiul. Moralul contează, să ştiţi! În orice caz, de nenorocitu' ăla al meu nu voi scăpa cu una, cu două. Pe ăla, staţi liniştiţi, nu-l trimite nimeni în Germania!.

– Eu una, zise o doamna bătrână, ştiţi că de mai bine de 15 zile nu am mai găsit bojoci pentru pisica mea. O cheamă Kiki.

– Eu, zise un bărbat, Dumnezeii Dumnezeilor lor!, să ni se dea vin, nu mai pot! Cu raţia lor îşi bat joc de mine. Nu mai pot! Nu mai pot! Îmi beam cei şase litri de vin pe zi, patru aperitive, plus paharul de coniac după camembert. Eram solid ca Pont-Neuf, niciodată o zi de boală, mereu bun de muncă. Acum, uitaţi-vă la mine, am cincizeci şi patru de ani şi nu mai sunt bun de nimic, normal. M-am lăsat de meseria mea de instalator, tremur tot, uitaţi-vă la mâinile mele, îmi tremură

şi ele, sunt grele ca plumbul şi capul ăsta mi se-nvârte mereu. Cum vă explicaţi asta? Cum v-am spus, solid ca Pont Neuf. Ca Pont Neuf mă ţineam. Ca Pont Neuf, Dumnezeule! Dar fără vin, ce vreţi să mă fac fără vin? Dacă suprimaţi vinul, distrugeţi omul. Simt că mă arde pe dinăuntru. Nu mai pot, vă spun. Nu mai pot! Un litru de vin pe săptămână. Asasinii. Nevastă-mea primeşte şi ea litrul ei, dar gândiţi-vă şi dumneavoastră, bea totul, nu-mi lasă nimic. Alaltăieri dimineaţa, primisem raţia. Seara, nevastă-mea îşi păstrase un pahar pe fundul sticlei ei. Dar eu nu mai puteam, am vrut să i-l iau. De fapt, eram ca şi nebuni amândoi, mi-a aruncat cu o tavă în cap. Pont Neuf, nu alta! Dacă şi-ar închipui ei, cu raţia lor, ce rău fac. Puştiul meu care merge pe treisprezece ani, nu primeşte nimic. Deşi are şi el nevoie. Un puşti de care am avut atâta grijă, niciodată nu-i lipsea vinul. La vârsta de trei ani, lua un pahar de vin roşu la fiecare masă. Îl obişnuiam încetul cu încetul. Nici gând să-i facem rău! Destul, e bine, dar ce e prea mult, e prea mult. Pont Neuf! La nouă ani bea un litru pe zi şi deseori chiar şi un litru jumătate. Cum vreţi să crească un copil când nu are din ce. Mai ales că el nu este deloc firea mea. Mereu a fost firav, fără nervi, tot felul de buboaie urâte pe faţă. Singurul lucru care-l susţinea era litrul lui de vin, săracul, în fiecare zi. Acum n-are încotro: apă chioară şi atât! Să-mi spuneţi dacă nu

e revoltător. Pont Neuf, nu alta! El este tânăr, va avea timp să recupereze. Dar eu, om de mai bine de cinci-zeci de ani, un litru pe săptămână! Un litru. Asta nu! Şi să-l mai şi aştept zile întregi! Nu mai pot!

– Eu, zise un evreu, sunt evreu.

– Eu, zise o tânără, am împlinit şaisprezece ani în anul cu războiul. Îmi amintesc Parisul când aveam şaisprezece ani. Ce de lume era pe străzi, şi zgomot, şi magazine, maşini nenumărate cu claxoane pe melodii de jazz şi toată lumea avea douăzeci de ani. Cu prietenele mele, ieşind de la şcoală, trebuia să ne facem loc prin mulţime şi, pentru a ne auzi, să vorbim tare, să râdem, să strigăm.

La intersecţii, agenţii ne aşteptau, toţi tineri. Ne dădeau braţul ca la bal, maşinile stăteau la rând să ne vadă trecând şi la despărţire, mi-aduc aminte bine, agenţii ne ofereau trandafiri, iasomie şi nu-mă-uita. Pentru a mă întoarce acasă, o luam pe strada Francoeur, frumos drum.

În piaţa Clichy, mergeam încet, din cauza mulţimii şi pentru că trebuia să răspunzi la toate zâmbetele. Băieţii erau mii, pe puţin, în jurul nostru şi toţi aveau pantofi de culoare, buzunăraşe de mătase şi figuri de îngeri. Cum ne priveau, cu ochii lor, când albaştri, când negri, şi cu gene aurii. Nu înţelegeam tot

ceea ce spuneau, numai cuvinte ca: dragoste, inimă, mâine, sau prenume care erau mereu ale noastre.

Veneau pentru noi, ştiau că într-o zi se vor întâmpla lucruri care nu se vor mai sfârşi. Se strângeau la terasele cafenelelor să ne urmărească din ochi îndelung, să ne arunce flori, păsări şi cuvinte care ne făceau inima să sară.

Pe podul Caulaincourt eram deja puţin ameţită, băieţii îmi cântau în cap. Îmi amintesc că într-un iunie, pe pod, era un soare puternic, morţii din cimitire miroseau a flori de pajişte cum niciodată nu au mai mirosit apoi, băieţii mergeau în costume de lumină şi viaţa era atât de proaspătă că am scos un ţipăt de entuziasm şi că picioarele mele s-au înălţat de la pământ.

O prietenă, Jeannette Couturier, m-a ţinut de picioare. I-am purtat pică mult timp. Cel mai frumos moment al întoarcerii era urcuşul străzii Caulaincourt. În acele vremuri, se învârtea în spirală pe Butte Montmartre.

Maşinile, aşezate de-a lungul trotuarului, formau un şir albastru care se sucea ca un fum, iar cerul avea reflexe roz. Dacă mă înşel, spuneţi-mi, dar mi-amintesc că arborii îşi păstrau frunzele în orice sezon.

Strada Caulaincourt era mai puţin animată ca podul, dar băieţii erau la ferestre, la portierele maşinilor

şi mai ales în copaci. Făceau să plouă pe noi cu suspine, bilete duioase şi cântece atât de tandre că-ţi dădeau lacrimile.

Întorcându-mă acasă, găseam cinci sau şase verişori, veniţi chipurile să-l vadă pe fratele meu. Ne amuzam râzând şi chiar îmbrăţişându-ne puţin. Acum pot s-o spun. Noaptea, visam că luasem bacalaureatul şi, pentru a mă răsplăti, directoarea îmi dădea de ales între un amant pe toată viaţa şi cei mai frumoşi o sută de băieţi din Butte.

Azi, cei şaisprezece ani ai mei sunt departe. Fratele meu a fost ucis în război, verişorii mei sunt prizonieri, prietenii mei au luat trenul la Gara de Nord. Tinerii care rămân, îi mai întâlnesc uneori, nu se mai gândesc la noi.

Nu ne mai văd. Străzile sunt goale, agenţii sunt bătrâni. Strada Caulaincourt nu se mai învârte. Iarna, copacii sunt goi. Credeţi că războiul va mai dura mult?

Cea de-a paisprezecea persoană nu zise nimic căci tocmai murise dintr-odată, printre noii săi prieteni. Era o femeie tânără, cu bărbatul prizonier, trei copii, mizerie, angoasă, oboseală.

Noii săi prieteni s-au dus la primărie pentru formalităţi. Unuia dintre ei i se răspunse de către un angajat că nu mai erau coşciuge pentru a îngropa oamenii din arondismentul optsprezece.

Protestă că era vorba de nevasta unui prizonier. „Ce vreţi de la mine? Nu mă pot face coşciug" îi spuse angajatul. „Au căutat în cartier, Borniol nu mai avea nimic în rezervă." Un cofetar se oferi să-i facă rost de un coşciug de brad pentru o sumă de cincisprezece mii de franci, dar orfanii erau săraci. Un tâmplar cinstit le propuse să le facă o imitaţie bună din placaj. Între timp, primăria primise coşciuge şi tânăra femeie a putut să fie îngropată decent.

Prietenii săi au urmat convoiul şi, întorcându-se de la cimitir, s-au aşezat la o masă într-o cafenea unde li s-a servit fiecăruia, pe cartelă, o sută de grame de pâine şi un sandvici cu nap porcesc. Nu terminaseră bine de mâncat că unul dintre meseni observă că erau treisprezece la masă şi că trebuia să se aştepte şi la alte nenorociri.

IV

ELOIZA

Trăia la Paris, în cartierul aşa-zis al Copiilor-Roşii, un anume Martin care se lua drept o mătură nouă şi care ar fi dorit să tot fie în mâna femeii de la poarta blocului său.

Fu internat într-un spital de nebuni şi nu se mai auzi vorbindu-se de el. În cartierul Goutte-d'Or mai trăia un Martin care, considerându-se un banc, se supăra că lumea nu râde în hohote atunci când apărea. Fu internat şi el. Acel Martin de care vă spun trăia la numărul 39 ter din strada Doamnelor, în cartierul Batignolles. Departe de a fi scrântit, el poseda o umbrelă, vota partidul M.R.P. şi gândea raţional în toate. „Nu da vrabia din mână pe cioara de pe gard" era unul dintre proverbele lui favorite. Cât despre modul cum îşi câştiga pâinea sa şi pe a soţiei, n-aş putea să

spun nimic sigur, doar că era intermediar. Avea, pe lângă strada Luvrului, un birou, o secretară, un telefon şi o cutie de ţigări de foi. Ca înfăţişare, potrivit de statură, o faţă serioasă cu mustaţă gen Hollywood. Locatarii de la numărul 39 ter îl stimau aproape unanim.

La vârsta de treizeci şi cinci de ani, care nu e considerată a fi o vârstă prea critică pentru bărbaţi, i se întâmplă o aventură tulburătoare. În fiecare seară, la opt fix, Martin schimba sexul ca să revină a doua zi dimineaţă la masculin. Probabil că-i lucrase subconştientul. De câţiva ani încoace, ziarele sunt pline de genul acesta de metamorfoze, dar, după câte ştiu eu, nicio schimbare de sex nu prezintă o alternanţă chiar aşa de regulată şi de zilnică. Profesorul Dealumare, căruia i-am povestit ceva din cazul lui Martin şi pe care l-am solicitat fără să mă jenez prea mult, fiindu-i un fel de confrate la aceeaşi editură, nu a părut surprins şi mi-a răspuns: „Natura e ca poezia, îşi are subteranele ei, latenţele sale profunde. Într-o bună zi vă treziţi cu o ureche de iepure în cur. De ce? Nu v-aţi gândit niciodată la o ureche de iepure, nici nu aţi visat vreodată aşa ceva. Pur şi simplu se elaborase o ureche în sub-ul dumneavoastră. Ştiu de altfel o poveste şi mai tulburătoare decât metamorfoza de care vorbiţi: Mallarmé a descoperit într-o zi patru versuri pe care nu

le depusese niciodată în memoria lui şi pe care nu le considera a fi de-ale lui. De unde ieşiseră? Din ce prăpăstii? Dar am o lucrare importantă în pregătire despre aceste patru versuri“.

În prima seară când Martin se pomeni dotat cu nişte sâni adevăraţi de femeie şi lipsit de alte calităţi, se simţi extrem de contrariat, de asemenea şi soţia lui. Crezând că e vorba de o metamorfoză definitivă, niciunul dintre ei doi nu reuşi să închidă ochii.

– Ce o să spună mama? se văita doamna Martin.

– Mă doare în cot de mă-ta, îi răspundea Martin cu o voce care se făcuse de sopran. Pe mine mă îngrijorează afacerile mele. Nu pot să mă duc la birou cu nişte sâni aşa. O să se vadă.

Şi, de fapt, avea un piept mare, dar şi tare. Se dezbrăcase de tot ca să-şi măsoare din plin dimensiunile, mergea de colo-colo prin cameră, când ţinându-şi sânii în mâini, când dându-le drumul fără să vrea, simţindu-se atunci stingherit un pic, deoarece se cam legănau sub efectul greutăţii.

– Dă-mi un sutien, spuse grav.

Soţia lui care plângea întruna, se duse şi-i aduse unul pe care îl ajută să-l potrivească. Odată înhămat aşa, se înfipse în faţa oglinzii şi se examină cu mai multă atenţie. Dacă era de statură mijlocie pentru un bărbat, Martin era o femeie înaltă, de soi. Coapsele,

pulpele se rotunjiseră, fesele aşijderea. Trăsăturile feţei se micşoraseră şi avea acum în ochi o lucire blândă şi tainică. Avea părul după ultima modă, cu o cărare argintie la mijloc.

– Ce o să mă fac? sughiţea soţia.

Deocamdată, lui Martin puţin îi păsa. Îşi contempla imaginea în oglindă, cu o înfăţişare visătoare.

– Când mă gândesc câţi bărbaţi ar înnebuni după mine!

– Nu prea ar avea pentru ce!

– Sunt mai bine făcută decât tine, replică Martin. Şi mai frumosaă şi mai tânără la faţă.

Vorbind despre el însuşi, Martin folosise în mod firesc genul feminin, ceea ce însemna, cum ar spune persoanele cu o anumită cultură, că „gândea feminin". Restul nopţii fu dedicat unor triste planuri de viitor, ca acela de a pleca în străinătate sau de a se muta într-un alt cartier, unde s-ar da drept surori. Dar nici unul, nici alta nu-şi mărturiseau gândurile profunde, şi anume că visau pur şi simplu să-şi trăiască viaţa fiecare într-o parte. „Ce-mi trebuie mie decât un bărbat?" îşi spunea Martin şi soţia lui gândea exact la fel, într-atât sunt de mari slăbiciunile trupeşti.

– De dimineaţă, te rog să dai cu aspiratorul şi să cojeşti morcovii. Ca să pot să-mi fac un pic de timp pentru curier.

– Va trebui să-mi cumpăr ceva lenjerie de corp şi rochii. Nu pot să stau aşa.

Martin nu-şi simţea nicio înclinaţie pentru muncile gospodăreşti. Fără să se fi gândit măcar, i se părea că s-a născut pentru dragoste, hainele frumoase, tot ceea ce înseamnă frumuseţe, şi alte nobile taine ale eternului feminin. „Îţi dau eu taine!", mormăia soţia. La ora 8 fix, când cei doi soţi se pregăteau să se scoale după o noapte fără somn, îşi dădu seama prima că Martin se făcuse iar bărbat. Ţipă de fericire şi i se aruncă de gât. Martin era mulţumit şi el, dar, uitându-se la sutienul lui gol, i se strânse inima şi îi păru rău că a pierdut un experiment rar şi interesant.

După câteva zile, când se adeveri că schimbarea se produce zilnic în ambele sensuri, neînţelegerea începu să se cuibărească definitiv în cămin. În timpul nopţii, soţii se suportau cu greu. Martin, care devenea atunci o femeie foarte frumoasă, nutrea pentru propria-i feminitate o complezenţă aproape umilitoare pentru soţie şi aceasta se retrăgea într-un dispreţ veninos faţă de o făptură despre care spunea că e rece şi legată doar, prosteşte, de aparenţe deşarte. În curând, cele două femei dormiră separat şi nu se mai tutuiau.

– Biată fată ce sunteţi, îi spunea doamna Martin soţului, mi-e mai degrabă milă de dumneavoastră şi nu prea am de ce să vă cert; vă lipseşte experienţa unei femei şi vă va lipsi mereu.

– Vă înşelaţi, îi răspundea cealaltă, cu o ambiguitate perfidă în glas. Experienţa mea în privinţa bărbaţilor este mai mare decât vă puteţi închipui.

Şi Martin rostea astfel, seara, cuvinte care, a doua zi, se întoarceau tot împotriva lui. Cum îşi revenea sub forma de mascul, cum îi cerea soţia lămuriri.

– Nu, nu am spus-o aşa, protesta el. Doar ştii cum sunt femeile.

Foarte rar reuşea el să se spele de anumite acuzaţii care nu erau deloc întemeiate. Era obligat, de asemenea, să se justifice deseori în câte o ceartă survenită între cele două femei şi, de cele mai multe ori, îşi dădea dreptate dintr-un sentiment de fidelitate faţă de el însuşi. Dar ceea ce înteţea neînţelegerea dintre cele trei elemente ale cuplului era obligaţia pentru Martin, ca femeie, să rămână închis în casă. La început, cei trei erau de acord să considere că metamorfoza trebuie să rămână secretă şi că, din motive de prudenţă, era mai bine să iasă seara: se produseseră câteva întâmplări neliniştitoare care nu contribuiseră puţin să-i facă rezervaţi în această privinţă.

Într-o duminică, pe la sfârşitul după-amiezii, nişte veri din Besançon sosiseră fără veste. Se scuzaseră că nu i-au anunţat; aflându-se la Paris, se gândiseră că, în timpul liber dintre cele două trenuri, le-ar face plăcere să-i vadă. Vărul şi cu vara erau un cuplu plin de voie bună şi în prezenţa cărora conversaţia nu slăbea niciodată. Soţii Martin îi primiră cu plăcere, dar pe la orele 7 tot nu aveau de gând să plece.

– Nu vă putem pofti la masă, le spuse Martin, că suntem invitaţi şi noi la nişte prieteni.

Verii protestară că nu au venit de aia, ca să se invite la cină.

– Nu vă faceţi probleme pentru noi, spuse vara. Pregătiţi-vă liniştiţi şi o să plecăm împreună.

La ora opt fără un sfert, după ce s-a întrebat dacă să-şi mărturisească sau nu secretul, Martin ieşi speriat mormăind că are ceva de făcut prin oraş şi se duse să-şi aştepte metamorfoza pe o stradă pustie. Cu coafura lui de femeie şi pieptul care-i umfla vesta, nu îndrăznea să se uite la trecătorii care se întorceau acasă. Se hotărî totuşi pe la ora douăsprezece noaptea şi se întâlni tocmai cu portarii blocului care veneau de la film. Nedumeriţi de felul bizar cum această necunoscută era îmbrăcată şi constatând că nu e chiar în apele ei, o întrebară la cine se duce. Ca să-i facă să le piară toată stima, spuse numele unui vecin a cărui soţie

tocmai murise de câteva zile. Altă dată, gol şi cu sânii în mâini, i se înfăţişă poştaşului care aducea o scrisoare recomandată şi se metamorfoză pe loc. Crezând c-a avut o halucinaţie, poştaşul se întoarse acasă îndată şi mi s-a spus că de atunci nu se simte chiar bine. Se mai întâmplă altceva: un tip cu care făcea afaceri de mai mulţi ani îi telefonă în vremea cinei. Martin ridică receptorul şi, după ce începu să-i dea explicaţii destul de lungi în privinţa unui preţ de cost, urmă dintr-odată cu o voce feminină, lucru care i se păru interlocutorului său a fi o glumă cam nepotrivită.

În timpul zilei, Martin se gândea foarte des la forma feminină de care se dezbrăca de dimineaţă şi pe care urma s-o reintegreze seara. Se gândea chiar cu atâta intensitate, îşi închipuia în mod atât de viu faţa şi trupul lui de femeie, încât i se îmbujorau deseori obrajii. Ea, în schimb, era supărată că e fată mare la treizeci şi cinci de ani şi nu se gândea decât la el ca la singurul bărbat pe care să-l fi cunoscut şi de care auzise pe acasă. La mai puţin de trei săptămâni după metamorfoză, erau deja foarte îndrăgostiţi. Cum nu puteau să se întâlnească niciodată, îşi scriau scrisori lungi prin care îşi măsurau puterea pasiunii şi-şi jurau fidelitate veşnică. Scrisorile lor se deosebeau atât prin substanţă, cât şi prin forma literelor, ceea nu va fi de mirare pentru cei care gândesc un pic, dacă

sensibilitatea unuia era masculină şi a alteia, feminină. Fiecare avea optica lui asupra lucrurilor şi atât de personală încât li se întâmpla des să nu se înţeleagă; şi se contraziceau mai mult pe zi ce trecea. Nu mai împărtăşiră în curând decât memoria lor. Şi chiar şi aşa, îşi dădeau seama că va veni curând o zi când amintirile lor nu vor mai coincide şi când unul se va întreba ce a făcut celălalt în timpul zilei. Cam aşa se şi întâmplă. Cu toate astea, ei păstrau o fâşie comună de amintiri care priveau doar scurtele momente de dinaintea orelor metamorfozei. Şi era de ajuns ca să asigure continuitatea dintre cele două personaje şi să le dea certitudinea că nu vor fi niciodată străini unul de altul.

Doamna Martin îşi dădu seama curând de această mare pasiune. Îl şi surprinsese pe Martin, pe la miazănoapte, cu ochii împăiănjeniţi şi pieptul răscolit, contemplând fotografia lui Martin.

– Vă interzic să vă uitaţi la soţul meu cu privirea asta neruşinată.

Într-o zi, când proceda la dereticări metodice, soţia descoperise, într-un dosar de asigurare împotriva incendiilor, un pachet de scrisori adresate lui Martin şi semnate „Eloiza". Acesta era prenumele pe care Martin îl alesese pentru a-i scrie lui Martin şi poate că o făcuse din cauza imposibilităţii celor doi amanţi de a se întâlni. Într-un alt dosar, ea descoperi scrisorile lui

Martin adresate Eloizei. Sentimentele exprimate erau îndeajuns de tari ca să nu încapă îndoială. Când Martin se întoarse pentru masa de prânz, îl certă în mod groaznic, făcându-l țap împuțit, catoblepas* lubric și reproșându-i, printre altele, că se lasă pradă unei patimi incestuoase. S-ar putea să fi avut dreptate din acest punct de vedere, dacă admitem că orice individ își este lui însuși ruda cea mai apropiată, dar se poate discuta mult și bine, întrucât rudenia implică și o consangvinitate care nu este adeverită în privința celor două întruchipări ale lui Martin. S-ar putea susține, de asemenea, că incestul nu era nici de fapt, nici de intenție, având în vedere imposibilitatea, clară pentru cele două părți, de a-l consuma.

Ca să scape cât putea de furia soției, Martin obișnui, de atunci înainte, să nu se mai întoarcă la masa de prânz. De dimineață, își făcea repede toaleta, ca să fugă mai repede, iar seara întârzia pe afară, dar niciodată atât cât ar fi dorit, temându-se ca o imprevizibilă întâmplare să nu-l constrângă să-și înceapă metamorfoza în autobuz sau pe trotuar. De la 8 seara, după ce schimba sexul, nu scăpa de toanele stăpânei casei. „Intriganto, târfo, târâtură", acestea erau înjurăturile cele mai blânde pe care trebuia să le încaseze. „Sunteți o fată bătrână, îi spunea soția, făcând

*Cuvânt inventat de autor (n.tr.).

aluzie cu răutate la virginitatea ei. Dragostea nu e pentru fetele bătrâne. De altfel, cum ați putea să iubiți dacă nu ați văzut niciun bărbat, dacă nu ați vorbit cu niciun bărbat?"

– Oare nu e foarte ușor să iubești pe cine te iubește? Stați să ascultați ce mi-a scris Martin după-amiază: „Gura ta, mi-a scris, gura ta e ca o inimă cu sânge din inima mea, sânii tăi sunt porumbei luându-și zborul din lilieci..." Vă scrie și dumneavoastră lucruri atât de frumoase?

– O târfă, sunteți doar o târfă împuțită! Și Martin, un prostovan. Gura dumneavoastră, hai să vorbim de gura dumneavoastră. O felie de ficat de vițel, asta e!

Într-o seară, nemaistăpânindu-se, soția lui Martin se năpusti asupra rivalei ca și cum ar fi vrut s-o omoare, dar Eloiza, având dimensiuni mai solide, rezistă fără mare dificultate. Aceasta nu contribui să amelioreze raporturile dintre cele două femei. Soția punea la cale zilnic noi și noi persecuții. Făcea în așa fel, de pildă, ca masa de seară să fie servită după ora 8, și anume după ce cinase și ea, așa că nu-i oferea decât o supă leșioasă, fără niciun gust.

– Mă înfometați. O să mă plâng lui Martin, îi voi scrie.

Gândul că așa va fi în continuare și că atmosfera căminului o să fie întotdeauna la fel de tensionată, îi

fură în curând de nesuportat Eloizei şi se hotărî să iasă în fiecare seară. Îi scrise lui Martin să-i cumpere rochii şi pantofi de damă, ceea ce şi făcu a doua zi dimineaţa, deşi nu fără o anumită teamă. În prima seară, când se îmbrăcă, soţia încercă s-o oprească.

– Nu veţi ieşi din apartament. Ar fi un risc la care nu aveţi dreptul să ne expuneţi. De altfel, Martin nu v-a dat voie.

– Eu sunt Martin, îi răspunse Eloiza, privind-o de sus.

În prima seară, petrecută hoinărind pe străzi, Eloiza încercă, în ciuda bucuriei de a fi liberă, o senzaţie de melancolie în lipsa acută a lui Martin. La vederea cuplurilor fericite, măcar aparent, îi dădură de mai multe ori lacrimile. Întoarsă acasă, îi scrise amantului o scrisoare atât de înduioşătoare, încât toată dimineaţa îi tremură gura şi i se strânse suav inima. În serile următoare, pe stradă sau la un spectacol, singurătatea i se păru ceva mai puţin crudă. Martin e în mine, îşi spunea, tot aşa cum sunt eu în el în timpul zilei. Este cu mine la cinema şi nu încape îndoială că îi face plăcere să vadă un film bun care-l odihneşte după o zi de muncă.

În timpul acestor seri, Eloiza se întâlnea des cu bărbaţi curtenitori şi nu rămânea insensibilă la încercările unora, dar dragostea ei era îndestul de mare

ca să-i poată respinge fără părere de rău. Singura tentativă mai periculoasă veni din partea unui bărbat tânăr, zvelt şi înalt, cu o faţă foarte frumoasă şi extrem de distins. Datorită eleganţei sale, a hainelor bine croite, a cravatelor nespus de originale, femeile îl doreau ca pe o toaletă nouă care s-ar potrivi de minune cu unul dintre taioarele lor sau rochii. Mai mult, ochii lui aveau o privire îndepărtată, ca şi cum ar fi el însuşi mistuit de amintirea unei dureri adânci sau de transe metafizice. După ce se întâlniră din întâmplare de mai multe ori, el îi mărturisi că o iubeşte, simplu de tot, şi cu o înfăţişare atât de plictisită, că ea se făcu palidă de emoţie. Bărbatul întorsese imediat capul în altă parte, cu ochii în gol, ca şi cum nu se mai gândea la ceea ce abia rostise şi se aştepta să-i cadă imediat în braţe. Eloiza nu căzu. Făcu un pas înainte, un pas îndărăt şi vorbi exaltat despre marea ei dragoste, care îi era singurul rost în viaţă. Fără să insiste mai deloc, celălalt spuse doar „păcat“ şi se întoarse acasă să-şi zboare creierii. Faptul că reuşise să triumfe într-o încercare atât de periculoasă îi dădu Eloizei mare încredere în propria-i virtute şi dragostea ei se făcu mai frumoasă, mai mare, mai tare. În perioada respectivă, îi scrise lui Martin scrisori în care-şi trâmbiţa pasiunea, dar şi admiraţia pentru el şi care rămân drept piese antologice. Nu se mai temea de nicio ispită şi-şi bătea joc de ocheadele, poeziile de dragoste şi îmbierile cele mai întortocheate ale

bărbaţilor cei mai frumoşi, mai fermecători, mai rafinaţi. Din păcate, într-o seară, când, după film, intrase într-un bar să se răcorească un pic, se întâlni acolo cu un fotograf din Marsilia, scund, păros, guraliv, vesel nevoie mare şi mirosind a transpiraţie acră, ca un ţap – cu alte cuvinte, unul din categoria bărbaţilor pe care femeile îi preferă pentru înfăţişarea lor uşor animalică şi vulgaritatea lor îmbietoare, dar despre care vorbesc cu un dispreţ ironic şi prefăcut, nu doar din pudoare, dar şi dintr-o reacţie de apărare. În timp ce sorbea dintr-un suc de roşii, zâmbind la anecdote înşirate de fotograf, ea îi aspira mirosurile de mascul, se uita fix în ochii lui care luceau, la barbişonul său, la gâtul lui plinuţ, la părul lui unsuros şi nu putea să nu şi-l închipuie pe jumătate gol, cu grăsimea care îi înfăşura tot trupul acoperit de o mulţime de peri negri care apăreau ca o spumă la deschizătura vestei din finet. Acesta spunea anecdote din ce în ce mai deşucheate, din care singur se aprindea în timp ce-şi apropia pe ascuns taburetul de al Eloizei şi faţa lui de faţa ei.

Doamna Martin îi raporta soţului că „femeia aia neruşinată“ se întorcea deseori acasă pe la orele 4 dimineaţa, dacă nu şi mai târziu. El o crezu pe Eloiza când respinse ferm acuzaţia şi preciză că i se întâmplase doar o dată să se fi întors pe la 3, după ce fusese la un local din „Rive gauche“. Soţia era exasperată de o asemenea orbire a soţului, dar nu renunţa

să-l convingă şi, în puţinele ore pe care le petrecea el acasă, nu-l slăbea deloc:

– Dacă îţi spun că azi noapte s-a întors din nou după ora 5!

– M-am săturat, îi răspunse până la urmă. Dacă mai vorbeşti o singură dată de ora la care se întoarce acasă, eu şi Eloiza ne vom închiria o cameră la hotel.

– Prostovanule! O cameră, la hotel! Dar poţi să fii sigur că va primi bărbaţi toată noaptea!

În ciuda încrederii depline pe care o avea în Eloiza, Martin simţea o nelinişte fără motiv anume şi despre care credea că se datorează, pesemne, superstiţiei legate de două existenţe destinate să nu se întâlnească niciodată. Când se gândea mai bine, ceea ce îl făcea şi mai trist era faptul că Eloiza, cu inima ei mare, sensibilitatea ei gingaşă şi tot atâta timp liber să le exerseze din plin, trebuia să fie mult mai nefericită decât el însuşi. Ideea îi era din ce în ce mai nesuferită.

Într-o bună dimineaţă, se trezi un pic mai târziu decât de obicei. Era 8 şi 10. Întins pe o parte şi întârziind să deschidă ochii, simţi lângă el o prezenţă în pat şi se convinse că visurile lui cele mai frumoase se împliniseră: existenţa scumpei lui Eloiza se prelungise pesemene după ora 8 şi urma să se cunoască în sfârşit, să se topească amândoi unul în braţele celuilalt. I se păru că trupul Eloizei respiră mai repede şi se apropie de al lui, aşa de aproape încât i se făcu limpede că nu

poate fi vorba nici de ea, nici de o altă femeie. Sări ca ars şi ţipă când se află faţă în faţă cu un bărbat gras şi bărbos.

– Ce înseamnă asta? urlă fotograful din Marsilia. Ce faci dumneata aici?

– Tocmai acelaşi lucru aş dori să mi-l lămureşti dumneata, îi răspunse Martin.

– Cum adică? Eşti culcat în patul meu şi tot eu ar trebui să te lămuresc pe dumneata?

– Bine. Să nu mai vorbim.

Îmbrăcat într-o cămaşă de noapte roz care-i cădea până peste picioare, Martin se sculă, înţelegând dintr-odată c-a fost trădat. Fotograful, cu pieptul păros pe jumătate scos din cearşaf, lătra în spatele lui:

– Mai întâi să-mi spui cum ai intrat în casă la mine! Şi ce anume ai căutat intrând în patul meu?

Pe speteaza unui fotoliu, Martin zări rochia, ciorapii şi sutienul Eloizei. Puse mâna pe ele.

– Lasă chestiile astea! strigă fotograful. Îţi interzic să le atingi!

– Te rog frumos. Sunt hainele Eloizei pe care ai omorât-o, nu-i aşa? Şi m-ai răpit de la domiciliul din strada Doamnei ca să-mi faci şi mie de petrecanie. Degeaba râzi. Poliţia va şti cum să te facă să mărturiseşti totul. Te rog să-mi împrumuţi un costum ca să pot ieşi şi să te denunţ.

Speriat, seducătorul îi împrumută ceea ce i se ceruse, se jură că nu a comis nicio crimă şi, după ce vizitatorul se îndepărtă, sări pe bicicletă spre un sat din Masivul central unde se ascunde şi acum. Martin, întors acasă, scrise următorul bileţel foarte scurt: „M-am trezit la bărbosul ăla al tău. Nu ne mai cunoaştem. Martin."

Ieşi foarte deprimat din această peripeţie. Ca să-şi uite tristeţea, se puse serios pe muncă şi nu reuşi decât să facă o avere în mai puţin de şase luni. Era însă melancolic în continuare şi se gândea mereu la Eloiza, întrebându-se dacă o urăşte sau o mai iubeşte. Cât despre Eloiza, ştia precis starea în care se aflau sentimentele ei faţă de Martin. Nu-i ierta faptul că, din cauza lui, fotograful din Marsilia dispăruse şi nu mai dădea nicio veste, ceea ce nu o împiedica să iasă în fiecare seară şi să-şi găsească alţi amanţi, dar fără să mai descopere niciodată unul echivalent cu cel pierdut. Decepţia avu drept consecinţă să-i sporească ranchiuna împotriva lui Martin pe care-l detestă în cele din urmă şi pe care îi plăcea să-l tortureze în toate felurile. Când îl iubea, niciodată nu dorise într-atât să existe în acelaşi timp cu el şi să-l întâlnească, dar acum ar fi vrut doar să-l poată înjura şi scuipa în obraz. Tot din dorinţa de a se răzbuna, făcea tot posibilul ca să-l pună în situaţii delicate. De pildă, reuşi să câştige încrederea unor domnişoare bătrâne cucernice, să doarmă la ele acasă,

şi să se metamorfozeze în faţa lor în elementul ei masculin cel mai dezvelit. Martin scăpă de consecinţe grave doar datorită leşinului colectiv al celor trei habotnice domnişoare. La început, se răzbuna numai cu drăgălăşenie, cum ar fi aşteptând în faţa oglinzii ora metamorfozei. Ura provocând ură, se întărâtă şi se expuse unor replici severe. De mai multe ori, se hotărâ să ia trenul după-masă, pe la 7 seara şi să se afunde într-o pădure îndepărtată în care Eloiza era condamnată să rătăcească toată noaptea.

Doamna Martin îşi îndemna soţul să lucreze mai puţin şi să facă sport. I se părea că se îngraşă şi că face burtă, deşi avea din ce în ce mai puţină poftă de mâncare. Peste câteva zile, îi veni să vomite, vomită chiar şi zilnic, ceea ce îl făcu să consulte un medic. Acesta îl puse mai întâi să sufle într-o goarnă, îl agăţă de picioare în tavan, îl puse să urineze în aceeaşi postură în timp ce-l lovea cu un baston peste cap şi conchise, după ce-l privi drept în ochi:

– E un caz rar, dar e ceea ce am ştiut de la început. E vorba de o sarcină nervoasă.

– Fir-ar să fie! strigă Martin. Dacă aş şti cine e porcul…

Această reacţie, care nu poate fi decât a unui bărbat pasionat, însemna clar că era în continuare foarte îndrăgostit de Eloiza.

– Liniştiţi-vă, dragă domnule, îi spuse medicul. O sarcină nervoasă nu e lucru grav.

– Dar, domnule doctor, de ce credeţi că e nervoasă? Sunt convins că e vorba de o sarcină şi atât.

– Sunteţi convins?

– Pe cuvânt!

– Atunci e mai grav un pic decât credeam. Vă rog să reveniţi mâine. O să vă examinez cu un confrate de-al meu.

Martin înţelese că-l lua drept nebun şi se feri să vină a doua oară. Acasă, când soţia îl întrebă ce a reieşit din consultaţie, îi răspunse că medicul vorbise de o anemie grasă din cauza stresului şi îi ordonase să trăiască mai liniştit.

– Îi vine uşor să spună aşa ceva, observă doamna Martin, el nu ştie că fata aia neruşinată petrece în fiecare noapte fără să ţină cont de eforturile tale de fiecare zi, nici de sănătatea ta. Să zici mersi dacă nu te îmbolnăveşte urât de tot. Dar, apropo, ţi-ai dat seama că s-a schimbat foarte mult?

– Cum aş putea să-mi dau seama? N-o văd niciodată.

– E adevărat. Nu m-am gândit. Ştii doar că nu a fost frumoasă niciodată, dar de câtva timp începe să se îngraşe la coapse, la piept şi mi se pare că are un ten ciudat. Ştii ce cred eu, Martin? Creatura trebuie să fie însărcinată.

– Dar ce spui tu? Eloiza are anemie grasă, ca şi mine. Trebuia să ne aşteptăm la asta.

Şi Martin, eschivând discuţia, se afundă într-o întunecată meditaţie. Comportarea Eloizei îl cam supărase, dar acum, că putea să măsoare ultimele ei consecinţe, îl înfuria de-a binelea. I se părea că această sarcină, acest copil pe care-l considera în sinea lui drept adulterin, întrucât o lua pe Eloiza drept soţia lui, îl dezonora. Îi părea foarte rău că nu a fecundat-o el, aşa cum se gândise odată, şi că a ezitat din cauza consangvinităţii. Era atât de supărat pe Eloiza, încât îi veni să se răzbune şi se gândi cum ar putea mai bine s-o pedepsească. Toată dificultatea era că nu se puteau întâlni, drept pentru care nu se putea recurge decât la uşoare înţepături. Moartea nu i se părea lui Martin o pedeapsă excesivă, dar ar fi avut probabil drept-consecinţă şi moartea lui şi, de altfel, îi era lehamite de crime. La urma urmelor, renunţă la omor ca şi la orice intenţie de răzbunare şi supărarea lui se potoli curând. Se simţea din ce în ce mai obosit, pe zi ce trecea, ceea ce îl făcea trist şi apatic.

În curând, Eloiza se făcu atât de mare în talie, încât nu i se putu ascunde starea doamnei Martin care nu fu zgârcită cu sarcasme. Martin lua şi el proporţii impozante. Se punea întrebarea unde să nască. Se hotărî unanim o retragere din apartamentul din strada Doamnelor spre Bretania. Călătoria se petrecu fără

incidente. Martin îmbrăcase nişte pantaloni şi un impermeabil care pot fi purtate la fel de bine de un bărbat sau de o femeie. Când schimbă sexul, între Dinan şi Saint-Brieuc, călătorii din compartiment nici nu-şi dădură seama. Doar unul dintre ei îi şopti soţiei, dar fără să insiste, că vecinul se schimbase la faţă, ceea ce nu e cu nimic anormal.

Soţii Martin aleseseră special o casă izolată, unde nu puteau să fie expuşi indiscreţiilor. Eloiza nu se mai gândea să hoinărească noaptea şi-şi petrecea aproape în totalitate la pat cele douăsprezece ore de existenţă zilnică, ceea ce o ferea de compania doamnei Martin. Soţia, de altfel, devenise mai drăguţă cu ea, pesemne că starea Eloizei îi stârnise ceva milă, dacă nu şi simpatie. Martin se înarmase cu un dicţionar medical în care citise că mersul pe jos e o pregătire bună pentru a naşte. El îşi plimba aşadar, ore în şir, prin landă, burta enormă care nu mai încăpea în pantaloni. Între el şi Eloiza, în ultimele luni ale sarcinii, se restabiliseră legături de mult apuse şi regăsiseră o memorie comună şi o înţelegere comună a lucrurilor. Înţelegea şi el, aproape tot atât de bine ca şi ea, farmecul pe care-l avea fotograful din Marsilia în ochii femeilor şi o ierta.

Durerile naşterii începură pe la ora patru după-masă. Neputincioasă, neştiind ce să facă, nici ce să spună, doamna Martin se uita la bietul soţ al ei, născând dureros. Pe la ora 6, durerile deveniră atât de

vii şi Martin striga atât de tare, încât îi veni să cheme un medic. El avu tăria s-o împiedice. Unul ţipând, cealaltă plângând, soţii se uitau speriaţi la limbile orologiului care se mişcau cu o încetineală incredibilă. Martin crezu de mai multe ori că s-a terminat, că i se va despica pielea de pe burtă. Până la urmă sosi şi ora metamorfozei. Veni rândul Eloizei să geamă.

Era un băiat, nu exista nicio îndoială asupra sexului copilului, ceea ce nu-l împiedică să se schimbe în fată, optsprezece luni mai târziu. I se dădu oficial prenumele de Ernest, fiul lui Martin şi al soţiei, născută Lapierre. Această păcăleală o supără la început pe Eloiza, dar nu o duru prea mult. De la naştere încoace, periodicitatea metamorfozelor era supusă unor variaţii care îi micşorau tot mai mult Eloizei durata zilnică de existenţă. „La peau de chagrin" se făcea din ce în ce mai mică pe zi ce trecea. La urma urmelor ea se topi de tot în persoana lui Martin, care totuşi păstră timp de o lună sânii femeii iubite. Pieptul i se topi şi el şi nu-i mai rămase lui Martin decât o amintire şi o părere de rău în suflet.

V

FALSUL POLIŢIST

Căsătorit, tată a trei copii, Martin câştiga trei mii cinci sute de franci pe lună, adunând la cifre, într-o casă de comerţ de pe strada Réaumur, dar, cum omul trebuie să-şi câştige o pâine mai bună, era şi fals poliţist în timpul liber. Asemenea meserie cere să ai talent pentru observaţie, să hotărăşti prompt, cu sânge rece şi cu fineţe. Poliţistul adevărat nu e nevoit să-şi aleagă clienţii. Îi sunt furnizaţi de comisariat, de prefectură sau de indicatori şi aceasta înseamnă o mare economie de timp, de riscuri, de griji. Pe deasupra are şi dreptul la greşeală. Poate să confunde o doamnă caritabilă cu o furnizoare de carne vie sau, într-un acces de exaltare, să-i învineţească ochiul unui cetăţean nevinovat fără să se teamă de vreo consecinţă. Şi, mai ales, nu trebuie să se forţeze să pară firesc. Opinia pacientului său asupra

lui nu-l interesează decât prea puţin, numai în măsura în care se întâmplă să fie şi psiholog din fire.

Falsul poliţist însă trebuie să fie dotat cu fler. Doar cu riscul unor pedepse grele, prevăzute de lege, nu poate să confunde un mare industriaş cu un fost căpitan, un om sărac cu un om bogat, un om tare cu unul molâu. Ca să evalueze situaţia financiară a unei persoane nu dispune, în general, decât de informaţii nesigure şi, când se duce şi bate la uşa unui client, el trebuie, din prima privire, să cântărească omul şi să şi ia o hotărâre. Nu e de ajuns să aibă toate îndeletnicirile unui poliţist ideal, trebuie să aibă şi aparenţa, hainele, fizionomia, limbajul pe care publicul îşi închipuie că trebuie să le aibă în general acesta. Martin îşi ticluise o siluetă care să se potrivească cu imaginea convenţională a inspectorului de poliţie, ceea ce nu-l împiedica să-şi nuanţeze personajul în funcţie de clientul cu care avea de-a face. Cu umerii lui greoi, faţa uşor buhăită, purta pălăria clasică de fetru negru cu boruri întoarse, balonzaidul verde, ghete negre cu talpa groasă, lănţişorul de ceas din argint trecut ostentativ peste vesta neagră şi, deasupra buzei de sus, o dâră apăsată de mustaţă tot neagră.

Ceva dezavantaj avea Martin din cauza unui fond mare de cinste care se şi vedea în aerul lui serios şi aplicat. Această vocaţie a lui de om bun care emana

prin toţi porii feţei, le impresiona pe victimele lui şi le oprea adeseori de la a-i propune tocmeli infame. Li se părea foarte puţin probabil ca un inspector cu o fizionomie atât de loială să se poată lăsa corupt. Dar nu-i venea nici lui să facă primul pas şi se întâmpla nu o dată să dea înapoi şi să se retragă fără a fi pronunţat vorbele revoltătoare. În asemenea situaţii şi în scopul de a găsi un aranjament oarecum acceptabil, proceda în aşa fel încât să-şi încuie gazda într-un dulap ca să poată pune mâna pe banii şi bijuteriile ei. Odată, când opera într-un bloc din cartierul La Chapelle, el făcu un gest atât de nepotrivit încât clientul îşi dădu sufletul în chiar mâinile lui. Îşi făcu atunci un proces de conştiinţă. Din fericire, câteva zile mai târziu, era în aprilie 1944, un bombardament aerian distruse casa crimei cu toţi locuitorii ei şi i se însenină iar inima la gândul că subscrisese şi el voinţelor Providenţei.

Nu e greu de închipuit că nu se hotărâse fără mari dezbateri interioare să se dedice profesiei de fals poliţist. De fapt, de-a lungul anului 1941, făcuse o comparaţie între cursurile valorilor morale şi cele ale valorilor alimentare. Se obligase, cu loialitate, să-şi hrănească cei trei copii cu valorile morale cele mai solide, cele mai încercate, dar în faţa micilor feţe, a piepturilor strâmte şi tuşinde, se convinsese în cele din urmă că un regim alimentar pe bază de cărnuri roşii

i-ar face mai apţi să-i asimileze temeinic robustele lui învăţăminte. Mai greu i-a fost să-şi convingă soţia să-i aprobe planurile. Odată însă ce reuşi s-o facă şi când o anumită bunăstare se simţi în casă, nu conteni nici ea cu îndemnurile, mergând nu o dată până la a-i reproşa indolenţa şi timiditatea.

– La preţul de azi al blănurilor de vizon, nu e momentul să moţăi! observa ea.

Cât despre copii, e de la sine înţeles că niciunul nu bănuia cu ce se ocupa tatăl lor. Micii şi iubiţii îngeri scumpi mâncau cu totul nevinovat din cotletul la trei sute de franci kilogramul şi tartine cu unt la două sute de franci cele cinci sute de grame şi, trebuie s-o spunem, li se umflau şi li se îmbujorau frumos obrajii. Când îl mai asalta vreo remuşcare privind a doua lui meserie, Martin nu avea decât să le privească frumoasele mutrişoare mulţumite şi micile lor trupuri viguroase. Îşi spunea că morala nu poate permite ca nişte copii să îndure foamea şi tuberculoza. Făceau mai mult aceste gânduri, decât îndemnurile soţiei, ca să-şi depăşească îndoielile şi ezitările şi îşi relua munca lui cu reînnoită ardoare. Îşi alegea victimele printre traficanţii pieţei negre, detentorii de rezerve clandestine, Evreii cu situaţie grea, anumite categorii de intermediari şi de oameni de paie. Administraţia Oraşului din Paris şi a Statului, în care traficurile de

funcţii şi influenţă nu erau tocmai rare, îi furnizau şi ele domenii de activitate deloc neglijabile. Marea mândrie a carierei lui era de a fi stors cincizeci de mii de franci unei bande de falşi poliţişti. De altfel, primii lui paşi în profesie fuseseră periculoşi şi lipsa lui de experienţă era să-l coste scump. Ideea îi venise în mod firesc să-i şantajeze pe negustorii cu vad care-şi plasau marfa la preţuri prohibite şi de multe ori fusese cât pe-aci să fie arestat de adevăraţi inspectori cărora comercianţii le plăteau regulat tributul cuvenit. Constatase, mai târziu, că exista o asemenea complicitate între piaţa neagră şi orice fel de trafic fraudulos, cu serviciile însărcinate special cu reprimarea lor. Asemenea imoralitate îl şi lovise mai întâi în simţul lui al cinstei şi al probităţii care rămăsese neatins în ciuda necinstei lui, dictate de circumstanţe şi cu totul superficiale. Reflectând mai atent, inima i se făcuse indulgentă şi le iertase venalitatea inspectorilor adevăraţi, care nu-şi îndeplineau datoria profesională. „Au şi ei copii de hrănit şi desigur că nu cu lefurile alocate de guvern ar putea să le asigure sănătatea cuvenită. Aceşti oameni buni, soţi buni şi taţi buni n-ar fi dorit mai mult decât să-şi poată exersa cinstit meseria, dar a venit războiul, a urmat înfrângerea, invadarea ţării, ocuparea ei. Nicio locomotivă, niciun vagon, nicio maşină, deci şi mai puţină aprovizionare. Ca să-şi ţină familia, s-au vândut cum au putut mai

bine. Au dorit să câştige ceva mai mult dar, în fond, au rămas oameni buni. Nu vreau să cred că virtutea să fie la cheremul unei crize a transporturilor, ar fi prea îngrozitor. Adevărul e că se întâmplă tot aşa ca şi cu Dumnezeu. Războiul poate să distrugă bisericile după cum a distrus şi condiţiile de viaţă necesare practicării virtuţii. Dumnezeu tot a rămas nemuritor şi tot prezent în mijlocul ruinelor templului. De altfel, e de ajuns să privesc în mine însumi ca să dau de prezenţa revigorantă a virtuţii şi, pe cinstea mea, este cel mai important lucru. Nu e nevoie de prea mare înţelepciune ca să înţelegi că principiul e mai important decât operele. Apa râului nu se tulbură decât o clipă dacă izvorul a rămas pur."

Intra atât de puţină ipocrizie în aceste meditaţii şi speranţa pe care o nutrea în fundul inimii era atât de generoasă, că Martin aştepta să se ivească momentul Eliberării cu o bucurie fără rezerve. În chiar ziua descătuşării Parisului, Martin îşi luă soţia în braţe şi strigă cu lacrimi de fericire:

– Liberi, Justine, suntem liberi! A sosit sfârşitul greutăţilor noastre, sfârşitul acestei existenţe false la care m-au constrâns necesităţile epocii. Ceaţa groasă care estompa strălucirea virtuţii s-a risipit până la urmă. Din toate colţurile, trenuri încărcate cu unt, cu carne de porc, cu vin roşu şi păsări vor porni spre Paris. Justine,

acum va începe din nou viaţa noastră de altădată, atât de modestă şi de demnă.

Justine se lăsa strânsă în mod pasiv şi-şi mânuia brăţara grea de aur cu ochii plecaţi şi mutra bosumflată.

– Aminteşte-ţi de fericirea noastră de dinainte de război, îi spunea Martin. Adu-ţi aminte de serile petrecute la lumina lămpii. Îmi cârpeai pantalonii la fund în timp ce îi puneam la punct contabilitatea vecinului nostru, băcanul, ca să ne mai mărim veniturile. Eram săraci şi copiii mâncau pe săturate, aveau haine călduroase şi cu ce să se încalţe. Erai mândră că le poţi înjgheba pe toate cu bani atât de puţini şi eu să nu am nicio clipă de răgaz. Iată fericirea pe care o vom regăsi, Justine.

Fără să-i mai pese de protestele soţiei, Martin renunţă hotărât la cariera lui de fals poliţist. Timp de vreo două luni, trăi cu conştiinţa împăcată şi cu bucuria mândriei de sine regăsite. Niciodată meseria lui de contabil-adjunct nu i se păruse atât de frumoasă. La sfârşitul lui septembrie, când i se înmână salariul de trei mii cinci sute de franci, la gândul că aceşti bani erau tot ceea ce va câştiga în această lună, i se urcă un val de mândrie la cap. Nu voia însă să-i ruginească talentele de poliţist şi şi le punea în slujba unor scopuri onorabile. În timpul lui liber şi, mai degrabă din avânt patriotic decât din amatorism, se interesa de purtarea şi

de spusele unor indivizi dubioşi din timpul Ocupaţiei şi-i denunţa pe patrioţii deficienţi autorităţilor. Avu astfel bucuria de a-i vedea la închisoare pe şaptezeci şi unu dintre respectivii inşi.

– Ce frumos mi se pare să lucrez în ajutorul poliţiei! îi spunea soţiei.

Dar soţia lui se plângea de creşterea preţurilor la unt ca şi la carne, la vin şi la alte mărfuri. Când îi aduse cei trei mii cinci sute de franci leafă, ea spuse, punându-i în buzunar:

– Vor ajunge pentru ţigările mele pe octombrie. Apropo, trebuie să-mi dai douăzeci de mii de franci… A trebuit să cumpărăm…

Urmă enumerarea unor cheltuieli indispensabile şi ale unor sume debursate, enumerare pe care o însoţise cu un comentariu adecvat. După estimările ei, era nevoie de bani din ce în ce mai mulţi ca să supravieţuieşti şi cum nu se putea conta pe încasări apreciabile, era de prevăzut că, într-o zi, familia lor va fi supusă foametei şi deznădejdii. Această perspectivă atât de sinistră nu putu să nu-l tulbure o clipă pe Martin, dar, în chiar ziua respectivă, era pe punctul de a-i preda poliţiei pe vecinii lui de apartament şi conştiinţa lui împăcată îl întări în optimismul său. După trei săptămâni şi mai multe rugăminţi de a i se da bani mai mulţi, îi fu limpede că toate economiile gospodăriei erau pe

punctul de a se epuiza. Deşi i se făcea lehamite numai la gândul acesta, Martin fu nevoit să ţină cont de doleanţele soţiei şi de solicitările ei din ce în ce mai presante. Trebuie să trăieşti în pas cu epoca sau să te resemnezi şi să dispari. În cele din urmă, după multe dezbateri şi sfâşieri intime, se hotărî să-şi reia activitatea de fals poliţist, cu condiţia formală că această recădere în păcat nu-i implica conştiinţa. A doua zi seara, începu prin a şantaja un traficant de pietre pentru brichete care aproviziona un sector important al pieţei clandestine. Afacerea îi aduse un câştig de douăzeci şi cinci de mii de franci, dar, cu toate că se silea să se convingă de faptul că nu se implicase şi conştiinţa lui în vreun fel, se întoarse acasă cu pieptul opresat ca de o remuşcare. Zilele următoare, fu trist şi tăcut. Văzându-l în această stare de deprimare şi temându-se să nu-şi părăsească definitiv cariera, Justine simţi nevoia să-i pregătească cumva munca şi îi indică o afacere foarte bună. Era vorba de o bătrână care denunţase Gestapo-ului vreo zece persoane şi condamnase la împuşcare un tânăr, de numai douăzeci de ani, refractar la înrolare. Urmărită penal, se ascundea într-o cameră închiriată de pe strada Bleue, a cărei adresă Justine o aflase printr-o cascadă de confidenţe între prietene. Cu toată lehamitea care i se făcea, Martin se duse până la bătrână, într-o seară târzie, şi o şantajă fără chef. Când

să se retragă cu ce o prădase, îi veni o inspirație și își sugrumă clienta fără ca aceasta să poată măcar striga. Răscumpărându-și astfel indelicatețea printr-un act de patriotism și dreptate, încercă o plăcere interioară atât de mare încât îi tăie beregata unui tânăr milițian după ce îl prădase. Nu mai iertă niciunul dintre clienții lui de atunci înainte. Îi executa la fel de ușor și pe traficanții pieței negre, considerând că dăunau mult economiei naționale. Aceste execuții aveau avantajul suplimentar de a-i permite să capete și mai multă pradă, întrucât banilor obținuți prin șantaj li se adăuga îmbrăcămintea și obiectele personale ale victimei. Veselia și liniștea domneau iar în casă. Găsind cel mai desăvârșit echilibru între necesitățile vieții de toate zilele și exigențele unei conștiințe pretențioase, Martin era mereu foarte bine dispus. Cât despre Justine, ea privea cu încredere spre viitor.

– Avem de lucru berechet, spunea ea, un pic vulgar. Sigur că piața neagră nu va dura cine știe ce, dar cred că mai avem o țară.

– În orice caz, nu din vina mea! remarca Martin, doar ieri…

– Sigur, iubitule, dar nu toată lumea face ca tine. Piața neagră nu se va termina mâine. Pe deasupra, Francezii nu vor conteni să se urască, nici să-și tragă în

spate și atâta timp cât vor exista oameni cu frica în sân…

– E adevărat, suspina Martin. Va trebui mult timp și răbdare multă ca să eliminăm elementele rele din sânul națiunii…

Așa că Martin tot mai asasina cu perseverență și creștea în ochii proprii la fiecare nouă victimă a lui. Îi fu dat să trăiască zile de amețitoare plăcere ca, de pildă, într-o după-amiază, când îi tăie beregata unui traficant al pieței negre, unui partizan al Mareșalului Pétain și unei femei de moravuri ușoare care se dăduse unui militar german în timpul Ocupației. Nu-și punea întotdeauna problema dacă clienții lui sunt sau nu supravegheați de poliție și îi alegea deseori printre criminalii pe care relațiile lor cu sferele înalte ale puterii sau un noroc nemeritat puteau să-i ferească de orice pedeapsă. Grija pentru dreptate era tot mai presus în sufletul lui și o lua înaintea celorlalte preocupări. Uneori chiar, plimbându-se pe stradă, i se părea că recunoaște un traficant după nerușinarea burții sale sau un colaboraționist după privirea lui perversă și-și simțea pumnul încleștându-se pe mânerul unei săbii de arhanghel.

Oamenii fără pete pe conștiință nu sunt mai puțin expuși ispitei decât ceilalți. Într-o zi, cu mâna ținând ferm cuțitul lui de om al dreptății în buzunarul

pardesiului, ciocăni la uşa unei femei fără Dumnezeu care – era de notorietate publică – predase nemţilor secrete privind bazilica Sacré-Coeur din Montmartre. Îi deschise uşa în persoană. Era o femeie blondă (sau brunetă) cu o gură mijlocie, un nas la fel şi ochi de o anumită culoare. Dragostea puse stăpânire pe Martin din prima privire, îl împresură, îl strânse, îl pătrunse, îi atinse inima în piept. Era pierdut. Dar să nu anticipăm. Meseria lui de fals poliţist îl învăţase multe cu privire la secretele inimii fiinţei umane şi-l deprinsese cu arta de a trage foloase din orice situaţie neprevăzută. Îi luă mâna tinerei doamne fără Dumnezeu şi i-o strânse uşor.

– Mă cheamă Martin, îi spuse el, sunt actor de filme. V-am văzut de multe ori trecând pe străzile din Montmartre şi vă iubesc.

– Domnule, strigă tânăra doamnă pe care o chema Dalila, sunteţi de-a dreptul nebun!

Şi, strigând, se uita cu neîncredere la figura ciudată a vizitatorului.

– Graba cu care am venit să vă mărturisesc dragostea m-a determinat să apar în faţa dumneavoastră într-o postură care nu mă avantajează prea mult. Fiind actor de filme, am actualmente un rol de poliţist, ceea ce-mi justifică prezenta deghizare.

– E nostim, şi care este titlul filmului?

– Titlul o să fie, fa... *Falsul poliţist*. Filmarea a început în timpul Ocupaţiei şi se va termina în curând. Iată de ce am un rol în el, căci trebuie să vă mărturises c-am fost depistat şi c-am fost interzis timp de doi ani.

Vorbea în aşa fel încât ea să se simtă la largul ei, iar ravagiile pasiunii erau deja atât de mari încât nici nu-i era ruşine să-şi însuşească acest nou personaj de colaborator depistat.

– Să ştiţi că nici nu-mi pasă, adăugă cu dezinvoltură. Am câştigat bine şi după război, o să mă duc în America să joc în filme când îmi va veni dorul.

– Şi cu atât mai rău pentru ei, spuse Dalila. Deci şi dumneavoastră v-au făcut zile fripte, nu-i aşa? Mie, să ştiţi că, în cartier, aşa şi aşa...

Nu avem deloc intenţia să povestim în continuare o poveste de dragoste. Ceea ce contează este următorul lucru: după ce, timp de două-trei seri, au cinat în restaurante cu preţuri nebune, după ce s-au dus la cinema să vadă filmul *„Extravagantul domnul Deeds“*, Martin încercă dragostea în braţele Dalilei, în micul apartament cu două camere plus sala de baie, în care locuia pe Calea Junot. Atunci începură acele nopţi cu horcăituri, lascivităţi, insomnii şi prăpăstii de voluptate fără fund. Se dădură unul alteia cu rafinări subtile, în pijamale procurate din piaţa neagră în timp ce pick-up-ul cânta melodii de ale lui Jean Sablon sau

cântece realiste cu mahalale, camere mobilate şi nopţi dureroase. Martin se întorcea acasă dimineaţa cu capul gol, ochii ca de viţel şi pleoapele pungi, grele de oboseală.

– Am dat de o afacere foarte bună, îi spunea soţiei. Nu va fi uşor şi va dura ceva timp, dar rezultatul va fi pe măsură.

– Las-o baltă. La ce bun să te ocupi de cei mari, dragul meu drag? Este periculos. Nu ducem lipsă de mici vinovaţi neajutoraţi la cinzeci de mii de franci fiecare, orice s-ar întâmpla.

Şi vorbind aşa, nu se lăsa înşelată de tot: bănuia că ceva nu era chiar în regulă în comportamentul soţului. Bănuielile i se confirmară în ziua când Martin, scoţându-şi portofelul, dădu drumul din buzunar unei fotografii a Dalilei, ornamentate de o dedicaţie pline de complimente pătimaşe care nu permitea niciun dubiu. Justine îl înjură, îl făcu om lipsit de inimă, prostovan şi chiar porc. Martin fu silit să promită că nu se va mai întoarce după ora zece seara şi se ţinu de cuvânt, ca să nu se mai repete asemenea scene de scandal. Dar aceste constrângeri îi erau cu atât mai insuportabile cu cât Dalila, amanta lui, îi reproşa că s-a făcut zgârcit cu timpul pe care i-l dedica şi se arăta supărată. Această situaţie îl agasa pe Martin. Începuse să se întrebe dacă soţia lui nu face cumva parte din coloana a cincea şi nu

merită pedeapsa rezervată trădătorilor. Şi de fapt, într-o zi când lua prânzul acasă, îşi aminti o noapte din 1943 când soţia lui, trezită de sirenele de alarmă şi de bombardamente, afirmase că englezii erau nişte porci. Îi răsuna şi acum fraza în urechi. Era chiar un lucru foarte grav. Dar nepedepsind crima Dalilei, se întreba neliniştit dacă era corect s-o pedepsească pe soţia lui şi deliberă în sinea lui timp de mai multe zile. Când ai ieşit o dată din calea dreaptă a dreptăţii, nu te întorci decât clătinându-te sub povara nedreptăţilor săvârşite. Când privirea ei se încrucişa cu a soţului, Justine dădea uneori de luciri stranii. Într-o seară, după cină, după ce se culcaseră copiii, o întrebă dintr-odată:

– Ţi-aduci aminte de acea noapte din decembrie 1944, când am fost treziţi de o alarmă şi ai spus: „Englezii sunt nişte porci“?

– Tot ce se poate, aprobă Justine, am spus-o de atâtea ori…

– Înseamnă că nu m-a înşelat memoria. Justine, te rog să-mi răspunzi cu toată sinceritatea. Îţi pare rău c-ai spus aşa ceva?

– Cum să nu, răspunse Justine care avea ceva tact.

– Atunci e bine, suspină Martin. Dacă îţi pare rău, nu mai vorbim.

Părere de rău destul de uşoară, iertare pe loc, dreptate derizorie, Martin se împotmolise de-a binelea.

Dac-o iertase pe soţia lui, fu nevoit să ierte pe foarte multă lume, atât din lene şi din lipsă de timp – îi dedica Dalilei aproape tot timpul liber –, cât şi sub efectul unui sentimentalism la care dragostea îl înclina. I se întâmpla să nu mai asasineze pe nimeni timp de o săptămână. Uneori, reflectând la această stare de lucruri, îşi dădea seama de limitele lui: „A, dacă aş avea timp, se gândea, aş măcelări în toate părţile". Într-una din aceste clipe prea scurte şi prea rare, hotărî să-şi părăsească munca de contabil-adjunct. Credea că astfel va dispune de mai mult timp pentru a-şi exercita funcţia de om al dreptăţii. Se întâmplă să fie chiar pe dos. Eliberat de constrângerile meseriei, el căzu de tot în stăpânirea Dalilei. În loc să-şi dedice tot timpul liber actelor de dreptate, îl consacră dragostei. Amorţi, se ramoli, era pe sfârşite. Abuzul giugiulelilor, al nimicurilor amabil şoptite la ureche, al privirilor deşucheate îl prostise de tot. Se făcuse obraznic, golănaş, pierde-vară, hoţoman, zurliu, poet. Curând încetă chiar să mai asasineze. Vederea sângelui curgând îi făcea rău şi se mulţumea să-şi prădeze clienţii. Nu-şi pierduse însă nimic din îndemânarea lui de fals poliţist şi chiar reuşea şi mai bine în ceea ce întreprindea decât mai înainte. De la prima vedere, clienţii se făceau palizi de tot în faţa unei asemenea figuri de fals poliţist care părea că iese dintr-un roman poliţist, dar în privirea lui se întrezăreau

acum luciri deşucheate care îi ajuta să-i propună tranzacţii necinstite.

Într-o după-amiază când, îmbrăcat într-o pijama de mătase stacojie, Martin îşi ţinea coapsele la căldurică în pelerina lui, în faţa unui bâldăus* frumos cu cărbuni plătiţi douăzeci de mii de franci tona, Dalila îşi depila picioarele cu o pensetă de servit zahărul: dintr-odată, puse la loc penseta pe masă, îşi redresă pieptul gol, îşi luă în mâini sânii cu un aer de dezgust profund, începu să-i mângâie şi să-i frece, ca şi cum asta ar putea s-o ajute în meditaţia ei, în timp ce privea faţa amantului ei cu ochi dulci, dar critici.

– Dragoste, spuse, cât timp vei mai face mult mutra aia?

– Dar, ce, Dalila, inima mea, mierea mea dulce, ce-ţi poţi închipui? Ce vrei să spui cu mutra aia?

– Nu m-ai înţeles. Te-am întrebat dacă vei păstra întotdeauna mutra aia de inspector de poliţie. Trebuie neapărat să-ţi schimbi înfăţişarea. Ai terminat filmul demult. Acelaşi lucru şi cu hainele astea. Parcă dinadins îţi dai o înfăţişare de sticlete.

Martin încercă să pledeze în favoarea mustăţilor, a balonzaidului verde şi a ghetelor, pretextând că ţine

*Regionalism oltenesc care înseamnă un foc aprins cu câteva lemne sau paie (n.tr.).

foarte mult la înfăţişarea pe care o avea atunci când a sedus-o.

– Ai putea să fii aşa de frumos! suspină Dalila. Lasă-mă să mă ocup eu, sunt convinsă că vei avea un şic grozav.

Martin nu rezistă mult timp Dalilei. Consimţi la tăierea mustăţilor şi îmbrăcă un pardesiu culoarea bananei care-i venea până la gleznă, îşi puse o pălărie sportivă de aceeaşi nuanţă, dată foarte pe ceafă, o pereche de pantofi din piele întoarsă deschişi la culoare şi o cravată roză – culoarea feselor – pe fundalul unei cămăşi verde. Când se întoarse la domiciliul familial, apariţia lui declanşă entuziasmul celor trei copii ai lui, dar nu şi al soţiei, care îl întrebă dacă nu şi-a pierdut orice simţ al demnităţii şi al ponderaţiei.

– Dar cred că am dreptul să mă îmbrac ca toată lumea, nu, îi răspunse Martin, naiv.

Cu aceeaşi naivitate se înfăţişă a doua zi la un anumit Hector Dupont, traficant al pieţei negre care, cu preţul unor complicităţi oneroase, îşi câştiga cu greu şapte-opt mii de franci pe lună, cumpărând şi vânzând la rândul lui atât unt, cât şi ace de păr sau gem de castane din India, după cum se nimerea, negustorie ingrată şi fără surprize care abia dacă îi procura un beneficiu de şase sute la sută. La apariţia acestui vizitator necunoscut care puţea de la o poştă a mafie,

Dupont nu fu deloc surprins şi se gândi că i se va propune o afacere:

– Inspectorul Martin, spuse Martin arătându-i o legitimaţie falsă, în timp ce Dupont reprima un zâmbet de veselie.

Falsul poliţist îi spuse că este la curent cu ocupaţiile vinovate ale traficantului şi că este îndeajuns de informat în privinţa unei tone de unt cumpărate cu cincizeci de franci kilogramul în Bretania şi vândută apoi cu amănuntul patru sute cinzeci unor negustori parizieni ca să-i demonteze tot mecanismul organizaţiei. Ca dovadă, îi furniză câteva detalii precise şi câteva nume.

– Domnule inspector, îi răspunse Dupont, zău dacă nu cad din cer! Niciodată nu m-am ocupat cu piaţa neagră, chiar niciodată, decât în calitate de client şi numai în măsura în care mijloacele îmi permit acest lucru. Nu-mi poate reproşa nimic conştiinţa şi puteţi s-o întrebaţi pe doamna de la poarta blocului. Pe de altă parte însă am oroare de scandal. Vi s-a înşelat buna-credinţă prin raporturi false şi aş da mult ca să ştiu cum oare s-a ajuns aici. Cât credeţi că...

– Nu e prea corect, şopti Martin, dar la urma urmelor cred că am putea să pornim o nouă anchetă pe alte piste cu cincizeci de mii de franci.

Dupont strigă şi sări ca ars, jură că nu avea un sfanț şi consimți să dea patruzeci de mii de franci pe care îi scoase din seif. În timp ce Martin, rămas singur în salon, își strecura în buzunar câteva obiecte din sidef ca să-i facă o surpriză Dalilei, clientul dădu un telefon poliției. Falsul polițist fu înhățat chiar în momentul când i se înmânau cei patruzeci de mii de franci. La comisariat, doi inspectori adevărați, care de altfel nu aveau mustăți, îi reproşară cu atâta vioiciune că le-a făcut de râs onoarea meseriei încât Martin îşi scuipă mai mulți dinți din gură.

Procesul lui se desfăşură fără probleme. Martin îi mărturisise avocatului că se dedicase, mai mulți ani de-a rândul, misiunii sfinte de om al dreptății. După ce reflectă serios la această treabă, avocatul crezu de cuviință să nu facă nicio aluzie la isprăvile clientului. Se poate discuta dacă a avut dreptate sau nu. Oricum, Martin fu condamnat la doi ani închisoare şi cinci ani de domiciliu forțat. Avem toate motivele să credem că această experiență neplăcută îi va fi de învățătură şi că-şi va recăpăta mai târziu toate îndeletnicirile de fals polițist.

VI

DERMUS

Măcelărise o familie de trei persoane ca să pună mâna pe o tavă muzicală pe care o râvnea de mai mulți ani. Elocvența turbată a procurorului Boulan era de prisos, a domnului Hàtus, avocatul, inutilă. Acuzatul fu condamnat în unanimitate la decapitare. Niciun glas nu se auzi să-i deplângă soarta, nici în sală, nici în altă parte. Cu umerii lui masivi, cu gâtul de taur, avea o față enormă şi plată, fără frunte, numai fălci şi nişte ochi mici cu privirea ştearsă. Chiar dacă ar fi rămas un singur dubiu asupra vinovăției sale, un juriu sensibil l-ar fi condamnat doar pe mutra lui de brută. În timpul dezbaterilor, rămăsese nemişcat pe banca lui, cu aerul indiferent al cuiva care nu înțelege.

– Dermus, îl întrebă preşedintele, vă regretați crima?

– Aşa şi aşa, domnule preşedinte, răspunse Dermus, regret fără să regret.

– Fiţi mai elocvent. Aveţi remuşcări?

– Poftim, domnule preşedinte?

– Remuşcări, nu ştiţi ce înseamnă să ai remuşcări? Care va să zică, vi se întâmplă să vă fie rău când vă gândiţi la victimele dumneavoastră?

– Nu, nu mă simt foarte bine, domnule preşedinte, vă mulţumesc de întrebare.

Într-o singură clipă se arătă Dermus cu adevărat interesat: atunci când partea adversă, acuzaţia, arătă tava muzicală. Aplecat peste bară, nu o slăbi din ochi şi când mecanica, întoarsă de mâna proprie a grefierului, îşi execută refrenul metalic sacadat un zâmbet de mare blândeţe trecu peste faţa lui de brută.

În aşteptarea execuţiei, i se repartiză o celulă în cartierul condamnaţilor şi acolo îşi aşteptă liniştit ultima zi din viaţă. Nici nu părea să-l preocupe prea mult scadenţa respectivă. Nici măcar nu o pomeni vreodată vorbind cu paznicii care-i intrau în celulă. De altfel nu-i venea să le spună nimic şi se limita să le răspundă politicos eventualelor întrebări. Singura lui ocupaţie consta în a fredona refrenul delictuos care-l împinsese spre crimă, deşi nu-l ştia prea bine. Memoria fiindu-i foarte înceată, poate că tocmai supărarea de a nu reuşi să-şi amintească melodia tăvii muzicale îl adusese, într-o seară de septembrie, până la vila micilor

rentieri din Nogent-sur-Marne. Locuiau acolo, în trei, două domnişoare bătrâne cu unchiul lor, un om friguros, decorat cu Legiunea de onoare. O dată pe săptămână, la prânzurile de duminică, când era momentul desertului, sora cea mare întorcea tava muzicală. Când se făcea frumos, lăsau fereastra din sufragerie deschisă şi trei ani de-a rândul Dermus trăise veri încântătoare. Pitit sub zidul vilei, asculta melodia duminicală pe care încerca apoi, toată săptămână, să şi-o amintească în totalitate fără să reuşească cu adevărat. Cu primele friguri ale toamnei, unchiul friguros poruncea să se închidă fereastra sufrageriei şi tava muzicală nu mai cânta decât pentru micii rentieri. Trei ani de-a rândul Dermus trăise nesfârşite luni de văduvie, lipsite de muzică şi de bucurii. Încetul cu încetul simţea că refrenul îi scapă, că-l părăseşte şi la sfârşitul iernii nu mai suportă ideea că va trebui să aştepte din nou şi se furişă în casa vecinilor. A doua zi dimineaţă, poliţia îl găsi lângă cele trei cadavre, ascultând cântecul tăvii muzicale.

Timp de o lună, o ştiu pe dinafară, dar o uitase iar în ajunul procesului. Acuma, în celula lui de condamnat, repeta pe nerăsuflate frânturile de refren pe care tribunalul i le rememorase şi care se ştergeau din ce în ce mai mult odată cu fiecare zi ce trecea. *Ding, ding, ding,* cânta de dimineaţa până seara condamnatul la moarte.

Preotul închisorii îl vizita des pe Dermus și i se părea plin de bunăvoie. Ar fi dorit doar ca groaznicul criminal să fie un pic mai deschis la minte ca să poată *Sfânta Evanghelie* să-i pătrundă până în străfundul inimii. Dermus îl asculta cu docilitatea unui copac, dar nici răspunsurile lui scurte, nici fața lui încuiată nu dădeau de înțeles că l-ar interesa prea mult mântuirea sufletului său, nici c-ar avea așa ceva. Și, cu toate acestea, într-o zi din decembrie când îi povestea despre Maica Domnului și îngerii din cer, preotului i se păru că vede o lucire în ochii mici și șterși, dar care trecu atât de repede încât se îndoi c-a văzut-o cu adevărat. La sfârșitul întrevederii, Dermus îl întrebă dintr-odată: „Dar Hristos ăla mic, mai trăiește?“ Preotul nu șovăi o clipă. Desigur că ar fi trebuit să-i spună că micul Hristos trăise până la vârsta de treizeci și trei de ani și că murise atunci pe cruce așa încât nu prea se putea vorbi despre El la timpul prezent. Dar Dermus avea țeasta capului așa de groasă încât i-ar fi fost cam greu să priceapă. Legenda cu micul Hristos i-ar fi mult mai ușor de înțeles și avea șanse să-i deschidă sufletul luminilor sfintelor adevăruri. Preotul îi povesti lui Dermus cum că Fiul lui Dumnezeu se hotărâse să se nască într-un grajd, între un măgăruș și un bou.

– Trebuie să înțelegeți, Dermus, a făcut așa pentru a dovedi că este de partea săracilor, că vine pe pământ

pentru ei. Putea să aleagă tot așa de bine o închisoare, să fie alături de cel mai nefericit om printre oameni.

– Am înțeles, părinte, micul Hristos putea foarte bine să se nască în celula mea, dar nu ar fi acceptat niciodată să se nască într-o casă de rentieri.

Preotul făcu doar un semn cu capul. Logica lui Dermus era inatacabilă, dar se nimerea prea bine cu propriul lui caz și nu părea prielnică unei căințe adevărate. După ce clătină din cap între da și nu, preotul povesti în continuare despre cei trei Crai din Răsărit, măcelărirea Nevinovaților, fuga în Egipt și-i spuse cum micul Hristos, după ce-I dădu mustața, muri pe cruce între doi hoți, pentru a le deschide oamenilor porțile cerului.

– Gândiți-vă bine, Dermus, că sufletul bunului hoț va fi fost primul dintre toate sufletele care a putut intra în rai și nu din întâmplare, ci fiindcă Dumnezeu a dorit să ne arate ce poate aștepta orice om păcătos de la mila Lui. În ochii Lui, crimele cele mai mari nu sunt decât întâmplări ale vieții…

Dermus însă nu-l mai asculta de mult pe preot și povestea bunului hoț i se părea la fel de neînțeles ca și povestea pescuitului miraculos sau cea a înmulțirii pâinilor.

– Și atunci, micul Hristos s-a întors în grajdul Lui?

Numai micul Hristos îl interesa. Când ieşi din celulă, preotul se gândea că acest criminal nu avea minte nici cât un copil. Se îndoi chiar ca Dermus să fi fost responsabil pentru crima lui şi se rugă lui Dumnezeu să-I fie milă de el.

„E un suflet de copil în trupul unei matahale, i-a omorât pe cei trei bătrânei aşa cum un copil îi spintecă păpuşii sale burta sau îi smulge membrele. El e un copil care nu-şi dă seama de forţa lui, un biet copil şi nimic mai mult, dovada e că el crede în micul Hristos."

Câteva zile mai târziu, preotul îl vizită din nou pe condamnat. Îl întrebă pe paznicul care-l însoţea ca să-i deschidă uşa:

– El cântă aşa?

Se auzea, ca un dangăt surd de clopot, vocea virilă a lui Dermus cântând ritmic, fără încetare: *Ding, ding, ding*. Măcar de ar semăna cu ceva, dar nu e nici măcar o melodie.

O atare indiferenţă din partea unui condamnat la moarte, care nici măcar nu-şi încheiase socotelile cu cerul, îl cam nelinişti pe preot. Îl găsi pe Dermus mai neastâmpărat decât de obicei. Pe faţa lui de brută se citea o blândeţe vie şi, între pleoapele lui întredeschise, ochii luceau zâmbitori. În sfârşit, avea şi un anumit chef de vorbă.

– Cum e timpul pe afară, părinte?

– Ninge, copile.

– Nu face nimic, nu-L va opri zăpada. Nu-I pasă deloc de zăpadă.

Preotul îi vorbi din nou despre mila lui Dumnezeu şi de lumina căinţei, dar condamnatul îl întrerupea după fiecare frază ca să pomenească de micul Hristos, aşa încât recomandările preotului nu aveau niciun efect.

– Oare micul Hristos ştie pe toată lumea? În rai, micul Hristos are cumva putere? După dumneavoastră, părinte, micul Hristos ţine cu muzica?

Preotul nu mai putea să spună nimic. Când se îndreptă spre uşă, condamnatul îi strecură în mână o foaie de hârtie împăturită în patru:

– E o scrisoare pentru micul Hristos, spuse zâmbind.

Preotul primi mesajul şi îl citi câteva minute mai târziu:

„Drag micule Hristos, se spunea în scrisoare. Prezenta scrisoare are drept scop să vă cer un serviciu. Mă cheamă Dermus. Ne apropiem de Crăciun. Ştiu că nu-mi purtaţi pică pentru că le-am făcut de petrecanie celor trei babalâci de la Nogent. Nu v-aţi fi născut niciodată în casa unor asemenea nemernici. Nu vă cer nimic pentru aici, că nu va trece mult şi voi strănuta în sac. Aş dori numai, după ce voi ajunge în rai, să-mi daţi tava mea muzicală. Vă mulţumesc anticipat şi vă urez sănătate multă. – Dermus."

Preotul fu îngrozit de conţinutul mesajului care stătea mărturie pentru totala impermeabilitate la căinţă a criminalului.

„Desigur că nevinovatul acela nu are mai multă minte decât un prunc nou-născut şi încrederea lui faţă de micul Hristos dovedeşte clar câtă candoare de copil mic are, dar când se va prezenta în faţa tribunalului cu cele trei asasinate pe conştiinţă şi fără umbra unei căinţe, nici Dumnezeu în persoană nu va putea face nimic pentru el. Şi cu toate astea, sufletul lui e limpede ca apa de izvor."

Seara, intră în capela închisorii şi, după ce se rugă în favoarea lui Dermus, puse scrisoarea lui în leagănul unui Hristos – pruncul din gips.

În Ajunul Crăciunului, dis-de-dimineaţă, un pâlc de domni bine îmbrăcaţi intrară în celula condamnatului la moarte. Cu ochii încă grei de somn, cu stomacul neasigurat şi gura căscândă, se opriră la câţiva pasi de patul lui. În lumina slabă a zorilor, încercau să deslușească ceva din trupul întins sub pătură. Cearşaful se mişcă uşor şi un geamăt slab se făcu auzit. Procurorul, domnul Boulan, simţi un fior pe toată şira spinării. Directorul închisorii îşi strânse nodul cravatei negre şi făcu un pas înaintea grupului. Îşi trase manşetele, căută poziţia adecvată a capului şi, bombându-şi pieptul, cu mâinile încrucişate în dreptul încheieturii pantalonilor, rosti cu un glas teatral:

– Dermus, curaj, recursul dumneavoastră în graţie a fost respins.

Un geamăt fu singurul răspuns, mai tare şi mai insistent decât primul, dar Dermus nu se mişcă. Părea să fie îngropat acolo cu cap cu tot şi nimic din el nu ieşea de sub pătură.

– Haide, Dermus, să nu întârziem! spuse directorul. S-aveţi un pic de bunăvoinţă, măcar o dată.

Un paznic se apropie ca să-l scuture pe prizonier şi se aplecă peste pat. Se întoarse îndată spre director cu un aer mirat.

– Ce se întâmplă?

– De! nu ştiu, domnule director, se mişcă ceva şi totuşi…

Un geamăt prelungit de o înduioşătoare tandreţe ieşi de sub pătură. Paznicul descoperi tot patul cu un gest brutal şi scoase un strigăt de mirare. Cei de faţă, înaintând, strigară şi ei, uimiţi. În locul lui Dermus, în mijlocul patului desfăcut, se afla un nou-născut de numai câteva luni. Părea mulţumit că vede lumina zilei şi zâmbea, plimbându-şi privirea liniştită de la un vizitator la altul.

– Ce înseamnă asta? urlă directorul închisorii, întorcându-se spre paznicul-şef. L-aţi lăsat pe prizonier să evadeze?

– Nu se poate, domnule director, acum nici măcar un sfert de oră, când mi-am făcut ultimul rond de noapte, sunt sigur că l-am văzut pe Dermus în patul lui.

Directorul se făcuse vânăt la față și-și înjura subordonații, amenințându-i cu cele mai mari pedepse. Între timp, preotul căzuse în genunchi și le mulțumea lui Dumnezeu, Maicii Domnului, Sfântului Iosif, Providenței și micului Hristos. Dar nimeni nu-l luă în seamă.

– Dă-l dracului! strigă directorul, care se aplecase peste prunc. Uitați-vă aici, are aceleași tatuaje ca și Dermus, aici, pe umăr.

Cei de față se aplecară și ei. Copilul avea pe piept două tatuaje simetrice reprezentând, primul, un cap de femeie, al doilea, un cap de câine. Nici nu încăpea îndoială că Dermus avea aceleași tatuaje, mai puțin dimensiunile. Se lăsă o tăcere lungă, în încercarea tuturor de a înțelege.

– Poate greșesc, spuse domnul Boulan, dar mi se pare că nou-născutul respectiv seamănă cu Dermus cât poate un copil de vârsta lui să semene cu un om de treizeci și trei de ani. Uitați-vă la acest cap mare, la această față turtită, această frunte joasă, acești ochi mici și chiar și la forma nasului. Nu vi se pare? îi întrebă, întorcându-se spre avocatul condamnatului.

– Evident că e ceva, aprobă domnul avocat Hàtus.

– Dermus avea o pată cafea cu lapte în spatele coapsei, rosti paznicul-șef.

I se examină nou-născutului coapsa și i se descoperi semnul respectiv.

– Să-mi aduceți fișa antropometrică a condamnatului, porunci directorul. Vom compara amprentele digitale.

Paznicul-șef plecă la trap. În așteptarea întoarcerii lui, fiecare dintre cei de față încercă să găsească o explicație personală pentru această metamorfoză a lui Dermus, pe care nimeni n-o mai punea la îndoială. Directorul închisorii nu se amestecă în discuții; se plimba de colo-colo prin celulă, nervos. Atunci când sugarul, speriat de zgomotul de voci, începu să plângă, se apropie de el și rosti pe un ton amenințător:

– Stai să vezi, băiete, dacă vrei să plângi o să ai și de ce!

Procurorul Boulean, care se și așezase lângă copil, se uită la director cu aerul nedumerit.

– Și chiar credeți că el e criminalul dumneavoastră? îl întrebă.

– Așa și sper. În orice caz, vom afla curând.

În fața unui miracol atât de gingaș, preotul închisorii nu mai înceta mulțumindu-I lui Dumnezeu și ochii i se umpleau de lacrimi înduioșate la vederea acestui copil ca și dumnezeiesc, culcat între Boulean și director. Se întreba puțin speriat ce avea să se întâmple și conchidea cu încredere:

„Așa o să fie cum o va hotărî micul Hristos."

După ce examinarea comparată a amprentelor digitale confirmă nemaipomenita metamorfoză, directorul închisorii răsuflă cu ușurare și-și frecă mâinile.

– Şi acum, să nu mai pierdem timp, spuse el, şi aşa am pierdut prea mult. Haide, Dermus, haide...

Un murmur de protestări se făcu auzit în celulă şi avocatul condamnatului strigă indignat:

– Nu aveţi chiar de gând să executaţi un sugar, nu? Ar fi un act groaznic, monstruos! Admiţând cazul că Dermus ar fi vinovat şi că şi-ar fi meritat moartea, trebuie oare dovedită nevinovăţia unui nou-născut?

– Nici nu vreau să intru în genul ăsta de amănunte, replică directorul. Acest individ este Dermus, da sau ba? I-a asasinat oare pe cei trei rentieri de la Nogent-sur-Marne? A fost sau nu condamnat la moarte? Legea este valabilă pentru toată lumea şi nu vreau nicio încurcătură. Ghilotina e gata montată pe podea de o oră şi ceva. Mă faceţi să râd cu nevinovăţia nou-născutului! Atunci ar fi de ajuns să te metamorfozezi în sugar ca să scapi de justiţie? Ar fi prea uşor...

Domnul avocat Hàtus, cu un gest matern, acoperise la loc trupul mititel şi dolofan al clientului său. Fericit de căldură, copilul începu să gângăvească şi să râdă. Directorul se uită urât la el, considerând acest acces de veselie cu totul deplasat.

– Uitaţi ce cinic e, spuse, vrea să se dea mare până la capăt!

– Domnule director, îl întrerupse preotul închisorii, oare nu vedeţi mâna lui Dumnezeu în toată această întâmplare?

– Tot ce se poate, dar asta nu schimbă nimic. În orice caz, nu mă priveşte. Nu de la Dumnezeu îmi vin ordinele şi nici promovările. Am primit ordine şi le execut. Nu-i aşa, domnule Procuror, că am dreptate?

Procurorul Boulean ezită să se pronunţe şi numai în cele din urmă consimţi să rostească:

– În mod sigur, logica este de partea dumneavoastră. Ar fi profund nedrept ca, în loc să-şi primească pedeapsa meritată, criminalul să capete privilegiul să-şi reînceapă o nouă viaţă. Ar fi o pildă execrabilă. Pe de altă parte, executarea unui copil este o problemă mai delicată şi, după mine, aţi fi mai inspirat dacă le-aţi raporta cazul superiorilor dumneavoastră.

– Îi ştiu, îmi vor purta pică dacă-i pun în încurcătură.

Înalţii demnitari nu erau încă sosiţi în minister. Directorul fu nevoit să-i sune acasă. Se treziră cu fundul în sus. Metamorfoza lui Dermus li se păru o şmecherie nedreaptă care-i viza personal şi se supărară foc pe el. Dar, la urma urmelor, condamnatul era un nou-născut. Timpurile nefiind însă prielnice înduioşărilor, se temeau pentru promovările lor dacă ar fi suspectaţi de a fi prea buni. După ce se consultară între ei, hotărâră că: „faptul că criminalul s-a micşorat o leacă, sub greutatea remuşcărilor sau dintr-un alt motiv, nu poate să împiedice executarea unei dispoziţii luate de Justiţie“.

I se făcu toaleta condamnatului, şi anume fu învelit în cearşaful din pat şi i se tunseră câteva fire de păr de pe ceafă. Preotul avu grijă să-l boteze. El îl luă în braţe şi-l duse până la ghilotina montată în curtea închisorii.

La întoarcere, după execuţie, îi povesti domnului avocat Hàtus despre demersurile făcute de Dermus pe lângă micul Hristos.

– Dumnezeu nu putea să primească în rai un criminal fără nicio remuşcare. Dar Dermus avea în favoarea lui speranţa şi dragostea lui pentru micul Hristos. Dumnezeu i-a şters viaţa păcătoasă şi i-a redat vârsta nevinovăţiei.

– Dar dacă viaţa lui păcătoasă i-a fost ştearsă, Dermus nu a comis nicio crimă şi micii rentieri de la Nogent nici n-au fost omorâţi.

Avocatul vru să-şi dea seama cu ochii lui şi se duse până la Nogent-sur-Marne. După ce sosi acolo, întrebă o băcăneasă despre strada unde se afla casa crimei, dar nimeni nu auzise de o asemenea crimă. I se arătă doar casa domnişoarelor bătrâne şi a unchiului lor friguros. Cei trei rentieri îl primiră la început cu anumite reţineri, dar se simţiră curând mai liniştiţi şi i se plânseră numai că, în cursul nopţii precedente, li se furase o tavă muzicală din sufragerie.

VII

UN POET PE NUME POPESCU

A fost odată un poet pe nume Popescu care scria poezii aşa de inspirate şi atât de înduioşătoare încât era de ajuns, dacă te aflai într-o situaţie grea, să ţi le reciţi ca să scapi nevătămat. Spre exemplu, dacă poliţiştii spânzurau pe cineva de un felinar, persoana respectivă îşi recita trei-patru versuri de-ale lui Popescu şi se şi rupea laţul. Sau, dacă se trăgea într-o persoană cu puşca sau cu revolverul, glonţul nu pătrundea în piele, ci se întorcea spre cel care trăsese ca să-l lovească pe el. Ori, dacă îi era foame (cuiva), nu avea decât să-i recite o poezie a lui Popescu primului trecător întâlnit în cale pentru ca acesta să se ducă îndată să-i cumpere două pâini şi un kilogram de şuncă.

Aşadar, în orice moment greu al vieţii, se putea apela la poezia lui Popescu. Niciun risc să fii

deceptionat. Popescu, se înţelege, se bucură de un succes mare. Toată lumea îi citea operele, nimeni nu mai voia să-şi piardă vremea cu discursuri electorale sau editoriale de ziar. Partidele politice îşi pierdeau adepţii văzând cu ochii şi nu mai aveau fonduri. La urma urmelor, nu rămase decât un singur partid, partidul poeziei, şi lumea se simţi cât de cât fericită.

VIII

VINUL DE PARIS

Într-un sat al ţării d'Arbois trăia un viticultor pe nume Felician Guérillot, căruia nu-i plăcea vinul, cu toate că era de familie bună. Tatăl lui, ca şi bunicul, viticultori şi ei, se prăpădiseră pe la cincizeci de ani de ciroză şi, din partea mamei, nimeni nu-şi permisese vreodată să necinstească o sticlă de vin. Acest defect mare avea grave repercursiuni asupra vieţii lui Felician. Era proprietarul viilor cele mai bune din regiune, ca şi a celei mai bune pivniţe. Léontina Guérillot, soţia lui, avea un caracter blând şi supus şi nu era nici mai frumoasă, nici mai bine făcută decât trebuie ca un om cinstit să fie liniştit. Felician ar fi fost cel mai fericit viticultor de pe lume dacă vinul nu i-ar fi fost urât de o manieră care părea de nedepăşit. Degeaba se forţase să-şi concentreze toată voinţa şi

toată bunăvoia spre învingerea unui atât de deplasat nărav. Degeaba se obligase să guste din toate vinurile de toate soiurile cu speranţa că va descoperi în sfârşit unul care să-i predea cheile raiului. După ce gustase la rând din vinurile de Burgundia, de Bordeaux, de pe Loară şi de pe Rhône, din toate şampaniile, din vinurile de Alsacia, din vinurile de paie, din cele roşii, albe, rozé, clairets, algeriene şi alte poşirci, nu uitase nici vinurile de pe Rhin, nici tokai-urile, nici vinurile din Spania, din Italia, ale Ciprului şi Portugaliei. Şi, la fiecare încercare, se alesese cu o nouă dezamăgire. Toate vinurile aveau acelaşi efect asupra lui ca şi vinul de Arbois. Oricâtă sete i-ar fi fost, nu putea nici măcar să ia o singură înghiţitură fără să se gândească îndată – groaznică închipuire – că e vorba de untură de peşte.

Doar Léontina ştia groaznicul secret al soţului ei şi îl ajuta să-l ascundă. Felician nu ar fi putut mărturisi niciodată că nu-i place vinul. Ar fi fost ca şi cum nu şi-ar fi iubit copiii şi chiar şi mai rău, căci peste tot i se mai întâmplă unui tată să-şi urască fiul, dar în ţara d'Arbois niciodată nu se întâmplase să nu-i placă cuiva vinul. Este un blestem de la cer lăsat pentru cine ştie ce păcate groaznice, o rătăcire a naturii, o monstruoasă diformitate pe care niciun om cu scaun la cap şi băutor normal nu are cum să-l admită. Se poate să nu-ţi placă morcovii, salsifii, rutabagaua, caimacul făcut de laptele

fiert. Dar vinul! Ar fi ca şi cum nu ţi-ar plăcea aerul pe care-l respiri deoarece nu te poţi lipsi nici de unul, nici de altul. Nu dintr-o mândrie prost înţeleasă, ci, din respect pentru semenii lui, Felician nu-şi arăta defectul crunt…

Iată o poveste despre vin care începuse destul de bine. Dar iată că mă şi plictiseşte brusc. Nu se potriveşte cu timpurile de acum şi mi se pare chiar deplasată. Da, mă plictiseşte cu adevărat, mi-e tot atât de greu s-o scriu ca şi lui Felician Guérillot să bea un pahar de vin. Fără să mai spunem că nu mai sunt de mult la vârsta unturii de peşte. O las baltă, cu toate că i s-ar fi putut întâmpla multe lui Felician, multe lucruri plăcute, usturătoare, înduioşătoare, patetice, sfârşindu-se cu o frumoasă revărsare de vin de Arbois curgând din plin. Îl şi văd pe Felician prefăcându-se că tremură ca un beţiv ca să-şi păcălească concetăţenii care, înşelaţi şi uimiţi, şi-ar fi manifestat toată stima pentru el, şi ar fi spus, unul dintre ei, adresându-se celorlalţi şi în numele lor:

– Uitaţi-vă aici! Iată-l pe Felician tremurând din mâini la nici treizeci de ani, dar tatăl lui, şi el, Ahile Guérillot, ăla da băutor! Parcă nu l-aţi cunoscut! Ia spuneţi aici, Ahile Guérillot ăl bătrân, doar nu mânca numai bomboane! Suntem mai mulţi aici care putem să vă spunem! Dar niciodată nu-l vedeai beat, mergea

drept, nu şovăia niciodată, un viticultor get-beget, un bărbat adevărat, un adevărat băutor. Da, tatăl lui, Ahile Guérillot, o spun şi o repet, era un băutor ce se cheamă băutor sau, dacă vreţi, un bărbat adevărat. Nu-i aşa, vă spun de Ahile Guérillot tatăl, de Ahile vorbesc, ce rost are să vă spun şi de Guérillot ăl bătrân, de August Guérillot, bunicul cum ar veni. Băutor serios şi el, care va să zică. Nu, de Ahile vorbesc, de Guérillot Ahile, ăla care ne-a părăsit acu cin'şpe ani, în anu' ăla când a fost aşa de cald, un an numai cu purici, furnicau puricii pe dobitoace, ca şi pe oameni, ba da, nu vă amintiţi, când Măricica i-a îmbătat pe jandarmii care au venit pentru iapa lui Scorobete. Ăla, Petre Scorobete, şi el, un băutor care nu ar sta mai prejos nici în ziua de azi în ale băuturii. Ahile şi cu el, prieteni la cataramă, câte chefuri n-au mai făcut! Ce s-au gândit odată, să se deghizeze în drăcuşori ca s-o sperie pe servitoarea popii! Dar nu vreau să v-o povestec pe asta. V-ar veni să râdeţi de v-aţi îneca şi ar trebui să mai şi plătiţi o sticlă de fiecare. Ca să revenim, ăla, Guérillot, tatăl, când au început să-i tremure mâinile, ce vârstă avea e uşor să ştii, că s-a născut la nici două zile după taică-meu, că erau d-un leat şi că taică-meu ne spunea aşa, într-o zi, că vorbeam de una şi de alta, ca şi acu, dacă vreţi, dar sunt zece ani de acu', ce spun eu, zece ani, da, pe puţin! Că şi unchi-meu ăl bătrân mai trăia pe

atunci, venise de la Aiglepierre cu căruţa lui Ţină-te să te ţin, unu tare şi ăla, şi tare rău de muscă, şi când spun zece ani, se prea poate să fie un'şpe, zece-un'şpe, aşa pe-aproape. Contează faptele-fapte. Eram aici, toţi trei, taică-meu şi cu unchi-meu ăl bătrân, cu o sticlă pe masă, o sticlă aşa fără pretenţii, un vinişor care taică-meu îl făcuse de la un loc de vie mai de jos care dă bine când vrea, dar un vin frumos, frumuşel, care alunecă uşor şi mirosind a piatră de pe urcuşul Popii. Vă daţi seama, nu-i aşa. Vorbeam de una şi de alta, cum se nimerea, alandala. Şi dintr-odată unchi-meu, unchi-meu Traian – vă spun unchi-meu, dar e unchi-meu ăl bătrân – unchi-meu Traian ne spune: „Da' leatu' ăla al tău ce mai face? Unu de-i spune (unchi-meu nu era din părţile locului. Când spun unchi-meu vreau să spun...) unu, unu... – Anton Piatrăbună? îi răspunde tata – Nu, nu, unu... – Remus Guralivu? – Nu, nu, unu... – Petrică Rugină? – Nu, nu, unu... – Adrian Guguianu? – Nu, nu, nu şi nu... unu... Îmi stă pe vârful limbii...: Ahile, Ahile – A, vreţi să spuneţi Ahile Guérillot, face taică-meu. Ce să vă spun, nu face rău, în orice caz nu se vaietă. Că e întins liniştit lângă ăi bătrâni ai lui, la cimitir. Bietul Ahile! Cât s-a mai căznit să moară! S-a dus în ajunul zilei de naştere, la cincizeci şi doi de ani, ca să vedeţi, a doua zi de a mea, că eu am ieşit din burtă cu două zile înaintea lui. Bietul Ahile, mi-aduc aminte, a

început să tremure din mâini cam la doi ani înainte să moară". Auziţi, taică-meu spunea aşa, doi ani. Cincizeci şi doi fără doi face cincizeci. Ahile avea cincizeci de ani, va să zică, când a început să tremure din mâini şi băiatul lui, vă daţi seama, nici nu a împlinit treizeci şi a şi început să tremure. Dar ia să vă spun una şi bună: Felician ăla, unu de ştie să bea.

Cu reputaţia asigurată de băutor, Felician ar fi putut nutri ambiţii politice şi ar fi avut obligaţia să bea în public pentru nevoile campaniei electorale. Ţinem aici subiectul unui roman cu poşirci, al naibii de naturalist şi de psihologic, pe deasupra. Dar mă oboseşte doar gândul. Sunt prea adâncit în prezent. Simt unele unde bătând în dungă şi care-mi depun în spatele craniului deşeuri de epocă. Nu am niciun chef să vorbesc despre coaste frumoase, nici de vinuri vesele. Drept pentru care o să vă povestesc o poveste de vin trist. Se petrece la Paris. Eroul se numeste Aviişoarei.

Trăia (la Paris), în ianuarie 1945, un anumit Ştefan Aviişoarei, de treizeci şi şapte, treizeci şi opt de ani, căruia îi plăcea enorm vinul. Din păcate nu avea. Vinul costa pe atunci două sute de franci sticla şi Aviişoarei nu era bogat. Salariat al unei administraţii de stat, nu ar fi refuzat tentativele de corupere, dar postul pe care-l ocupa nu era prielnic deloc din acest punct de vedere, nu avea din ce să facă trafic. Avea însă o soţie,

doi copii şi un tată-socru în vârstă de şaptezeci şi doi de ani, arţăgos, capricios, care-şi preda cu aroganţă cele o mie cinci sute de franci pensie pe lună comunităţii familiale şi care ar fi mâncat cât mai mulţi tată-socri, dacă nu i s-ar fi impus o anumită raţie. Pe atunci, porcul costa trei sute de franci kilogramul, ouăle, douăzeci şi unu de franci bucata şi vinul, am spus-o şi o repet, două sute de franci sticla. Ca să nu mai spunem că, pe deasupra, era un frig de îngheţau pietrele, minus patru grade în apartament, nici pic de lemne, cu atât mai puţin cărbuni. Singura soluţie era să pui fierul de călcat în priză şi să-l treci din mână în mână în timpul liber şi al meselor. Când îl apuca şi el, tata-socrul nu-i mai dădea drumul. Trebuia să i-l smulgi prin forţă şi tot aşa se întâmpla şi cu pâinea, cu macaroanele, legumele şi carnea când se nimerea să fie. Între el şi Aviişoarei se iscau dispute acre, violente, deseori sordide. Tata-socrul se plângea că nu i se oferă nici hrana, nici confortul la care avea dreptul după cele o mie cinci sute de franci pensie pe lună. Ginerele îl poftea să-şi ia catrafusele de la ei şi propria fiică îl făcea şi bădăran în cele din urmă. Nici atunci când viaţa era mai uşoară cei doi nu se prea sufereau, dar antipatia lor mutuală se hrănea, atunci, în mod nobil şi generos, din politică. Unul dintre ei era republican-socialist, celălalt socialist-republican. Prăpastia dintre două opinii atât de

opuse constituia subiectul unor certuri care le întreceau pe toate. Dar, de când lipsea vinul, nu mai putea fi vorba de controverse pe această temă. Căci, înainte de război, vinul şi politica se influenţau reciproc, înflorind şi crescând fiecare din substanţa celuilalt. Vinul te împingea spre politică şi politica spre vin, generos, simbiotic, puternic; pe când, în vremea respectivă, politica lipsită de sprijinul aburilor din vin, se îngropase în ziare. Plângerile, invocaţiile, apostrofele, anatemele o luaseră în mod josnic spre hrană şi combustibil. Ca mai toate familiile, familia Aviişoarei trăia dorul de nesecat al burţii pline. Toate visurile copiilor, ale mamei şi ale bunicului erau îngreunate de caltaboşi, de pateuri, de pui fripţi, de ciocolată, de prăjituri. Cât despre Aviişoarei, nu-i era gândul decât la vin. Se gândea la el cu o fervoare senzuală, uneori violentă şi i se părea atunci că întregul lui suflet i se îneacă în gâtlejul lui ars. Cu temperamentul lui închis, nu pomenea nimănui despre această sete de vin care-l rodea, dar, în momentele de singurătate, se lăsa pradă unor vedenii cu sticle, cu butoaie şi vin roşu şi, fără a se trezi din visare, reflectând mai conştient un pic la această revărsare roşiatică, simţea cum i se urcă spre buze horcăitul înrăit al muribundului care ar vrea să nu-i scape viaţa de tot.

Într-o seară de sâmbătă, când dorul de vin îl rodea pe dinăuntru, se întinse în pat lângă soţie, nu dormi prea bine şi visă următoarele: „Se făcea că, pe la orele nouă dimineaţa, ieşea din casă spre metrou, într-o lumină de apus de soare. Intrarea în staţie era pustie. La barieră, se afla o impiegată care i se păru a fi chiar soţia lui. După ce-i perforă tichetul, spuse pe un ton nepăsător: «Ne-au murit copiii». Simţi o durere atât de acută încât îi veni să ţipe, dar îşi reveni îndată. «La urma urmelor, puteam să nu aflu decât mai târziu. Tot mă duc la sărbătoare». Porni în jos pe scara rotundă care ducea în chiar măruntaiele metroului şi uită de copii. Când ajunse pe al treilea palier, i se făcu o pată de întuneric în faţa ochilor şi se rătăci într-un fel de tunel din ai cărui pereţi ieşeau colţi de stâncă artificială. Un chelner, pe care-l cunoştea din vedere, stătea lângă o portiţă şi i-o deschise. După ce intră, Aviişoarei se află într-o sală luminată numai într-o parte. Dâre de semi-obscuritate înecau parţial pereţii: unul dintre ei, în curs de demolare, dădea drumul unui disc de lumină dubioasă; inima i se strânse. În mijlocul camerei trona o masă încărcată cu sandvişuri şi cu prăjituri. Două fântâni cu vin, una cu vin alb, alta cu vin roşu, se scurgeau în nişte bazine etajate. Uimit, dar păstrându-şi calmul, luă fără grabă o înghiţitură de vin, alb mai întâi, care nu avea niciun gust, şi începu să mănânce

sandvişuri, în special unul cu brânză, în ideea că acesta o să-i dea mai mult gust vinului roşu. Nici consistenţa, nici gustul sandvişurilor nu corespundeau cu aparenţa lor şi Aviişoarei se simţi cam dezamăgit, bănuind că e vorba de un simplu vis. Ca să nu se trezească de tot, se aruncă la vinul roşu, aplecându-se peste bazin, şi începu să bea ca o vită. În ciuda eforturilor şi cu toate sorbiturile lui prelungite, nu reuşea să bea mai nimic, atât de puţin de fapt încât nu apuca să desluşească gustul. Anxios, se ridică şi se întoarse. La capătul celălalt al mesei, aşezaţi în fotolii enorme, trei bărbaţi graşi şi cu burţi, cu feţe late prezidenţiale, se zgâiau la el zâmbind răutăcios. Lui Aviişoarei îi venea să fugă, dar nu avea pantofi în picioare. Zâmbi şi el slugarnic şi fără niciun pic de ruşine. Unul dintre cei trei bărbaţi se sculă şi vorbi fără să deschidă gura; fiecare gând al lui se tipărea direct în mintea lui Aviişoarei fără intermediul cuvintelor. «Suntem bogaţi şi fericiţi, îi spuse mut. Trăim cu mult deasupra lumii suferinde care-şi riscă viaţa întruna. Ca să ne simţim şi mai fericiţi, ne gândim des la suferinţa altor. Ne prefacem deseori că suntem săraci, că ne e foame, că ne e frig, că ne e frică şi e un lucru extrem de plăcut. Dar nimic nu e mai presus de realitate. De aceea v-am chemat aici…» Aici, cuvintele sau, mai bine zis, gândurile bărbatului fericit se încâlciră şi deveniră de neînţeles.

Şi urmă, cu o voce groaznică, copleşitoare cu toate că nu vorbea: «Impostorule! Purtaţi un inel de aur şi un ceas de aur! Daţi-le înapoi!» Cei trei bărbaţi fericiţi îşi puseră chipiuri de ofiţer în cap şi se sculară brusc de la masă; Aviişoarei, care avea din nou pantofi în picioare, alergă spre capătul sălii. În momentul când era să fie încolţit, îşi afundă mâna în buzunarul pardesiului şi-şi scoase de acolo soţia în spatele căreia încercă să se ascundă. Dar o ceaţă în pătrăţele îl despărţise deja de urmăritorii lui. Merse de-a lungul ei până în locul unde pătrăţelele se făceau ca un ghişeu cu grilaj unde îşi află soţia ocupându-se cu vânzarea tichetelor de metrou, a cartelelor de pâine şi a unor cârpe de şters pe jos. Nici nu se opri şi porni pe un coridor care urca: se gândea cu ceva teamă că soţia lui îl aşteaptă pe peron. Coridorul avea mai mulţi kilometri, dar Aviişoarei ieşi la capăt fără să fi fost nevoit să meargă în el, ci numai combinând cifre în gând. Odată ajuns pe peron, bănui că visează din nou, deoarece erau mai multe zone de lumină sub boltă, de intensitate diferită care nu se nimereau între ele. Îşi descoperi soţia într-o despărţitură dintre ele. Cu totul ştearsă şi abia zărindu-se, purta o pălărie extravagantă cu o pană de care i se făcu mare ruşine. Se uită de mai multe ori în jurul lui, temându-se să nu se nimerească printre călători vreun şef de serviciu. «O să te ocupi de tata, îi spuse ea. E în

coş.» La câţiva paşi în spatele soţiei, Aviişoarei îl zări pe tata-socru, cu picioarele trecute în două dintre cele şase compartimente ale unui coş pentru sticle. Se ţinea foarte drept, cu mânile lipite de corp şi avea în cap boneta roşie a Vânătorilor din Africa. Urmat de soţie, Aviişoarei luă coşul fără prea mare efort şi-l duse cu conţinut cu tot până pe marginea peronului. Garnitura de metrou pe care o aşteptau acum cu toţii purta cu ea o mare speranţă care-l năpădea cu neliniştită bucurie. Auzi în sfârşit rumoarea subterană care anunţa sosirea iminentă a metroului, dar din tunel ieşi doar un tren în miniatură, de genul jucăriilor pentru copii care pot încăpea într-o cutiuţă de carton. O dezamăgire violentă, pe măsura speranţelor, îi tulbură inima. Durerea fu atât de vie, încât i se păru că era să moară şi se trezi gemând."

Aviişoarei nu reuşi să mai adoarmă şi până se dădu jos din pat nu se gândi decât la visul lui. Cu cât se gândea mai mult, cu atât amănunte îngropate se iscau din întunericul conştiinţei şi deveneau mai precise. Pentru el, un moment de vârf îl constituise intrarea în subteranul vieţii fericite. Asta îi fu obsesia întregii dimineţi din duminica respectivă. Răspundea distrat soţiei şi copiilor, dorea să rămână singur şi, atunci când lucra ceva, înţepenea dintr-odată ascultând zgomotul unei cascade şi clipocitul vinului scurgându-se dintr-un

bazin într-altul. Pe la ora unsprezece, ca în fiecare duminică dimineaţă, coborî să facă singur aprovizionarea familiei. De trei zile se anunţase că se va da vin şi băcanul credea că se va întâmpla foarte curând; Aviişoarei avu intuiţia că se va da chiar în dimineaţa aceea. Contrar aşteptărilor, vinul nu sosise încă şi dezamăgirea îi fu tot atât de profundă ca atunci, pe peronul metroului, când sosise trenul de jucărie. La întoarcere, soţia îl întrebă dacă nu simte că-l pândeşte o gripă rea, întrucât părea extrem de obosit la faţă. În timpul mesei fu nervos şi tăcut. Fântânile cu vin cântau în capul lui un cântec trist, îngânat. Mânca fără poftă, nu bea. Pe masă se afla o carafă cu apă de o limpezime revoltătoare.

Pe la jumătatea mesei, Aviişoarei îşi mai rumega visul de azi-noapte. Dintr-odată, amintirea coşului pentru sticle îl făcu să se uite la tatăl-socru. Ochii lui stinşi avură o lucire curioasă, uimită. Îşi dădu seama brusc ce formă interesantă avea bătrânul. Pieptul lui strâmt, umerii căzuţi şi înguşti, gâtul terminându-se cu un cap mic cu pielea stacojie îi dădeau de gândit. „Nu mai visez, îşi spuse, ai crede că e o sticlă de vin de Bordeaux." Ideea i se păru ciudată, încercă să-şi concentreze aiurea toată atenţia, dar nu putea să nu se uite pe furiş la tata-socru din când în când. Asemănarea i se

păru din ce în ce mai frapantă. Cu chelia lui roşiatică, ai fi jurat că e vorba de o siclă de vin de Bordeaux.

Ca să scape de obsesia respectivă, Aviişoarei lipsi de acasă toată după-amiaza, dar seara, în timpul cinei, asemănarea îl izbi din nou ca o evidenţă şi i se strânse inima. Se uita atât de insistent la bătrân încât acesta îşi dădu seama până la urmă şi se şi supără: „Trebuie că am o mutră bizară dacă nu mă slăbiţi din ochi. Dar probabil că vi se pare că mănânc prea mult. Vi se pare că o mie cinci sute de franci pe lună nu e prea mult plătit pentru cotoare de varză, cartofi vechi şi morcovi degeraţi! Ha, ha, ha!“

Ginerele se roşi tot şi mormăi un răspuns. De obicei el replica tăios la asemenea vorbe şi schimbarea lui de ton îi surprinse pe comeseni. După cină, în timp ce copiii se jucau pe lângă bunic şi îl mai şi împingeau un pic, Aviişoarei interveni pe un ton afectuos care uimi de asemenea pe toată lumea.

– Dar ce, le spuse supărat, nu-l mai scuturaţi aşa de tare. Trebuie să se odihnească un pic.

Nu se simţi bine toată noaptea, somnul fiindu-i bântuit de vise rele în care totuşi nu se pomenea nici de vin, nici de tata-socru. Când se sculă, încercă, pentru prima dată în viaţă, o senzaţie de plictiseală şi de aversiune la ideea că trebuie să se ducă la birou. De obicei, se ducea cu plăcere şi, ca mulţi alţii, care nu

voiau să şi-o mărturisească, prefera atmosfera biroului atmosferei căminului. Ar fi preferat, în acea dimineaţă, să rămână acasă. Viaţa de familie i se părea dintr-odată să fie dotată cu un farmec de neexplicat. Cum era în coridor şi gata să iasă, auzi un geamăt. Fără să-şi fi dat seama de unde provenea chemarea, fugi spre camera tata-socrului pe care-l găsi culcat pe burtă pe podea. Bietul om se poticnise de ceva şi, căzând, dăduse cu capul de un colţ al comodei. Ginerele îl adună de pe jos tremurând şi-l duse în cabina de toaletă. Curgea sânge dintr-o rană mică de la o sprânceană. Aviişoarei rămase o clipă nemişcat, cu ochii ieşiţi din orbite, uitându-se la lichidul acesta frumos şi roşu care se scurgea ca dintr-o fântână scumpă. Doar sosirea soţiei îl scose din contemplare şi mumură, în timp ce se ocupa cu spălarea rănii:

– Noroc că s-a lovit la dop. Nu e chiar aşa de grav.

Din acea zi, Ştefan Aviişoarei nu mai pleca la serviciu decât cu cea mai mare părere de rău. Orele petrecute la birou îl copleşeau cu nelinişte şi i se păreau de nesfârşit deoarece îi era teamă ca, în lipsa lui, tata-socrul să nu se spargă de tot. Când venea momentul să se întoarcă acasă, alerga spre metrou, sosea acasă gâfâind şi întreba îndată: „Ce mai face bunicul?“ După ce se asigura că totul e bine, se ducea la bătrân pe care-l copleşea cu atenţii, propunându-i un fotoliu, o

pernă, supraveghindu-i cea mai mică mişcare, atrăgându-i atenţia să nu se lovească de cutare sau cutare uşă şi căutând cu orice preţ să-i facă viaţa cât mai dulce. Apreciind această schimbare în comportamentul ginerelui, bătrânul ştia şi el să-i facă mici atenţii, aşa încât o atmosferă de pace armonioasă domnea în toată casa. Cu toate astea, mai încerca din când în când un sentiment de neîncredere, atunci când îl surprindea pe ginerele lui dându-i târcoale în mână cu un tirbuşon.

– Dar la urma urmelor, Ştefane, de ce oare vă plimbaţi mereu cu un tirbuşon în mână? Nu vă poate fi de niciun folos.

– Aveţi dreptate, îl aprobă Aviişoarei. E mult prea mic.

Şi cu o strângere de inimă, se ducea şi punea instrumentul la loc într-un sertar din bucătărie.

Într-o zi, la prânz, cum se întorcea de la birou, Aviişoarei se întâlni cu un tip din acelaşi regiment cu care făcuse retragerea din 1940. În viaţa unui soldat, există întotdeauna câteva sticle cu totul speciale. Depănând la întâmplare amintirile, tipul evocă o şedere petrecută de amândoi într-o pivniţă părăsită: „Ţi-aduci aminte de sergentul Pătraşcu, cum deschidea sticlele? Dintr-o lovitură de vătrai le spărgea gâtul în dreptul umerilor". Copleşit de amintiri, Aviişoarei se întoarse

printre ai săi. O bucurie discretă i se citea pe trăsăturile feţei. Avea ochii uşor exorbitaţi.

– Ce mai face bunicul?

– Aici, aici, răspunse bătrânul singur, strecurându-şi capul între uşi.

Toţi râseră cu voie bună şi se aşezară la masă. Când tata-socrul fu aşezat, Aviişoarei se apropie de el cu un vătrai în mâna dreaptă.

– Nu vă mişcaţi, spuse, punându-i un deget sub bărbie.

Bătrânul zâmbea blegeşte. Făcând câţiva paşi înapoi, Aviişoarei ridică braţul şi îl lovi tare la gât cu vătraiul. Lovitura fusese tare, dar nu şi mortală. Bietul om urlă. Dar Aviişoarei vedea vin roşu înaintea ochilor. Din fericire, un vecin, alertat de zgomot, se năpusti în sufragerie. Crezând c-a intrat o sticlă de bourgogne, dementul se întoarse spre el, căci îi plăceau cel mai mult vinurile din Burgundia. Dar întâmpină o rezistenţă vie care-l descurajă rapid. Ieşi fugind din apartament, coborî scările val-vârtej cu vătraiul în mână cu tot. O privelişte minunată îl aştepta pe stradă. Zeci şi zeci de sticle, din soiurile cele mai diverse, se plimbau de colo-colo pe trotuar, unele singure, altele pe rânduri. Urmări o clipă cu o privire prietenoasă un cuplu format de un bourgogne scund cu o sticlă subţire de vin alsacian cu gâtul lung. Apoi se apropie de un cerşetor care îl îmbie

prin aspectul lui prăfos şi-l ameţi dintr-o lovitură de vătrai. Nişte soldaţi americani care treceau pe acolo reuşiră să pună mâna pe el. Îl duseră la comisariat, unde îşi manifestă dorinţa de a bea un comisar.

După ultimele veşti, Aviişoarei a fost internat într-un spital de nebuni şi se pare că nu va ieşi curând, întrucât medicii l-au supus unui regim cu apă minerală Vittel. Norocul lui că-i cunosc pe soţia sa şi pe tata-socrul: sper să-i conving uşor să-şi expedieze bolnavul în ţara d'Arbois, pe la viticultorul pe nume Felician Guérillot căruia, după sumedenie de aventuri care ar merita povestite, îi place într-atâta vinul încât a şi început să tremure de-a binelea din mâini.

IX

PITICUL

Pe la treizeci şi cinci de ani, piticul circului Barnabum începu să crească. Savanţii erau îngrijoraţi de-a binelea, căci stabiliseră, o dată pentru totdeauna, vârsta limită de creştere la douăzeci şi cinci de ani. De aceea făcură în aşa fel încât să muşamalizeze toată afacerea.

Circul Barnabum îşi încheia un turneu care avea să-l aducă trepat la Paris. Dădu un spectacol după-amiază şi două seri de gală la Lyon, unde piticul apăru cu numărul său obişnuit, fără să stârnească nici cea mai mică bănuială. Obişnuia să intre în arenă, costumat în tânăr ferchеş, de mână cu omul-şarpe pe care se făcea că nu reuşea să-l cuprindă cu privirea, de lung ce era. Atunci întreaga tribună râdea pentru că unul era foarte mare, iar celălalt foarte mic. Omul-şarpe făcea paşi

mari cât şase sau şapte de-ai piticului şi, odată ajuns în mijlocul arenei, zicea cu o voce bolovănoasă: „Am cam obosit“. Râsul mulţimii se stingea pentru a-i permite piticului să răspundă cu o voce ca de fetiţă: „Cu atât mai bine, domnule Fifrelin, chiar mă bucur că aţi obosit“. Şi se râdea pe rupte, iar oamenii îşi dădeau coate zicând: „Ce caraghioşi sunt amândoi… Piticul mai ales… e aşa de mic… ce voce subţire are…“ Din când în când, piticul arunca câte o privire spre mulţimea deasă ale cărei ultime rânduri se pierdeau în întuneric. Râsetele şi privirile nu-l stinghereau, nu simţea nici jenă, nici plăcere. Niciodată nu simţea în momentul intrării în scenă acea angoasă care îi sugruma pe ceilalţi artişti. Efortul clovnului Pataclac, acea încordare sufletească şi concentrare a minţii pentru a antrena mulţimea în jocul lui nu-i erau necesare. După cum lui Tobie îi era de ajuns că e elefant, lui îi era de ajuns că e pitic, şi nu avea nevoie să-şi îndrăgească publicul. La finalul numărului său, părăsea arena alergând, iar omul-şarpe, care îl ţinea de mână, îl ridica de la pământ într-un mod nostim, ceea ce declanşa aplauze peste tot în tribune. Domnul Loyal îl înfăşura într-un palton şi îl conducea la domnul Barnabum care îi dădea o bomboană sau două, după cât de mulţumit era de ceea ce făcuse.

– Eşti un pitic nemaipomenit, zicea domnul Barnabum, însă ai grijă la reverenţe.

– Da, domnule, zicea piticul.

Apoi se ducea la domnişoara Germina, călăreaţa, care aştepta în spatele unui cort momentul intrării în arenă. Cu nişte colanţi roz mulaţi pe picioare şi cu bustul strâns într-un corset din catifea neagră, stătea ţeapănă pe taburetul ei, atentă să nu-şi şifoneze tutuul şi guleraşul din tul roz. Luându-l pe pitic pe genunchi, îl săruta pe frunte şi, vorbindu-i cu duioşie, îi mângâia creştetul. Întotdeauna erau în jurul ei bărbaţi care-i spuneau lucruri destul de misterioase. Piticul se obişnuise de mult cu acele vorbe convenite şi ar fi putut să le spună la rândul lui cu un zâmbet şi cu o privire potrivite situaţiei, dar înţelesul lor rămânea pentru el o enigmă sâcâietoare. Într-o seară, pe când stătea pe genunchii domnişoarei Germina şi Pataclac era cu ei, pe faţa sa pudrată ochii îi erau cuprinşi de o strălucire aparte. Văzând că intenţiona să-i vorbească, piticul se hotărâse să i-o ia înainte, aşa, mai mult în glumă, şi îi şoptise călăreţei că nu mai avea somn noaptea din cauza unei femei adorabile, cu un minunat păr blond, cu mijlocul strâns într-un tutu roz ce-i dădea înfăţişarea unui fluture de dimineaţă. O făcuse să râdă în hohote, iar clovnul ieşise trântind uşa în urma sa, deşi, la drept vorbind, nu era nicio uşă.

Când d-ra Germina sărea pe cal, el alerga la intrarea în arenă şi stătea în picioare lângă tribune.

Copiii îl arătau cu degetul, râzând şi spunând: „Uite-l pe pitic". Îi privea cu suspiciune şi, când era sigur că nu e văzut de părinţi, îi plăcea să-i sperie cu câte o strâmbătură. În arenă, călăreaţa galopa executând voltije care făceau să-i tremure tutuul roz precum aripile unui fluture. Buimăcit de strălucirea luminilor şi de aripile bătânde ale domnişoarei Germina, obosit de acea rumoare apăsătoare şi de suflul viu care umplea circul, îşi simţea pleoapele clipind şi se ducea într-una din rulote, unde bătrâna Mary, după ce îi schimba hainele, îl băga în pat, aranjându-i bine aşternutul.

Pe drumul dintre Lyon şi Mâcon, piticul se trezi pe la 8 dimineaţa, cu febră mare şi plângându-se de dureri groaznice de cap. Mary îi făcu un ceai şi îl întrebă dacă îi e frig la picioare: pentru a fi mai sigură îşi strecură mâna sub pătură şi descoperi cu stupoare că picioarele piticului atingeau capătul patului, când de obicei mai rămâneau cel puţin treizeci de centimetri. Mary fu atât de speriată că deschise fereastra şi strigă în gura mare: „Dumnezeule! A crescut piticul! Opriţi! Opriţi!"

Dar zgomotul motoarelor îi acoperea vocea şi de altfel toată lumea dormea în rulote. Pentru a opri convoiul, trebuia să se întâmple ceva extrem de grav şi Mary, după ce se mai gândi, se temu să nu-l înfurie pe

domnul Barnabum. Asistă aşadar, neputincioasă, la creşterea piticului care ţipa din cauza durerii şi a fricii. Din când în când, îi punea lui Mary întrebări cu o voce încă de copil, dar care avea deja rezonanţe schimbătoare precum cele ale vârstei ingrate.

– Mary, zicea el, mi-e atât de rău de zic că mă fac bucăţi, parcă toţi caii domnului Barnabum ar trage să-mi smulgă mâinile şi picioarele. Ce e cu mine, Mary?

– Creşti, piticule, de-aia. Dar nu te mai agita aşa. Doctorii vor găsi cu siguranţă un mod de a te vindeca şi o să-ţi poţi face numărul cu omul-şarpe în continuare, iar bătrâna ta Mary o să te răsfeţe ca şi până acum.

– Dacă-ai fi bărbat, ţi-ar plăcea mai mult să fii pitic sau un bărbat înalt, cu mustăţi, precum domnul Barnabum?

– Mustăţile sunt un lucru foarte plăcut la un bărbat, răspunse Mary, dar, pe de altă parte, e atât de bine să fii pitic!

Pe la 9, piticul fu nevoit să se culce ghemuit în pătuţul lui şi nici aşa nu se simţea prea bine. Degeaba Mary îi făcea ceaiuri, creştea văzând cu ochii şi, când au ajuns la Mâcon, era deja un adolescent drăguţ. Chemat de urgenţă, domnul Barnabum se simţi mai întâi mişcat şi şopti cu afecţiune: „Săracul băiat! Acum, s-a zis cu cariera lui. Păcat, pornise atât de bine!..."

Îl măsură pe pitic şi, constatând că acesta crescuse cu şaizeci de centimetri, nu putu să-şi ascundă ciuda.

„Nu mai e de niciun folos, zise el. Ce naiba să faci cu un băiat a cărui singură calitate e că măsoară un metru şaizeci şi cinci? Te întreb, Mary. În mod clar, cazul e curios, dar, mă rog, nu văd ce număr ar mai putea face. Ar trebui să-l putem prezenta «înainte şi după». Ah! de i-ar fi crescut încă un cap, sau o trompă de elefant, sau orice altceva câtuşi de puţin original, n-ar fi nicio chestie. Dar această creştere bruscă chiar că nu-mi e de niciun folos. Sunt extrem de supărat. Cum o să te înlocuiesc diseară, piticule? Dar ce să-ţi mai zic piticule, mai bine ţi-aş spune Valentin Duranton.

– Mă numesc Valentin Duranton? întrebă fostul pitic.

– Nu prea sunt sigur. Duranton sau Durandard, dacă nu cumva, scurt, Durand sau chiar Duval. N-am cum să spun cu siguranţă. În orice caz, prenumele de Valentin e sigur.

Domnul Barnabum îi ordonă lui Mary să nu împrăştie zvonul. Se temea ca nu cumva vestea să-i tulbure pe artiştii din trupa sa; fenomenele, precum femeia-barbă-tun şi ciungul-tricotor ar ajunge poate să-şi privească nenorocirea cu oarecare melancolie sau să-şi facă speranţe deşarte din care munca lor ar avea de suferit. Au hotărât să spună că piticul, destul de grav

bolnav, trebuia să stea la pat şi să nu primească nicio vizită. Înainte de a părăsi rulota, domnul Barnabum îl mai măsură pe bolnav care, în timpul conversaţiei, mai crescuse cu patru centimetri.

– Chiar nu stă pe loc! Dacă o ţine tot aşa, în curând va fi un uriaş destul de prezentabil, dar să nu ne facem prea multe iluzii. Pentru moment, e clar că cel mai mare chin pentru acest băiat e să încapă în pat şi cred că i-ar fi mai bine pe un scaun. Dar cum nu mai are haine pe măsură şi ca să nu-şi piardă bunele maniere, să te duci să-i cauţi în garderoba mea costumul acela gri cu dungi de culoarea coacăzei, pe care din cauza burţii mele crescânde l-am dat la o parte anul trecut.

Seara la 8, Valentin simţi că venise sfârşitul crizei. Măsura un metru şi şaptezeci şi cinci, şi nimic din ceea ce de obicei hrăneşte mândria unui tânăr foarte frumos nu-i lipsea. Bătrâna Mary nu mai putea privindu-l şi, împreunându-şi mâinile, îi lăuda mustaţa fină şi drăgălaşa barbă precum un colier, care dădea atâta distincţie chipului său frumos plin de tinereţe, precum şi umerii laţi, bustul bombat care umplea perfect haina domnului Barnabum.

– Ia fă câţiva paşi, piticule... adică, domnule Valentin. Faceţi câţiva paşi ca să vă văd... ce statură! Câtă eleganţă! Ce legănare în şolduri şi în umeri! Pe

cinstea mea că sunteţi mai bine făcut decât domnul Janido, frumosul nostru acrobat, şi chiar nu cred că domnul Barnabum, pe când avea douăzeci şi cinci de ani, să fi avut el atâta prestanţă şi atâta eleganţă plină de forţă ca dumneavoastră!

Lui Valentin toate aceste complimente îi făceau plăcere, dar nu era prea atent, căci mai avea destule alte motive să fie uimit. Spre exemplu, obiectele care îi păreau atât de grele altădată, cartea cu ilustraţii, lanterna, găleata cu apă, nu mai cântăreau parcă nimic în mâinile sale şi simţea în corp şi în mâini şi picioare puteri disponibile cărora zadarnic le căuta întrebuinţare în acea rulotă în care toate lucrurile erau de dimensiuni reduse. La fel se întâmpla cu toate noţiunile, toate ideile care, cu o seară înainte doar, îi copleşeau mintea şi imaginaţia de pitic; simţea acum că nu-l mai mulţumeau şi de asemenea i se părea, când vorbea, că ceva îi lipsea. Tot timpul, în momentele lui de cugetare, sau în vorbele bătrânei Mary, descoperea noutăţi de care se minuna. Uneori chiar, un sentiment vag îl purta aiurea, deşi, cumva, bănuia cauza rătăcirii sale. Odată când bătrâna Mary se apropie să-i aranjeze cravata, o luă de mână şi rosti o frază pe care îşi amintea că o auzise de nenumărate ori în alte situaţii.

– „Cum m-ai putea împiedica să-mi pari încântătoare? Ochii tăi au culoarea delicată şi de nepătruns a

serilor lungi de vară, nimic nu e mai dulce ca zâmbetul tău ştrengar şi gesturile tale par ale unei păsări ce-şi ia zborul. Fericit, de o mie de ori fericit cel ce va afla drumul secret al inimii tale, dar de nu sunt eu acela, blestemat să fie el."

După primele cuvinte, bătrâna Mary fu mai întâi surprinsă, dar mai apoi se obişnui foarte bine cu gândul că i se mai puteau adresa asemenea complimente. Zâmbi ştrengăreşte, dădu din mâini precum o pasăre ce-şi ia zborul şi oftă cu mâna la inimă:

– Ah! domnule Valentin, aţi căpătat şi mai multă minte decât înălţime, şi nu cred că o persoană sensibilă poate rezista la atâta farmec. Nu vreau să fiu crudă cu dumneavoastră, domnule Valentin. De altfel, nu-mi stă în fire…

Dar galantul Valentin, fără să ştie de ce, pufni în râs şi Mary pricepu de îndată că se lăsase păcălită de cuvinte frumoase.

– Sunt o dobitoacă, zise ea zâmbind. Dar ce repede avansaţi, domnule! Aţi şi ajuns să vă bateţi joc de o sărmană femeie.

Pe când începea spectacolul, domnul Barnabum îşi făcu o scurtă apariţie în rulotă, grăbit cum era de obicei. Nu-l recunoscu pe Valentin şi crezu că bătrâna Mary chemase doctorul.

– Ei, doctore, ce ziceţi de bolnavul nostru?

– Nu sunt doctorul, răspunse Valentin, sunt bolnavul. Sunt piticul.

– Nu vă recunoaşteţi costumul gri cu dungi de culoarea coacăzei? adăugă Mary.

Domnul Barnabum făcu ochii mari, dar nu era omul care să se mire prea mult.

– Frumos băiat! zise el, nu mă mir că-i vine atât de bine costumul meu.

– Şi dacă aţi şti, domnule Barnabum, ce isteţ este! De necrezut.

– Mary exagerează un pic, zise el roşind.

– Hm! nostimă povestea asta a ta amice şi nu ştiu cum se va termina. Până una alta, nu poţi să stai aşa să te sufoci aici în rulotă. Vino să iei aer cu mine, o să te dau drept una dintre rudele mele.

De nu l-ar fi însoţit domnul Barnabum, Valentin s-ar fi dedat probabil la câteva excentricităţi, precum cea de a-şi încerca forţa noilor picioare alergând în jurul circului sau pe aceea de a striga sau de a cânta cât de tare ar fi putut.

– Viaţa e chiar o chestie frumoasă, zicea. Până ieri seară habar n-aveam. Şi ce mare pare lumea când o vezi de undeva un pic mai de sus!...

– Fără îndoială, răspundea dl Barnabum, dar nu e atâta loc în ea pe cât ai crede la început, şi probabil nu-ţi va lua mult până să-ţi dai seama.

Întorcându-se, îl întâlniră pe omul-şarpe care ieşea din rulotă. Se opri lângă ei şi, cum din fire era mai melancolic, îl analiză fără bunăvoinţă pe acel voinic cu privirea veselă, care-l însoţea pe patron.

– Ce face piticul? întrebă el.

– Nu bine, răspunse dl Barnabum. Doctorul, care a venit mai devreme, l-a trimis la spital.

– E ca şi terminat, adăugă Valentin cu o nerăbdare veselă.

Omul-şarpe îşi şterse o lacrimă şi zise înainte de a pleca:

– E într-adevăr cel mai bun tovarăş pe care l-am cunoscut vreodată. Era atât de mic că nu era loc pentru răutate în el. Era dulce, domnule, şi de încredere. N-am cuvinte să spun cât de fericit eram când îi prindeam mâna lui mică pentru a intra în arenă.

Valentin era emoţionat. Ar fi vrut să-i spună omului-şarpe că el era piticul şi că nu se schimbase aproape nimic, dar, în acelaşi timp, îi era teamă să nu dea înapoi, să nu-şi accepte limitele de altădată. Omul-şarpe îi aruncă o privire ostilă şi plecă smiorcăindu-se. Dl Barnabum îi zise lui Valentin:

– Aveai prieteni...

– Voi avea alţii.

– Nu e imposibil... dar acesta era un prieten sigur, care nu aştepta nimic de la tine.

– Şi care n-avea nici motiv să se teamă, domnule Barnabum.

– Ai dreptate, domnule Valentin, şi la fel şi bătrâna Mary, când spune că ai căpătat înţelepciune.

Intrară în circ împreună şi fu nevoit să explice de mai multe ori că piticul tocmai plecase la spital şi că nu îl vor mai vedea în trupă.

Fiecare îşi ştergea câte o lacrimă şi rostea cuvinte de regret. Dl Loyal, clovnul Pataclac, Janido şi cei trei fraţi ai săi acrobaţi, d-ra Primevère, dansatoarea pe sfoară, japonezii echilibrişti, Julius dresorul şi toţi artiştii marelui circ Barnabum suspinau că îşi pierduseră cel mai bun prieten. Chiar şi elefantul îşi balansa trompa altfel decât obişnuia şi se vedea că era nefericit. Totuşi nimeni nu-i dădea atenţie lui Valentin, deşi dl Barnabum îl dădea drept vărul său. Parcă n-ar fi existat şi rămânea tăcut, străin, parcă, de acea durere mare pe care o cauzase. Surprins şi blocat că nu i se mai acorda atenţie, îi era ciudă pe pitic că încă mai ocupa atâta loc în inimile tuturor.

În arenă, omul-şarpe se avânta în exerciţii complicate, cum ar fi să se încovrige în jurul unui băţ, să treacă prin urechile unui ac şi să facă un dublu nod cu picioarele. Valentin asculta un pic înciudat zumzetul de admiraţie care curgea din tribune. Fusese şi el în graţiile mulţimii şi, de altfel, spera să fie din nou. Acea

tinereţe a corpului şi a minţii, acea perfecţiune pe care o simţea în el, ce le-ar mai fi admirat publicul!

Sătul de spectacol şi nerăbdător să descopere lumea, îşi îndreptă paşii pe străzile oraşului. Fericit să scape de pitic, mândru de forţa şi de libertatea sa, măsura entuziast şi cu paşi mari caldarâmul. Dar beţia îi fu de scurtă durată. Trecătorii nu-i dădeau mai multă atenţie ca oricărei alte persoane.

Fără să înţeleagă prea bine că noua sa condiţie făcea din el un bărbat ca toţi ceilalţi, se gândea că odinioară, când omul-şarpe sau bătrâna Mary îl plimbau pe străzile oraşului în care dădeau vreo reprezentaţie, toate privirile erau pironite asupra sa.

„Am crescut, oftă el, şi iată că nu mi se-ntâmplă nimic. Atunci la ce bun să fii un bărbat frumos dacă acest lucru nu se vede? Parcă lumea n-ar fi făcută decât pentru pitici."

După ce merse un sfert de oră, spectacolul oraşului îi păru extrem de monoton, niciodată nu se simţise aşa singur. Trecătorii erau puţini, străzile mohorâte, slab luminate şi, reamintindu-şi luminile circului Barnabum, îi păru rău că plecase.

Pentru a-şi amăgi singurătatea, intră într-o cafenea şi ceru un ţap de bere la tejghea, aşa cum îl

văzuse făcând pe omul-şarpe. Patronul, care căsca uitându-se la ceas, îl întrebă pierdut:

– Cum, nu v-aţi dus la circ?

– N-am avut timp. Nici dumneavoastră?

– Nici eu. Trebuie să fiu aici ca să ţin prăvălia deschisă.

– În definitiv, zise el, nu duceţi o viaţă prea veselă?

– Eu? protestă patronul, dar eu sunt cel mai fericit om de pe lume! nu că mă laud…

Îi explică cu ce se ocupa. Valentin nu îndrăznea să spună ce gândea, dar i se părea că fericirea e o chestie chiar plictisitoare, asta dacă n-aveai şansa să faci parte dintr-o trupă de artişti celebri. Necunoscând uzanţele, plecă fără să-şi plătească ţapul de bere, şi ajunse din nou la circul Barnabum.

Dând târcoale grajdurilor, Valentin o zări pe domnişoara Germina stând pe un taburet în timp ce un rândaş punea hamurile calului său. O privi îndelung fără să fie văzut şi descoperi noi pretexte pentru a o admira. Era mai puţin interesat de delicateţea guleraşului, de armoniile în roz şi negru ale costumului său, decât era de subţirimea taliei sale, de forma genunchiului şi a piciorului, de delicateţea gâtului şi de nici el nu ştia ce mister, imposibil de numit atunci când nu eşti priceput în minunăţiile sex-appeal-ului. Se gândea tremurând un

pic că, în ajun chiar, stătuse pe genunchii călăreţei şi că-şi sprijinise capul pe corsetul de catifea neagră, atât de frumos bombat. Dar amintirile îl trădau, căci i se părea că-şi sprijinise pe corset nu capul său de pitic, ci noul său cap frumos, cu barba ca un colier şi cu mustaţa fină. Totuşi se gândi că n-avea cum să se aşeze pe genunchii d-rei Germina. Era prea mare şi prea greu.

– Eu sunt Valentin, zise el călăreţei.

– Cred că v-am zărit mai devreme, domnule. Mi s-a spus că sunteţi o rudă de-a d-lui Barnabum… m-aţi prins foarte îndurerată, căci tocmai am aflat că prietenul meu, piticul, e la spital.

– Nu contează… Vreau să vă spun că sunteţi foarte frumoasă. Părul blond vă prinde, şi la fel şi ochii negrii şi nasul şi gura… M-aş bucura să vă sărut.

D-ra Germina se încruntă şi Valentin se intimidă.

– N-am vrut să vă supăr, zise el, şi oricum, ca să vă sărut aş aştepta să mi-o cereţi. Dar sunteţi într-adevăr frumoasă. Faţa, gâtul, umerii, totul este perfect. De altfel şi bustul. Sunt sigur că oamenii nu dau destulă atenţie sânilor, dar eu unul consider că e ceva foarte interesant. Ai dumneavoastră…

În naivitatea sa, îşi întinse mâinile, fără să ştie că era să facă un lucru îngrozitor, respins de bunacuviinţă. D-ra Germina era înfuriată, îi zise că nu se procedează aşa cu o persoană bine crescută şi că e o artistă săracă, dar demnă. El nu găsea niciun cuvânt în apărare.

Recurse, la întâmplare, la nişte vorbe amăgitoare pe care le auzise de-o sută de ori în gura lui Pataclac sau a fraţilor Janido.

– Dragostea mă face să-mi pierd minţile, oftă el. Ce păcat! de ce trebuie, adorabilă călăreaţă, ca ochii mei să fie tulburaţi de-al vostru păr blond şi de-a voastră privire catifelată, de graţia şi splendoarea mijlocului vostru de zână?

Descoperi că vorbea bine şi îl ascultă cu mai multă bunăvoinţă. Valentin continuă:

– Dar cum să vă fac să înţelegeţi că aş vrea să vă aduc la poarta sufletului o bogăţie demnă de frumuseţea voastră?

Călăreaţa zâmbi graţios, dar dl Barnabum intră chiar în acea clipă şi îl auzi.

– Nu-l luaţi în seamă, zise el d-rei Germina. Băiatul ăsta n-are un sfanţ. Declaraţiile sale sunt chiar mai mincinoase decât cele ale lui Pataclac, care cel puţin are un foarte încântător talent de clovn.

– Şi eu, reluă Valentin, am un talent de luat în seamă, iar publicul nu m-a lipsit niciodată de aplauzele sale.

– Dar cu ce vă ocupaţi? întrebă călăreaţa.

Dl Barnabum se grăbi să schimbe vorba, apoi îl împinse spre ieşire.

– Ia să vorbim un pic despre talentul tău! îi spuse el când fură singuri. Poţi să te feliciţi că l-ai distrus, în

adevăratul sens! Hai să apari în arenă şi o să vedem dacă publicul te va mai aplauda... Chiar domn încântător te-ai făcut, n-am ce spune! Pe cuvânt că ai cu ce te mândri!

Când mă gândesc că măsurai nouăzeci şi cinci de centimetri şi că erai mândria trupei, ce păcat să te văd astfel aranjat!... într-adevăr, e frumos să faci curte fetelor, tu care nu ştii nici cum o să-ţi câştigi existenţa. Te-ai gândit câtuşi de puţin la asta?

– Să-mi câştig existenţa? zise Valentin.

Văzându-i inocenţa şi că nu bănuia niciuna din necesităţile vieţii, dl Barnabum începu să-l instruiască. Îi explică folosirea banilor, ce greu e pentru un om cumsecade să facă rost de ei şi ce trebuie înţeles prin plăcerile dragostei. Valentin înţelegea de minune. Era doar un pic neliniştit din cauza dragostei.

– Credeţi că d-ra Germina e de acord să mă ia de soţ?

– Sigur că nu! răspunse dl Barnabum, e prea înţeleaptă să facă o asemenea nebunie. A! dacă-ai fi un mare artist, poate...

Din dragoste pentru d-ra Germina şi pentru că înţelegea că în viaţă, afară dacă nu eşti pitic sau elefant, chiar trebuie să faci ceva, Valentin hotărî că va fi un mare artist. Dl Barnabum, drept mulţumire pentru serviciile prestate, dori să-i susţină financiar ucenicia.

Trebuia mai întâi să aleagă o specializare. Cea de trapezist sau de acrobat nu se potrivea, sub nicio formă, căci cerea nu numai anumite aptitudini, ci şi supleţe şi elasticitate a corpului, care nu se mai capătă la maturitate. Valentin intră mai întâi în ucenicia lui Pataclac, dar, după câteva ore de muncă, prieteneşte, clovnul i-a atras atenţia că nu trebuia să spere nimic în această privinţă.

– Niciodată nu veţi face pe un copil să râdă. Vă văd prea cuminte şi prea cumpătat în mişcări pentru a surprinde publicul cu ceva neaşteptat. Faceţi lucrurile aşa cum le gândiţi şi le gândiţi aşa cum trebuie făcute. Nu înseamnă că înţelepciunea îi lipseşte unui clovn, dimpotrivă, dar noi o folosim atunci când nimeni nu se aşteaptă, într-o strâmbătură sau o mişcare a degetelor de la picior. Este o obişnuinţă care vine de la sine când ai înclinaţie, dar un bărbat ca dumneavoastră îşi pierde vremea vrând să fie clovn.

Cu regret, Valentin îi dădu dreptate lui Pataclac şi îşi începu ucenicia de jongler, cu cei doi japonezi. Ajunşi la Joigny, jongla acceptabil cu două bile din lemn, dar înţelese că nu va putea niciodată să meargă mai departe şi, de altfel, nu-i plăcea deloc jocul. I se părea că sfidează legi drepte cu care era întru totul de acord.

Îşi începu alte ucenicii, fără a avea prea mult succes. În toate se dovedea destul de îndemânatic, dar nu ieşea din obişnuit. Când a vrut să urce pe cal, a reuşit la fel de bine precum un căpitan din jandarmerie şi dl Barnabum fu de acord că încăleca bine. Nu era suficient. Avea nevoie de alte merite pentru a pretinde că e un artist.

Valentin era atât de descurajat de toate aceste eşecuri că nu mai îndrăznea să privească spectacolul; şi oraşele prin care trecea circul Barnabum îi păreau toate la fel de mohorâte ca cel în care se aventurase singur pentru prima dată. Seara, prefera compania bătrânei Mary oricărei alte prezenţe, numai ea ştia să-l mai consoleze.

– Să n-aveţi nicio teamă, zicea ea, totul se va rezolva până la urmă. Veţi fi un mare artist, precum dl Janido sau dl Pataclac. Sau poate redeveniţi pitic, ceea ce ar fi un lucru bun, deşi aveţi mai mult farmec aşa. Veţi fi pitic şi veţi veni din nou să dormiţi în pătuţul dumneavoastră de pitic, iar bătrâna Mary vă va înveli în fiecare seară…

– Şi d-ra Germina?

– Vă va lua pe genunchi cum făcea cândva.

– Şi altceva?

– Şi vă va săruta pe frunte.

– Şi altceva?... ah! Mary... Mary... dac-ai şti, nu, nu mai vreau să fiu pitic.

Se scursese deja aproape o lună de când piticul crescuse şi circul Barnabum sosi la Paris, unde îşi înălţă corturile la porţile Vincennes-ului. Încă din prima seară, o mulţime numeroasă umplea tribunele, iar dl Barnabum supraveghea, cu un aer îngrijorat, desfăşurarea programului.

Valentin stătea în spatele arenei, în mijlocul servitorilor în uniformă şi printre artiştii care aşteptau momentul intrării în arenă. Îşi pierduse orice spreranţă că va face o carieră artistică; ultima încercare, cu dl Julius dresorul, eşuase ca şi celelalte. Era prea echilibrat ca să se aventureze fără regret în cuşca fiarelor. Îi lipseau acele mişcări ale corpului care previn pericolul şi pe care nici curajul, nici sângele rece nu le pot înlocui. Dl Julius îi reproşase că e prea calculat în prezenţa leilor.

Valentin o privea pe d-ra Germina galopând în arenă. Dreaptă, pe cal, cu un braţ întins spre mulţime, călăreaţa răspundea aplauzelor cu zâmbete, iar Valentin se gândea că niciunul dintre acele zâmbete nu îi era adresat.

Se simţea plictisit şi ruşinat din cauza singurătăţii. Tocmai îşi văzuse defilând majoritatea colegilor de trupă: pe Pataclac, pe fraţii Janido, pe d-ra Primevère,

dansatoarea pe sfoară, pe Fifrelin şi pe japonezi. Fiecare dintre acele reprezentanţii îi aminteau de un eşec.

„Gata, ofta el, nu voi mai intra niciodată în arenă. Nu mai e loc pentru mine în circul Barnabum.“

Aruncă o privire în mulţime şi zări, la o oarecare distanţă, un loc neocupat din cauza unui stâlp care împiedica vederea. Se duse să se aşeze şi uită aproape imediat de tristeţe. În jurul lui auzea vorbindu-se de călăreaţă, lăudându-i-se graţia şi priceperea, şi intră în vorbă cu vecinii. Uitând că e Valentin, se pierdea în mulţime şi aplauda fără să-şi dea seama.

„Ne zâmbeşte!“ şopti şi el odată cu publicul.

Când se termină spectacolul, se lăsă purtat spre ieşire de valul de spectatori. Nu se mai gândea la diferitele cariere de artist şi nu mai simţea nevoia să fie admirat. Dimpotrivă, era fericit că aparţine acelei mari turme şi că nu mai era răspunzător de persoana sa. Dl Barnabum, care-l văzuse aşezându-se în tribune, îl urmări îndelung cu privirea, până când deveni un punct asemenea altor puncte în mulţime, şi îi zise dlui Loyal care era lângă el:

– Apropo, domnule Loyal, nu v-am spus... A murit piticul.

X

PROVERBUL

Sub lumina plafonierei din bucătărie, domnul Jacotin îşi privea întreaga familie stând aplecată asupra hranei şi, cu priviri piezişe, părând că se teme de toanele stăpânului. Conştiinţa profundă a devotamentului şi abnegaţiei sale pe care o avea, cât şi grija meschină a echităţii casnice, îl făceau de fapt nedrept şi tiranic, şi pornirile sale de om violent, totdeauna neprevăzute, întreţineau în casa lui o atmosferă de constrângere care, de altfel, îl enerva şi pe el. Aflând în acea după-amiază că fusese propus pentru *Palmes académiques**, aştepta sfârşitul cinei să-şi informeze familia. După ce bău un pahar de vin, după o ultimă îmbucătură de brânză, se pregăti să ia cuvântul, dar i se păru că atmosfera nu era

* *Palmes académiques* (palmele academice) este o decoraţie acordată, în Franţa, în semn de preţuire, unor funcţionari, fără a avea însă o mare valoare (n.tr.).

cea pe care şi-o dorise pentru a fi primită îmbucurătoarea veste. Îşi roti încet privirea în jurul mesei, oprindu-se mai întâi asupra soţiei sale a cărei înfăţişare plăpândă, al cărei chip trist şi înspăimântat îi făceau atât de puţină cinste în ochii colegilor săi.

Trecu apoi la mătuşa Julie, care, pretextând vârsta ei înaintată şi numeroasele boli mortale ce, în şapte ani, costaseră în mod sigur mai mulţi bani decât se putea obţine din moştenirea sa, se instalase la ei. Veni apoi rândul celor două fete, de şaptesprezece, respectiv şaisprezece ani, vânzătoare cu cinci sute de franci pe lună la un magazin, şi, cu toate astea, îmbrăcate ca nişte prinţese, cu ceasuri-brăţară, broşe de aur în decolteu, aere mai presus de condiţia lor materială, de te întrebai pe ce se duc banii şi rămâneai mirat. Domnul Jacotin avu brusc senzaţia cumplită că este jefuit, că alţii îi beau sudoarea frunţii şi că este ridicol de bun.

Vinul i se urcă dintr-odată la cap şi faţa sa mare, îmbujorată de roşeaţa ei naturală, i se aprinse şi mai mult. În această stare sufletească privirea îi coborî asupra fiului său Lucien, un băiat de 13 ani care, de la începutul mesei, se străduia să treacă neobservat. Tatăl bănui ceva dubios în paloarea feţişoarei lui.

Copilul nu ridicase ochii din farfurie, dar, simţindu-se observat, răsucea în mâini marginea şorţului negru de şcolar.

– Chiar vrei să-l rupi? ţipă tatăl cu o voce care nu suna a bine. Vrei cu orice preţ să-l rupi?

Dând drumul şorţului, Lucien puse mâinile pe masă. Se aplecă asupra farfuriei fără să îndrăznească să caute consolare în privirea surorilor sale, lăsat cu totul pradă unei nenorociri ameninţătoare.

– Cu tine vorbesc. Cred că ai putea să-mi răspunzi. Bănuiesc că te cam simţi cu musca pe căciulă.

Lucien protestă cu o privire înfricoşată. Nu spera deloc să-i înlăture bănuielile, dar ştia că tatăl său ar fi fost dezamăgit să nu afle ceva spaimă în ochii fiului său.

– Da, da, în mod sigur te simţi cu musca pe căciulă! Vrei să-mi spui ce ai făcut în această după-amiază?

– În după-amiaza asta am fost cu Pichon. Îmi spusese că va trece să mă ia pe la două. Ieşind de aici, l-am întâlnit pe Chapusot care mergea la cumpărături. Mai întâi am fost la doctor pentru unchiul său care este bolnav. De alaltăieri are dureri de ficat…

Dar tatăl înţelese că băiatul voia să-i distragă atenţia cu amănunte şi i-o scurtă:

– Nu te amesteca în ficatul altora! Nimeni nu se sinchiseşte atât când sunt eu bolnav. Spune mai degrabă pe unde ai umblat în această dimineaţă.

– Am fost cu Fourmont să vedem casa care a ars noaptea trecută pe strada Poincaré.

– Care va să zică, te-ai plimbat toată ziua? De dimineaţă până seara? Şi, dacă ţi-ai petrecut toată ziua de joi distrându-te, îmi închipui că ţi-ai făcut şi temele?

Tatăl rostise aceste ultime cuvinte pe un ton mieros care le-a tăiat tuturor răsuflarea.

– Temele? îngăimă Lucien.

– Da, temele.

– Am muncit aseară după ce m-am întors de la şcoală.

– Nu te întreb dacă ai muncit aseară. Te întreb dacă ţi-ai făcut temele pentru mâine.

Fiecare simţea cum drama ia amploare şi ar fi vrut să o evite, dar toată lumea învăţase din experienţă că orice intervenţie într-o asemenea împrejurare nu poate decât să încurce lucrurile şi să transforme în furie mânia acestui om violent.

Diplomatic, cele două surori ale lui Lucien se prefăceau că urmăresc cu nebăgare de seamă această scenă penibilă, în timp ce mama, preferând să nu asiste prea îndeaproape, o şterse spre dulap.

Domnul Jacotin, şi el la capătul răbdării, nu se încumeta să renunţe la anunţarea veştii despre palmele academice.

Dar mătuşa Julie, împinsă de sentimente mărinimoase, nu putu să-şi ţină gura.

– Mititelul, mereu stai cu gura pe el. De vreme ce-ţi zice că le-a făcut aseară. Trebuie să se mai şi relaxeze.

Jignit, domnul Jacotin replică ridicând tonul:

– Te voi ruga să nu te bagi în educaţia fiului meu. Ca tată, acţionez după concepţiile mele. Când vei avea copii eşti liberă să le faci toate poftele.

Mătuşa Julie, care avea 73 de ani, se gândi că s-ar putea să fie ceva ironie în vorbele despre copiii pe care îi va avea.

Jignită la rândul ei, părăsi bucătăria. Lucien o urmări cu o privire emoţionată şi o văzu preţ de o clipă în penumbra sufrageriei care strălucea de curăţenie, căutând pe dibuite întrerupătorul.

După ce închise uşa, domnul Jacotin luă toată familia drept martor că nu zisese nimic care să justifice o asemenea plecare şi se plânse de răutatea ei care-l punea pe el în situaţia de a fi luat drept un necioplit.

Nici fetele, care începuseră să strângă masa, nici soţia nu părură să-l aprobe, ceea ce probabil ar fi destins atmosfera.

Tăcerea lor fu o nouă insultă. Mânios, se întoarse din nou la Lucien:

– Înca îţi mai aştept răspunsul, mă. Ţi-ai facut temele, da sau ba?

Lucien înţelese ca nu ar câştiga nimic daca ar taragana lucrurile şi marturisi.

– Nu mi-am facut tema la franceza.

O licarire de recunoştinţa strafulgera privirea tatalui. Nu degeaba îl scutura un pic pe acest puşti.

– Şi de ce, ma rog?

Lucien dadu din umeri în semn de ignoranţa şi chiar de uimire, ca şi cum întrebarea ar fi fost ciudată.

– L-aş călca în picioare, murmura tatal, scrutându-l cu privirea.

Mai întâi nu spuse nimic, analizând gradul de nesimţire la care coborâse acest fiu ignorant care, fara vreun motiv întemeiat şi aparent fara remuşcari, nu se străduia sa-şi facă tema la franceză.

– Aşa credeam şi eu, zise el, şi începu să ridice tonul ca şi cum ar fi ţinut un discurs.

– Nu numai că tu continui, dar şi perseverezi. Iată o temă la franceză pe care profesorul ţi-a dat-o de vinerea trecută pentru mâine. Asta înseamnă c-ai avut opt zile la dispoziţie să ţi-o faci şi tu nu ai găsit modalitatea. Şi, dacă nu te-aş fi întrebat, te-ai fi dus la

şcoală fără să o faci. Ba mai mult, ţi-ai petrecut toată ziua de joi hoinărind şi lenevind. Şi cu cine? Cu unul ca Pichon, ca Fourmont, ca Chapusot, toţi codaşii, toţi leneşii clasei. Codaşi de teapa ta! Cine se aseamănă se adună. Bineînţeles că nu ţi-ar veni ideea să te distrezi cu Béruchard. Te-ai simţi dezonorat să te joci cu un elev bun. Şi în primul rând nu ar accepta Béruchard. Béruchard sunt sigur că nu se distrează niciodată. Aşa ceva nu e decât de tine! Béruchard munceşte. Urmarea: este mereu printre primii. Nu mai târziu de săptămâna trecută tu erai al treilea în urma lui. Poţi să-ţi dai seama ce lucru plăcut e pentru mine care stau toată ziua cu tatăl lui la birou. Un ins mai puţin apreciat decât mine. Cine-i acest Béruchard? De Béruchard tatăl e vorba. Este un om muncitor, dacă vrei, dar lipsit de idei. Şi în politică la fel ca la serviciu. Nu a avut niciodată idei. Şi Béruchard o ştie bine. Când se discută de una, alta în prezenţa mea nu se simte la largul lui. Dar asta nu-l împiedică deloc să mă privească de sus când vine vorba despre băiatul lui care-i mereu primul din clasă. De aceea mă simt pe o poziţie de inferioritate. Eu nu am norocul să am un fiu ca Béruchard. Un fiu care e primul la limba franceză, primul la matematică. Un fiu care să câştige toate premiile. Lucien, lasă şervetul! Nu-ţi permit să te prefaci în halul ăsta că mă asculţi. Ai

înţeles, da sau ba? sau vrei să-ţi ard o pereche de palme ca să-ţi aminteşti că sunt tatăl tău? Leneşule, golanule, incapabilule! O temă dată la limba franceză de acum opt zile! Să nu-mi spui că, dacă ai avea cât de cât respect şi dacă te-ai gândi la cât mă trudesc, s-ar întâmpla acelaşi lucru. Nu, Lucien, nu ştii să fii recunoscător. Altfel, de, ţi-ai fi făcut tema la franceză. Măcar pentru efortul pe care-l fac în munca mea. Şi pentru toate grijile şi pentru neliniştea mea. Din prezent şi din viitor. Când voi avea vârsta pensionării nimeni nu-mi va da de mâncare. E mai bine să te bizui pe tine decât pe alţii. Eu nu am cerut niciodată un sfanţ nimănui. Ca să mă descurc nu am cerut niciodată vecinului. Şi nu am fost niciodată ajutat de părinţi. Tata nu m-a lăsat să învăţ carte. De la 12 ani am fost ucenic. Împingeam la căruţă pe orice vreme. Iarna, degerături, vara cămaşa mi se lipea de spate. Dar tu te lăfăi. Ai noroc cu un tată prea bun. Dar nu va ţine mult. Când mă gândesc, o temă la franceză. Leneşule! Puturosule! Dacă eşti prea bun, eşti luat de prost. Şi eu care mă gândeam adineauri să vă iau pe toţi miercurea viitoare să vedem „Les Burgraves“ la teatru. Habar n-aveam ce mă aşteaptă întorcându-mă acasă. În lipsa mea în mod sigur e anarhie totală. Teme nefăcute şi toată casa vraişte. Şi bineînţeles aţi ales şi ziua…

Tatăl se opri o clipă. Un sentiment delicat de discreţie şi modestie îl făcu să-şi plece privirea.

– Tocmai în ziua când aflu că am fost propus pentru palmele academice. Dar iată ce zi aţi ales.

Aşteptă câteva clipe efectul ultimelor sale cuvinte. Dar venind după lunga lui mustrare păreau a nu fi înţelese. Le auziseră cu toţii, ca şi restul predicii, fara însă sa le pătrundă sensul. Numai doamna Jacotin, ştiind că el aşteaptă de doi ani recompensa pentru serviciile aduse, în calitate de casier benevol la societatea locală de solfegiu şi filarmonie (S.L.S.F.), avu impresia că tocmai i-a scăpat ceva important.

Cuvintele palme academice produceau în urechile ei un sunet ciudat, dar familiar şi şi-l închipui pe soţul ei cu pălăria lui de muzician onorific pe cap şi călare pe cea mai înaltă creangă a unui palmier. Teama că nu a fost atentă o făcu să remarce sensul acestei ficţiuni poetice şi era cât pe-aci să deschidă gura şi să manifeste o bucurie respectuoasă. Dar era deja prea târziu. Domnul Jacotin savura amarnic această indiferenţă a familiei sale, şi, temându-se ca un cuvânt din partea soţiei sa nu atenueze insulta acestei tăceri apăsătoare, se grăbi să o prevină.

– Să continuăm, spuse el cu un rânjet dureros. Spuneam deci că ai avut opt zile la dispoziţie pentru a-ţi face această temă la limba franceză. Da, opt zile.

Uite, mi-ar plăcea să ştiu de când a terminat-o Béruchard! Sunt sigur că nu a aşteptat opt zile, nici şase, nici cinci, nici trei, nici două. Béruchard a terminat-o chiar a doua azi. Poate vrei să îmi spui şi mie în ce constă această temă?

Lucien, care nu asculta, nu răspunse imediat. Tatăl său îl trezi la realitate cu o voce care trecu prin trei uşi încât se auzi până în camera mătuşii Julie. În cămaşă de noapte şi trasă la faţă, ea veni să vadă ce se întâmplă.

– Ce-i aici? Ce i-ai făcut băiatului? Vreau să ştiu.

Nenorocirea a făcut ca în acel moment domnul Jacotin să se lase stăpânit de gândul la palmele academice. De aceea îşi ieşi din pepeni. Oricât de mânios ar fi fost, folosea de obicei un limbaj cuviincios.

Dar tonul acestei femei bătrâne, adăpostită în casa lui dintr-un sentiment de milă calculată, şi care vorbea cu această lipsă de politeţe unui om pe cale de a fi decorat, i se păru o impertinentă provocare.

– Vă zic doar cele cinci litere, şi atât, răspunse el.

Mătuşa Julie rămase cu gura căscată, făcând ochi mari şi nedumeriţi, dar cum el şi preciză ce trebuia să înţeleagă prin cele cinci litere, ea leşină.

Se auziră ţipete de spaimă în bucătărie, o lungă rumoare de dramă cu vălmăşeală de crătiţi, de farfurii şi de sticle.

Mama lui Lucien şi surorile se foiau pe lângă bolnavă cu cuvinte de mângâiere şi de îmbărbătare care îl loveau crâncen pe domnul Jacotin. Evitau să-l privească, dar când din întâmplare îşi întorceau faţa spre el aveau o privire aspră.

Se simţea vinovat şi, compătimind-o pe fata bătrână, regreta sincer pornirea nestăpânită şi limbajul pe care îl folosise.

Ar fi vrut să-şi ceară scuze, dar dezaprobarea care-l înconjura atât de vizibil îl făcea să fie şi mai mândru.

În timp ce mătuşa Julie era dusă în cameră, rosti cu o voce puternică şi clară:

– Pentru a treia oară te întreb în ce constă tema ta la limba franceză?

– E vorba de o explicaţie, răspunse Lucien. Trebuie să explic proverbul „Zadarnic fugi în goană când n-ai pornit la vreme".

– Ei şi? Nu văd ce te opreşte să-l explici.

Lucien dădu din cap în semn de aprobare, dar pe faţa lui se citea doar reticenţă.

– În orice caz, mişcă şi adu-ţi caietele, şi la treabă! Vreau să-ţi văd tema terminată.

Lucien se duse să-şi ia ghiozdanul care zăcea într-un colţ al bucătăriei, scoase din el un maculator şi scrise la începutul unei pagini albe: „Zadarnic fugi în goană când n-ai pornit la vreme". Oricât de încet ar fi scris, nu-i luă nici cinci minute. Începu atunci să sugă vârful tocului şi analiză proverbul cu un aer duşmănos şi încurcat.

– Văd că ai rea voinţă, spuse tatăl. Te priveşte. Eu nu mă grăbesc. Voi aştepta toată noaptea dacă trebuie.

Şi, într-adevăr, se aşeză într-o poziţie de aşteptare comodă. Ridicându-şi privirea, Lucien îl văzu atât de liniştit încât fu cuprins de disperare.

Încercă să reflecteze asupra proverbului „Zadarnic fugi în goană când n-ai pornit la vreme".

Pentru el era atât de limpede încât i se părea că nu cere nici o demonstraţie în plus şi se gândea cu dezgust la fabula lui La Fontaine, „Iepurele şi Broasca Ţestoasă". În timpul acesta, după ce s-au asigurat că mătuşa Julie doarme, surorile lui începură să aşeze vasele în dulap şi, oricâtă grijă ar fi avut să nu facă

gălăgie, se mai produceau zgomote care îl enervau pe domnul Jacotin căruia i se părea că vor să-i dea şcolarului un pretext bun ca să nu facă nimic. Deodată se produse un zgomot infernal. Mama dăduse drumul unei cratiţe de fier în chiuvetă şi asta căzu pe pardoseală.

– Atenţie, bombăni tatăl. E de-a dreptul enervant. Cum vreţi să lucreze, aşa, într-un bâlci ca ăsta? Lăsaţi-l în pace şi duceţi-vă în altă parte. Gata cu vasele. Mergeţi la culcare.

Femeile părăsiră de îndată bucătăria. Lucien se simţi lăsat pradă tatălui şi nopţii şi, crezând că moare până în zori din cauza unui proverb, începu să plângă.

– Asta mai lipsea, zise tatăl. Haide, prostănacule!

Vocea-i rămase aspră, dar cu o urmă de compasiune, căci domnul Jacotin, încă jenat de drama pe care o provocase mai devreme, dorea să-şi îndrepte comportamentul manifestând o oarecare blândeţe faţă de fiul său. Lucien sesiză această intenţie, se înduioşă şi plânse şi mai tare.

O lacrimă căzu pe maculator, lângă proverb. Emoţionat, tatăl dădu ocol mesei, trase un scaun şi se aşeză lângă copil.

– Hai, ia-ţi batista şi gata! La vârsta ta ar trebui să te gândeşti că e spre binele tău dacă te cert. Mai târziu

vei spune: „Avea dreptate". Nimic nu e mai bun pentru un copil decât un tată sever. Chiar ieri vorbeam cu Béruchard. E ceva normal pentru el să-şi bată fiul. Când câteva palme sau un şut unde nu se spune, când sfârcul biciului sau vâna de bou. Şi obţine rezultate bune. Sigur că băiatul merge bine şi va ajunge departe. Dar să bat un copil, asta n-aş face, doar aşa, o dată, din când în când. Fiecare cu ideile lui. Asta-i spuneam şi lui Béruchard. Cred că e mai bine să apelezi la judecata copilului. Liniştit de aceste cuvinte prietenoase, Lucien încetase să mai plângă, iar tatăl simţi o nelinişte.

– Să nu-ţi închipui cumva că, dacă-ţi vorbesc ca unui bărbat, o fac din slăbiciune?

– Ah! nu, răspunse Lucien cu o profundă convingere.

Liniştit, domnul Jacotin avu o privire plină de bunătate. Apoi, analizând pe de o parte proverbul, pe de altă parte încurcătura în care se afla fiul său, crezu că poate fi generos fără prea multă osteneală şi zise cu blândeţe:

– Văd bine că dacă nu pun şi eu umărul, vom rămâne aici până dimineaţă. La treabă! Spuneam deci: „Zadarnic fugi în goană când n-ai pornit la vreme". Să vedem. Zadarnic fugi în goană…

La început, subiectul acestei teme la limba franceză i se păruse extrem de uşor. Acum, că îşi asumase răspunderea rezolvării, îl vedea cu alţi ochi. Cu un aer îngrijorat, citi de mai multe ori proverbul şi murmură:

– Este un proverb.

– Da, aprobă Lucien, care aştepta urmarea cu o nouă încredere.

O încredere atât de senină îl tulbură pe domnul Jacotin. Ideea că este în joc prestigiul său de tată îl făcea nervos.

– Nu v-a spus nimic profesorul când v-a dat această temă? întrebă el.

– Ne-a zis: să evitaţi mai ales să rezumaţi „Iepurele şi Broasca Ţestoasă“. Trebuie să găsiţi voi înşivă un exemplu. Asta a zis.

– Păi da, aşa e, zise tatăl. „Iepurele şi Broasca Ţestoasă“ e un exemplu bun. Nu m-aş fi gândit.

– Da, dar ne-a interzis.

– V-a interzis, desigur, v-a interzis. Şi atunci, dacă v-a interzis tot…

Puţin cam aprins la faţă, domnul Jacotin căută o idee sau cel puţin o frază ca punct de plecare. Imaginaţia îi era nărăvaşă. Începu să analizeze proverbul cu un fel de teamă şi de ranchiună. Puţin câte puţin,

privirea lui căpătă aceeaşi expresie de plictiseală pe care o avusese mai devreme cea a lui Lucien.

În sfârşit, îi veni ideea să dezvolte un titlu de ziar, *Cursa înarmărilor*, pe care îl citise în acea dimineaţă. Articolul era aşa: o ţară se pregăteşte de război de mult timp, fabricând tunuri, tancuri, mitraliere şi avioane. Ţara vecină se pregăteşte mai încet, astfel încât nu este gata când izbucneşte războiul şi se străduieşte zadarnic să recupereze timpul pierdut. Era aici tot materialul pentru o temă excelentă. Faţa domnului Jacotin, care se luminase pentru o clipă, se închise brusc la culoare. Tocmai se gândea că ideile sale politice nu-i permiteau să aleagă un exemplu atât de tendenţios. Era prea cinstit ca să-şi încalce convingerile, păcat!, era totuşi o temă potrivită. În ciuda convingerilor sale îl încerca regretul că nu se alăturase unui partid reacţionar, ceea ce i-ar fi permis să-şi dezvolte ideea cu toată convingerea.

Îşi veni în fire gândindu-se la palmele academice, dar cu melancolie. Lucien aştepta liniştit rezultatul acestei căutări. Se credea scutit de grija de a explica proverbul şi chiar nu se mai gândea la el. Dar liniştea care se prelungea făcea ca timpul să pară o eternitate. Cu pleoapele grele de oboseală, căscă de mai multe ori prelung. Tatăl său, cu faţa crispată de efortul căutării, le percepu ca pe nişte reproşuri şi nervozitatea lui spori.

Degeaba îşi punea mintea la contribuţie că nu găsea nimic. Cursa înarmărilor îl sâcâia. Părea că se lipise strâns de proverb şi, în ciuda eforturilor pe care le făcea pentru a scăpa de ea, nu putea să scape. Din când în când ridica o privire discretă şi îngrijorată asupra fiului său. Chiar atunci când nu mai nădăjduia şi se pregătea să-şi mărturisească neputinţa îi veni o altă idee. Era un fel de transpunere a cursei înarmărilor a cărei obsesie reuşi să o înlăture. Era vorba de o competiţie, dar sportivă, pentru care se pregăteau două echipe de vâslaşi. Una se antrena metodic, alta, cu o oarecare nepăsare.

– Haide, scrie, ordonă domnul Jacotin.

Pe jumătate adormit, Lucien tresări şi apucă tocul.

– Dormeai, pe cuvântul meu!

– O, nu! Mă gândeam! Mă gândeam la proverb! Dar nu am găsit nimic.

Tatăl zâmbi cu îngăduinţă. Apoi privirea îi deveni fixă şi începu să dicteze încet:

– În această minunată după-amiază de vară, virgulă, ce sunt aceste drăguţe obiecte verzi cu formă alungită, virgulă, care ne încântă privirile? De departe s-ar zice că sunt înzestrate cu braţe lungi, dar aceste braţe nu sunt altceva decât nişte vâsle şi obiectele verzi sunt de fapt două bărci care se leagănă uşor în voia valurilor Marnei.

Cuprins de o nelinişte inexplicabilă, Lucien îndrăzni să ridice capul şi avu o privire puţin speriată. Dar tatăl său nu-l vedea, fiind preocupat să şlefuiască o fraza de legătură care să-i permită să prezinte echipele rivale.

Cu gura întredeschisă, cu ochii pe jumătate închişi, îi supraveghea pe vâslaşi strângându-i laolaltă în câmpul gândurilor sale.

Întinse mâna pe dibuite după tocul fiului său.

– Dă-mi-l. O să scriu chiar eu. E mai uşor decât să dictez.

Înfierbântat, începu să scrie energic. Ideile şi cuvintele îi veneau cu uşurinţă, într-o înşiruire lesnicioasă, şi totuşi năvalnică, ce tindea spre lirism. Se simţea bogat, proprietar al unei minunate moşii înflorite. Lucien privi o clipă, nu fără o urmă de teamă, cum tocul inspirat alerga pe maculator şi sfârşi prin a adormi cu capul pe masă. La ora unsprezece tatăl său îl trezi şi îi întinse caietul.

– Şi acum treci şi transcrie asta cu băgare de seamă. Aştept până termini, ca să citesc ce ai scris. Ai sarcina să pui, în special, semnele de punctuaţie.

– E târziu, remarcă Lucien. N-ar fi mai bine să mă trezesc mâine dis-de-dimineaţă?

– Nu, nu. Bate fierul cât e cald. Ia uite, încă un proverb.

Domnul Jacotin avu un zâmbet larg şi adăugă:

– Nu mi-ar fi deloc greu să explic şi acest proverb. N-ar trebui să mă străduiesc prea mult, dacă aş avea timp. Este un subiect de toată frumuseţea. Un subiect pe care aş putea să-l dezvolt în douăsprezece pagini. Cel puţin îl înţelegi bine?

– Ce să înţeleg?

– Te întreb dacă înţelegi proverbul: „Bate fierul cât e cald".

Lucien, copleşit, era să se descurajeze. Îşi veni în fire şi răspunse calm:

– Da, tată. Îl înţeleg. Dar trebuie să-mi transcriu tema.

– Aşa, transcrie, zise domnul Jacotin cu un ton care-i vădea dispreţul pentru anumite activităţi de ordin subaltern.

O săptămână mai târziu, profesorul înapoia tema corectată.

– În general, spuse el, sunt departe de a fi mulţumit. Cu excepţia lui Béruchard, căruia i-am dat nota 13, şi alţi cinci sau şase care au luat atât cât să treacă clasa, ceilalţi nu aţi înţeles tema.

Le explică ce ar fi trebuit să facă, apoi, din teancul de teme corectate cu cerneală roşie, alese trei pe care începu să le comenteze.

Prima era a lui Béruchard, pentru care avu numai cuvinte de laudă. A treia era a lui Lucien.

– Citind ce ai scris, Jacotin, am fost surprins de acest fel de a scrie cu care nu m-ai obişnuit şi care mi s-a părut atât de neplăcut, încât nu am ezitat să te articulez cu un 3. Dacă mi s-a întâmplat adeseori să te cert pentru lipsa ideilor în compunerile tale, trebuie să spun că de această dată ai căzut în extrema cealaltă. Ai găsit modalitatea de a umple şase pagini rămânând constant în afara subiectului. Dar cel mai deranjant este acest stil împopoţonat pe care ai crezut că trebuie să-l adopţi. Profesorul mai vorbi mult timp despre tema lui Lucien, pe care o recomanda altor elevi ca model pentru ceea ce nu trebuia sa facă.

Citi cu voce tare câteva pasaje care i s-au părut cu deosebire ridicole. În clasă, se schiţară câteva zâmbete, şi se auziră şuşoteli şi chiar câteva chicoteli. Lucien era foarte palid. Era rănit nu numai în propriul său orgoliu, dar şi în sentimentele sale de respect pentru tatăl său.

Totuşi îi era ciudă pe tatăl său că-l pusese în situaţia de a ajunge bătaia de joc a colegilor. Deşi elev mediocru, niciodată neglijenţa sau ignoranţa nu-l

făcuseră în halul acesta de râs. Fie că era vorba de tema la franceză, latină sau algebră, deşi avea greşeli, păstra o anumită măsură şi chiar bune maniere de şcolar. Când, cu ochii roşii de somn, o transcrisese de pe ciorna domnului Jacotin, nu-şi făcuse nicio iluzie asupra modului cum îi va fi primită tema. A doua zi, cu mintea limpede, chiar ezitase să o prezinte profesorului, resimţind atunci mult mai intens cât de greşită şi nepotrivită era faţă de cerinţele clasei. Şi, în ultimul moment, o încredere instinctivă în perfecţiunea tatălui său îl făcuse să se hotărască. Întorcându-se la prânz de la şcoală, Lucien se gândea cu ură la acel moment de încredere, ca să zicem aşa religioasă, care se dovedise mai tare decât evidenţa. De ce se băgase tatăl său să explice acest proverb? Cu siguranţă nu îndurase umilinţa de a fi notat cu un 3 din 20 pentru tema la franceză. Asta ca să-i treacă cheful să mai explice proverbe. Şi Béruchard care luase 13. Tatălui i-ar veni greu să creadă. Să se înveţe minte. La masă, domnul Jacotin se arătă vesel, şi chiar amabil. O bucurie puţin cam febrilă îi înviora privirea şi vorbele. Avu delicateţea să nu pună de la început întrebarea care îl ardea pe buze şi pe care fiul o aştepta. Atmosfera prânzului nu era foarte diferită de cea obişnuită. Veselia tatălui, în loc să-i binedispună pe comeseni, crea mai degrabă o

jenă în plus. Doamna Jacotin cu fiicele sale încercau în zadar să adopte o atitudine în acelaşi ton cu buna dispoziţie a stăpânului casei. Mătuşa Julie crezu de datoria ei să sublinieze printr-o atitudine posacă şi un aer de surprindere jignită tot ce oferea mai neobişnuit această bună dispoziţie. Chiar domnul Jacotin simţi acest lucru, căci nu întârzie să se întunece la faţă.

– În sfârşit, zise el brusc. Şi proverbul?

Vocea lui trăda o emoţie care semăna mai mult a nelinişte decât a nerăbdare.

Lucien simţi că în acel moment putea să-i facă rău tatălui său. Îl privea acum ca şi cum ar fi avut în mână soarta lui. Înţelegea că, de ani buni, bietul om trăia cu sentimentul perfecţiunii unui cap de familie şi, explicând proverbul, se angajase astfel într-un joc periculos. Nu numai ca tiran al familiei îşi pierdea prestigiul în faţa familiei, dar îşi pierdea dintr-odată şi stima faţă de propria persoană. Ar fi însemnat decădere. Şi în bucătărie, la masă, faţă de mătuşa Julie care urmărea o revanşă, această dramă pe care un singur cuvânt putea să o dezlănţuie avea deja o realitate tulburătoare. Lucien se speriase de slăbiciunea tatălui şi un sentiment de milă generoasă îi înmuie inima.

– Eşti cu capul în nori? Te întreb dacă profesorul ţi-a notat tema, spuse domnul Jacotin.

– Tema ta? Da, mi-a adus-o.

– Şi ce notă ai luat?

– 13.

– Nu-i rău. Şi Béruchard?

– 13.

– Şi care a fost cea mai bună notă?

– 13.

Faţa tatălui se luminase. Se întoarse spre mătuşa Julie cu o privire insistentă, ca şi cum nota 13 ar fi fost dată ca să-i facă ei în ciudă. Lucien plecase ochii şi privea în el însuşi cu o satisfacţie plină de emoţie. Domnul Jacotin îl bătu pe umăr şi zise cu bunătate:

– Vezi tu, dragul meu, când faci o lucrare trebuie să cugeţi adânc asupra ei. Să-i înţelegi rostul înseamnă că e ca şi făcută. Asta aş vrea să-ţi intre în cap o dată pentru totdeauna. Şi voi reuşi. Îmi voi face timp pentru asta. De altfel, de azi înainte, vom face împreună toate temele la franceză.

XI

INDIFERENTUL

A doua zi de la ieşirea mea din închisoare, într-o după-amiază de iulie, mă prezentam la barul Busola, local demn de milă de pe partea circulată a bulevardului Rochechouart. L-am găsit aici pe un anume Mederic, poreclit Mede Clipită, la recomandarea unuia dintre prietenii săi, devenit şi al meu în timpul ultimelor luni ale reţinerii mele. Când intrai în Busola, avui impresia că sunt singurul client, dar patronul îmi arătă din spatele tejghelei sale, într-un colţ cam întunecos, un grup de trei băutori cu care conversa. Unul dintre ăştia, un om înalt şi gras, cu părul alb, cu un ochişor de şobolan, era chiar Mederic. Vorbesc special de ochiul său mic pentru că era chior, de unde porecla Clipită. Deşi barmanul vorbea mai ales pentru el, Mede

păstra o linişte binevoitoare şi lăsa răspunsul în grija celor doi. Figuranţii păreau destul de neînsemnaţi. Cel mai vorbăreţ era un bărbat mic, cu umeri largi, cu o figură falsă de dur ce purta o pălărie de un verde-sticlos, trasă mult pe un ochi. Celălălt, amărât, îmbrăcat în negru, avea aerul unui portar bolnăvicios.

– Ascultă, Mederic, zicea patronul, o să-ţi spun un lucru foarte adevărat. Înainte de război, nu lăsam să treacă o săptamână fără să merg la *Europeen* sau la *Bobino,* pe cuvânt de onoare. Am pretenţia că îi ştiu pe cântăreţi aşa cum ştiu limonada. Când mi se vorbeşte de Andre Claveaux, răspund „e mângâietor, dar e chestie de simţ…"

– Mii de scuze, întrerupse falsul dur, dar lasă-mă să-ţi dau replica pentru asta. Mai întâi nu eşti obiectiv.

– Asta e, ripostă patronul. Sunt debutant într-ale vieţii. Mă numesc Durandeau.

– Îmi permiţi să mă prezint – Désiré.

– Îţi spun că mă numesc Durandeau.

Acestea erau în linii mari discuţiile care aveau loc la Busola când mă apropiai de tejghea. Mederic surâdea cu bunătate. Înainte să fac cunoştinţă cu el, doream să-l aud pe acest om pe care-l zăream pentru prima dată, dar conversaţia îşi urma cursul înainte ca el să se decidă să înceapă. Comandasem un suc de fructe.

Cu gândul la ce se spunea, patronul mă servi maşinal, aproape fără să-şi piardă din vedere interlocutorii. Intră o fată brunetă şi slăbuţă, îmbrăcată într-o rochie roşie din imitaţie, nişte ochi negri cu reflexe arămii, şi părul plin de bucle negre lipite cu gel de frunte. Avea o figură drăguţă şi o mutricică haioasă de pipiţică, de vreo 20 de ani. Subţirică, mergea cu o graţioasă legănare de şolduri, ca de curvuliţă, şi o crupă de sensibilitatea unui pendul. Veni direct spre tejghea şi, înainte de a comanda ceva, ridică spre barman o privire întrebătoare şi neliniştită. El dădu din cap plictisit ca şi când ar fi fost nerăbdător să o vadă încăpăţânându-se într-un refuz al evidenţei. Îşi şoptiră câteva cuvinte pe care nu le-am auzit. În mai multe rânduri pipiţica risca o privire fugitivă spre Mederic şi mi se păru că o lumină de mânie se aprindea în ochii-i negri cu sclipiri de aramă.

– Eu, zise falsul dur, am psihologia următoare, numai când un director de sală îi dă unui cântăreţ un bon de plată de 10 saci pe seară, zic: atenţie, nu-i deloc nebun domnul director. A înţeles.

– Scuză-mă, îi replică barmanul, îmi permit să-ţi atrag atenţia asupra unui detaliu minor. Eu îţi vorbesc despre sentimente şi tu îmi răspunzi cu bani. Cred că nu ai dreptul…

– Dacă-i cauţi psihologiei mele nod în papură!

Vorbăria lor lâncezea asupra aceluiaşi subiect. Mederic tot nu scotea niciun cuvânt. Din când în când ochişorul lui de şobolan mă fixa. Nu putea fi decât o curiozitate vagă sau obiceiul de a se informa pentru sine. La doi paşi de mine, fata în roşu artificial îşi stăpânea cu greu furia, bând un suc de fructe.

Se părea că, în fiecare moment, era pe punctul de a-şi dezlănţui indignarea sau mânia. În sfârşit, Mede vorbi.

– Bineînţeles, copii, bineînţeles, zise el cu o voce blajină.

Aceste cuvinte care puseră capăt discuţiei nu-mi arătau mare lucru despre Mede Clipită. În orice caz, tăcerea lui era mai semnificativă decât vorbirea. Cred că omul era mai degrabă rezervat. Părăsind tejgheaua, mă îndreptai către trio.

– Domnul Mederic? Am un comision pentru dumneavoastră.

Vorbisem pe un ton aproape confidenţial şi mă dădui înapoi cu un pas pentru a-l face să înţeleagă că totuşi era vorba de o afacere la fel de confidenţială. Falsul dur mă măsură cu o privire bănuitoare, dându-şi pe spate pălăria, iar figurantul se prefăcea că-mi ignoră prezenţa. Cu multă graţie, Mede se ridică şi mă urmă

spre intrarea barului. În trecere, pipiţa încercă să-l reţină şi-i şopti ceva la ureche. Se furişă cu un surâs amabil şi spuse în treacăt:

– Nu ştiu chiar nimic, şi, mai întâi, nu-l cunosc.

Ea păru că nu-l crede, îşi strânse buzele şi îl urmări cu o privire plină de ură. Arătându-mi un scaun la o masă de lângă uşă, Mede se aşeză şi el, rezemându-se de geam.

– V-am vorbit de un comision, zisei. Nu e chiar asta. Vin din partea lui Christophe Belgianul.

Mede dădu semne că-l cunoaşte pe Christophe şi mă lăsă să continui. Printre pleoapele lăsate, ochişorul său dur şi inteligent mă spiona foarte atent, fără o clipă de distracţie. Înţelegeam că nu mă plasase la întâmplare acolo, ci într-o lumină favorabilă acestui examen. Când i-am explicat cum îl cunoscusem pe Belgian şi de ce îl recomandase, Mede îmi răspunse că nu mai e în branşă şi nu mai putea să-mi fie de folos decât cu sfaturi bune.

– Când a venit războiul, am înţeles; altădată mi s-a întâmplat să mă dedic unor spargeri de pomină, dar, în timpul exodului şi al ocupaţiei, am fost lovit la inimă, mi s-a făcut milă de ţara mea. „Mede, mi-am zis, ai făcut ca toţi francezii, ai vrut să te bucuri deplin de viaţă, urmare?, ţara ta e nenorocită“. Bineînţeles că la 50 de ani trecuţi nu era cazul să mă apuc de muncit

serios, dar m-am hotărât să trăiesc în demnitate. De trei ani nu mai fac nimic. Mă uit cum îmi trec pe sub nas afaceri de milioane şi trăiesc din capitalul dobândit. Nu am cine ştie ce economii, nu sunt mari, dar mă descurc.

Mede îşi bătea joc de mine. Îi vedeam singurul ochişor sclipind de ironie în timp ce-mi povestea tâmpeniile astea.

– Răsplata mea e să-l aud pe mareşal când ne vorbeşte la radio.

„Mede, mi-am zis în sinea mea, ai dreptul să răspunzi prezent la apel."

– Nu regret că am venit să vă văd, zisei. Dacă auziţi vreodată de un loc liber de paracliser...

Mede avu bunăvoinţa de a-mi răspunde la glumă.

– Lăsând gluma la o parte, ascultă-mă. Munca cinstită, cea care oboseşte animalul, dă şi asta satisfacţii.

– Fără să punem la socoteală că niciodată nu li se va da ajutor îndeajuns meşteşugarilor.

Am dat să mă ridic. El mi-a pus încetişor mâna pe umăr şi m-a făcut să stau pe scaun.

– Eşti vioi, un pic brutal, asta îmi place. Cum ţi-am mai spus, nu mai fac nimic, dar încă mai am prieteni buni, oameni pe care-i stimez fără să-i aprob. Câteodată le fac puţină morală, le vorbesc despre onoare şi alte alea. Ei înţeleg, ştii, n-ar dori decât să

facă bine. Numai că, iată, au alte sarcini: o mamă bătrână de alinat sau copii de educat sau amorul fulger pentu nişte ambiţioase care nu se gândesc decât la blana de vizon, la diamante, la taburetul de la bar. Şi iată cum sunt băieţii obligaţi să rămână în branşă. Mă gândesc acum, ce ai căutat la Centrală?

– O spargere mică de casă. M-am ales cu opt luni.

– Şi înainte de lovitură ce făceai?

N-aveam chef să răspund la întrebare şi cred că trăsăturile mi s-au înăsprit. Mede tăcu câteva momente şi mă întrebă încetişor:

– Tatăl tău tot în închisoare este?

Contrar a ceea ce ar fi putut crede, întrebarea nu mă surprinse deloc. Înainte de a fi arestat pentru o afacere mare pe piaţa neagră, tatăl meu avea un restaurant pe strada Saint-Georges şi barul de la subsol era foarte frecventat după şase seara. Nu-mi aminteam să-l fi văzut vreodată pe Mede aici, dar nici nu acordasem vreodată prea multă atenţie clienţilor.

– Mai are încă doi ani, îi răspunsei.

– Să nu-mi spui mie că te-a lăsat fără niciun ban?

– Totul a fost sechestrat, contul din bancă a fost blocat, banii lichizi au rămas la Betty cea mare. Mie mi-a rămas restul.

– Bine, dar tot aveai relaţii p-acolo. Oricum, te-ai fi putut descurca.

– Da, aş fi putut.

Îi răspundeam sec însă mai mult decât aş fi dorit. Mede deveni serios. Cred că aveam acel aer rece şi închis care mi-a adus aproape tot atâtea necazuri cât şi satisfacţii. Mai avu timp să mă studieze îndelung. Ochişorul inchizitor pierduse orice urmă de ironie. Citeam în privirea lui o curiozitate cu totul nouă.

– Poate ţi-ar plăcea să-i spui lui Betty cea mare vreo două vorbe? întrebă.

– Deloc.

– Fără să vorbim de bijuterii şi de blană, tatăl tău i-a lăsat ceva bănuţi.

Mede insistă degeaba, râzând de ceea ce el numea scrupulele mele. Îi explicai pe scurt că scrupulele îmi erau la fel de străine ca şi remuşcările, dar mai greu îl făcui să înţeleagă că-mi reglam conturile mai degrabă după bunul meu plac decât în mod raţional şi niciodată după principii. Păru şocat şi suspină prost-dispus:

– Aşa e tinereţea. Cu târfele care vă aranjează moştenirea eşti numai delicateţe, dar, în schimb, nu te jenezi să jefuieşti vânzătorul de creioane. S-admitem. Ce-ai vrea să faci acum?

Îmi fu cu atât mai greu să-i explic cu cât nu-mi făcusem un plan precis. Ceea ce doream era să găsesc o ocupaţie care să mă apere de anumite dispoziţii la indiferenţă – faţă de altul şi faţă de mine însumi, în spatele căreia ghicesc o vocaţie sigură de hahaleră.

Pentru a nu mă lăsa în voia ei, am nevoie să mă menţin într-o stare de tensiune permanentă şi nu cred să existe vreo profesie care să-mi furnizeze pretextul adecvat. Înainte de a începe să fur, când eram lefter, mă gândeam să mă angajez în rândul teroriştilor, dar sunt cu totul impermeabil noţiunilor de patrie şi de justiţie socială. În mijlocul unui grup de fanatici, oricare ar fi ei, atitudinea mea n-ar putea să fie decât cea a unui străin. Indiferenţa până la jignire, ea m-ar expune neîncrederii şi eliminării din rândurile lor. Am făcut experienţe de genul ăsta de nenumărate ori, de exemplu în familia mea, unde noţiunea de trib lipsea în mod scandalos. Incapabil de un elan de ură sau de dragoste sau numai de a încerca senzaţia unui univers coerent, sunt lipsit de orice fel de ventuze sociale şi, cu siguranţă, osândit unui rol de spectator lipsit de curiozitate, într-o margine sordidă, dacă nu cumva am prilejul să trăiesc mereu cu sufletul la gură ducând o viaţă plină de peripeţii şi de alarme presante. Încercai deci să exprim în limbajul lui Mede, sub aspect practic, necesitatea

aceasta în care mă găseam, de a căuta, în afara mea, calea aventurii. În ciuda explicaţiilor mele sumare şi al puţinului chef de a-l convinge, mă înţelese foarte bine.

– Înţeleg. Domnul vrea să facă pe durul. Prefer să-ţi spun de la bun început, asta nu intră în sectorul meu şi nici nu figurează printre relaţiile mele. Dar poţi să te duci să-l vezi pe Gustave, eu nu-l cunosc, dar am auzit vorbindu-se de el. Parcă el se ocupă cu aşa ceva.

Urmă o descriere a sus-numitului Gustave pe care trebuia să-l caut chiar în seara aceea, pe la ora opt, într-o cafenea de pe bulevardul de la Chapelle. După care Mede Clipită dădu din cap drept salut şi, fără niciun semn de rămas bun, plecă spre masa din spate. Mă dusei la casă şi-mi plătii sucul. Pipiţa tocmai şi-l plătise pe al ei şi ieşi înaintea mea. Mă aştepta pe trotuarul bulevardului şi mă întrebă dintr-odată, cu un accent de marsilieză, dacă-l cunosc de mult timp pe Mede şi dacă fac afaceri cu el.

– Nu te încrede în el, îmi zise. Câtă lume a înşelat!

După conversaţie, intrarăm într-un cinematograf unde rula un vechi film gen operetă, cu scene de nud. Începui politicos să-i pipăi genunchii. Ea mă puse la punct şi-n timp ce actorii mugeau pe ecran îmi povesti, fără a lua în seamă protestele vecinilor, o istorie destul de neclară în care Mede juca un rol destul de obscur. La

câteva zile după ce s-a certat cu el, un băiat care ţinea la pipiţa respectivă dispăruse şi, fără să aibă dovezi sigure, ea îl acuza pe Mede de a-l fi dat pe mâna poliţiei. Tocmai îşi reîncepea povestirea când o plasatoare rugată de un spectator veni să o invite să facă linişte. Ieşind de la cinema, îmi dădu chiar în seara aceea o întâlnire la care nu veni. N-am mai revăzut-o niciodată.

La ora opt intrai în cafeneaua de pe bulevardul de la Chapelle, unde trebuia să-l găsesc pe Gustave. După portretul făcut de Mede, îl recunoscui cu uşurinţă. Avea aerul unui funcţionăraş de birou, neîndemânatic şi neimportant.

– Vin din partea lui Mede.

– Nu-l cunosc, spuse apăsând pe fiecare cuvânt pentru a-i reda tot sensul.

– Cum vreţi.

– Nu e vorba de cum vreau. Nu-l cunosc pe Mede de care vorbiţi. E un fapt. Dar să lăsam asta. Sunteţi gata să plecaţi mâine dimineaţă într-o călătorie de opt sau zece zile?

– Sunt gata.

Tăcurăm câteva clipe. Mă întrebă:

– Nu mă întrebaţi nimic?

– Nu.

– Întâlnire mâine dimineaţă la ora nouă la Gara de Est, în faţa ghişeului de bilete pentru Troyes. Să ai cât mai puţine bagaje.

Mă ridicai. Conversaţia nu ţinuse cinci minute şi plecam fără să fi consumat nimic. La sfârşitul serii, în cafeneaua din piaţa Pigalle unde o aşteptam pe fata cu haina de piele falsă, văzui venind spre mine un fost coleg de liceu, însoţit de tatăl său pe care-l dusese la teatru. Cu o cordialitate impetuoasă îmi dădu informaţii despre ceilalţi colegi şi despre ocupaţiile sale. Tatăl, nu mai puţin cordial, ne susţinea amintirile adolescenţei noastre prin tandre behăieli. Îi ascultam fără plăcere, dar şi fără plictiseală, căznindu-mă galant să mă prefac că particip la conversaţie. Nu reuşeam tot timpul şi pentru că discuţia lâncezea, îi informai că tocmai fusesem eliberat după opt luni de închisoare pentru furt. Nu simţeam niciun orgoliu pentru aventura aceasta şi nici plăcerea de a-i scandaliza. Lipsa lăudăroşeniei îi îngrozi încă şi mai mult decât uşurinţa cu care povesteam. Bătrânul începu să se lamenteze şi să-i curgă balele pe gulerul vestonului.

– Hai să plecăm, tată, zise colegul meu cu un accent de nobleţe melancolică şi-l luă de braţ, apoi îmi puse în mână două bancnote de o sută de franci pe care nu ezitai să le bag în buzunar.

Expediţia la care luai parte cu Gustave şi cu încă doi tineri de vârsta mea a durat ceva mai mult de opt zile, aşa cum era prevăzut. Era departe de a fi aşa de periculoasă cum s-ar fi putut crede după aerele mari ale unora dintre complicii mei. Era vorba de jefuirea unor ferme izolate, din regiunea Othe, după ce le omoram stăpânii. Era destul de uşor. În general, ţăranii nu sunt înarmaţi şi agresorul are aproape mereu avantajul surprizei. Foarte judicios, Gustave alegea să atace fermele dis-de-dimineaţă, când lătratul câinilor nu îi mai alarmează deloc pe fermieri. Printre altele, lumina zorilor este comodă pentru supravegherea ieşirilor pentru că şmecheria e să nu laşi pe nimeni să scape.

Gustave conducea metodic operaţiunile. Îi plăcea treaba bine făcută şi avea minuţiozitatea arţăgoasă a unui maestru al crimei. Omora cu grijă, fără exaltare sau cruzime, spre deosebire de Fred sau Pierrot, cei doi complici ai noştri, care se exaltau uşor şi torturau fără nevoie. În ceea ce mă priveşte, mă achitam de treaba mea cu sânge rece, depăşindu-mi totodată o destul de vie repulsie pe care vederea sângelui, a agoniei şi a feţelor răvăşite de teroare nu va înceta niciodată, cred, să mi-o inspire. În schimb, ideea morţii nu riscă să lovească în mine simţul speciei. Trebuie să fi fost vagabond pe la 20 de ani, aşa cum am fost eu, să-ţi fi

plimbat zile întregi foamea şi plictiseala deplină pe băncile publice sau printre mulţimi aferate şi să te fi simţit invizibil printre oameni pentru a surprinde minciuna solidarităţii umane în evidenţa sa agresivă. E adevărat că, din punctul ăsta de vedere, din copilărie am încercat senzaţia unui neant amabil sau, mai exact, certitudinea că era vorba de un contact foarte superficial. În fine, ideea morţii, fie că e a mea, fie a altora, nu trezeşte în mine nicio înţelegere de ordin religios. Amintirea crimelor mele nu îmi este prea plăcută atâta timp cât face să ţâşnească din mine imagini, respingătoare câteodată, dar nu mă deranjează mai mult decât ar putea-o face amintirea crimelor oricăruia din complicii mei. Gustave nu întârzie să aprecieze sângele meu rece, inteligenţa crimei şi, poate şi mai mult, această indiferenţă politicoasă faţă de oameni şi faţă de evenimente care, zicea Gustave, era suficientă pentru a crea o atmosferă de disciplină în ceata noastră. De asemenea, se părea, tot după spusele lui Gustave, că stilul meu sobru şi discret în care îmi ucideam victimele era o desfătare pentru cunoscători. Aşa că ajunse repede la a-mi mărturisi toată încrederea pe care o avea în mine, primind bucuros sugestiile mele şi lăsându-mi în grijă anumite misiuni delicate. Totodată nu trebuia să-mi dezvăluie niciodată numele clientului pentru care

lucram. Expediţiile noastre fură aproape toate fructuoase şi în niciun moment securitatea noastră nu fu ameninţată serios. În a treia zi după sosirea noastră, Gustave făcu să fie arestaţi de jandarmi câţiva tineri gaulle-işti sau comunişti refugiaţi în pădure, care riscau să ne compromită prin prezenţa lor în acele locuri.

Mă întorsei la Paris cu vreo douăzeci de mii de franci în buzunar şi nu luai legătura cu Gustave până la plecarea expediţiei următoare ce avu loc o săptămână mai târziu. Între timp, o întâlnii pe amanta tatălui meu, cunoscută printre prietenii săi sub numele de Betty cea mare. În timpul celor şapte sau opt ani ai legăturii lor, se forţase să-mi arate în orice ocazie atenţii materne ce mă lăsau rece, fără să ajungă totuşi până la a mă plictisi. Pe scurt, eram în relaţii amicale şi de mai multe ori întâmplarea a făcut să mă culc cu ea. Betty mă întrebă cu amabilitate de tatăl meu, n-aveam nicio veste, dar trebuia să fie la închisoare.

– Apropo, îmi zise, tocmai am aflat că şi tu ai avut necazuri.

– Cum ai aflat-o şi pe asta?

– De la Mede. Îl cunoşti? A venit să bea un păhărel de porto sâmbăta trecută. Drăguţ Mede ăsta. Om corect şi deloc prost.

– Ce ţi-a spus?

– Am vorbit. Mi-a spus că ai ieşit din închisoare. Trebuie să vină să mă mai vadă.

Mă îndoiam că vizita lui Mede fusese dezinteresată şi o sfătuii să fie atentă.

Îmi vorbi de un sentiment grav şi profund pe care-l nutrea de mai bine de un an pentru un băiat de familie foarte bună care ieşea de la „şcoli înalte" şi care fusese blocat în Algeria de debarcarea anglo-americană. O părăsii reînnoindu-mi avertismentele în privinţa lui Mede. Nu-mi păsa deloc că se tăvălise cu un nemernic, dar eram şocat de procedeul de a se introduce la ea folosindu-se de numele meu şi în ciuda dorinţei mele clar formulate de a i se abandona în toată liniştea ceea ce Mede numea moştenirea mea. În clipa următoare nici nu mă mai gândeam la asta.

Timp de mai mult de o lună, în compania lui Gustave şi a doi sau trei alţi ucigaşi, care nu erau niciodată aceiaşi, explorai fermele din Ile-de-France. În ultima mea expediţie fermierii ne-au omorât un om şi eu am fost împuşcat în coapsă. Gustave a reuşit să mă aducă la Paris şi să mă bage într-o clinică. Luat drept patriot, am fost îngrijit cu mare atenţie şi m-am vindecat repede. Eram convalescent când Gustave m-a vizitat.

– Patronul mi-a vorbit despre tine. Te are la suflet, să ştii.

– Nu-l cunosc, obiectai eu.

– Se poate, dar el cunoaşte pe toată lumea şi ştie cum munceşti. M-a însărcinat să-ţi aduc un cadou drept recompensă. Priveşte. Operele lui Victor Hugo. Legate în piele, din Rusia.

– Sunt nişte bucăţi alese, observai.

– Alese, îţi dai seama! exclamă Gustave cu un pic de melancolie. Mie nu mi-a făcut niciodată un cadou ca ăsta. Dar nici n-am studiile tale. Degeaba se vorbeşte, cel trecut prin şcoli îşi croieşte un drum în câţiva ani. Dar să ştii, sunt bucuros pentru tine. Patronul mi-a zis că, după ce te vei pune pe picioare, nu mai vrea să reiei treaba cu fermele. S-a gândit la o muncă mai subţire pentru tine.

Imediat după ce am ieşit din clinică, Gustave m-a iniţiat în noua mea muncă. Pentru o anumită sumă de bani, patronul se obliga să treacă în Anglia cu avionul orice persoană doritoare. Conduceam clientul în afara Parisului într-un loc pustiu unde i se spunea că era avionul englezesc şi trebuia să-i trag un glonţ în cap. Banii şi bijuteriile adunate de la victimă, ce nu pleca niciodată fără verzişori, constituia cel mai important beneficiu.

Meseria asta nu-mi plăcu. Nu aveam scrupule mai mult ca în trecut în a ucide, dar nu-mi place să profit de

încrederea pe care oamenii şi-au pus-o în mine. Conştiinţa-mi rămâne mereu mută când o întreb. Ceea ce se întâmplă aici e strict de domeniul senzaţiilor, dar ea reacţionează atunci cu mai multă autoritate decât ar face-o conştiinţa unui om onest după o deliberare amănunţită.

Primul meu client era un om de vreo patruzeci de ani, care mă tratá de la început ca pe un prieten şi confident. După ce-am petrecut o oră cu el în trenul de periferie care-l ducea la moarte, am înţeles că nu puteam să-l omor. I-am mărturisit adevărul şi am fost îndeajuns de abil pentru a obţine de la el promisiunea de a păstra secretul. În cazul în care unul dintre complicii mei l-ar întreba, trebuia să răspundă că o schimbare bruscă în afacerile sale îl obligase să-şi abandoneze proiectul în ultimul moment. Omul a pierdut câteva bancnote de o mie, dar, fericit de a-şi fi salvat pielea, s-a lăsat pradă efuziunilor, fără a lua în seamă condiţia mea de asasin profesionist. Plecaţi din Paris pe la ora şase seara, ne-am întors la opt.

În aceeaşi seară, am întâlnit-o pe Betty cea mare într-o staţie de metrou.

– Mă bucur că te văd, îmi zise, plec mâine.

Oamenii treceau pe lângă noi. Mă împinse încetişor în perete şi adăugă încetişor:

– Plec mâine seară spre Anglia. Mede a găsit o ocazie pentru mine.

– Cu avionul?

– Da.

Îi urai drum bun. Îmi transmise salutări pentru tatăl meu. Nu eram surprins să aflu că Mede era patronul meu. Discreţia excesivă a lui Gustave în privinţa lui mă făcuse să bănuiesc de multă vreme lucrul ăsta. Pe de altă parte, puţin mă îngrijoram pentru soarta rezervată lui Betty. Ce mă supăra era indiscreţia procedeului în ceea ce mă priveşte, procedeu care seamănă cu abuzul de încredere. A doua zi am început singur călătoria cu clientul şi am ajuns spre ora şase seara la aşa-zisul teren de aterizare. În vâltoarea dimineţii, Gustave îmi confirmase că patronul se ocupa personal de o afacere ce trebuia să-şi găsească în noaptea asta sfârşitul normal. Pista de aterizare era o mare păşune la marginea pădurii, de care era despărţită printr-un teren viran unde rămăseseră câteva bucăţi de zid al unei ferme arse. În pivniţa acestei case aveau loc execuţiile. În timpul recunoaşterii făcute împreună, Gustave nu mă lăsase să-mi scape nimic şi chiar făcusem o repetiţie. Aşezat printre ruine la adăpostul unei tufe de grozamă, am văzut de foarte departe călătorii şi m-am dus să-i aştept în pivniţă. Mede căra galant bagajul lui Betty.

Plasându-mă în raza ochiului chior, a intrat în pivniță fără să mă vadă și nu mi-a fost greu să-l dezarmez. Se resemnă și se așeză pe un butuc de stejar pe care i-l arătai. Prezența mea în penumbra asta o îngrijora pe Betty, care a început să se văicărească și să urle că-i ascundem ceva. Mede i-a ordonat să tacă și mi-a făcut semn că e gata să mă asculte.

– Mi se pare, i-am zis, că te ocupi de patrimoniul meu?

– Vroiam să-ți fac o surpriză, dându-ți ce-ți aparține, dar văd că ai fost avertizat. Probabil o indiscreție de doamnă.

– Cred că n-aș fi văzut prea des culoarea banilor ăstora. În orice caz, afacerea nu te privea. Credeam că ți-am dat de înțeles destul de clar când mi-ai vorbit de asta.

Mede mi-a atras atenția asupra lui Betty cea mare care, cu viclenie, încerca să ajungă la ușă. Am împins-o în fundul pivniței în ciuda protestelor ei. Mede s-a recules un minut și a spus, cu micul ochi de șobolan strălucind în penumbră.

– Dreptatea este totuși dreptate, zise. Cred că un cap de familie trebuie protejat când e la nevoie, chiar dacă fiul său e prea tânăr pentru a fi conștient de drepturile sale. De munca tatălui trebuie să profite mai

întâi copiii săi. Azi nu se mai respectă nimic. Rezultatul – omul se supără și are dreptate. Când tatăl tău a fost închis, doamna trebuia să-ți dea banii și să pună mâna să muncească până să se elibereze.

Betty a protestat că tata nu-i lăsase nimic. Lui Mede nu i-a fost greu să o contrazică și i-a reproșat că a avut amanți. Disputa s-a înveninat și am început să mă plictisesc. Betty a avut proasta inspirație să-mi amintească relația noastră. Și-au aruncat unul altuia cuvinte jignitoare pe care le-au pus pe socoteala mea. Pentru a pune capăt acestei scene, am scos din buzunar revolverul lui Mede, l-am aruncat în mijlocul pivniței și am ieșit închizând ușa după mine. I-am auzit vorbind tare, un zgomot ca de alergare și de călcare în picioare. Câteva minute mai târziu, am auzit zgomotul unei împușcături surde; eram așezat pe iarbă. Ciufulită, Betty a apărut pe scară și am încercat un fel de decepție. Dar cred că un alt deznodământ m-ar fi decepționat la fel de mult.

XII

PICTURA CEA BUNĂ

La Montmartre, îşi avea atelierul lui, pe strada Saint-Vincent, un pictor cu numele de Lafleur, care muncea cu pasiune, cu sârg şi probitate. Ajuns la treizeci şi cinci de ani, pictura lui se făcuse atât de bogată, de sensibilă, de proaspătă, de solidă, încât devenise o adevărată hrană nu doar a sufletului, ci şi de-a dreptul a trupului. Dacă te uitai cu atenţie la una dintre pânzele lui timp de douăzeci sau treizeci de minute, era ca şi cum ai fi mâncat la o masă îmbelşugată, cu piftii, pulpe de pui la grătar, cartofi prăjiţi, brânză camembert, cremă cu ciocolată şi fructe variate. Meniul se schimba după subiectul tabloului, compoziţia şi culorile lui, dar era mereu alcătuit cu grijă, întotdeauna foarte copios şi nu lipsea nici măcar

băutura. Deşi Lafleur fusese primul beneficiar, nu-şi dădu seama decât foarte târziu de virtutea cu totul specială a picturii lui. Numai când îşi pierdu orice poftă de mâncare, orice chef să bea, constatând că se tot îngraşă, îşi închipui că e bolnav şi nu mai ieşi un timp din atelier. Nu-l mai vedeai umblând pe străzile din Montmartre, nici bântuind prin cafenele, nemaiplăcându-i băutura. Într-o bună zi, când pornise să procure culori, se întâlni cu Hermèce, vânzătorul lui de tablouri de pe strada La Boétie, urcat pe Butte Montmartre pentru afaceri.

– Ce e cu dumneavoastră? îl întrebă, vădit îngrijorat. Zău c-arătaţi superb!

– Numai staţi să vedeţi! Cred că sufăr de anemie grasă. E ceva incredibil. Cresc în greutate, fac burtă, deşi nu mănânc mai nimic. Am încercat să mă forţez, dar degeaba, mi se opreşte în gât orice aş mânca, credeţi-mă dacă puteţi, cartela de carne mi-e de ajuns. Ce mai!

Uşurat, Hermèce se rugă întru regăsirea poftei de mâncare a lui Lafleur. Îi fusese teamă dintr-odată ca Lafleur să nu fi moştenit pe cineva şi să nu-i ceară mai mult pe pânze.

– Nici nu mai ţin minte de când nu mi-aţi mai dat nimic. Sunt patru luni pe puţin. Să nu-mi spuneţi că de atunci nu mi-aţi mai lucrat ceva!

– Mi-a mers destul de bine, răspunse Lafleur. Pot să spun că sunt chiar mulțumit de ceea ce am realizat. Fără să mă umflu în pene, cred că am scos două-trei chestii într-adevăr izbutite. Guichard, criticul de la *Amurgu*, a venit ieri la mine la atelier și s-a arătat încântat.

– Cu atât mai bine. Guichard greșește de cele mai multe ori, dar are și ochi bun, câteodată.

– Antrax a fost încântat și el.

– E încă tânăr. Se va perfecționa cu anii, fără îndoială. Dar trăim o epocă de groază pentru pictură. Totul e la pământ, criză. Nu se mai vinde nimic, nimic, în afară de tenorii cei mari, evident. Producția medie însă ioc.

– Același lucru mi l-a spus un negustor de pe Faubourg Saint-Honoré, îi replică Lafleur, ușor jignit. N-am vrut să-l cred când mi-a afirmat că galeria dumneavoastră e pe ducă, dar dacă și dumneavoastră o spuneți...

– Care o fi canalia care v-a strecurat așa ceva? Porcul ăla de Werthem, te pomenești. Dacă el e, și nici nu mă îndoiesc, mi-o va plăti. Pe ducă, galeria mea, asta e bună! Niciodată nu i-a mers mai bine! Werthem n-are decât! El ar vrea să vă atragă de partea lui, să vă bage în muzeul lui de fosile!

– V-am spus că nu e vorba de el!

– Tocmai că merg foarte bine afacerile! E clar că nu se mai fac vânzări ca pe vremea Ocupației. A fost, ea, Ocupația, o epocă de aur de care pesemne că nu vom mai avea parte. Oricum, prietene, să nu vă faceți griji. Pentru dumneavoastră nici gând să nu mă descurc cumva. Ce ziceți, mergem să aruncăm un ochi la pânze?

Hermèce se duse după Lafleur până la atelierul acestuia de pe strada Saint-Vincent. Se opri mai întâi în fața unui tablou la care pictorul mai lucra și pe care era reprezentat un buchet de anemone.

– E departe de a fi terminat. Aici, de pildă, simt că nu mi-a ieșit ce ar trebui. Aici, la fel. Acolo sus, m-am hotărât, voi relua complet, lumina e prea frumoasă așa. Dar pânza nu merge rău. O simt bine. Îmi stă în degete.

– Nu e rău deloc, murmură Hermèce. Deloc, deloc. V-ați ameliorat.

Lafleur luă buchetul de pe șevalet și puse în locul lui un portret de femeie. Negustorul se uită lung la el și nu-și ascunse admirația. La al treilea tablou care i se arătă, izbucni cu entuziasm, spunând că Lafleur chiar se cocoțase pe culmile artei. Dar în timp ce pictorul îi arăta la rând toată producția lui din ultimele luni, lui Hermèce i se îmbujora fața ca de puseuri de căldură.

Obrajii i se făcuseră stacojii, urechile aşijderea, şi-şi simţea toată carnea toropită ca într-o baie de plăceri grele. Mai întâi îşi desfăcu un pic nodul de la cravată, apoi nasturii de la veston, după care îşi slăbi de tot centura de la pantalon.

– Îmi pare bine că v-am văzut chestiile alea, spuse căscând. Nu încape îndoială, sunteţi pe drumul cel bun. Chiar aş vrea să fac un gest în sprijinul dumneavoastră. Ştiţi ce? vă iau cinci-şase pânze din astea. De acord?

– Depinde. Dacă mi le plătiţi cinstit…

– Vă dau opt mii. Riscul e mare, dar e treaba mea. Am spus că vreau să fac un efort.

– Nu mai avem ce vorbi. Dar dacă v-a rămas cumva o pânză de-a mea, v-o cumpăr oricând cu cincisprezece mii.

Hermèce zâmbi cu blândeţe. Simţea o pornire dulce spre optimism şi bunătate. Îşi dădu seama brusc de asta şi redeveni numaidecât serios.

– Pictorii sunt toţi la fel, suspină el. E de ajuns un compliment cât de mic şi li se urcă la cap. Dacă, din noroc sau din perseverenţă, îşi introduc în felul lor de a picta un efect care să fie ca o vagă promisiune de înnoire, nu-şi mai încap în piele de el. Îşi închipuiesc că tot Parisul va începe să clocotească de bucurie şi să le cumpere pânzele care mai de care cu milioane.

Degeaba le spui că amatorii de artă adevăraţi nu mai cumpără nimic, că singurii clienţi de azi sunt precupeţii care nu sunt interesaţi decât de semnătura de pe pânză, degeaba îţi răceşti gura. Cred în basme. A, războiul v-a stricat de tot. Când mă gândesc că mai demult, pictori cu viitor mare, meşteri deja recunoscuţi acceptau să vegeteze jumătate de viaţă şi să-şi vândă tablourile pe nimica toată, ce schimbare! Dar, vorba dumneavoastră, nu mai avem ce vorbi. S-a făcut târziu, de altfel. Nici nu ştiu dacă mai am timp să trec pe strada Gabrielle. Mă păştea gândul să-l salut pe Poirier. Mi s-a spus că-n ultima vreme a făcut lucruri nemaipomenite.

La auzul numelui de Poirier, privirea lui Lafleur se aprinsese, buzele lui se subţiaseră. Cei doi pictori, o ştia bine Hermèce, erau rivali de multă vreme şi, cu anii, ajunseseră să se urască de-a binelea. Lafleur îl poreclise pe Poirier „Arborele uscat" şi primise în schimb de la el porecla de „Floarea de nap". Când se întâmpla să se întâlnească, schimbau mereu vorbe tăioase, uneori chiar înjurături şi ajunseseră până la a se încăiera.

– Un tip ciudat, acest Poirier, spuse Hermèce. Închipuiţi-vă c-am făcut cunoştinţă cu prietena lui, Loulette Bambin, data trecută. Frumoasă fată, n-am ce zice.

— Aşa şi aşa. Are fese plate.

— Chiar aşa? N-am observat. Ea mi-a vorbit despre pictura lui Poirier pe care nu prea o cunosc. Ce părere aveţi dumneavoastră despre pictura lui?

— Mi se pare insignifiantă. Iar el profită de gustul epocii noastre pentru neputincioşi. Poirier face parte dintre acei tipi despre care se tot spune că sunt formidabili, că sunt plini ochi de geniu şi care nu realizează niciodată nimic deoarece nu au, pesemne, cu ce să-şi concretizeze ideile. Toată viaţa lui se va limita la eleganţe mici, mai mult sau mai puţin picante. Dar să nu uitaţi că părerile de faţă nu au nicio valoare, adăugă cinstit Lafleur, îl urăsc de moarte pe Poirier de când lumea.

Negustorul de tablouri păru să mediteze asupra judecăţii emise de Lafleur care, la rândul lui, se uita la el cu teama ca Poirier să nu-i ia locul la galeria Hermèce, ceea ce i-ar oferi un nou prilej de mândrie.

— Încă o dată, nu-mi place de Poirier şi se prea poate să fi fost nedrept cu pictura lui. Nici nu aş vrea să-l împiedic să intre la galeria dumneavoastră, dacă îi surâde ideea.

— Auziţi, prietene, pe mine mă interesează pictura dumneavoastră, înainte de toate. Dacă aţi fi ceva mai rezonabil, vă garantez că nu v-ar părea rău deloc. Am

primit o comandă de la un arhitect căruia i s-a încredinţat decorarea unei vile întregi: un îmbogăţit de pe urma pieţei negre, care şi-a refăcut fecioria în politică. Vă pot băga pe puţin două-trei pânze în treaba aia. Dar, bineînţeles că va trebui să-i strecor măcar o mie de franci arhitectului. Să nu uităm cheltuielile mele, cheltuielile de rame, profitul meu: faceţi socoteala. Dacă vă dau prea mult pe pânze, sunt obligat să urc preţul la cote exorbitante, absolut redhibitoare.

— Ajunge, Hermèce, iar m-aţi tras în piept, ca de obicei, vulpe bătrână ce sunteţi. Douăsprezece mii şi s-a făcut.

Hermèce vru să se mai tocmească, dar acea senzaţie de plăcere pe care o încercase mai devreme tot mai crescuse în timpul discuţiei şi acuma îi moleşea voinţa. De altfel, rezultatul obţinut i se părea cât mai satisfăcător. Îi arătă lui Lafleur cam douăsprezece pânze de pus deoparte până a doua zi când va trimite după ele şi plecă cu încă una sub braţ. Lafleur îi propuse s-o învelească cu ceva, dar el refuză:

— N-are rost. Urmează să mă întâlnesc cu Bonnier în Place du Tertre. Mă ia acasă la el cu maşina, cinăm împreună. În paranteze fie spus, nici nu mi-e foame şi dealtfel e un lucru foarte ciudat: adineauri mi-era o

foame de lup! Te pomeneşti că mă voi fi molipsit de la dumneavoastră!

– O, cu mine nici nu se compară. Mereu mi se pare că abia m-am sculat de la masă. Nu e nici chiar aşa de neplăcut. Ai impresia că lumea se învârteşte doar pentru tine şi că totul merge de minune. Staţi un pic, nu plecaţi până nu-mi semnaţi cecul!

– Chiar, să ştiţi că şi uitasem de cec!

Cu pânza sub braţ, Hermèce începu să urce pe strada des Saules şi drumul i se păru greu. Era sfârşitul unei zile ca cele din mijlocul verii, deşi se aflau în luna aprilie, iar negustorul de tablouri simţea cum i se lipise cămaşa de piele. La vederea grădinilor cu frunze deja dese, cu zidurile înalte între care susul străzii părea a fi fost săpat, i se făcu ca un dor de vacanţă, la ţară, cu sieste prelungite. Îşi aduse aminte că încercase acelaşi sentiment, în urmă cu două seri, la sfârşitul mesei festive date în cinstea celor douăzeci şi cinci de ani ai şefului şcolii de pictură infraconceptualistă. Asudat şi pufăind, ajunse la capătul pantei şi se întâlni cu Poirier, care venea de pe strada Norvins, însoţit de Loulette Bambin. După strângeri de mâini şi vorbe amabile, Hermèce mărturisi că abia ieşise din atelierul lui Lafleur. Poirier rânji şi în ochii lui galbeni se citi

aceeaşi expresie care i se citise în ochi duşmanului său, cu puţin înainte.

– Se poate vedea? întrebă Loulette, arătând spre pânza pe care o avea sub braţ negustorul.

Hermèce întoarse pânza care reprezenta, într-o armonie de roz şi galben, o fetiţă stând pe jos într-un rond de flori.

– Frumos, nu-i aşa? E o plenitudine, o densitate aici. Şi ce autoritate! şi cu toate astea, multă libertate. Ce părere aveţi?

– V-o spun foarte sincer: nu-mi place deloc, declară Poirier. Greoi, apăsat, silit. Toate intenţiile se citesc ca nasul în faţa cuiva şi, până la urmă, nu e decât meserie pură, închisă în sine. Se poate compoziţie mai banală? Ai zice c-a lucrat cu manualul numărului de aur în mâna stângă. Uitaţi-vă la culoare. Acordurile sunt exacte, dar atât de aşteptate, atât de simple. O pânză ca asta ar face poate un bun calendar al poştelor şi cred că în această direcţie ar fi trebuit să-şi caute Lafleur calea.

– Exagerezi, protestă Loulette, de teamă să nu se supere negustorul.

– Deloc. Exact asta cred. Recunosc de altfel că o astfel de pânză presupune meserie multă şi aprofundată, deşi prea evidentă, dar numai atât. Lafleur nu-şi

va ieşi niciodată din simpla meserie. Niciun pic de poezie, nicio fantezie, niciun simţ al grandoarei. Este un bun meseriaş silitor care lucrează şi va lucra întotdeauna la nivelul de jos. De altfel, e de ajuns să cunoşti omul ca să cunoşti şi pictorul.

– Sunteţi nedrept, Poirier.

– Nedrept? Dacă vă spun eu că Lafleur va intra la Academie.

– Nu, nici chiar aşa. Nu, Poirier, nu aveţi dreptul să… E o profunzime, o vibraţie în pictura lui şi nu ştiu ce intimitate cu substanţa vieţii ce vă loveşte drept la inimă. Uitaţi-vă la mâna asta, la această carne, la această lumină. Uimitor.

– Rătăciţi, Hermèce.

– Tot ce se poate. În orice caz, ştiu precis ce simt eu. Ce ar fi să mai vorbim şi de pictura dumneavoastră?

Poirier nu slăbise din ochi pânza rivalului său şi nici nu-şi ridică privirea pentru a vorbi de propria-i pictură. Muncise foarte mult în ultimul timp şi se adâncise în anumite cercetări pe care le considera din cale afară de fructuoase. Vorbea cu atâta entuziasm şi căldură despre ele încât Hermèce fu impresionat şi mărturisi c-ar dori să vadă şi rezultatul.

– Treceţi pe la atelier într-o zi, îi propuse Poirier, cred sincer că veţi fi surprins. Nu pretind c-am reuşit să

ajung chiar până la capătul intenţiilor mele, nici măcar că voi reuşi vreodată, dar am deschis o fereastră, am desţelenit o pantă. O să vedeţi, bătrâne, o să vedeţi pe unde a luat-o adevărata pictură.

După ce stabili întâlnirea, Hermèce se îndreptă spre Place du Tertre. Loulette şi Poirier se plimbară un pic alandala pe străzi după care, pe la opt, intrară într-un restaurant din strada Caulaincourt unde plănuiseră să ia masa. Poirier luă meniul în mână, aruncă un ochi peste el şi declară:

– Constat că nu mi-e foame, şi chiar deloc, deloc.

– Ce ciudat, spuse Loulette, nici mie. Simt că n-aş putea lua chiar nimic în gură.

A doua zi dimineaţa, pe la unsprezece, în Sala de aşteptare a Paşilor-Pierduţi din Gara Saint-Lazare, un bărbat de vreo treizeci de ani, prost îmbrăcat şi mirosind urât, dădea târcoale pe la ghişee tot sperând să poată ridica de pe jos o bancnotă zburată din portofelul unui călător. Îşi concentra atenţia pe călătorii încărcaţi cu bagaje multe sau cu copii, care se chinuiau să-şi scoată banii dintr-un buzunar sau dintr-o geantă. Dar cei mai încurcaţi, cei mai stângaci, cei mai grăbiţi o scoteau la capăt cu un noroc ucigător de speranţe. Banii nu se rătăceau şi mulţimea curgea pe lângă bărbatul singuratic fără să i se ofere nici cel mai mic punct de

tangenţă. I se părea din ce în ce mai imposibil ca cea mai neînsemnată întâmplare să-l mai privească personal vreodată pe el. Curând, el încetă să-i mai privească anxios pe călători în mişcările lor, continuându-şi jocul obişnuit cu simplul scop de a încerca să uite de contracţiile stomacului său, de cercul dureros care-i apăsa capul şi îi îngreuna pleoapele, de acea senzaţie tulburătoare care-l încerca, făcându-l să simtă că pluteşte într-o pungă de vid pe mărimea corpului său, prin care vid toate zgomotele din afară ajungeau la el ca sunetele potolite ale unui dincolo de lume. Până la urmă, supravegherea îi deveni atât de indiferentă încât o părăsi fără să vrea şi fără măcar să ştie.

După ce traversă curtea de Rome, bărbatul traversă intersecţia, parcă plutind, în mijlocul unui grup de trecători şi o luă, fără să fi vrut, pe una dintre străzile care i se deschideau în faţă. Eşecul din gara Saint-Lazare îl deprimase. Îşi dădu chiar seama, o clipă, de stadiul de degradare în care ajunsese. Nu mai încerca, ca în zilele dinainte, sentimentul amarnic de a fi urmărit de un nenoroc lipicios. În ajun, atunci când îşi mâncase ultima bucată de pâine, avusese de mai multe ori impresia că e vorba aici de intenţiile unui destin ironic, dar, tocmai de asta, şi atent cu el. Acum nu mai simţea plutind în jurul lui decât o providenţă defunctă, un ocean de nepăsare în

care nu mai rămânea nimic de înduplecat. Obosit, cu picioarele ramolite, tremurânde chiar un pic, se oprea câteva clipe şi se uita la mişcările de pe stradă fără să-l intereseze.

Bărbatul traversă o altă intersecţie şi fu cât pe-aci să fie călcat de o maşină şi-şi înscrise viitorul în perspectiva unei străzi aglomerate. După ce va fi mers preţ de o jumătate de oră sau o oră, nu contează timpul, va ajunge la o intersecţie, apoi la o stradă, apoi la o intersecţie. Viitorul nu mai însemna nimic, era doar o întindere de durere într-un prezent nesfârşit. Ideea îi veni dintr-odată că această nemişcare a timpului era ca şi începutul morţii şi se panică. Istovit, îndurerat, desprins de lume şi disperat cum era, bărbatul ţinea cu dinţii de viaţă. O porni la goană, fugind de moarte cât îl puteau duce picioarele. Dar fiind extrem de slăbit, fu nevoit să-şi încetinească pasul şi, uitându-se în spate să vadă cam pe unde putea moartea să se afle, privirea lui dădu de ceva culori mozolite în vitrina unui magazin şi se opri în faţa lui. Această armonie de galben şi de roz, care mai întâi i se păruse a nu fi decât o pată confuză, îi risipi îndată toate obsesiile funebre şi-l îndemnă să se apropie de vitrină. Durerea de cap îi împăiănjenea ochii, culorile tabloului jucau în faţa lui, săreau, se risipeau. Din prima clipă însă şi înainte chiar să-şi fi

adunat impresiile, de a fi sesizat ceva forme şi contururi, începuse să încerce o senzaţie incredibilă de binefacere, de fericire, de răsfăţ. Viaţa reînvia în trupul lui istovit, sângele zvâcnea mai sprinten, o căldură uşoară i se prelingea prin toată carnea. Balonul de vid în care stătea izolat începea să se desfacă. Zgomotele străzii îl ajungeau mai clare şi mai netede, ca şi cum i s-ar fi desfundat dintr-odată urechile. Senzaţia de foame, deşi slăbise un pic, tot era îndeajuns de dureroasă ca să poată aprecia valoarea acestor impresii noi şi să stabilească în mod sigur legătura de la cauză la efect. Virtutea nutritivă a tabloului i se revelă ca o evidenţă. Cu privirea ahtiată, cu gura despicată larg de un râs sălbatic, cu corpul tremurând de aviditate, nu slăbea din ochi rondul de flori unde stătea pitită o fetiţă cu rochie galbenă. Picioarele lui se întăreau din ce în ce, i se făcea foamea mai puţin imperioasă şi mintea, prin urmare, mai liberă şi mai sprintenă. Stând şi gândindu-se mai bine, descoperirea i se păru ciudată şi chiar neliniştitoare. Îi fu teamă să nu fi fost victima unei iluzii, se îndepărtă o clipă de vitrină şi experienţa fu elocventă: încercă senzaţia de a-şi fi întrerupt masa. Plăcerea atât de vie care însoţea satisfacerea unei nevoi dispăru foarte curând. Nu-i mai rămase decât nevoia însăşi, o poftă încă exigentă. Făcu experienţa inversă,

care-i confirmă certitudinea. Revenind spre tablou, înfometatul simţi cum i se restabileşte în organism curentul de căldură şi beatitudine. Atunci se gândi numai să se alimenteze, fără să-şi mai facă probleme. În timp, ce-şi refăcea forţele, o fată supărată se ivi de mai multe ori din spatele perdelei maro care despărţea vitrina de magazin, dar el nici nu-şi dădu seama. Odată sătul şi cu teama că, după un post aşa de prelungit, prea multă mâncare dintr-odată să nu-i facă rău, se duse şi se aşeză în părculeţul cel mai apropiat. Acum, viaţa i se părea o aventură uşoară, plină de certitudini liniştitoare. Se învinui că a subestimat importanţa artelor şi în special a picturii. „Am crezut ceea ce crede toată lumea, că nu serveşte la nimic. Lumea trece pe lângă tablouri fără să se oprească, nici nu au timp să-şi dea seama. Unii chiar râd cu hohote sau dau din umeri. Chiar şi eu, cu toate că nu sunt chiar tâmpit, mi-aduc aminte cum am rânjit aşa, uneori, ca toţi ceilalţi. Dar acum, c-am înţeles ce e pictura, nu mi se va mai întâmpla niciodată aşa ceva." Şi, cu gândul la toţi negustorii de tablouri cu galerii din Paris, omul nostru adormi cu un surâs extatic pe faţă.

Cum se trezi, cum se gândi c-a avut un vis absurd şi fericit. Simţea o poftă mare. „Nu se poate, ar fi prea simplu!" Dar după câţiva paşi în părculeţ, îşi dădu

seama că e în formă şi viguros. Avea mişcări suple, uşoare, îşi simţea muşchii tari şi durerile de cap şi de stomac, care-l chinuiseră cu o seară înainte, dispăruseră de tot. De altfel, îşi aduce prea bine aminte, în mod prea precis şi logic, ca să mai poată încăpea îndoială. Era patru după-amiază. Nu era de mirare că îi era foame după atâtea ore de somn. Postise prea mult ca o singură masă, oricât de copioasă, să-i fi potolit foamea mare şi-şi făcea socoteala că va mai lua încă două la fel până seara. „Hai să ne ghiftuim!" îşi zise bucuros.

Omul nostru ieşi fredonând din părculeţ şi porni cam aiurea. În cartierul acesta de bogătaşi, negustori de tablouri erau destui. Şi nu trebui să meargă prea mult ca să dea de primul. Într-o vitrină mare erau puse la vedere şase-şapte pânze, portrete şi peisaje laolaltă. Zâmbi cu ceva mândrie la vederea unor trecători abia aruncându-le din mers o privire grăbită şi pornind îndată mai departe. El stătu drept în faţa unui peisaj cu semnătura lui Bonnard, asteptând ca emanările hrănitoare să-i pătrundă tot corpul. Constatând că rezultatul sperat nu se produce, părăsi peisajul bombănind: „Asta e pictură? Spanac!" Un portret de femeie nu-i dădu mai multă satisfacţie şi, după ce încercă toate tablourile din vitrină, începu să se sperie. Porni în căutarea unui alt negustor pe care-l găsi uşor, dar

încercă acelaşi eşec şi acolo. Îi veni dintr-odată în minte că doar din întâmplare nimerise mai devreme în faţa unei opere geniale, al cărei autor era singurul în stare pe lumea asta să-i confere creaţiei virtuţi nutritive. Din păcate nici nu băgase de seamă semnătura artistului, nu cunoştea nici numele negustorului, nici strada în care îşi avea magazinul. Nu prea ştia cartierul şi în starea de înfometare în care se aflase atunci, spre finele dimineţii, chiar că nu-i păsase de topografia locurilor. Timp de mai bine de o oră, străbătu toate străzile, cuprins de spaimă. În strada La Boétie, i se păru că redescoperă lucruri deja văzute şi, după alternative de îndoieli şi de speranţe, cum era pe punctul de a da înapoi, i se umplură ochii de lumină. De partea cealaltă a străzii, pe un fundal de catifea maro, se vedea fetiţa în galben. Traversă nebuneşte, izbindu-se de o femeie, scăpând ca prin minune de bara unei maşini, alergând orbeşte. Şi acelaşi miracol se produse. Ca şi prima dată, emanările minunate îl pătrundeau, îl linişteau, îi dădeau viaţă şi, în acelaşi timp, se gândea cu nelinişte că-şi ia ultima lui masă picturală, deoarece tabloul putea să fie cumpărat oricând de un client amator de pictură. Ideea îl sperie într-atâta încât se hotărî să intre în magazin fără măcar să ştie ce va face acolo. Galeria Hermèce era o încăpere foarte lungă,

mobilată cu un birou, o canapea şi patru fotolii. Vizitatorul fu întâmpinat la uşă de o angajată, care îl întrebă politicos ce doreşte.

– Aş vrea să-l văd pe domnul Hermèce.

– Din partea cui, domnule?

– Moudru. Etienne Moudru. Numele meu nu-i va spune mare lucru.

Angajata intră într-o încăpere mai mică, despărţită de galerie printr-o draperie. Moudru se uită pe rând la toţi pereţii şi numără cu emoţii şase picturi purtând semnătura lui Lafleur. Auzi şi vocea angajatei vorbind în ţoapte nedesluţite cu dl Hermèce.

– E un domn, Etienne Moudru, care vrea să vă vadă. E destul de prost îmbrăcat. A stat mult în faţa vitrinei cu ochii la pânza lui Lafleur înainte de a intra.

Hermèce dădu draperia un pic la o parte, fără să se arate şi se uită numai o clipă spre noul venit.

– L-am recunoscut, spuse. De dimineaţă a stat strană, mai mult de o jumătate de oră, în faţa vitrinei. Hai să vedem ce e de capul lui.

Când Hermèce se îndreptă spre el, Moudru se ghiftuia cu o natură statică. Doar după privirea apăsată care îl măsură atunci, îşi aduse aminte de starea hainelor sale şi-şi dădu seama că prezenţa lui într-un magazin atât de simandicos era cam greu de justificat.

– Mi-a plăcut foarte mult un tablou cu semnătura lui Lafleur, din vitrină, spuse roşindu-se. Am intrat să vă întreb de preţ.

– Cincezi de mii de franci, răspunse Hermèce.

– E prea mult pentru mine, îmi pare rău. Bănuiam eu, dar voiam să vă mai cer ceva. Îmi place aşa de mult de acest domn Lafleur, dar sunt prea sărac ca să-i cumpăr tablourile: n-aş putea să-l întâlnesc, măcar câteva minute? Pentru mine ar fi o mare satisfacţie, mă-nţelegeţi, nu-i aşa? Dacă aţi fi drăguţ să-mi daţi adresa lui...

– Aşa ceva nu se poate, domnule. Adresa artiştilor nu trebuie comunicată nimănui. Este o regulă fundamentală a profesiunii noastre. Dar dacă doriţi să-i scrieţi, puteţi să-mi încredinţaţi scrisoarea, vă promit c-o voi transmite domnului Lafleur.

Moudru mormăi câteva cuvinte încurcate şi se îndreptă fără chef spre ieşire. Îşi reproşa în gând şansa lui de o viaţă pe care se temea să n-o fi pierdut şi căuta zadarnic mijlocul potrivit s-o prindă din nou din zbor. Nu găsea nici măcar alibiul care i-ar fi permis să mai zăbovească în magazin. Ajuns la uşă, se lăsă pradă unui sentiment de disperare şi de panică, se întoarse brusc şi se îndreptă spre Hermèce, cu o privire stranie.

– Dumneavoastră cunoaşteţi bine pictura lui Lafleur? îl întrebă pe un ton agresiv. O înţelegeţi bine? vreau să spun.

– Nu mi-au trebuit sfaturile nimănui s-o primesc în galeria mea, replică Hermèce, cu semeţie.

– Fireşte, vi s-a părut ceva frumos, bine trasă din condei, dar mai departe n-aţi căutat, v-a scăpat esenţialul. E drept că, pentru a descoperi sensul acestei picturi, nu trebuie să faceţi parte dintre aceia care iau toate cele trei mese pe zi şi sunt mereu sătui.

– Ce înseamnă asta?

– Vreau să spun că pictura lui Lafleur este hrană curată, hrană care hrăneşte. Vă rog să mă înţelegeţi bine. Nu e un fel de a vorbi. Când foamea vă macină stomacul, e de ajuns să vă uitaţi la un tablou al lui Lafleur şi e ca şi cum v-aţi fi aşezat la masă. Sunteţi sătul într-o jumătate de oră, nu vă mai e foame. Vi se pare de necrezut, nu-i aşa? Dar eu personal am verificat-o.

Hermèce îţi spuse că are de-a face cu un nebun şi, de teamă, hotărî să nu-l contrazică.

– Drept să spun, nu am observat aşa ceva şi vă sunt recunoscător că mi-aţi atras atenţia. De altfel, vreau să probez şi eu.

– Dacă pot să vă dau un sfat: e de ajuns să vă culcaţi diseară fără să mâncaţi şi să nu luaţi micul dejun mâine dimineaţă.

– Bună ideea, voi urma negreşit sfatul dumneavoastră.

– O să vedeţi, e nemaipomenit. O să trec mâine să văd cum a fost.

Moudru ieşi după această ultimă promisiune, dar, înainte de a părăsi meleagurile respective, îşi îngădui încă o porţie din fetiţa în galben. Când colo, Hermèce se tot gândea la aiurelile acestui ciudat vizitator şi îşi dădea seama că nu-i mai era foame deloc din ajun. După ce se sculase, de dimineaţă, se uitase îndelung la fetiţa în galben aşezată pe şemineul dormitorului şi coborâse în galerie fără să mai mănânce nimic. În cursul dimineţii, băiatul cu livrările îi adusese celelalte şase tablouri cumpărate de la Lafleur. Cu ajutorul secretarei, negustorul le găsise un loc pe pereţii galeriei. La ora douăsprezece, urcase la etaj să ia masa, ca de obicei, dar, spre mirarea soţiei, nici măcar nu se atinsese de antreuri. Nici seara nu i-a fost foame. Cu toate astea nu se simţea deloc rău, ba dimpotrivă, era chiar în plină formă, de i-ar fi venit să creadă că se hrănea din pictură sau că se molipsise de la Lafleur. De altfel, aceste două explicaţii se puteau foarte bine

reduce la una singură. Pe Hermèce astfel de coincidențe îl amuzau însă, nu fără să-l macine în continuare o îndoială din cele mai absurde. Secretara veni să-i ceară instrucțiunile pentru curier:

– Nu arătați prea bine, îi spuse. Nu cumva nu vă simțiți bine?

– Ba da, mă simt foarte bine, domnule Hermèce.

– Aveți poftă de mâncare?

– De obicei, întodeauna mi-e o poftă de lup. Dar azi nu. La prânz nu am putut înghiți nimic, este nemaipomenit, și nu cred că voi mânca nici diseară. Începe să mă cam îngrijoreze treaba.

Iată o coincidență în plus, își spuse Hermèce, devenind nervos. Tipul de mai înainte o fi spus cumva adevărul? Ba nu, prostii. Dacă ar fi adevărat, s-ar ști de mult. Lafleur ar fi fost primul care să-și dea seama și ar fi cerut și mai mult, ca atare. La drept vorbind, ar fi ceva chiar nemaipomenit în lumea picturii. Cine ar avea o colecție bună din Lafleur n-ar fi de plâns. Ar face o avere frumoasă. Personal n-aș fi pe ultimul loc. Dacă într-adevăr Lafleur nu și-ar da seama de nimic, ar trebui să mă grăbesc să-i cumpăr toată producția. Trebuie procedat abil, în așa fel încât să mi-o acorde toată, în exclusivitate, prin contract. E clar că nu va fi

ușor. Dar ce-mi vine? Am început să înnebunesc de-a binelea. Zău că dau în toate tâmpeniile de pe lume!

În timp ce-și făcea astfel de gânduri, o mașină se opri în fața ușii și cumnatul lui, Lionel Bourgoin, intră în magazin.

– Vai ce zi am mai avut azi, bătrâne! spuse el. Am plecat la ora unsprezece, credeam că voi sosi aici pe la unu, dar, pe la Rambouillet, iată că fac pană. Trei ore bune am umblat la motor, dar culmea e că după Versailles am mai făcut una, de cauciuc! Eram disperat și epuizat. Gândește-te că nu am pus nimic în gură de la șapte dimineața. Așa foame nu mi-a fost niciodată. Chiar că-mi vine să leșin.

– Stai să facem o experiență mai înainte, spuse Hermèce.

– Nu, nu, bătrâne, mai întâi lasă-mă să mănânc ceva.

În ciuda protestelor lui Lionel Bourgoin, cumnatul lui îl duse după el în camera din fund și stătură de vorbă în șoaptă mai bine de cinci minute. După care Hermèce ieși urmat de Lionel, care dădea din umeri. Se opriră amândoi în fața unui Lafleur înfățișând un grup de femei în fața unei ferestre. Hermèce se uita cu o anumită teamă la fața înfometatului care-și pironise

privirea pe centrul tabloului, vădit nemulţumit. Din prima clipă, experienţa se adeveri chiar tulburătoare.

– Nemaipomenit, şoptea Lionel. De necrezut. Să cazi în fund.

Hermèce nu-l mai slăbea din ochi. După un sfert de oră, concluzia era la mintea copiilor. Lionel mai stătu zece minute să se ghiftuiască bine şi rosti, întorcându-se cu spatele la tablou:

– Sunt sătul până peste cap.

Hermèce era în culmea emoţiei. Cei doi îşi petrecură toată seara discutând despre uimitoarea lor descoperire şi socotind care ar putea fi avantajele ei. Când părăsi galeria, secretara observă prezenţa prea puţin arătosului individ care le făcuse o vizită în galerie după-masă: stătea tot în faţa vitrinei unde se afla expusă pânza lui Lafleur. Era cât pe-aci să se întoarcă pentru a-l înştiinţa pe patronul ei, dar până la urmă se hotărî să nu, deoarece îi era un pic ciudă pe el că stătuse atât de mult de vorbă cu cumnatul lui, în timp ce se uitau suspicios la ea ca şi cum ar bănui-o că trage cu urechea spre ei şi şoaptele lor.

Etienne Moudru venise acolo să-şi ia o ultimă masă înainte de închiderea galeriei. După ce cortina de fier a galeriei îi ascunse privirii fetiţa în galben, părăsi locul şi o întinse spre bulevarde, unde era o mulţime de

trecători. Avea impresia că, în seara respectivă, făcea şi el parte din această mulţime şi se simţea în largul lui. Hainele lui ponosite nici nu-l deranjau prea mult. „Tocmai mă gândeam azi dimineaţă înainte de masă, îşi spuse, prin burtă începi să te simţi în rând cu lumea." Ideea asta, a unei comunicări prin burtă, îi aduse aminte de tovarăşul lui de sărăcie cu care împărţea podul de pe strada Taillandiers, în apropierea Bastiliei. Nu prea se gândise la el în ziua respectivă. La rândul lui, pesemne că nici Balavoine nu se gândise prea mult la tovarăşul lui. De dimineaţă plecau fiecare la păscut o iarbă puţină şi nu prea aveau răgaz să se gândească la norocul celuilalt. Pe lângă grija de a se hrăni, Balavoine avea şi aceea de a scăpa de urmărirea poliţiei. În timpul Ocupaţiei, atunci când nu avea loc de muncă, un prieten îi găsise de lucru în calitate de bodyguard pe lângă un personaj politic extrem de compromis şi i se eliberase şi lui un mandat de arestare. Avea tendinţa să-şi exagereze importanţa rolului jucat şi era convins, cu sau fără dreptate, că era în joc şi capul lui.

Când intră în pod, pe la nouă seara, Moudru îşi găsi tovarăşul întins pe patul de fier, singura mobilă a locului, împreună cu un fotoliu Ludovic al XVI-lea, căruia-i lipsea tot dichisul. Cu faţa lui ca de ceară şi

schimonosită, Balavoine privea fix tavanul şi nu se mişcă atunci când se deschise uşa.

– Te-ai întors demult? îl întrebă Moudru.

În tonul glasului său gâfâit, se simţea o plenitudine care pe Balavoine îl miră. Întoarse capul şi se uită la tovarăşul lui.

– Tu ai mâncat, nu-i aşa, spuse cu amărăciune. Ai mutra unui tip care a mâncat.

– Asta da şi încă cum! Am mâncat fără să mănânc, dacă poţi să-ţi închipuieşti aşa ceva.

– Te-ai ghiftuit, nu mai spune! şi nici măcar nu mi-ai adus un colţ de pâine. Te doare în cot pe tine că eu mor de foame.

– Stai să-ţi explic. Azi dimineaţă…

– Gura! i-o reteză scurt Balavoine, ridicându-se într-un cot. Lepădătură, scârbă ce eşti, ai mâncat de-ai crăpat, se vede pe mutra ta de cutră bătrână. Porcule, ţie ţi se pare firesc să-ţi fac loc la mine, în camera mea, dar n-ai mişca un deget dacă aş fi la ananghie. M-ai ajuta chiar să crap ca să-mi iei camera. M-ai vinde Rezistenţei. Te pomeneşti că te-ai şi vorbit cu ziariştii şi cu sticleţii.

Moudru degeaba încerca să-l potolească. Acum, Balavoine stătea în capul oaselor pe închipuirea lui de pat, ceea ce cu greu se putea numi pat, tremurând de

furie şi de oboseală, cu ochii injectaţi de sânge, înjura cu vocea răguşită:

– Al dracului tu să fii, profiţi de faptul că am intrat la apă pentru Europa. Te ştiu ce secătură eşti. Data trecută, când ai spus că ţi-ai cheltuit ultimul ban, nu era adevărat! Ţi-ai ascuns o foaie de douăzeci în căptuşeala hainei! Te-am văzut.

– Aşa e. Dar şi tu spuneai că eşti lefter, şi tu ţi-ai ascuns o foaie. Te pomeneşti că mai ai vreuna pusă la fereală pe ici, pe colo.

Pe un ton de sinceritate şi de disperare care nu putea fi fals, Balavoine protestă, spunând că nu mai are un sfanţ de două zile. Îşi deplânse nenorocul, aruncă toată vina pe ingraţii de francezi, îi blestemă pe falşii prieteni, pe informatori, pe guvern şi tăcu, istovit, doar după ce invocase moartea şi judecata posterităţii. Moudru se folosi de prilej pentru a-şi plasa propria poveste: Gara Saint-Lazare, intersecţiile. Negustorul de tablouri. Fetiţa în galben. Revelaţia.

– Îţi baţi joc de mine, îi răspunse Balavoine cu o voce stinsă.

Nici după o oră nu era pe deplin convins. Dar atunci sceptismului său i se substituiră o speranţă frenetică şi un entuziasm febril. Mergea de colo-colo prin mansardă, dând din mâini, rostind cuvinte fără

rost, cu lacrimi de nerăbdare şi de bucurie. Ar fi dorit să poată sări peste noapte ca peste un şanţ oarecare şi să grăbească mersul timpului. Ca să pună capăt acestei agitaţii care i se părea că semăna cu un fel de delir, Moudru îl obligă să se culce şi stinse lumina. Balavoine adormi târziu de tot şi avu parte de un somn neliniştit. Toată noaptea o visă pe fetiţa în galben de la care pornea mereu sau cu care se termina un coşmar epuizant. Era încuiată într-o cameră la etajul opt al unui bloc căruia i se prăbuşise scara şi scările pe care le ridica el de-a lungul faţadei erau mai scurte cu doi sau trei metri. Sau scăpase el de la închisoare, fugea într-un labirint de străzi în care căuta nici nu-şi putea închipui ce anume; dădea într-un mare restaurant subteran transformat în muzeu, şi cum descoperea scopul ultim al căutărilor sale în chipul fetiţei în galben, cum trei şefi ai Rezistenţei ieşeau dintr-un dulap şi o şi înghiţeau sub ochii lui. Mai visă că se trezea când ajungea în faţa galeriei şi că-şi dădea seama c-a visat. Dimineaţa însă când se trezi cu adevărat din somnul lui agitat, încrederea lui în pictura lui Lafleur rămăsese neştirbită. Se afla într-o asemenea stare de epuizare încât Moudru se întreba dacă va avea puterea să meargă până în strada La Boètie. Coborând pe scară, zăriră o franzelă şi un bidonaş de lapte abia livrate şi depuse pe preşul din faţa

unei uşi de la etajul patru. Balavoine bău tot conţinutul bidonaşului şi amândoi mâncară din franzelă mergând pe stradă, Moudru cedându-i tovarăşului său partea cea mai mare.

Când sosiră în faţa galeriei Hermèce, tabloul lui Lafleur nu mai era expus în vitrină. Fusese înlocuit cu un peisaj purtând o semnătură care nu prezenta niciun interes pentru cei doi prieteni. Încercară într-o doară să se alimenteze, dar nu se afla nimic comestibil în aceşti câmpi acoperiţi cu zăpadă, peste care doi-trei meri îşi întindeau crengile negre sub un cer ceţos. Balavoine era prea disperat ca să protesteze. Îşi lămurea decepţia prin coşmarurile din noaptea trecută şi era definitiv convins: nu mai avea nicio şansă să dea de fetiţa în galben.

– N-ai ce zice, e bine, suspină în faţa tabloului. Zice bine ce zice.

– E nul, spuse Moudru furios. Aşa ceva nu zic eu pictură. Vino cu mine.

Avea senzaţia că Hermèce, prin înlăturarea tabloului lui Lafleur din vitrină, îl vizase personal. Intră furios în magazin cu Balavoine pe urmele lui. Secretara era singură. Văzându-l pe omul din seara precedentă însoţit de un individ cu înfăţişare dubioasă, începu să

tremure şi-şi jură să nu-şi riste viaţa apărând interesele patronului.

– Unde e tabloul lui Lafleur care se afla în vitrină ieri? o întrebă Moudru, cu brutalitate.

– L-a vândut domnul Hermèce, răspunse neconvingător secretara.

Moudru se uită la rând pe toţi pereţii şi constată că toate celelalte pânze ale lui Lafleur dispăruseră.

– Toate, toate cele şase odată?

Secretara aprobă doar din cap, fiind mult prea speriată ca să se avânte în explicaţii în stare să-i întărească minciuna şi hotărâtă să scoată pânzele din ascunzişul lor, dacă cumva vizitatorul ar dea semne că se îndoieşte de spusele ei. Nu se îndoi, îşi dădu seama însă de teama pe care i-o inspira tinerei doamne şi spuse, schiţând un gest cu mâna spre buzunarul vestei:

– Daţi-mi adresa lui Lafleur.

Convinsă că va scăpa uşor, secretara nu avu niciun scrupul să-i dea adresa pictorului şi împinse chiar amabilitatea până la a i-o scrie pe o foaie de hârtie.

– Ne vom înfrupta chiar de la sursă, spuse Moudru ieşind din galerie. Crezi că te vor ţine curelele până sus pe Montmartre?

– Ce rost are? protestă Balavoine. S-a zis cu fetiţa în galben! N-o s-o regăsim niciodată.

– Şi ce dacă? Contează doar să te afli în faţa picturii lui Lafleur. O fetiţă sau un sfeşnic, tot una e pentru noi.

Balavoine însă era chiar la capătul puterilor şi se lăsă pradă unei disperări totale. Se şi complăcea în sentimentul nefericirii proprii.

– Nu-ţi mai face probleme cu mine, spunea el, sunt terminat. Sunt un ghinion pentru cei care se apropie de mine. Sunt ghinionul întruchipat. Când m-am dedicat Europei, n-aveam nici pic de idee politică. Aveam două locuri de muncă la alegere: bodyguard sau comisionar în produse de frumuseţe. Văru-meu Ernest era pe atunci magazioner la Fantin, putea foarte bine să-mi facă rost de locul de comisionar. Angajaţii de la Fantin erau cu Rezistenţa. Ernest s-a pomenit luat de val, cum puteam foarte bine şi eu să fiu, dacă nu făceam pe nebunu'. Dar am preferat mai bine bodyguard că sună mai frumos şi ca muncă, şi ca serviciu, vorba aia, n-ai treabă. Şi acum, Ernest e sub-prefect în Bretania şi eu la ananghie, până în gât, n-am un sfanţ, maţele care-mi ghiorăie de foame, cartelă ioc nici la alimente, nici la tutun şi sticleţii după mine. Dacă mă făceam comisionar nu zic

că eram azi subprefect. Că Ernest era umblat prin şcoli. Oricum, aş fi băgat în tricolor (cu un curcan oficial, plata bună, mâncat bine, toate dactilografele statului, fumat ţigări americane). Dar m-am născut fără de noroc, şi vărul ştie asta: la nicio lună de la Eliberare, mi-a transmis să nu cumva să-i ies în cale că mă predă cu mâna lui Rezistenţei. Bagă de seamă că, în poziţia lui, se şi înţelege. Dar parcă eu n-aş fi fost aşa de dur în locul lui. Dar mai ştii ce ne-ar trece prin cap dac-am fi şi noi subprefecţi? Un tip ca mine, un ratat, o cârpă, ce să spunem, de ţi-e ruşine să ieşi în lume cu el, îmbrăcat de pomană, ce poate să-nsemne pentru un suprefect? Cu trecutul meu politic aşa cum e, te-ai ars. Îţi dai seama. Când făceam de pază în faţă, la patronul meu, zău că mi-au trecut pe sub ochii miniştri, nu alta!

Nu mai contenea cu vorba, îşi trecea în revistă cu o delectare încrâncenată toate treptele, iar Moudru avea grijă să nu-l întrerupă, deoarece nu se opriseră din mers. Balavoine, prins de subiect şi abia urcând pe panta de la Montmartre, uitase de decizia lui de a renunţa să se mai lupte. Poate chiar îşi dădea seama că e cât pe aci să cadă în propria lui capcană.

– Nu-ţi mai face probleme cu mine. Un ghinion, un deşeu, un gunoi, altceva nu-s, Ernest. Trecutul meu mă trimite înapoi în prăpastie. Dă-mi drumul.

– Las-o baltă. Am ajuns. Peste cinci minute o să stai la masă.

– Îţi spun eu că nu e acolo. Şi, dacă e, o să ne dea afară pe uşă, cu siguranţă.

Lafleur era acasă, auziră nişte voci în spatele uşii de la atelier. Veni în persoană să le deschidă şi îi întâmpină foarte rezervat.

– Am ceva să vă spun, foarte important pentru dumneavoastră, declară Moudru băgându-se între uşi.

Aruncă un ochi în atelier şi se miră zărindu-l pe Hermèce, care, recunoscându-l, se făcu roşu la faţă şi-l apostrofă:

– Ce naiba căutaţi aici? Ştergeţi-o imediat şi să nu vă mai prind! E clar?

Lafleur, indignat de libertatea pe care şi-o arogase negustorul, ridică ofensat din sprâncene şi spuse, adresându-se vizitatorilor:

– Domnilor, intraţi, vă rog!

Hermèce se făcuse vânăt la faţă. Moudru, intrând în atelier, se uită foarte de sus la el şi, luându-l de mână pe Balavoine, îl aşeză în faţa unui şevalet pe care se usca o pânză încă proaspătă: „Uită-te, spuse el, şi prinde gustul picturii bune".

– Domnule, zise Lafleur simplu, poate doriţi să-mi vorbiţi în particular?

– Nu, nu, nu e nevoie. Iată de ce v-am căutat: m-am gândit că poate nu sunteţi la curent cu unele aspecte ale picturii dumneavoastră. Ştiţi cumva, domnule Lafleur, că tablourile dumneavoastră sunt foarte hrănitoare?

– Hrănitoare? Ce vreţi să spuneţi?

– Dragul meu, să nu vă luaţi după aiurelile acestui individ.

– Hermèce, vă rog foarte mult, spuse Lafleur, sec.

– Îmi dau seama că nu sunteţi la curent, reluă Moudru. Domnul Hermèce a avut grijă să nu vă atragă atenţia. Domnule Lafleur, aveţi poftă de mâncare?

– Drept să spun, nu prea. De câteva luni încoace, aproape că nici nu mai mănânc nimic. Mai mult decât atât, mă forţez să înghit puţinul pe care-l înghit.

– M-ar fi mirat să fie altfel. Domnule Lafleur, nu v-aţi dat seama de nimic fiindcă trăiţi tot timpul în atelierul dumneavoastră; personal, sunt mândru că vă pot informa: dacă nu mai aveţi poftă de mâncare, asta se datorează faptului că pictura dumneavoastră este hrănitoare. E de ajuns să priveşti un tablou de-al dumneavoastră, e ca şi cum ai fi mâncat bine.

În ciuda întreruperilor şi ale rânjeturilor lui Hermèce, Moudru povesti ce i s-a întâmplat aseară pe

strada La Boétie şi cum i-a împărtăşit descoperirea negustorului de tablouri.

– N-aveţi grijă că s-a priceput să şi tragă folosul. Adineauri, când am venit azi cu colegu' să ne luăm o masă de pictură în faţa vitrinei, fetiţa în galben şi dispăruse. Vândută. Ca şi toate celelalte Lafleur. Vă daţi seama cu cât, dacă ştia ce valorează. Mă înşel dacă a venit să vă cumpere altele, azi dimineaţă?

Nedumerit şi necrezându-şi urechilor, Lafleur reflecta la comportamentul straniu al lui Hermèce care-i propunea să-i contracteze toată producţia la nişte condiţii cu totul convenabile şi insista pentru a semna contractul pe loc. O atare atitudine – îşi dădea bine seama acum – era cu atât mai anormală cu cât de neaşteptată din partea lui şi nu se putea explica decât prin motive secrete.

– Aiureli, protestă negustorul. Nu am vândut niciun tablou de al dumneavoastră. Le-am pus la rezervă ca să nu fiu obligat să mă despart de ele în perioada de faţă. Asta dovedeşte doar că am încredere în talentul dumneavoastră şi în steaua dumneavoastră, după cum v-am şi spus-o adineauri. Credeţi-mă, dragul meu, să semnăm contractul, să nu ne luăm după poveşti de babe bătrâne. Noi avem lucruri mai importante de făcut.

Încercă să-l atragă pe Lafleur spre masa pe care se afla contractul. Depărtându-se de şevalet, Balavoine se îndreptă spre pictor, cu faţa şiroind de lacrimi de recunoştinţă, îi luă mâinile în ale lui şi bolborosi cuvinte de mulţumire printre hohote de plâns:

– Sunteţi cel mai mare pictor din lume, spuse el. Era să mor de foame. Pictura dumneavoastră m-a salvat. Iar am poftă de viaţă.

Între timp, Hermèce deşurubase tocul de la stilou şi se străduia să i-l strecoare în mână lui Lafleur. Pictorul îşi retrase ferm mâna.

– Vă rog, nu insistaţi. Vreau să mă gândesc mai pe îndelete la proiectul dumneavoastră de contract. Mai vorbim peste două-trei zile.

– N-o să mai găsiţi alt negustor de tablouri să vă propună condiţii mai bune decât ale mele.

– Nu vă lăsaţi dus cu vorba, strigă Moudru. Aşa tablouri ca ale dumneavoastră, el ştie bine că niciodată nu le va plăti la adevărata lor valoare. Ştie cu atât mai bine cu cât s-a şi hrănit cu ele. Întrebaţi-l doar ce a mâncat ieri. Uitaţi-vă drept. Să vedeţi ce răspunde.

– Chiar, ce spuneţi? îl întrebă Lafleur şi se întoarse spre Hermèce, privindu-l cu insistenţă.

Negustorul îşi dădu seama că greşeşte drumul. Dacă pictorul amână semnătura contractului, înseamnă

că vrea să verifice personal spusele lui Moudru. Odată lămurit, nu i-ar ierta lui Hermèce dorinţa de a fi încercat să se folosească de ignoranţa lui. Mai bine, cât mai era timp, poate, să încerce să prindă din nou din zbor avantajul pe baze noi.

– Faptul mi se pare atât de absurd încât rezist evidenţei din toată puterea mea; de aceea nici nu v-am pomenit nimic. Dar, un lucru e clar, faptul e fapt. Nu ar fi niciun folos să vrem raţiunii să-i trecem cu vederea toate susceptibilităţile şi iată că, după lungi dezbateri de conştiinţă, îmi vine să conchid cum că prima şi sfânta noastră datorie este să ne închinăm adevărului. Este de netăgăduit că pictura dumneavoastră posedă această putere miraculoasă de a hrăni trupul uman. Am experimentat-o personal. Soţia mea şi cumnatul meu Lionel de asemenea, fiecare la rândul lor au conchis în acelaşi sens ca şi mine. Prin vigoarea ei, prin intensitate, prin calitatea pastei, puterea de sinteză, pictura dumneavoastră s-a înălţat până la a deveni un condensat al tuturor misterelor esenţiale ale naturii. Geniul dumneavoastră a reuşit s-o facă adevăratul punct de tangenţă dintre viaţă şi materia neînsufleţită. Ea este frumuseţea. Ea este forţa. Ea este hrana.

Lafleur nu mai avea niciun dubiu. Ameţit, dat peste cap, se zbătea în haosul impresiilor. Prezenţa lui

Hermèce, surâsul lui amabil şi cam prea mieros, îl readuseră la luciditate şi aspectul mediocru, dar imediat al acestei revelaţii extrem de emoţionante ieşi primul la iveală din noianul gândurilor sale.

– Adică cum? strigă, aţi ştiut şi aţi îndrăznit să veniţi aici să-mi propuneţi un contract ca ăsta, cu aerul că-mi faceţi şi o favoare, pe deasupra? Prostul de mine, mă lăsam dus de nas, eram şi gata să semnez. Îmi dădeam pe nimic toată producţia pe cinci ani. Făţarnic mai sunteţi!

– Vă rog, Lafleur, fiţi corect, nu fiţi nedrept! Vă luam pânzele cu douăzeci. Frumos! Gândiţi-vă bine, amatorul care cumpără pictură nu ascultă, atunci când alege, decât de considerente artistice. În ochii lui, hrana nu poate fi altceva decât secundară.

– Sunteţi chiar un ipocrit în lege şi o canalie de clasa întâi, dar vă puteţi repune în joc toată polilogia.

– Ascultaţi aici, Lafleur! vreau să fiu drăguţ cu dumneavoastră, vreau să vă propun cât pot.

– Nimic, nimic! Ştergeţi-o de aici imediat! Să nu vă mai prind în atelier.

– O sută de mii!

– Afară!

Lafleur, tremurând, furios, îi arăta negustorului uşa cu mâna. Moudru, care se apropiase de Balavoine

ca să se mai hrănească, reveni schiţând gestul de a-şi sufleca mânecile şi propuse vesel:

– Dacă vreţi o mână de ajutor, domnule Lafleur, cu toată plăcerea.

– Două sute de mii! mai strigă Hermèce, în timp ce se îndrepta spre uşă.

– Nici la două sute, nici la o sută de milioane. Plecaţi de aici.

Profund decepţionat, Hermèce fu nevoit să iasă din atelier cu gândul că-şi pierduse cea mai bună afacere din toată viaţa. Lafleur trânti uşa după el şi, arătându-i lui Moudru şevaletul în faţa căruia Balavoine rămăsese în extaz, spuse:

– N-aş vrea pentru nimic să vă scot de la masă. Ştiţi ce plăcere e pentru mine să văd cum mâncaţi?

– Domnule Lafleur, e drăguţ din partea dumneavoastră că ne-aţi primit, deşi domnul acela Hermèce voia să ne dea pe uşă afară.

– Vizita dumneavoastră mi-a fost de mare ajutor. Dacă soseaţi doar cu cinci minute mai târziu, semnam contractul cu Hermèce şi eram legat la mâini pentru cinci ani. Dumneavoastră m-aţi oprit de la o prostie de prima mărime; cădeam în capcana pregătită de canalia aia. Vă voi fi recunoscător pe veci.

– Vreţi să glumiţi, domnule Lafleur, protestă Moudru cu un glas înduioşat din care nu lipsea ceva ipocrizie, ne pare atât de bine că v-am putut face un serviciu. Aseară, când am intrat la Hermèce ca să-i spun despre ce e vorba şi am văzut că nu ştia nimic, imediat m-am gândit la dumneavoastră. Mi-am zis, probabil că nici domnul Lafleur nu ştie şi i-am cerut negustorului adresa dumneavoastră, dar nu era nebun să mi-o dea. N-am insistat, dar azi dimineaţă am profitat că lipseşte şi am obligat-o pe secretară să-mi dea adresa dumneavoastră. Cum am ştiut-o, i-am spus colegului: „S-o întindem până la domnul Lafleur. Nu trebuie întârziat. Simt că e în pericol". Aţi înţeles, bănuisem că Hermèce urcase până la dumneavoastră ca să vă păcălească. Vă daţi seama că ne-am grăbit. Ce contează că nu îmbucasem nimic, alergam ca nebunii. Era musai să sosim la timp, ca să vă ferim de încurcături.

Pictorul nu se lăsa înşelat de vorbăria lui, dar i-o şi ierta. De altfel, Balavoine, cu urme tremurânde de gratitudine în glas, ţinu să restabilească cinstit adevărul intenţiilor lor:

– Să nu-i spui poveşti domnului Lafleur. Când ne-am hotărât să urcăm până la dumneavoastră, nu era vorba să vă scoatem din încurcătură. Ne era foame,

eram la pământ, ne gândeam că poate, la dumneavoastră, o să avem cu ce ne descurca. Asta e tot.

Excesul lui de sinceritate avu efectul cel mai fericit. Dar nici discursul lui Moudru nu fusese lipsit de ceva folos. Punea la bătaie sentimente altruiste, fraterne, generoase. Lafleur luă dintr-un colţ al atelierului o pânză pe care pictase recent un efect de soare pe strada Sălciilor şi o întinse lui Balavoine. Asemenea dar îi copleşea pe cei doi tovarăşi de mizerie, era chiar peste tot ce-şi doriseră vreodată.

– Dumneavoastră aţi descoperit puterea picturii mele. E normal să vi se acorde ceva care să stea mărturie lucidităţii dumneavoastră.

Moudru care se considera drept purtătorul de cuvânt al asociaţiei îi mulţumi prin cuvinte alese şi fu atât de delicat încât să nici nu facă vreo aluzie la interesul alimentar pe care-l prezenta în ochii lor acest peisaj din Montmartre. Vorbi doar de emoţia şi bucuria pe care le-o prilejuia o atât de frumoasă operă. Cât despre Balavoine, se pretă unor efuziuni mai apăsătoare, dar îşi spunea doar sinceritatea cuvântul.

– Când mă gândesc că ne-am asigurat hrana pe veci nici nu mai ştiu pe ce lume trăiesc. Graţie dumneavoastră, domnule Lafleur, viaţa-mi surâde iar. M-aţi scos din prăpastia fără fund a sărăciei. Nici nu-mi mai

trebuie cartelă de alimente. Ca să ştiţi, domnule Lafleur, nu vreau să vă ascund nimic. Aşa cum mă vedeţi, sunt un om hărţuit, cu trecutul meu politic în spate... Închipuiţi-vă că în 43...

Avântul recunoaşterii şi euforia mesei luate contribuiau să-i dea chef de vorbă. Îşi începu povestea tribulaţiilor.

– Nu-l mai bate la cap pe domnul Lafleur, îl întrerupse Moudru. Are treburi mai importante de făcut decât să te asculte.

Lafleur fu chiar uşurat. Avea nevoie de singurătate. Când cei doi ieşiră din atelier, luă în mâini o pânză de-ale lui şi o examină îndelung, minuţios, ca să dea de urmele minunăţiei. Stând pe jos, lângă un morman de portocale, un bărbat îmbrăcat într-un pantalon de catifea neagră şi cu o cămaşă verde cânta la armonică. Pictorul îşi regăsea drumul parcurs şi eforturile depuse, motivele care-l călăuziseră şi chiar înseşi mişcările datorate intuiţiei sale. Cuprindea cu gândul toate demersurile, ezitările şi remuşcările lui, îşi lămurea raporturile tonale, disonanţele voite, alegerea unui echilibru, analizând, disociind, recompunând. Dar, asemenea vieţii înseşi care se lasă descoperită doar prin manifestări şi aspecte, pânza cu cântăreţul la armonică scăpa, în cvasi-totalitatea ei, tuturor investigaţiilor sale.

Se uită o clipă la mâna lui dreaptă care ştia bine acest secret al vieţii, o mână lungă, muşchiuloasă şi cu reliefuri bine desenate pe dinăuntru. Prin ea se petrecuse totul. Intenţiile pictorului, ca şi ezitările sale, revenirile lui, fuseseră călăuzite, adunate şi transformate ca să se poată ajunge la insesizabila şi miraculoasa sinteză. Dar nu doar mâna lui era stăpână pe o atare taină de care nu ştia nici el. Şi o bună parte a întregii lui fiinţe lucra pesemne, fără ca el să ştie, amestecându-şi intenţiile cu ale sale şi brodându-şi propria broderie pe trama operei lui de pictor. Dacă nu era vorba, pur şi simplu, cu această muncă tainică, decât tocmai de un fel de a vorbi sau de a gândi. Cu cât se gândea mai mult la toate astea cu atât pe Lafleur îl cuprindea spaima. Oricum ar fi, misterul acestei creaţii îşi avea sorgintea în el şi se întreba ce fel de om devenise. Se uită de mai multe ori în oglindă. Dar tot ca şi în cazul bărbatului cu armonica şi ca şi cu mâna lui dreaptă, şi chiar într-o măsură şi mai mică, acea faţă greoaie nu avea nimic esenţial. „Să nu ne mai batem capul, hotărî Lafleur, în cele din urmă. Să ne ocupăm de ceea ce ne este la îndemână şi să recapitulăm: pictura mea este hrănitoare. Din punctul acesta de vedere şi oricare ar fi meritele ei pe de altă parte, este cu totul remarcabilă. Nu încape îndoială că, într-o zi, va

fi şi remarcată şi că va face vâlvă mare, nu numai la Paris şi în Franţa, dar şi în străinătate. Este sau nu de dorit ca această zi mare să vină mai repede?“

De când se dedicase picturii, Lafleur tânjea după faimă, dar cu moderaţie şi o dorea nu atât ca o satisfacţie a orgoliului, cât ca o mărturie a valorii sale şi o asigurare împotriva neîncrederii în sine. I-ar fi fost silă la ideea unui alai, a unor reportaje periodice ale ziarelor. Cât priveşte banii, ambiţiile lui rămăseseră întotdeauna la un nivel modest. Nici nu încăpea îndoială că faptul de a revela public un tip atât de special de geniu i-ar atrage o glorie zgomotoasă şi ar propulsa vertiginos preţurile picturii sale. Se şi vedea hărţuit de ziarişti, de organizatori de banchete, de femei fatale, vânători de autografe, în timp ce contul lui din bancă i s-ar umfla în chip monstruos şi i-ar trebui două, dacă nu şi trei secretare, ca să deschidă curierul care i s-ar adresa din cinci continente. De aceea nu-i venea deloc să grăbească cu nimic sosirea acestei zile grandioase, ci dimpotrivă avea tendinţă să-i amâne scadenţa cât de mult ar putea. Se gândi brusc la Poirier, rivalul dintotdeauna, şi deodată hărmălaia gloriei şi a îmbogăţirii i se înfăţişă într-o cu totul altă perspectivă. Cu o plăcere vie, îşi închipui furia lui Poirier, cum s-ar îneca de necaz, cum s-ar îmbolnăvi de gălbează, cum i s-ar

răvăşi faţa de ură şi de invidie. Poirier ar cădea la pat. Poirier ar muri de amărăciune. S-ar otrăvi cu propriul lui venin. Lafleur abia aştepta să-l vadă pe Poirier zdrobit, de aceea se hotărî să facă totul, fără să mai aştepte, ca să-şi facă reclamă. Dar i se făcu numaidecât ruşine la gândul c-ar putea să se lase pradă unui sentiment atât de mediocru, nedemn de destinul său şi de pictura lui. Renunţând să-l mai umilească pe Poirier, reveni la prima lui decizie.

Se aplecă pe urmă asupra problemei puse de hrană. Dacă va lucra de dimineaţă până seara cu ochii pe pictura proprie, risca să se îngraşe peste măsură până să crape de grăsime şi de apoplexie. Poate că organismul nu absoarbe mai multă pictură decât are el nevoie, dar nimic nu era mai puţin sigur. I se păru mai chibzuit să postească măcar două zile din săptămână. În aceste două zile, în loc să picteze în ulei, va desena, va face gravură, guaşă sau acuarelă şi-şi va întoarce cu faţa spre zid toate pânzele pictate. Dar, înainte să se supună dietei, voia să-şi experimenteze pe pielea proprie virtuţile picturii. Ca primă experienţă, îşi va petrece toată ziua respectivă fără să se uite la niciuna din pânzele lui şi va cina la restaurant. A doua va fi să-şi petreacă următoarea zi în aer liber, fără să

mănânce absolut nimic, şi să se întoarcă acasă înfometat pentru a cina din pictura lui.

Îşi puse în aplicare, pe puncte, prima parte a programului său. După ce-şi întoarse tablourile cu faţa spre perete îşi făcu de lucru citind şi desenând până seara. Pe la orele opt, aşezându-se la o masă într-un restaurant din cartier, îşi dădu seama că-şi recăpătase pofta de mâncare pe care şi-o pierduse de mai multe luni. Prieteni de-ai lui se aşezară la aceeaşi masă cu el. Pictorul Salouin şi Pélu, un băcan din Auvergne. Băură împreună din mai multe tipuri de vin şi se înveseliră de-a binelea. Pe la unsprezece noaptea, li se alătură Girafa, o fată înaltă şi destul de frumoasă, cam slabă însă, care-l căuta pe bunicul ei. Deja un pic afumată, îşi desfăcu bluza şi-şi arătă pieptul care avea cam atâta. Îl întrebă pe Salouin ce crede, uitând că trăise cu el timp de o lună, cu un an înainte. Pelu vru să-şi arate sexul, dar patronul restaurantului insistă pe lângă el ca să se abţină şi primul se supuse, nu fără să-i pară rău. „S-a zis cu spiritul petrecerii, suspină. Dacă aş scoate o mitralieră, nu s-ar sinchisi nimeni. Înţeleagă cine poate." Părerea lui era să plece din restaurant şi să se ducă în altă parte. Ceilalţi îl aprobară, dar nu înainte de a mai fi golit vreo trei sticle şi să plătească.

Deşi băuse ceva mai puţin decât tovarăşii lui, Lafleur devenise extrem de vorbăreţ. Pe străzile de pe Butte Montmartre, unde cei patru prieteni hoinăreau ţinându-se cu toţii de braţ, discutau pictură cu Salouin şi-l uimea cu concepţiile lui stranii: „Ca să faci un portret frumos de femeie, îţi trebuie o felie de şuncă, şvaiţer ras şi în jur de douăsprezece ouă, cu condiţia să baţi bine albuşurile separat. Mai adaugi o bucată bună de unt în cratiţă, fierbi la foc mocnit şi, când ţi-ai întins bine pasta, asezonezi privirea cu un căţeluş de usturoi cât de mic". Rămăsese lucid, de altfel, ameţeala nefiind decât un pretext pentru unele divagaţii de care se bucura cu atât mai mult cu cât ştia bine că doar el le poate pricepe sensul.

– De arătat tot va trebui să v-o arăt.

Cu ochii în lacrimi, Girafa îşi chema bunicul, nemaisperând să-l mai regăsească.

– Bunicuţule! sunt nepoţica ta Sylvie. Ieşi odată din bârlog, plită bătrână ce eşti. Iar o să te întorci acasă turtă. O să verşi pe scări ca alaltăieri, şi vecinii o să spună iar că te iei după mine.

Intrară într-un local de noapte de pe strada Norvins în acelaşi timp cu o altă asemenea ceată printre care se afla Poirier cu prietena sa, Loulette. Stabilimentul era aproape plin şi toată lumea fiind la per tu cu

toată lumea, li se oferi să stea la aceeaşi masă. Lafleur nimeri pe banchetă între Girafa şi Loulette. Aşezat vizavi, sau aproape, Poirier, supărat că se află pe scaun, peste masă de rivalul său, se considera umilit. Nu-şi arătă supărarea de la început, încercând din contră să pară vesel nevoie mare. Băuse serios şi avea chef de vorbă. Se mai bău, mult şi bine. Era zgomot şi veselie mare peste tot în jurul mesei. Pelu, băut bine, vorbea cu greu. Tot mai avea ceva de arătat, dar uitase ce anume şi-şi scotea mereu ceasul din buzunăraşul de la jiletcă ca să-l bage în ochi vecinilor lui de la masă. Girafa i se adresa unui tânăr care stătea vizavi de ea ca şi cum ar fi bunicul ei şi îi spunea drăgălăşenii, pline de tandreţe şi de respect. Intimidat, şi cu teama de a nu fi ridicol, tânărul îi răspundea cu galanterii apăsate pe care ea prefera să se facă a nu le auzi. În hărmălaia conversaţiilor, Poirier începuse să arunce cu vorbe otrăvite la adresa rivalului său. Lafleur se uita la el cu un zâmbet calm, justificat de zdrobitoarea lui superioritate. Exasperat, Poirier se lăsă în voia inspiraţiei vinului, se ridică pe jumătate, sprijinindu-se cu amândouă mâinile de masă, şi începu să strige, uitându-se drept în ochii lui Lafleur:

– Toată viaţa mea mi-a fost milă de tâmpiţii care fac pictură cum alţii îşi întăresc muşchii la haltere, dar

azi nu mai mi-e. Pe cei grosolani din fire îi scuip în faţă. Făcătorii de calendare să se lăfăiască în emoţie şi în pictura cu muşchi. Eu lucrez cu spiritul, cu esenţa şi cu chintesenţa emanaţiilor. Eu sunt bântuit de inspiraţie. Azi de dimineaţă, în atelier, lucram la o pânză şi am auzit dintr-odată un fâlfâit de aripi. Am ridicat capul şi, ascultaţi aici la mine: îngerii se roteau în zbor deasupra şevaletului meu.

Lafleur avu un hohot de râs atât de puternic încât acoperi dintr-odată tot zgomotul conversaţiilor şi muzica orchestrei. Cei care dansau swing se opriră şi se întoarseră spre el atenţi. Lafleur îşi goli paharul, se ridică în picioare, şi vorbi cu o voce ca de tunet, care zgâlţâi pe toată lumea, răzbi dincolo de pereţi, de uşi, se reverberă în amândouă străzile Norvins şi Saint-Rustique, fu auzită la vest, peste bulodrom, şi la est, dusă de vânt până pe aproape de Goutte d'Or, şi vorbind, el spuse:

– Bună vestea. În vizită la tăietorii de fir în patru, la pomii uscaţi, la bucătarii de gândaci. Trăiască îngerii. Şi eu sunt bântuit, dar nu de îngeri. Alo! voi toţi de aici, băutori de şampanie, dansatori de swing, deschideţi urechile. O să v-aduceţi aminte într-o zi ce vă spun eu acum. Azi dimineaţă, în atelier, mi-au intrat doi tipi pe propriile lor picioare, doi scrântiţi, bezmetici, două javre, doi nenorociţi de boschetari care

crăpau de înfometaţi ce erau, cu nişte mutre de dezgropaţi. Când au intrat, mi-au spus: foame! I-am aşezat în grabă în faţa unei pânze semnate Lafleur şi iată că boschetarii mei s-au simţit imediat mai bine. Douăzeci de minute mai târziu, nu le mai era foame. Se hrăniseră cu pictura mea.

– Nici nu mă miră, spuse Poirier cu un rânjet. Boschetarii se hrănesc din gunoaie.

– Dar îngerii ăştia ai tăi, n-or fi fost mai degrabă muşte de bălegar?

Întrebarea îi înveseli pe vecinii lui de masă şi provocă hohote de râs. Cu faţa palidă, Poirier îl făcu „pictor de duminică“ pe rivalul lui.

Amândoi săriră pe masă şi se luară la bătaie, rostogolindu-se unul peste celălalt printre pahare şi sticle, pe când orchestra cânta un tangou catifelat. Udaţi până la piele de conţinutul frapierei de şampanie care se golise, cu mâinile şi faţa pline de sânge, tot nu conteneau cu bătăile. Din spirit de solidaritae, Girafa se năpusti asupra lui Loulette Bambin, o pălmui, o gherui şi îi crăpă rochia de sus în jos. Pelu nu pricepea deloc această dezlănţuire de violenţă şi-şi plimba ceasul la capătul lănţişorului cu ocheade deochiate. Ceasul fu lovit, azvârlit de cineva cu piciorul şi aruncat pe o sticlă unde se sparse. Prietenii reuşiră cu mare greutate să le

despartă mai întâi pe cele două femei, după aceea pe amândoi bărbaţii. Lafleur râse cu plăcere constatând că avea doar un ochi atins, pe când Poirier îi avea pe amândoi, o buză tăiată şi urechea sfârtecată bine. Nici Poirier nu era mai puţin mulţumit, încredinţat ce era că adversarul lui se va resimţi mult timp de pe urma loviturilor bine plasate pe care i le dăduse la nivelul stomacului. Fiecare îşi sărbători victoria comandând încă o sticlă.

Pe la orele opt dimineaţa, Lafleur se trezi la Girafa în casă. Era culcat îmbrăcat, de-a curmezişul unui pat, în mijlocul camerei, între Pelu şi bunicu'. Girafa dormea într-o altă încăpere. Se întoarse acasă, îşi făcu un duş şi plecă spre pădurea din Meudon unde îşi petrecu toată ziua plimbându-se cu un carneţel pentru crochiuri. Seara, se întoarse istovit, dar cu poftă mare de mâncare şi se băgă în pat după o masă delicioasă de pictură. Înainte de a adormi, se gândi la ceea ce se petrecuse noaptea, mustrându-se că n-a ştiut să-şi păstreze secretul. Norocul lui că nimeni nu-i luase vorbele în serios şi că pictorii prezenţi acolo şi le vor aminti doar ca nişte apostrofe pitoreşti. Lafleur ar fi fost poate uşor mai îngrijorat dacă ar fi fost informat de strategia stabilită de Hermèce privind pictura lui. Hermèce avea cumpărate şapte picturi semnate de

Lafleur și abia aștepta. Din moment ce puterea lor nutritivă va fi cunoscută în marele public, prețurile vor crește în continuare la o viteză amețitoare; cu fiecare zi, sumele vor atinge cote fabuloase, așa că în timp ar aduce mulți bani.

Hermèce plănui o cină mare și lansă invitațiile pentru prima zi din săptămâna următoare. Între timp, cu ajutorul cumnatului Lionel, luă cu japca toate picturile semnate Lafleur pe care le putu găsi de la concurenții lui galeriști și chiar de la proprietari particulari. Procură de asemenea opt alte pânze din „epoca hrănitoare" și douăzeci și ceva dintr-o epocă anterioară care, deși nehrănitoare, ar putea atinge cote destul de mari.

Luni seara, pe la opt și jumătate, toți oaspeții lui Hermèce se adunaseră în salon. Erau prezenți acolo un pictor cu faimă mare, un președinte al avocaților, doi directori de ziare, patru critici de artă, directorul Radiodifuziunii naționale și, din partea femeilor, o actriță de cinema, un set de contese sau soții variate. Pe la nouă și un sfert, și la zece fără un sfert, întrucât stăpâna casei nu dădea semne că s-ar sinchisi cumva de cină, mumure discrete se iviră pe ici, pe colo. Hermèce își îndemnă oaspeții să aibă puțină răbdare. Și, într-adevăr, la zece și un sfert, se anunță că „cina e servită, doamnă" și ușile sufrageriei se deschiseră. Oaspeților

le era o foame de lup și toate fețele se întunecară atunci când descoperiră masa pregătită pentru ei. Pe fața de masă nu se afla nicio farfurie, niciun pahar, nimic din cele trebuincioase la servitul mesei, ci, în locul tacâmurilor, o floare și un cartonaș cu numele fiecărui oaspete. În schimb, o mare abundență de pânze, câte una de două persoane, acoperea masa, în dreptul scaunelor. Oaspeții se așezară într-o tăcere de mormânt. Doar un obișnuit al casei, critic de artă la „Penița artelor", se sforță să rostească, cu un glas penibil:

– Ia te uită ce antreuri! Ni se va face și mai multă poftă de mâncare. Ferească Dumnezeu să nu ni se servească ceva Braque la felul doi!

– Dragi prieteni, vă simt pe toți un pic nervoși, dar vă rog să nu vă faceți griji, spuse Hermèce, ți, în câteva fraze, le explică oaspeților săi de ce îi adunase în jurul acestei mese încărcate de tablouri. Departe de a-i liniști, discursul lui le adânci temerile și le întări supărarea. Unii credeau c-ar fi vorba de o glumă, alții, că au înnebunit subit gazdele. Stăpâna casei însă îi îndemnă cu amabilitate să servească și se resemnară să se arate politicoși: fiecare fixă cu ochii pânza din fața lui. La nici cinci minute după aceea, un murmur de stupefacție se făcu auzit în jurul mesei și entuziasmul se dezlănțui numaidecât. Hermèce se destinse, cu fața

strălucind de bucurie a celui care a triumfat. După ce se săturară, comesenii îl luară la întrebări pe Hermèce apropo de Lafleur. Cei doi directori de ziare luau notițe și se arătau cei mai ahtiați după informații. El le răspundea cu toată bunăvoința, schița un portret al lui Lafleur, extrem de îmbunătățit de altfel, făcea dezvăluiri privind viața lui intimă, îi atribuia o teorie a artei, inventând, înfrumusețând în voie. Directorul *Zilei Libere* se făcu nevăzut nu mult după aceea, cel de la *Francezul mititel* îl urmă numaidecât. Cei patru critici de artă, care țineau de alte ziare, se codeau să procedeze la fel.

– La ce bun, observă unul dintre ei. Ne vor arunca la coș articolele și vom trece drept nebuni.

– Chiar și așa. Și ce dacă? spuse altul. Știu că nu-mi vor publica articolul. Dar dacă nu-l dau diseară, mâine mi se va reproșa că nu l-am făcut.

În cele din urmă, se hotărâră să plece și directorul de la Radio se duse să pregătească o emisiune pentru a doua zi. Ceilalți oaspeți rămaseră până hăt târziu, tot vorbind despre Lafleur și despre noile orizonturi pe care le deschisese picturii. Contesele nu mai visau altceva decât să-l atragă în saloanele lor.

A doua zi dimineața, Lafleur se sculă la ora șapte și se spălă. Era numai pe jumătate îmbrăcat când auzi ciocănind la ușa atelierului său. Scara îi era invadată de

douăzeci și ceva de ziariști înfierbântați, și mai urcau și alții. Cel care se afla mai aproape de ușă își scoase pălăria și îl întrebă cu amabilitate:

– Sunteți domnul Lafleur, nu-i așa? Sunt reporterul de la *Franța de Veci*...

– Domnul nu e acasă, îi răspunse Lafleur. Domnul Lafleur e plecat într-o călătorie.

Păreri de rău se auziră la acest răspuns dezamăgitor. Reporterul *Franței de Veci* își puse pălăria la loc și întrebă dacă domnul Lafleur este plecat pentru mult timp și încotro s-a dus. (În America, pentru o lună, două), dacă s-a dus să-și vândă din tablouri (Asta nu mi-a spus domnul Lafleur), dacă a făcut parte din Rezistență, dacă e favorabil unei alianțe cu Brazilia, dacă fumează tutun franțuzesc sau american, dacă îi place muzica, să danseze, cafeaua.

– Fiți amabil să ne dați drumul până în atelier, mie și confraților mei!

– Nu se poate! Domnul mi-a interzis să deschid ușa atelierului oricui ar fi!

Franța de Veci își deschise portofelul și îi întinse o bancnotă fidelului servitor care refuză ferm.

– Domnul e prea bun cu mine și prea generos ca să-i fac una ca asta.

– Măcar o pânză să ne arătaţi. Stăpânul nu vă va putea reproşa, dimpotrivă.

Lafleur nu fu atât de crud încât să le refuze ziariştilor măcar atâta satisfacţie. Cei mai mulţi dintre ei, sfătuiţi bine de ziarele lor, de când apăruseră *Ziua Liberă* şi *Francezul Mititel*, primiseră ordin să nu cumva să mănânce înainte de a vedea faimoasele tablouri. Lafleur se duse şi aduse „Omul şi Armonica" şi îi lăsă să se uite la el cât să-şi potolească foamea. Erau cât se poate de mulţumiţi să constate din proprie experienţă această minune de care cu greu se lăsaseră convinşi atunci când vestea se răspândise.

– Puteţi să-mi spuneţi de ce aţi venit la domnul Lafleur? îi întrebă Lafleur ca într-o doară. Sper că nu i s-a întâmplat nimic neplăcut ?

– Cum aşa? Nu sunteţi la curent? N-aţi citit *Ziua Liberă* şi nici *Francezul Mititel?*

Un ziarist îi dădu *Ziua Liberă*, altul *Francezul Mititel* şi îi spuse cu reproş, dar drăguţ:

– Mulţumim pentru tablou, dar ne-aţi fi putut spune ceva mai mult.

– Domnul nu-mi spune niciodată nimic despre ceea ce face. Dacă vreţi să ştiţi mai multe, duceţi-vă la pictorul Poirier. Este prietenul cel mai bun al domnului Lafleur. Se cunosc de mai bine de cincisprezece ani.

Domnul Poirier locuieşte pe strada Gabrielle, la numărul 97. Dar să nu-i spuneţi că veniţi din partea mea. Ar putea să-mi poarte pică.

Ziariştii se făcură nevăzuţi, repetând cu fervoare numele lui Poirier. Lafleur, cam melancolic, se aşeză în atelier şi desfăcu ziarul *Ziua Liberă*. Pe prima pagină, sus, un titlu mare: „Mai tare decât bomba atomică". Urma un articol pe trei coloane cu trimitere la pagina a doua. „Numele pictorului Lafleur, până mai ieri necunoscut marelui public, va flutura pe toate buzele şi nu numai la noi în ţară, ci în toată lumea unde va sta mărturie măreţiei nepieritoare a Franţei noastre pe veci tinere, ale cărei inteligenţă, geniu inventiv, vitalitate, forţă, simţ al omenescului stârnesc admiraţia şi invidia tuturor popoarelor... Aseară, domnul Aristide Hermèce, care a făcut atât de mult pentru artă, îşi primea acasă prietenii printre care am avut privilegiul să mă număr. Fermecătoarea doamnă Hermèce... Să credem a fi fost amăgiţi de o halucinaţie? Nu. Incredibilul, neverosimilul, neconceputul erau realitate palpabilă... Să reflectăm asupra semnificaţiei profunde şi a urmărilor îndepărtate ale acestei realizări picturale care abia s-a ivit la zenitul măreţiei franceze... Opera lui Lafleur ne-o confirmă, arta nu mai e doar acea tangenţă a spiritului cu materia, acea expresie metaforică a fiinţării

cu care ne obişnuiseră generaţii de artişti de-a rândul. A devenit, de acum înainte, o instilare a gândului în materia inertă, un contact în priză directă şi care-şi găseşte finalizarea. Arta nu se mai mulţumeşte a imita. Mai şi transmută... Căci onorează spiritul uman şi se va număra printre cei care contribuie la măreţia Franţei."

Francezul Mititel scria şi el: „Revanşa lui Prometeus. Suntem săraci, suntem datori vânduţi, banii noştri sunt la un pas de faliment. O bună parte a ţării este numai ruine. Maşinile noastre sunt uzate. Râurile au secat. Administraţia se prăbuşeşte. Peste tot e doar şpagă şi corupţie. Aprovizionarea e din ce în ce mai problematică. Tineretul şi-a pierdut încrederea. Copiii noştri sunt rahitici. Dar niciodată nu am fost atât de mari. Lumea întreagă se uită la noi cu invidie deoarece în domeniul spiritului... Dezordinea şi nepriceperea ne osândeau unei foamete veşnice? Fără îndoială. Dar ùn geniu nobil s-a aplecat cu drag asupra secretelor artei şi ale naturii... Lafleur, sunteţi (şi vă rog să-mi iertaţi acest calambur emoţionat) floarea speranţelor noastre, aţi fixat pe pânză fremătătorul semn al unei renaşteri grandioase... Fericire! Glorie! Măreţie niciodată abolită a unei Franţe ce-şi îndreaptă deja privirea spre un viitor prestigios!"

Citirea articolelor îl întristă pe Lafleur. Constatând că era prea puţin vorba de pictura lui ca atare, îi venea să şi regrete, spre exemplu, raţiunile subtile şi întortocheate înaintate de Canubis (un văr de-al lui Poirier), ca să-i demoleze expoziţia de acum un an.

Între timp însă, ziariştii sosiseră la Poirier. Loulette Bambin îi pofti în atelier şi îi rugă să-l mai aştepte o clipă pe maestru. Se aflau acolo câteva tablouri asupra cărora îşi dădură cu părerea în mod nu neapărat favorabil. Mai toate compoziţiile de faţă constau în volute şi arabescuri care-şi croiau un drum printre pete de culoare, limpezi, fluide, cu contururi molatece. Efectele erau de multe ori de efect. Unii dintre ziarişti spuneau: faţă senzaţională, frenezie teribilă, putere de şoc, subiacente nebune. Alţii vorbeau de eleganţă bolnăvicioasă, de feminitate străvezie, de preţiozitate patologică, de farsă, de „vax". Intrarea lui Poirier stârni o curiozitate vie. Ca amintiri ale încăierării nocturne, mai avea cei doi ochi vineţi, cu pungi generoase mov-galbene, un pansament la ureche şi altul la buza de jos care-l deranja când vorbea şi îi dădea un rânjet atunci când zâmbea.

– Vizita dumneavoastră este pentru mine o surpriză plăcută şi vă rog să mă scuzaţi c-am întârziat.

– Aşa am avut prilejul să vă admirăm operele, spuse *Franţa de Veci*. Aveţi aici pânze de o frumuseţe şi de o îndrăzneală fără pereche.

Poirier surâse cât putu şi mulţumi cu o uşoară aplecare a bustului.

– Prea amabil. La drept vorbind, pictura mea poate surprinde la prima vedere. Există, în pictura mea, un anumit „parti-pris“, subliniez, „parti-pris“, care poate dezorienta cumva. Cu toate astea, pictura mea nu este, cum spun unii, o pictură abstractă. Pictura mea este, dimpotrivă, ultra-realistă. Pictura mea nu se limiează la a repudia unele aparenţe gratuite pentru a le înlocui cu altele nu mai puţin gratuite. Pictura mea are ambiţia să se strecoare în chiar inima realităţii, ca să surprindă analitic şi sintetic misterul intim al substanţei şi să fixeze pe pânză punctele de intersecţie ale ei cu ego-ul meu.

– Foarte interesant. Inedit. Chiar original. Pasionantă ideea.

– Ce mai epocă! strigă unul din vizitatori. Dar apropo, aţi citit *Ziua Liberă* şi *Francezul Mititel?*

– Nu, nu, încă nu, răspunse Poirier, roşind cu emoţie.

– Citiţi mai întâi articolul ăsta, spuse ziaristul dându-i în mână *Ziua Liberă*. Veţi fi plăcut surprins.

După doar câteva rânduri, Poirier se schimbă la faţă. Se făcu palid, avea broboane de sudoare pe frunte şi, cu cât înainta în citirea articolului, cu atât îl desfigura mai mult furia. Ziariştii îi pândeau pe faţă ivirea unui zâmbet vesel, şi de aceea interpretau fizionomia lui rânjită ca expresia unei stupefacţii copleşite de emoţie. El uitase complet de prezenţa lor.

– Nu se poate! mugi, aruncând ziarul. Ce e măgăria aia, bluf-ul ăsta tâmpit?

– Nu e bluf. Am constatat-o personal. Pictura lui Lafleur e chiar hrănitoare.

– Mă doare-n cot. Chiar dacă e adevărat, îl consider pe Lafleur ca pe un zero, un pictor fără talent, un mâzgălici pretenţios şi încuiat. Îl cunosc mai bine decât oricine altul. N-o să facă niciodată mai mult decât mâzgălituri. Să fie sănătos dacă are cui să i le bage pe gât şi sunt proşti să le înghită. Personal nu voi fi niciodată dintre aceştia.

Reacţia lui neaşteptată stârni un murmur de reproş prin asistenţă. Poirier îşi dădu seama c-a mers prea departe şi încercă să se stăpânească.

– Bineînţeles că e vorba de o descoperire care nu poate fi decât spre lauda lui Lafleur, a spiritului său ingenios. De altfel, reţeta lui va găsi aplicaţii mult mai

utile în alte domenii, decât în pictură în cadrul căreia n-ar putea fi decât o curiozitate plăcută.

– După dumneavoastră deci, întrebă cineva, inspirația artistică n-ar avea ce căuta în ivirea acestei minuni?

– Cum ați vrea să existe o legătură între inspirația artistică și hrană? Este absolut imposibil. În schimb, am avut dintotdeauna convingerea că Lafleur are un viitor frumos în alimentație.

Cu toate eforturile lui, Poirier nu reușea să-și ascundă nici ura, nici ciuda. Ziariștii nu zăboviră prea mult. După ce îi aruncară câteva replici mai usturătoare, își luară rămas bun de la pictor, adresându-i-se cu „scumpe maestre".

Pe la începutul după-amiezii, Lafleur trimise un copil să aducă ziarele serii. I se rezervase marelui eveniment locul de onoare. Află astfel că, încă de la deschiderea galeriei, o mulțime impresionantă se adunase pe la Hermèce. În fața vitrinei unde fetița în galben fusese iar expusă, aglomerația era atât de mare încât se făcuse apel la câțiva paznici s-o canalizeze. Vestea se răspândise foarte repede și veneau buluc de peste tot oameni înfometați, fără să mai vorbim de simpli curioși. După ultimele informații, se anunța o gâtuire totală a străzii La Boétie și a străzilor vecine.

Ziarele povesteau că o persoană necunoscută, descoperind o pânză mai mică a lui Lafleur într-o galerie de pe Malul Stâng, o cumpărase cu opt sute de mii de franci. Un ziar de extremă-stânga deplângea faptul că o asemenea pictură, menită să reconforteze omenirea suferindă, poate ajunge pradă puterilor finanțelor. Hermèce, puncta autorul articolului, avea destule tablouri ca să hrănească zilnic mii de oameni subnutriți și să le redea puterea și sănătatea. Vestea că Lafleur ar fi plecat în America era dată cu toate rezervele de rigoare. În general, se bănuia că servitorul apărase, conform ordinului primit, liniștea stăpânului, dar nu-i trecuse nimănui prin cap că servitorul era chiar stăpânul în persoană.

Mai interesantă i se păru lui Lafleur povestirea vizitei ziariștilor în atelierul lui Poirier. *Seara Liberă* dădea următoarea versiune: „Ni se spusese: duceți-vă la pictorul Poirier, nu are prieten mai la cataramă. Ne-am dus la atelier și cel mai bun prieten ne-a făcut să-l așteptăm cam zece minute, pesemne ca să avem timp să-i admirăm propria pictură. Dar vai, plăcerea de a o contempla fu destul de scurtă. Și iată că sosi un bărbat cu fața boțită. El era prietenul la cataramă. Fără să ne lase să spunem un singur cuvânt, s-a apucat să ne vorbească despre propria lui pictură și să ne explice de

ce e un mare pictor. Pictura mea. A mea pictură. Şi iar pictura mea. Cu toate astea am reuşit să-i explic scopul vizitei noastre. Pesemne că prezenţa noastră la o oră aşa de matinală îl încredinţase că devenise omul zilei. Dezamăgirea îi fu atât de mare, încât într-o criză de furie, ne mărturisi adevăratele lui sentimente cu privire la pictorul Lafleur. Nimic din ceea ce geniul şi măreţia pot să inspire în materie de ciudă meschină unui talent mediocru nu lipsi din şirul de vorbe injurioase, de ponegriri pline de ură pe care-l revărsă asupra lui. După el, Lafleur nu era decât un zero, un ratat lipsit de orice talent. Prietenul la cataramă era doar un fals prieten."

Lafleur termina de citit articolul, nu fără ceva remuşcări, când auzi ciocănind la uşă. Chiar înainte să fi răspuns ceva, o băbuţă mititică împinse uşa şi intră în atelier, întrebând cu răutate:

– Dumneavoastră sunteţi domnul Lafleur, aşa e? E adevărat ce se spune despre tablourile dumneavoastră, ai?

Pictorul o aşeză în faţa *Omului cu armonica.*

– Nu vă costă nimic, remarcă baba. În vremurile mele, dacă voiai să mănânci, trebuia să şi munceşti. Acum, dacă văd bine, mâzgăleşti. Şi mai şi rentează, fără doar şi poate. Aveţi mobilă frumoasă, nu s-ar zice că o duceţi rău. Eu, când eram tânără, am muncit cu

cinci bani ora şi douăsprezece ore pe zi şi ceva. Azi, cu pensia mea de bătrână, abia dacă am cu ce mânca o bucată de pâine uscată şi, de băut, apă de la robinet. Cartela de carne, cartela de unt e doar pentru cei care au cu ce. Pentru bătrânii ca noi, totul e prea scump. Viaţa nu ne mai vrea. Suntem în plus, chiar şi în vestibul. Când te-ai spetit o viaţă întreagă, dacă vă gândiţi că am lucrat în atelier de la treisprezece ani, o viaţă întreagă dacă te-ai spetit, când ai ajuns să nu mai poţi face nimic, când nu mai răzbeşti de istovit ce eşti, pensia o vezi ca o răsplată. Te gândeşti cum vei umbla cu paşi mărunţi prin camera călduţă, cu o pisică bătrână căreia o să-i pară rău atunci când vei trece dincolo. Să-ţi faci câte o mică plăcere, să mai şi împleteşti ceva într-un fotoliu plăcut (ţi-ar fi ruşine să nu mai faci chiar nimic de tot), cu nasul în fereastră să vezi cum viaţa curge înainte printre florile de muşcată. Te-ai şi convins repede. Nici ce să-i dai de mâncare pisicii, ca să nu mai vorbeşti pentru tine, muşcata la o sută de franci glastra. Dar, de, chiar că te hrăneşte aia, a dumneavoastră. Mă simt un pic ciudat, ca şi ameţită o ţâră. Ce noroc aveţi dumneavoastră. Să fii tânăr. Să ai ce mânca pentru totdeauna.

– Nu vă mai faceţi grijă. De acu' înainte nu o să mai faceţi foamea. O să vă dau ce trebuie.

Lafleur se duse până în fundul atelierului şi luă o pânză minusculă agăţată de un cui, pe care pictase un măr şi un pahar cu vin. Bătrâna îl supraveghea, urmărindu-l cu coada ochiului, cu privirea sfredelitoare, cu buzele strânse. Îi smulse tabloul din mână.

– Nu e chiar foarte mare, spuse sec. Mă rog, e bine şi aşa. Mulţumesc. Dar termin de mâncat cu al dumneavoastră.

În timp ce baba servea iar din *Omul cu armonica*, se auzi un ciocănit la uşă. Lafleur se duse să deschidă şi dădu în uşă peste o tânără femeie slabă care ţinea de mână un ţânc de şapte-opt ani, palid, cu aerul cam trist. Avea o privire timidă, rugătoare, şi nu ştia cum să facă să-şi spună păsul. Lafleur îi pofti în atelier şi îi conduse în faţa unui tablou de-al lui. Descumpănit, copilul se uita în toate părţile, numai la pânză nu. Până la urmă, un detaliu de pe tablou îi reţinu atenţia şi înţelese parcă dintr-odată şi nu mai pierdu nicio clipă. Sătulă, băbuţa îi privea ostil pe cei nou veniţi, cu un aer înfipt şi răuvoitor. Neîndrăznind să profite şi ea de ocazie, mama copilului se uita la el cum mânca şi din jenă, ca să-l convingă pe Lafleur că nu voia să abuzeze de situaţie, ridică ochii spre luminatorul atelierului.

– Pofitiţi şi dumneavoastră, spuse el.

Îi mulţumi cu un zâmbet, aplecă bustul, ca şi cum s-ar pregăti să sară asupra tabloului, şi începu să mănânce cu şi mai mult aviditate decât copilul ei. Lafleur privi mult timp cele două siluete slabe, cu umerii strâmţi ca gulerul unei sticle, cefele palide şi supte. Se duse şi aduse un alt tablou, o schiţă de flori pe care o terminase cu două zile mai devreme. Băbuţa îl urmărise şi îi spuse în şoaptă:

– Nu vă mai stricaţi marfa pe ăştia. Nu sunt interesanţi. Nişte coate-goale, nişte puturoşi şi atât. Nici de-a dracu nu le-aş da.

– Parcă îmi vine să le dau şi pe-al dumneavoastră, ripostă Lafleur. La vârsta dumneavoastră, nici nu trebuie să mâncaţi aşa mult.

Speriată, băbuţa îşi strânse tabloul la piept, fugi cu paşi mărunţi spre uşă şi dispăru bombănind. După ce mama şi copilul, mâncaţi bine şi cu viitorul asigurat, plecară din atelier, Lafleur se şi încuie pe dinăuntru şi-şi jură să nu mai deschidă uşa nimănui. „N-aş mai avea niciun minut pentru lucrat, se gândea el şi în curând nu mi-ar mai rămâne nicio pânză. Abia se apucase iar de pictat, că se auziră paşi mulţi pe scară. Pumnii în uşă o zgâlţâiră pe când nişte voci strigau:

– Deschide, boule! Ştim noi bine că nu eşti la New York. Grăbeşte-te sau îţi arătăm noi una!

Lafleur deschise uşa râzând şi o ceată pestriţă năvăli în atelier. Toţi prietenii lui de pe Butte Montmartre veniseră să-l felicite. Se înţeleseseră de dimineaţă să nu ia masa de prânz şi să vină la el să-i ceară de mâncare cam pe la patru. Aduceau flori şi sticle de şampanie. Toţi, sau aproape toţi – ceea ce îl bucură, dar îl şi întristă un pic pe Lafleur – se îmbrăcaseră cu hainele lor cele mai bune. La început, deşi se străduiau să afişeze o anumită familiaritate, se simţeau jenaţi şi nelalocul lor în prezenţa lui, ca şi cum vechiul prieten cu care îşi făcuseră de atâtea ori servicii mutuale, schimbaseră atâtea înjurături sau confidenţe, se îndepărtase brusc de ei. Se liniştiră încetul cu încetul constatând că nu se schimbase deloc şi orice distanţă se şterse rapid între ei. În curând, petrecerea deveni atât de veselă şi de însufleţită, încât Girafa se pili fără să fi băut mare lucru şi-şi dezgoli pieptul ca de băiat. Lafleur avusese grijă să-şi întoarcă toate tablourile cu faţa spre perete.

– Pe mine vă rog să mă scuzaţi, am o treabă prin cartier. Mă întorc într-un sfert de oră şi ne aşezăm imediat la masă. Până atunci, vă recomand să nu vă uitaţi la tablourile mele. Vi s-ar tăia pofta.

Urcă repede până în strada Sălciilor şi coborând după aceea pe panta opusă străzii Gabrielle, se duse şi ciocăni la uşa atelierului de la numărul 97. Poirier în

persona îi deschise. Văzându-l pe rivalul său, făcu un pas îndărăt. Ochii lui cu cearcăne mov-galbene i se injectară de sânge.

– Ce dracu cauţi aici?

– Am venit să-mi cer scuze, îi spuse Lafleur. Azi dimineaţă, eu i-am trimis pe ziarişti la tine, spunându-le că eşti cel mai bun prieten al meu.

– Du-te de aici.

– Te rog, dac-am venit la tine, n-o să mă dai pe uşă afară. Îmi pare rău de ceea ce am făcut azi dimineaţă. Aş vrea să trimit o notiţă la ziare ca să punem lucrurile la punct. Dacă vrei o scriem împreună. Eşti de acord?

Poirier nu răspunse; îşi privea vârful pantofilor.

– Toţi prietenii mei sunt la mine în clipa de faţă. Mi-am dat seama că le lipseşti cumva.

– Nu-mi pasă mie că vă distraţi, spuse Poirier. Dar pentru mine nu e chiar ziua cea mai nimerită.

Tot stătea cu faţa plecată. Era foarte nefericit.

– Să vezi ce notiţă o să le facem ziarelor. Situaţia va lua o cu totul altă turnură. O să spun c-am fost mizerabil cu tine, că n-am făcut altceva decât să spun verzi şi uscate pe seama ta. De altfel, mă tot întreb. Un singur lucru ştiu bine: mai aveam atelierul la „bateau-lavoir"* pe atunci. Stai un pic, cred c-a fost din cauza lui

* Este vorba de un loc celebru din Paris unde aveau mulţi pictori atelierele (n.tr.).

Manette. Blonduţa aia care se cuibărise pe la mine, un pic sâsâită, era nebună după lichiorul de quinquina. Manette, ce mai! Mi s-a părut că-i faci cu ochiu' şi cu picioru'.

– Nu-mi aduc aminte prea bine, spuse Poirier roşindu-se uşor.

– Ticălosule, sunt convins c-ai şi tras-o pe furiş.

Poirier ridică ochii şi râse timid. Se retrase să-i facă loc lui Lafleur să intre.

– Ce ne mai pasă de Manette, acuma? Ştii c-am văzut-o acum o lună? S-a măritat cu un bijutier din cartierul Saint-Honoré. Nu mai vorbeşte decât de maşina ei, de servitorii ei, de recepţiile ei.

Ajunsese cam pe la mijlocul atelierului. Văzând pânzele lui Poirier, i se aprinseră brusc ochii şi i se crispă gura un pic. Reuşi să se stăpânească, înghiţi în sec şi declară:

– Mă întreb de ce te-am vorbit atâta de rău. În fond, nu am nimic cu pictura ta.

Poirier se uită în gol timp de un minut. Părea că-şi adună voinţa la un loc.

– Aşa e şi cu mine, spuse în cele din urmă. Când vorbeam de rău despre pictura ta nu prea credeam tot ce spuneam.

O tăcere jenantă urmă după aceste mărturisiri meritorii. Loulette Bambin intră în atelier şi rămase năucită când îl văzu acolo pe Lafleur.

– Bună ziua, spuse el, sărutând-o. Doar pe tine te aşteptam ca să mergem.

Plecară toţi trei spre strada Saint-Vincent, ţinându-se de braţ, Loulette, între cei doi vechi inamici. Poirier era trist în continuare, întrebându-se dacă nu-şi periclita demnitatea, dar prietenii le primiră reconcilierea cu mare entuziasm şi petrecerea ţinu până hăt târziu noaptea.

În zilele următoare, presa continuă să consacre coloane întregi picturii lui Lafleur. Curiozitatea publicului era de nesăturat şi mai toate ziarele se vindeau pe loc, până la epuizarea tirajelor. Unul dintre ele remarca de altfel că, de la Eliberare încoace, niciun eveniment politic nu stârnise atâta interes în masă la francezi. Lafleur, graţie unor complicităţi şi a unor subterfugii, mai reuşi să scape de ziarişti timp de o săptămână. Hăituit, trădat de propria-i femeie de serviciu, se predă în cele din urmă şi-i primi în atelier.

După ce fu fotografiat şi răsfotografiat, se arătă destul de puţin strălucit în ceea ce le spuse ziariştilor, neştiind ce să răspundă întrebărilor de genul „Cum lucraţi? Ce credeţi despre pictură? Care va fi influenţa

operei dumneavoastră asupra picturii?" şi alte sute de întrebări asemănătoare. În timp ce se agita cu ei, o tânără ziaristă americană îi fură peria de dinţi şi nasturele de la gulerul cămăşii, ca să le ia amintire în Lumea Nouă. Presa străină care păruse a fi mai întâi sceptică făcu mare vâlvă şi ea în jurul picturii hrănitoare. Ziarul *Chicago Herald* trimise cu cheltuială mare o echipă de savanţi la Paris, cu scopul de a studia îndeaproape pictura lui Lafleur şi de a determina natura suportului fizico-chimic al virtuţilor ei hrănitoare. Echipa examină mai multe tablouri, efectuă prelevări şi analize de tot soiul şi nu descoperi nimic din ceea ce nu s-ar fi putut descoperi la orice alt pictor. La drept vorbind, nici criticii de artă nu obţinură rezultate mai bune decât savanţii. Deşi studiau arta lui Lafleur cu conştiinţă şi tot atâta ştiinţă, cele scrise de ei s-ar fi putut potrivi şi cu arta multor pictori ale căror tablouri nu hrăneau pe nimeni. Evenimentul îi surprinsese în obiceiuri şi metehne care nu mai erau suficiente pentru a face dovada inteligenţei lor, ceea ce pare a fi scopul însuşi al criticii. Nu erau de altfel nici pe departe cu toţi de partea lui Lafleur. Câţiva dintre ei îl tratau cu severitate, considerând puterea nutritivă a tablourilor sale ca un fenomen ciudat, dacă nu o simplă curiozitate de iarmaroc, neavând nicio tangenţă cu pictura şi nicio

legătură cu ea. Pontus, criticul de la săptămânalul *Biroul Meu*, scria de pildă: „Nu-mi place şi nu admir decât măreţia, ceea ce mă face parte integrantă a generaţiei mele, a unei generaţii care posedă la un grad atât de mare simţul măreţiei şi a angajat Franţa înseşi pe chiar calea măreţiei. Şi tocmai de aceea pun întrebarea: «Unde e măreţia în pictura lui Lafleur?» Chiar dac-am admite, deocamdată, – urmând să revenim asupra chestiunii – că nu-i lipseşte, acestei picturi, ceva măreţie, şi prin asta înţeleg măreţia care ne este proprie nouă, şi doar nouă, francezilor din Franţa, patria tocmai a măreţiei. Asta fiind spus sau, mai bine zis, presupus, oare vom primi să numim chiar măreţie măreţia unei opere care-şi datorează măreţia doar unei particularităţi fără măreţie? Nu încape îndoială că nu, deoarece măreţia unui Cézanne sau a unui Renoir, dacă ar fi imposibil de despărţit de un fel de varză călită cu garnitură de carne (fără măreţie adică), cu adevărată măreţie, în orice caz, dacă vrem să numim măreţie, măreţia care condiţionează măreţia. Aceasta dovedeşte că..." Boitelier, criticul de la *Lemne de Surcele,* scria la rândul lui: „Nu i se poate tăgădui picturii lui Lafleur o anumită eficienţă şi nu vom ascunde că tocmai eficienţa este în ochii noştri singura cale adevărată spre măreţie. Din nefericire mai sunt şi căi care duc nicăieri,

ori că se opresc numaidecât ori că se întorc după meandre inutile la punctul de pornire. Tare mi-e teamă că Lafleur, în ciuda unei anumite eficienţe, să nu se fi pus în situaţia de a nu ajunge niciodată nicăieri. Din cauză că pictura lui nu este una angajată. Nu se zvoneşte oare c-ar fi avut un văr primar şef de cabinet al unui ministru din guvernul de la Vichy? Departe de mine gândul de a insinua ceva, dar, mă rog, faptul e fapt. Dacă Lafleur ar fi suferit cu adevărat din cauza acestei rudenii, s-ar vedea şi în pictura lui." Derecoi, criticul existenţialist de la *Eu şi Lumea*, îşi exterioriza iritarea în modul următor: „Nicio manifestare a fiinţei ca fiinţă nu poate pune mai simplu, mai schematic, mai vizibil, problema raporturilor şi a imbricaţiilor dintre părăsire şi facticitate, pe de-o parte, depăşirea şi alcalinitate-angoasă, pe de-alta, decât ar şti s-o facă opera de artă plastică, fie că este considerată ca o potenţialitate netematisat încă, fie că este accesată ca deja existentă în fapt. Fiind sau nefiind, este, în fapt sau în devenire, limită secantă a conştiinţei, conştiinţă a ceva şi a lumii transcendentale faţă de ego-ul neantizat. Îmi dau seama foarte exact de ceea ce pretinde pictura domnului Lafleur să facă, privind rezolvarea unei probleme aşa de simple şi care sunt argumentele pe care le propune personal partizanilor unei anumite

estetici. Ar vrea să se înţeleagă că arta nu este sub nicio formă limita secantă, incluziunea retroversată a unui fenomen de apercepţie într-un tot contingent, deoarece pictura dânsului se adapă de la izvoarele unei transcendenţe care nu este a noastră. Dar sfoara de care se foloseşte domnul Lafleur e prea grosolană. I-aş răspunde mai întâi că pentru o minte obiectivă, singularitatea picturii nu e altceva decât un fenomen depăşit şi de arhivat şi că, la urma urmelor, virtuţile nutritive ale tablourilor sale nu sunt nici mai misterioase decât ale unui cartof cu ou, ale unei felii de buture de miel..."

Din chiar prima zi, Lafleur hotărâse să nu mai citească articolele care îi erau dedicate şi-şi spunea că făcuse bine. Altfel ar fi fost în detrimentul muncii lui şi nu se simţise niciodată atât de bine dispus pentru a lucra cu spor. Faima lui ameţitoare nu schimbase mai nimic în felul lui de a trăi. Foarte atent să nu-şi extindă prea mult cercul relaţiilor, muncind de dimineaţă până seara (în afară de cele două zile de post pe săptămână pe care şi le impunea regulat) aproape că nu mai ieşea din casă. Prieteni de-ai lui îl vizitau din când în când ca să-l privească pictând şi să tragă ceva învăţătură din asta. Îi mărturiseau mirarea lor să-l vadă atât de calm, atât de echilibrat în toiul larmei de glorie stârnită de pictura lui. „În fond, răspundea Lafleur, nu mi s-a

întâmplat nimic." Vorbind aşa, era sincer, dar se înşela pe el însuşi în acelaşi timp. Îşi considera des tablourile cu o îngrijorare apăsătoare care se prefăcea în remuşcări. Se gândea câtă forţă, câtă viaţă era cuprinsă în aceste pânze şi nu era de folos nimănui. Darul lui de a da la iveală opere dătătoare de viaţă i se părea că-i creează obligaţii şi se simţea din ce în ce mai responsabil pentru puterea care i se împărţise. Când era pe stradă, aceleaşi gânduri îl asaltau cum dădea de un copil slab, prost hrănit. Într-o zi, îi veni ideea de a-l vizita pe directorul unei şcoli comunale din apropiere şi-i oferi o pânză cu care să asigure hrana copiilor. Şi dădu câte una în fiecare săptămână şcolilor din cartier. Nu mai avea decât patru în atelier când nevoia de bani îl obligă să vândă una. Un negustor i-o cumpără cu şase milioane şi, ca să fie totul în regulă, îi propuse un schimb de scrisori antedatate în care operaţia era înregistrată cu un preţ de cincisprezece mii de franci. Lafleur primi această propunere fără doar şi poate.

Cât despre Hermèce, era foarte mulţumit de această publicitate zgomotoasă care, fără să-l coste un ban, îi asigura glorie şi profit. Magazinul lui era ticsit oricând. Pe lângă fetiţa în galben care trona în vitrină, un alt Lafleur se afla expus în interiorul galeriei unde era fixat bine pe simeză. Dar lumea şic şi tot Parisul

bine al pieţei negre avea acces în apartamentele lui Hermèce, unde-ţi etala toată colecţia lui de Lafleur. În loc să ofere un ceai, soţia lui propunea o degustare de portrete sau de peisaje. Nu conteneau complimentele adresate negustorului care trecea drept un descoperitor de talente. Ziarele îl numeau Vollard*-ul epocii noastre, se spunea c-ar fi fost în rândurile Rezistenţei şi cum el nu dezminţea zvonul, i se acordă o cruce. Pictura lui Lafleur era propulsată pe culmi nemaiauzite. Preţurile creşteau văzând cu ochii, cu câte un milion pe săptămână, şi se zvonea că pânzele cele mai bune s-ar ridica în curând la suta de milioane. În America, mediile bursiere fură impresionate şi francul se întări pe pieţele străine. La Cameră, preşedintele Consiliului cânta zilnic câte două imnuri în onoarea măreţiei Franţei. Obţinu să se voteze cu entuziasm cumpărarea a două tablouri în contul Franţei. Fură expuse la Luvru şi mulţimea se adună numaidecât. Gardienii nu văzuseră niciodată atâta puhoi de lume, nici măcar a suta parte din atâta lume, şi erau năuciţi. Îngrămădiţi, strânşi unii într-alţii, vizitatorii umpleau sălile şi aşteptau bătând pasul pe loc până să le vină rândul de a contempla tablourile lui Lafleur. Nicio privire nu mai aruncau *Giocondei*. Supăraţi că trebuie

* Celebru bucătar francez (n.tr.).

să stea la coadă, nerăbdători, se călcau pe picioare, se înjurau, se îmbrânceau. Se iviră şi încăierări. Într-o zi îşi aruncară în cap cu tablouri de Rembrandt, Rafael, Fragonard, David.

Pânzele hrănitoare, aşa-zise ale epocii roditoare, sătule (cum li se mai spunea), nu erau singurele care să profite de larma provocată de presă. Cele din epoca anterioară, poreclită epoca jockey, atingeau preţuri deja considerabile. Nu mai puteai cumpăra niciuna cu mai puţin de şapte sute de mii de franci. Se descoperi curând, de altfel, că nu erau nici ele lipsite de anumite calităţi nutritive şi că emanau într-o oră echivalentul unei ceşti mici de lapte. Nu era de lepădat, oricum. Încetul cu încetul ieşi la iveală o epocă intermediară însumând tablouri cu emanări frugale, dar încă de pe atunci substanţiale. Asemenea descoperiri dădeau cazului Lafleur noi şi noi perspective inedite. Populaţia pariziană şi aceea din marile oraşe dădeau semne de nervozitate de care pictura hrănitoare părea să nu fie deloc străină.

În mansarda lor din cartierul Bastille, Moudru şi Balavoine încercau, în ceea ce îi priveşte, o nervozitate cu totul aparte. Primele săptămâni petrecute în compania cadoului lui Lafleur fuseseră o încântare. În fiecare zi, îşi luau cele trei mese din peisajul *Pe strada*

Sălciilor al lui Lafleur şi adormeau cu siguranţa zilei de mâine. Îşi refăceau foarte repede forţele, aveau feţele şi obrajii îmbujoraţi ca de sugari sătui.

– Ne putem considera nişte norocoşi, spunea Balavoine. Nu mi-aş da situaţia nici pe a unui ministru, nici pe a unui rege. Au şi maşini, şi de toate, să admitem cazul că o să dureze. Pe când cu noi, totul-i clar, şi n-ai treabă.

Condiţia lor nu se schimbase deloc, în afara meselor. Erau la fel de prost cazaţi, de prost îmbrăcaţi, lipsiţi de dragoste şi de bani. În curând se obişnuiră cu mâncatul pe săturate şi nu se mai mirară. Îşi petreceau zilele într-o monotonie copleşitoare, într-o plictiseală fără sfârşit. Departe de a fi un recurs, meditaţia le propunea imagini ale vieţii care aveau drept consecinţă dezgustul faţă de propria lor soartă.

– Omul nu e menit să trăiască ca porcul pus la îngrăşat, spunea Balavoine. Aş prefera să mănânc mai puţin şi să trăiesc ca toată lumea.

– Bineînţeles, suspina Moudru, dar nu e plăcut nici să faci foamea. Am avea nevoie de o muncă a noastră. Neavând nicio cheltuială cu hrana, ne-am folosi de bani pentru altceva. Ne-am duce la cafenea, la cinema, ne-am cumpăra îmbrăcăminte. Ca să nu mai spunem că, muncind, nu simţi timpul trecând.

– De acord, dar eu nu pot munci. Cu trecutul meu politic, nu e nimic de făcut. Dar tu poţi, sigur.

– Nu ştiu să fac nimic, pretexta Moudru.

Genul de viaţă la care păreau să fie condamnaţi le era din ce în ce mai greu de suportat. Începea să li se facă lehamite de peisajul străzii Sălciilor agăţat câş de peretele mansardei lor. Ca să rupă din monotonia orelor, se plimbau pe străzi, dar, fiind lipsiţi de bani, chiar şi de puţinii bani necesari pentru cumpărarea unui simplu ziar, cutreiereau oraşul fără niciun contact cu el, şi ieşirile acestea nu le procurau nicio uşurare. În piaţa Republicii, într-o seară când se întorceau acasă, Moudru adună de pe jos un ziar pe care un trecător îl aruncase pe trotuar. Se mirară de importanţa acordată de presă picturii lui Lafleur.

– Ascultă aici, spuse Moudru: „Statul abia a cumpărat două tablouri de-ale lui Lafleur, un peisaj cu zăpadă şi o scenă cu muzică de cameră, pe care a dat unsprezece şi respectiv paisprezece milioane. Aceste două tablouri, de o factură admirabilă, ar fi destinate, zice-se, muzeului de la Luvru".

Nici nu fu nevoie ca cei doi tovarăşi de sărăcie să-şi spună vreun singur cuvânt ca să-şi dea seama că erau de acord. A doua zi dimineaţa, îşi părăseau mansarda cu noaptea în cap, luând cu ei peisajul străzii

Sălciilor. Li se strângea un pic inima la gândul că se vor despărţi de el curând. Chiar şi Moudru care, din temperament şi din experienţă, se temea de intermitenţă, încerca un sentiment de jenă asemănător cu remuşcarea. Trecând pe bulevarde, li se oferi prilejul să asiste la o scenă rapidă şi violentă. Patronul unui restaurant mediocru se ivi în pragul localului, ţinându-l de guler pe unul dintre angajaţii lui pe care-l dădu afară după ce-l „blagoslovi" cu înjurături din care nu lipseau acelea de canalie şi de hoţ. Chelnerul, sub violenţa îmbrâncelii, era cât pe-aci să se prăvălească pe trotuar, dar îşi recăpătă în cele din urmă echilibrul şi strigă, întorcându-se: „Du-te dracului, categorie C, nu-ţi dau două luni până la falimentul dughenii tale". Patronul nici nu ştiu ce să răspundă, dar pe chipul lui expresia urii făcu loc unei înfăţişări de îngrijorare tristă. Incidentul îl făcu să râdă pe Balavoine şi-l îngândură profund pe Moudru.

O mulţime considerabilă se şi îngrămădise în faţa galeriei. Feţe cu priviri ahtiate se îndreptau spre fetiţa în galben pe care cei doi tovarăşi de sărăcie nici măcar nu o văzură. Interiorul galeriei era şi el ticsit de lume. Hermèce se retrăsese în camera din spate. Ezitând între ranchiună şi curiozitate, nu-i primi imediat, apoi acceptă să le vorbească, cu speranţa că va putea să-i umilească.

– Iată un tablou pe care Lafleur ni l-a oferit, spuse Moudru, arătându-i peisajul cu strada Sălciilor.

– Vreţi să-l vindeţi? Prefer să vă spun dintru-nceput că n-o să luaţi mare lucru pe el. Nici măcar nu e propriu-zis un tablou, e o simplă schiţă de studiu.

– Tabloul sau schiţă, nu veţi găsi ceva mai hrănitor. Îl puteţi încerca dacă sunteţi dispus să-l cumpăraţi.

– Eu personal nu cumpăr! În clipa de faţă, se înregistrează o scădere masivă pe Lafleur. Cu un pic de noroc, o să luaţi un optzeci de mii. Ceea ce primează într-o operă de artă este valoarea ei artistică şi această schiţă nu are niciuna.

Balavoine, copleşit, făcu un gest de disperare, dar Moudru nu părea deloc descumpănit.

– Dacă nu vreţi să cumpăraţi, să nu mai vorbim. În fond, nu-mi fac nicio grijă. Unei piese de valoarea asta, poţi oricând să-i găseşti un cumpărător, într-un fel sau altul.

– Auziţi, le spuse Hermèce, dac-aveţi nevoie de bani, vă voi scoate din încurcătură, oricum. V-o iau cu optzeci de mii.

– Şi nu aţi vrea şi bretelele mele pe deasupra? îl întrebă Moudru.

Îi întoarse spatele cu un rânjet de dispreţ şi îl luă pe Balavoine cu el spre ieşire. Hermèce, îngrijorat, se ridică din fotoliu şi strigă:

– Hai să zicem că vă dau până în cinci sute de mii!

Balavoine se cutremură din cap până-n picioare. Dădu să se întoarcă, dar Moudru îl trase îndărăt cu o mână forte şi-l împinse mai departe în faţa lui. Hermèce se luă după ei şi, după ce îi ajunse în mulţimea din galerie, le şopti: „Un million“. Moudru nici măcar nu întoarse capul. Când ajunseră pe trotuarul de pe strada La Boétie, Balavoine se uită la tovarăşul lui de sărăcie cu mare respect. Îl admira că ştiuse să refuze un milion şi se simţea şi el mândru şi înălţat.

– Tare aş fi vrut să fie prezent vărul meu Ernest, ca să ne vadă tocmindu-ne cu ăla.

– Un milion, pentru mine, nici nu există, rosti Moudru. Milioane, da, vom avea câte zece fiecare, în mai puţin de un an, pe cuvântul meu. Ascultă-mă pe mine!

Se întoarseră pe unde au venit pe bulevarde şi intrară în restaurantul de categorie C, al cărui faliment chelnerul gonit mai adineauri îl anunţase. Posomorât şi preocupat, patronul îi primi fără entuzism, dar propunerea lui Moudru îl interesă imediat. Ajunseră imediat la un acord. O treime din încasări urma să-i

revină patronului restaurantului, restul fiind împărțit între cei doi proprietari ai tabloului. A doua zi, localul era închis pentru renovare. Câteva zile mai târziu, rebotezat „Restaurantul Bunei Picturi", localul era gata să-și primească clienții. La ușă, cu litere de-o șchioapă, era afișat meniul: „Efect cu soare pe strada Sălciilor, de faimosul pictor Lafleur". În interiorul sălii, mesele dispăruseră și făcuseră loc unor scaune, în număr de două sute, dispuse de-a lungul unei alei strâmte. Clienții erau așezați ca la cinema și priveau tabloul lui Lafleur agățat de peretele din fund și luminat de o rampă pe când un pick-up, instalat în bucătărie, își revărsa melodiile de swing sau tango prin ghișeul de trecut platourile. În general, clienții se săturau în douăzeci de minute și, neavând ce să mai facă în sală, își părăseau scaunele. Doar câteva persoane cu poftă mare de mâncare stăteau câte patruzeci-patruzeci și cinci de minute. Prețul unui loc era de patruzeci și cinci de franci. Moudru și patronul restaurantului distribuiau tichetele de intrare. Balavoine, care nu ținea prea mult să fie remarcat, rămânea la bucătărie și se ocupa de pick-up. Din prima zi, afacerea se adeverise a fi strălucită. Câteva mii de volante distribuite în cartier atrăseseră atenția publicului asupra Restaurantului Bunei Picturi. De la ora zece dimineața până la douăsprezece noaptea, localul era

ticsit. Media încasărilor zilnice se ridica la circa două sute de mii de franci. Moudru și Balavoine aveau costume frumoase, inele mari de aur, și o mustăcioară *a la Hollywood,* care le stătea bine.

Înființarea acestui restaurant de pictură urma să suresciteze și mai tare spiritele. Parizienii, prost alimentați, mereu dezamăgiți în speranțele lor de a se ameliora aprovizionarea, aveau imaginația bântuită de rezervele inepuizabile pe care operele lui Lafleur le constituiau. Numele pictorului era prezent în toate conversațiile. Aflând că a donat pânze de-ale lui mai multor școli din Montmartre, ziarele trimiseră acolo reporteri ca să se informeze aupra rezultatelor obținute. Publicul fu informat astfel că elevii acestor școli privilegiate, unde se luau două mese pe zi, se bucurau de o sănătate înfloritoare. „În aceste școli comunale, scria *Ziua Liberă*, totul miroase a vigoare și voie bună. Dascălii bine hrăniți, învățătoarele cu pieptul frumos umflat sunt în puterea capacităților. Dar ce să mai spunem de elevi și eleve? Bucuria și fericirea de a trăi le strălucesc pe pomeți. Mușchiuloși, solizi, voinici, dezvoltați bine, ei par a învinge tristețea și boala."

Asemenea articole aveau ecouri profunde. Din toate colțurile Parisului, părinți de copii bolnăvicioși, rahitici sau tuberculoși, urcau spre Montmartre ca să fie

prezenţi la ieşirea din şcolile „lafleurizate“. Cu inima umflată de ciudă şi de păreri de rău, cu lacrimi în ochi, ei se uitau la aceşti copii cu adevărat veseli şi sănătoşi. Un sentiment de iritare şi de supărare se întindea în toată populaţia pariziană. Cortegii se formară spontan în mai multe cartiere strigând „Lafleur! Lafleur!“. Aceste strigăte nu aveau nimic sediţios şi demonstranţii chiar că nu le acordau o semnificaţie anume. Nu era vorba să-l ceară pe pictor în fruntea puterii. Parcă era invocat drept un fel de providenţă, fără ca cei în cauză să ştie cum ar putea să intervină. În clasele politice toată lumea era foarte îngrijorată. Consiliul miniştrilor se adună de patru ori în patru zile şi hotărî distribuirea unei cartele de duceturi tuturor consumatorilor din Paris şi din periferie.

Franţa de Veci fu primul ziar care propuse să-l naţionalizeze pe Lafleur. Ideea fu reluată de alte organe de presă şi fu prilejul unor polemici scurte, dar nu stârni nicio împotrivire fermă. Nefiind în contradicţie cu interese mari, cei din dreapta se resemnară uşor la această naţionalizare. Consiliul de miniştri elaboră un plan detaliat care urma să fie discutat în faţa Camerei. În tot acest timp, Lafleur lucra în continuare în atelierul de pe strada Saint-Vincent. Anunţat de prieteni despre ce e vorba, se mulţumi să râdă. Opt zile mai târziu,

proiectul de naţionalizare era adoptat de Cameră cu o mare majoritate de voturi. O comisie compusă din douăzeci de membri fu numită ca să-l studieze pe Lafleur şi se deplasă pe strada Saint-Vincent. Lafleur crezu că e vorba de o nouă intruziune a ziariştilor şi îi primi cam morocănos. Preşedintele Comisiei de Studiu de Realizare îi expuse clar scopul vizitei şi-şi prezentă colaboratorii:

– Prefer să nu mă supăr, spuse Lafleur. Doresc să fiu lăsat în pace cu această glumă şi vă rog frumos să eliberaţi locul cât mai curând.

– Vă purtaţi în mod copilăros, îi replică preşedintele. Suntem aici într-un stabiliment al Statului şi am intrat cu aprobarea legii.

De data aceasta, Lafleur se supără de tot şi declară că o va şterge în Belgia.

– Nu se poate, remarcă preşedintele. Vă trebuie un paşaport şi vă daţi seama şi dumneavoastră că Statul nu-şi lasă instrumentul de producţie să treacă dincolo de frontiere. De altfel, de acum înainte, aveţi o secţie de pompieri şi de gărzi mobile în serviciul securităţii dumneavoastră. În caz de incendiu sau de încercare de furt, e de ajuns să-i chemaţi. Vor sta de pază în permanenţă în curte şi pe scară.

– Pe scurt, spuse furios Lafleur, sunt prizonier.

– În niciun caz. În afara orelor legale de lucru, puteți circula în voie. Vi se va asigura securitatea și în timpul deplasărilor cu o escortă de pompieri și gărzi civile. Și acum, hai să ne apucăm de treabă. Hai să vă verificăm contabilitatea.

– Care contabilitate? Vă bateți joc de mine? De unde contabilitate?

– Cum așa? Nu țineți o contabilitate? Straniu, tare straniu. Oricum vom aborda problema mai târziu. Deocamdată vă rog mult să-mi dați informații minime despre personalul dumneavoastră, despre starea de funcționare și randamentul mașinilor pe de altă parte.

– Cu multă plăcere, aprobă Lafleur. Personalul sunt eu. Cât despre mașini, am doar una, această sobă cu cărbuni.

– Din ce în ce mai bine, spuse președintele, întorcându-se spre colaboratori. Era și timpul să intervină Statul.

– Chiar așa, aprobă vicepreședintele comisiei. Constat că trebuie să luăm totul de la capăt.

– Care va să zică.

Pe deplin convinsă de starea proastă a întreprinderii, comisia se retrase. Timp de două săptămâni, se dedică consemnării observațiilor sale într-un raport ale cărui concluzii urmau să fie aprobate, o lună mai

târziu, de ministerul Reaprovizionării. La început, Lafleur crezu că naționalizarea lui nu va produce nicio schimbare în existența sa. Continua să lucreze liniștit și în deplină libertate. Numai că, atunci când se ducea la cafenea sau la prieteni, o escortă de patru pompieri și patru gărzi civile se luau numaidecât după el. Se resemnă fără supărare la așa ceva și chiar se pictă urcând pe strada Sălciilor încadrat de paznicii lui. Dar această perioadă de liniște fu de scurtă durată. Ministerul Reaprovizionării se apucă să rechiziționeze în jur de zece imobile prin preajma străzii Saint-Vincent în scopul de a instala acolo serviciile P.D.L.-ului (Producție și Distribuție Lafleur). Acesta cuprindea, printre altele, direcția artistică, serviciul transport, al contabilității, al publicității, serviciul tehnic, direcția mașini, direcția personal. Ansamblul administrativ respectiv era dotat cu un director general, un director adjunct, un secretar general, unsprezece directori de servicii cu directorii lor adjuncți cu tot, șefii de birou cu șefii lor adjuncți și două mii șapte sute douăzeci și patru de angajați. Atelierul lui Lafleur fu legat prin telefon de toate serviciile P.D.L.-ului și o tânără telefonistă se instală în apropierea pictorului. O echipă de depanatori (tehnicieni-depanatori), în număr de șaisprezece persoane în frunte cu maistrul, fu găzduită în

apartamentul vecin din care locatarii fuseseră expluzaţi. Într-o bună zi, o limuzină şi două camioane nou-nouţe se opriră în strada Saint-Vincent. Patru persoane cu decoraţii coborâră din limuzină şi din fiecare camion ieşiră două matahale cât un munte de mari. Veneau să ia din atelierul lui Lafleur o pânză intitulată *Omul cu armonica*. După ce pictorul se iscăli pe vreo douăzeci de formulare şi condici, salahorii luară tabloul. Pânza fu încărcată într-unul din camioane, iar cadrul în al doilea şi amândouă obiectele luară drumul străzii Caulaincourt, la serviciul direcţia artistică. De acolo, *Omul cu armonica* trecu prin mai multe servicii până ajunse în depozit aşteptându-se o decizie în cazul lui.

După un an, populaţia din Paris, care aşteptase multe din naţionalizarea lui Lafleur, fu tare dezamăgită. Se formară din nou cortegii de demonstranţi strigând în gura mare. Nu mai era tonul invocatoriu al primelor demonstraţii, ci acela al furiei şi al indignării. Guvernul decretă că tichetul Y legat de cartela de pâine ar da dreptul unei mese de pictură în cursul lunii viitoare. P.D.L.-ul desfăşură o activitate febrilă. Sala cinematografului Gaumont fu rechiziţionată şi *Omul cu armonica* se oferi acolo poftei de mâncare a parizienilor. Din păcate, nu toate tichetele fură întrebuinţate de populaţie. Într-o lună, doar patru sute de mii de consumatori

fură admişi la o masă de pictură. Şi se mai aflau şi multe persoane cu tichete false. Acest rezultat, deşi cam slab, nu le fu mai puţin indiferent obscurelor puteri ale Pieţei Negre. Funcţionari înalţi din P.D.L. fură mituiţi, zeci de milioane de franci fură distribuiţi la diverse straturi ale puterii. Într-o bună zi, se constată că şaptesprezece tablouri de ale lui Lafleur, reprezentând toată producţia lui pe un an întreg, dispăruseră din depozit şi că li se substituiseră copii grosolane. Scandalul nu se putu muşamaliza. Mişcări violente de răsculare se iviră în diverse colţuri ale Capitalei. La Montmartre, pe strada Caulaincourt, imobilul direcţiei generale P.D.L. fu cotropit de oameni răsculaţi, care omorâră mai mulţi angajaţi, cu totul nevinovaţi, de altfel, de furtul tablourilor. Sub presiunea opiniei publice, Camera votă deznaţionalizarea lui Lafleur care fu eliberat de escorta lui militară şi în acelaşi timp de telefonul său. I se acordă imediat şi o altă satisfacţie. Din dorinţa de a potoli opinia publică şi din teama de a nu-şi periclita propria existenţă, Guvernul luă o hotărâre energică. Decise să rechiziţioneze toate tablourile Lafleur care, deşi aveau o valoare comestibilă, nu erau oferite încă pentru consum. Hermèce fu primul lovit de această măsură. Toate Lafleur-urile lui din perioada plină şi din epoca intermediară îi fură luate

dintr-o lovitură şi plătite la preţul de cumpărare majorat cu patruzeci la sută. Pierdu astfel, într-o singură zi, mai multe sute de milioane şi astfel se îmbolnăvi serios. Ceilalţi negustori fură constrânşi şi ei să-şi cedeze Lafleur-urile Statului în aceleaşi condiţii. În general, simplii amatori fură ceva mai norocoşi. Serviciul de rechiziţionare îi ignoră mai pe toţi. Lui Moudru şi lui Balavoine nu le fu greu deloc să-şi salveze al lor *Efect cu soare pe strada Sălciilor* care aducea foloase de necontestat populaţiei din cartier. Dar poliţia, care anchetase originea tabloului, descoperi adevărata identitate a lui Balavoine şi îl şi arestă. Câteva luni mai târziu, fu condamnat la douăzeci de ani de ocnă. Moudru îl susţinu cu fidelitate în această împrejurare nefericită, în sensul că, timp de un an, îi trimise colete, îl vizită la ocnă. După care, cu timpul, îl uită şi el de-a binelea.

Guvernul rechiziţionă aşadar vreo treizeci de tablouri de pe urma cărora populaţia nu trase foloasele sperate. Deputaţii din provincie cerură să le fie alocate raţii de pictură pentru circumscripţiile lor şi Lafleur-urile fură repartizate în marile oraşe. La Paris nu rămaseră decât vreo şase, cu care abia se putea servi o masă pe lună unei jumătăţi din populaţie. În acelaşi timp, raţiile de pâine erau reduse, carnea devenea din ce în ce mai

rară, conservele din rezerve se stricaseră, vinul nu mai ajungea la destinaţie.

Eliberat din strânsoarea administrativă, Lafleur lucra cu sârg. Făcea din nou donaţii şcolilor comunale din Montmartre şi numele lui era foarte popular în tot cartierul. Relaţiile lui cu Poirier aveau în continuare caracterul prieteniei. Aproape că nu-şi mai dispreţuiau mutual pictura şi ieşeau cu plăcere împreună, în doi sau cu prietenii. Într-o zi, bunicul Girafei muri subit. Fu înmormântat în micul cimitir Saint-Vincent şi toţi prietenii de pe Butte Montmartre îi însoţiră convoiul funerar. Girafa era atât de îndurerată că nimeni nu avu tăria s-o lase pradă singurătăţii. Libaţiile începură la orele patru după-masă şi hotărâră cu toţii să pornească în pelerinaj prin toate localurile unde bunicul obişnuia să bea. Toată noaptea, ceata de prieteni trecu dintr-o cafenea într-alta, cutreierând partea de sus a cartierului Butte Montmartre.

– Unde esti, bunicuţule? Răspunde, bunicuţule!

Şi toţi prietenii, cam la fel de beţi ca şi Girafa şi supăraţi de lipsa de carenţă a bunicului, strigau în cor după ea:

– Iar te-ai făcut criţă!

Toată lumea se oprea pe loc o clipă să asculte, dar bunicul nu răspundea. Porneau din nou, intrau într-o

cafenea, într-un local de noapte. Pe la şase-şapte dimineaţa, Girafa şi prietenii săi adormiră pe banchetele unei cafenele din Place du Tertre şi nu se treziră decât pe la douăsprezece. Toată lumea conveni că bunicul nu a murit şi căutările se prelungiră timp de două zile şi două nopţi. În cursul acestei piliri generale şi pioase, Lafleur vorbi fără încetare şi fu ascultat de cele mai multe ori. Odată întorşi pe la casele lor, prietenii erau încă profund tulburaţi. Nu reţinuseră niciun cuvânt din cele spuse de el, dar îşi aminteau că fusese foarte elocvent, mişcător şi admirabil de elocvent. În cursul săptămânii care urmă, patru pictori din Montmartre, dintre aceia care o îngrijiseră pe Girafa în marele ei doliu, se apucară să-şi picteze primele tablouri hrănitoare. Istoricii tot mai dezbat între ei dacă elocvenţa discursului lui Lafleur a jucat vreun rol hotărâtor în acest caz. Prietenii Girafei sunt însă convinşi de aceasta. Pe de altă parte, faptul că, la puţin timp după aceasta, noi talente hrănitoare s-au ivit şi la Montparnasse şi aiurea, printre artişti care nu aveau nicio legătură cu Lafleur, justifică tot felul de îndoieli relativ la cazul de faţă. Ceva plutea în aer, spun cei prudenţi, care preferă să constate decât să explice. În mai puţin de un an, mai mult de cincizeci de pictori, fără ca măcar să-şi fi dorit aceasta, aveau să intre în

epoca lor plină. În curând se produseră destule pânze hrănitoare astfel încât să se prăbuşească toată Piaţa Neagră. Preţurile reveniră la un nivel normal şi în toată Franţa oricine putu să mănânce carne de pui. Această mare mişcare de artă eficientă, cum s-a şi numit de atunci, nu urma să rămână limitată doar la domeniul picturii. Se iviră şi sculptori eficienţi. Statuile lor dădeau vigoare, graţie şi dădeau burta jos cui le mângâia formele cu mâna sau din privire. Muzica eficientă sporea hărnicia muncitorilor şi pornea maşini puternice care nu mai trebuiau alimentate cu alt carburant. Unii poeţi publicară opere atât de călduroase încât se putea încălzi uşor un apartament cu cinci camere plus bucătăria şi toaleta odată cu ele. Alţii redară francezilor gustul libertăţii şi al adevărului. Se găsiră chiar şi scriitori, poeţi sau romancieri, în stare să procure cititorilor un somn profund, odihnitor. Toată naţiunea, eliberată de grijile ei cele mai întunecate, era redată vieţii şi eternei tinereţi, muncind, cântând, jucându-se.

Cei noi veniţi la arta eficientă nu-i făceau uitat numele lui Lafleur, care era respectat cu sfinţenie asemenea celor mai mari din veacurile apuse. În ochii artiştilor din Franţa, ca şi pentru cei din străinătate, pictorul din strada Saint-Vincent era un fel de naş şi de tânăr decan, fiind primul care a fost înzestrat cu harul

eficienţei. El nu-şi ascundea marea bucurie de a avea discipoli şi îi păru sincer bine când Poirier deveni, la rândul lui, un pictor eficient. E drept să subliniem că pictura lui Poirier nu oferi niciodată mese cu adevărat substanţiale. Pânzele lui constituiau deserturi uşoare, fursecuri, zaharicale şi creme de zahăr ars. Prietenii lui nu pierdură prilejul să-i serbeze intrarea în eficienţă. În cursul acestui chef mare, Girafa se îndrăgosti de Eleuthère Louébé, marele poet eficient de pe strada de l'Abreuvoir cu care se şi mărită după două săptămâni. Eleuthère era un bărbat de şaizeci de ani, foarte spiritualizat şi de mare austeritate morală. Condamnată la o viaţă de casnică harnică, Girafa renunţă solemn la prieteni, la ieşiri, la băuturi tari. Niciodată nu avea să-şi mai arate pieptul băieţesc în luminile nopţii. Din nefericire, Eleuthère scria poezii de o atare eficienţă încât le încălzea apartamentul în mod înăbuşitor. Chiar şi cu ferestrele deschise, cei doi soţi îşi simţeau gura groaznic de uscată. Poetul se apucă de băutură şi Girafa fu zărită din nou colindând cafenelele, dând peste cap pahar după pahar, cutreierând pantele de pe Butte Montmartre de braţ cu prietenii strigând nopţii: „Unde eşti, Eleuthère, diliule?" Noaptea se făcea că n-aude. Străzile duceau drept la cafenea, pavajul lor învia în lucirea spoturilor de la bar, Eleuthère vărsa pe scări, Eleuthère scria poezii arzătoare, prietenii pictau peisaje minunate, dar cele mai frumoase erau tot ale lui Lafleur.

Aşa începu această viaţă edenică care ni se pare acum atât de firească încât suntem tentaţi cumva să uităm zilele amare ale Pieţei Negre, ale anarhiei, ale corupţiei, ale cartelelor de tot felul, ale oboselii şi ale deznădejdii, epocă definitiv trecută, din fericire, deşi nu chiar atât de îndepărtată.

XIII

MONUMENTUL

Bărbaţii încă nu-şi părăsiseră canotierele, nici panamalele, dar doamnele îşi arătau deja pălăriile de paie şi doamna Grânaur, soţia avocatului, cu pielea ei albă atât de fină, şi-o apăra cu o umbrelă de arşiţa soarelui de aprilie. La Răscrucea Mare, băutorii de bere leneveau în grădina cafenelei Naţional, colorată vesel de pantalonii roşii şi de mantalele albastre ca cerul ale ofiţerilor, ca şi de toaletele ţipătoare ale surorilor Bucur, cocotele cele mai în vogă ale oraşului Predeal. După ce-şi plăti halba, lăsându-i cei cinci bani bacşiş chelnerului care-i mulţumi îndelung, Petrică Fasoleanu hotărî să nu plece imediat spre locul unde avea întâlnire. Nervozitatea în care se afla din ajun îl făcuse să-şi părăsească domiciliul cu un sfert de oră şi ceva

mai devreme şi fusese nevoit să se oprească un pic la Naţional, ca să mai treacă timpul. Îi şi plăcea luxul localului respectiv, măsuţele lui din marmură, ghivecele cu plante verzi, mirosurile de rumeguş, de ţigări de foi şi apă de colonie care-l umpleau. Clientela cafenelei era dintre cele mai distinse, în afara zilelor de târg, poate. Îi plăcea în special vecinătatea ofiţerilor regimentelor de husari. Felul lor de a se uita la ciocoii mici ai oraşului, parcă fără a-i vedea măcar, îi stârnea admiraţia.

În sfârşit, când sosi momentul, Fasoleanu se ridică, îşi trecu mâna pe sub poalele hainei pentru a se asigura că nu au rămas boţite şi traversă Răscrucea Mare ca s-o apuce pe strada Principală. Rezistă ispitei de a se uita în vitrina pălărierului ca să-şi admire imaginea, dar nu şi în faţa vitrinei librarului. Prefăcându-se că se uită la portretul color al preşedintelui Pătruţ, noul preşedinte al Republicii, îşi examină propria figură. În oglindă, se reflecta numai parţial, cu goluri şi zone de transparenţe, dar era şi ştearsă, cenuşie, parcă mâncată de carii. Şi, cu toate acestea, îi procură o senzaţie de vie mulţumire care-i şi aprinse obrajii. I se păru că arată ireproşabil de corect cu ceva sobru şi distins, care semăna mult cu şicul englezesc. Din punctul acesta de vedere, botinele lui cu nasturi şi

mănuşile din piele glasată, ambele culoarea galben deschis, punându-i în relief haina gri şi pantalonii raiaţi, erau perfecte. Ca să nu vorbim de acul cravatei din metal argintat, reprezentând un crocodil şi care adăuga o notă vie, alertă, întregii lui înfăţişări. Când porni iar la drum, Fasoleanu era convins că va face impresie bună şi că va câştiga. Lumea bună şi demnitarii din Predeal nu vor avea nici cel mai mic pretext pentru a elimina un om cinstit ca el, aşa bine îmbrăcat şi care, în ciuda originilor modeste, se putea mândri cu rude de vază. Era cuprins de optimism când îl zări, venind din faţă, pe domnul Hotăran, proprietarul lui care urca pe strada Principală în brişcă. Privirile li se încrucişară. Hotăran se opri pe dreapta străzii. Fasoleanu se apropie de el, voios, şi-şi scoase pălăria, salutându-l cu gest larg.

– Tocmai veneam la dumneavoastră, îi spuse Hotăran, arţăgos, cu gestul de a-şi atinge borul pălăriei cu un capăt al biciului.

– Tocmai voiam să vă scriu şi eu, domnule Hotăran. Sunt în aşteptarea unei sume de bani pe la începutul lunii.

– Cu alte cuvinte, mă amânaţi din nou. Pe 15 m-aţi amânat pentru o săptămână şi acum, e vorba de

începutul lunii. Să aveţi grijă, răbdarea mea îşi are limitele ei şi aţi cam întins coarda.

În timp ce Fasoleanu încerca să-şi demonstreze buna credinţă, Hotăran îl privi de sus şi spuse, adunându-şi hăţurile:

– Fir-ar să fie, dar chiar că arătaţi ca un crai!

Zâmbi uşor şi morocănos şi, fără să-şi ia rămas bun de la el, îşi porni iar calul. Fasoleanu îl salută din nou, dar brişca dispăruse. Se îndepărtă cu senzaţia de a fi fost umilit şi de a nu fi chiar la largul lui în costumaţia cea nouă. Observaţia proprietarului îl descumpănise şi amintirea comportării sale îl tulbura în continuare. Haina, mănuşile din piele, botinele, toate aceste lucruri scumpe pentru care dăduse mai mult de patruzeci de franci nu-l apărase de micimea condiţiei sale. Acest Hotăran care, cică, avea cel puţin trei sute de mii de franci şi care cheltuia până la patru sute de galbeni pe an, era tocmai genul de individ de care avea să se lovească la tot pasul la marchiză. Între cei doi se stabilise o distanţă mare de la prima întâlnire. Hotăran era brutal şi mergea drept la ţintă, Fasoleanu era umil, plin de respect, servil fără să vrea. O repetiţie a ceea ce era să se întâmple acolo, iată ce a fost întâlnirea lor de acum. De ce ar încerca să se amăgească? Marchiza, popa, notarul, colonelul ca şi alţii ştiau ce ştiau şi

anume profesia lui, veniturile şi relaţiile sale, fără să mai vorbim de altceva. Haina lui nu va schimba nimic din meseria asta de paria, constând în a cutreiera toată ţara cu bicicleta, în încercarea de a vinde cutii de biscuiţi pentru o firmă încă necunoscută. Îi veniră în minte, spre dezgustul lui, drumurile noroioase sau prăfuite la nesfârşit, gropile, hopurile, bălţile, penele de cauciuc, pantele, vântul care-ţi taie respiraţia şi băcanii de la ţară, suspicioşi, ostili, agăţându-se încăpăţânat de o singură marcă şi tocmindu-se mereu. Erau atâtea altele. Căpitanului ăsta de husari, care traversa strada Principală cu cravaşa subsuoară, nu era nevoie să-i ştii numele ca să-i dai toată stima şi consideraţia. Fără să mai spunem că e şi nobil, pe deasupra. În cavalerie toţi ofiţerii sunt. Numai lor onorurile toate, culoarea cerului albastru, recepţiile, monoclul, femeile lumii bune, banii, adevărata viaţă. Fasoleanu visă o clipă că e căpitan de husari. Mic, zvelt şi uscat, avea conformaţia dorită. De altfel, îşi îndeplinise serviciul militar la vânătorii din cavalerie, în '89 şi, dacă s-ar fi reangajat, ar fi putut deveni brigadier şi, mai târziu, plutonier – ceea ce nu e chiar aşa de rău dacă unii se mulţumesc cu atât, chiar şi în sânul cavaleriei. Dar, în loc de asta, se făcuse din nou civil, ca să ajungă, pe rând, conţopist la prefectură şi vânzător la magazinele Tarhon, comisionar la o agenţie

de asigurare, reprezentant în maşini de cusut, angajat la o bancă, casier la o fabrică şi, la urma urmelor, vânzător ambulant de biscuiţi, ca să nu mai vorbim de diverse alte meserii de care se lăsase după o încercare de două-trei luni sau săptămâni. Peste tot reuşise să stârnească supărarea patronilor şi ostilitatea celorlalţi angajaţi. Şi unii şi alţii îi reproşau că prea face pe zelosul, că prea se bagă în toate şi că e prea încrezut şi nu-şi cunoaşte lungul nasului. Proştii nu suportă superioritatea unui om fără noroc. Se gândise deseori să părăsească oraşul Predeal unde prea era cunoscut, unde amintirea unei familii sărace şi a tinereţii lui cu greutăţi arunca o umbră răuvoitoare asupra strălucitelor sale merite. Ar fi dorit să-şi încerce norocul la Lyon sau la Paris, dar lipsa de bani şi obligaţiile lui prea grele îl încătuşau. Prostia de a se fi căsătorit cu o spălătoreasă îl va urmări până la capătul vieţii; căsătoria cu fiica unui muncitor îi adusese un mare deserviciu. Soţia lui era ultima în stare să-l înţeleagă. Muncitorii n-au niciun ideal şi ea avea toate caracteristicile mediului în care se născuse. Proaspătă şi cărnoasă la douăzeci de ani, se făcuse grasă după toate canoanele femeilor din popor şi, culmea ridicolului, nu putea să poarte o pălărie fără să fie de-a dreptul caraghioasă. Un bărbat ca el ar fi putut pretinde la o soţie pe care s-o poată măcar scoate în

lume, în cel mai rău caz la o grădină la Național, în serile de vară, când orchestra cânta *Corso bianco* sau *Văduva veselă,* fredonând în cor cu toți clienții: *„Clipă aleasă... Ce ne amețești...“*

Ieșise din strada Principală și mergea pe o stradă strâmtă și tăcută. Viața caselor părea că s-a refugiat toată în grădinile ale căror frunzișuri se întrezăreau pe ici, pe colo. Cu cât se apropia mai mult de strada Sfântul Ilie, unde stătea marchiza, cu atât Fasoleanu își simțea șansele micșorându-se. Dintr-odată se făcu stacojiu la față, ochii i se bulbucară și inima i se zbătu în ritm nebun. Pe strada pustie, la cincisprezece-douăzeci de pași înaintea lui, într-un intrând, o tânără doamnă îmbrăcată elegant își dezgolise piciorul până la pulpă. Cu mâna dreaptă, vârâtă sub fusta pe care nu îndrăznea s-o ridice mai sus și cu mâna stângă bâjbâind sub stofă, încerca pesemne, și fără succes, să-și potrivească la loc jartiera. O dantelă fină, albă și spumoasă se vedea în dreptul fustei suflecate pe piciorul reliefat bine de un ciorap din bumbac negru pus în evidență de fundalul alb al porții casei. Tulburat de asemenea viziune răscolitoare, Fasoleanu își simțea privirea lipită de pulpa cambrată care umplea de tot ciorapul și ochii ieșindu-i de-a binelea din cap. Tânăra doamnă, auzindu-i pașii, întoarse spre el fața unei persoane

hăituite și el o recunoscu îndată pe doamna Mânăscurtă, soția domnului doctor Mânăscurtă și fiica proprietarului magazinelor Tarhon, unde fusese vânzător mai de mult. Își dădu drumul la fustă cu un gest grăbit și se îndepărtă mai încet decât ar fi dorit, cu pași scurți, sărind mărunt, împiedicată de partea de jos a rochiei sale balon care-i acoperea botinele. Cu geanta ei din perle agățată de antebraț, și umbrela de încheietura celuilalt, făcu un gest grațios cu amândouă mâinile înmănușate ca să-și restabilească echilibrul pălăriei mari și verzi deasupra căreia flutura o pană lungă de struț și care-i atingea unul dintre umeri cu o latură. Fasoleanu se luase după ea și n-o slăbea din ochi. Tot mai vedea piciorul pe sub rochie, amândouă picioarele, le urmărea până în sus de genunchi, rătăcea pe sub broderii. Și-o închipui chiar pe tânăra doamnă fără fustă și cu scurții ei pantaloni căscându-și dechizătura spre prăpăstii de voluptate care, la o persoană din aristocrația orașului Predeal, aveau toate aparențele unor taine de seif. Doamna Mânăscurtă, auzind pașii repezi ai unui bărbat în spatele ei, o zbughi pe o stradă lăturalnică. Fasoleanu își regăsi cumpătul. Își reproșă revoltantele închipuiri cărora se lăsase pradă. Nu c-ar fi fost puritan cât de puțin. Cu o săptămână în urmă, se înfruptase din plin cu băcăneasa unui cătun din

împrejurimi cu care se tăvălise în cămara magazinului, fără s-o convingă măcar să-i cumpere o singură cutie de biscuiţi. Dar era vorba de o femeie din popor la care te poţi gândi fără griji. Cele mai frumoase nu aveau alt farmec decât acela de a fi femei sau poate, uneori, şi moralitatea lor, pe deasupra. Nu era acelaşi lucru cu acele doamne din care naşterea lor, educaţia şi averea făcuseră nişte făpturi preţioase. Educate de maici la pension, cântând la pian şi pricepute la broderii, manierele lor distinse le însoţeau mereu, din saloane şi până în pat. De altfel, bărbaţii de lume ştiau să le dea senzaţia că nu fac niciodată aievea ce fac cu ei în pat. În familia Mânăscurtă, ca şi la Ioneşti sau la Petreşti, actul dragostei se consuma cu atâta nemărginită delicateţe încât trebuia să treacă, la urma urmelor, ca şi neobservat, asemeni unei aluzii în decursul conversaţiei. Fasoleanu era convins dintotdeauna că bărbaţii bine aveau un sex cu dimensiuni extrem de reduse, numai nuanţe, şi că puteau, în felul acesta, să le cinstească pe doamne fără să le jignească delicateţea sentimentelor. A-ţi închipui că poţi să te joci cu dedesubturile doamnei Mânăscurtă şi ale altor asemenea doamne dovedea micime de caracter şi indelicateţe multă. Era aproape tot una ca a-ţi închipui că te culci cu un ţigănuş sau un băieţandru. Fasoleanu însă nu izbutea

să alunge imaginea piciorului. Se gândi cu tristeţe la privilegiile doctorului Mânăscurtă, un bărbat cam diform, cu faţa strâmbă, care se străduia să-şi ascundă urâţenia sub o barbă neagră şi groasă. Se gândea că s-ar descurca cel puţin la fel de bine cu doamna Mânăscurtă ca şi doctorul şi că, cu tot sexul lui de om din popor, ar şti să se facă plăcut, cu voie bună nevoie mare şi blândeţe convingătoare.

Toate aceste gânduri rele îl părăsiră de îndată ce se apropie de vila marchizei. Îşi făcu lui însuşi ultimele recomandări de rigoare, cum ar fi să nu se joace cu mustaţa, să evite cacofoniile, să dea de înţeles că era cu totul de partea bigoţilor şi pentru serviciul militar pe trei ani. Dintr-odată, liniştita stradă Sfântul Ilie se umplu de o hărmălaie de glasuri ascuţite. Era ora 4 şi o bună parte dintre elevii care ieşeau de la şcoala comunală din strada vecină treceau pe aici. Îşi recunoscu de departe fiul Gigi, un băieţel de unsprezece ani, cu caschetă şi un şort negru. Când tatăl lui ajungea la poarta vilei, copiii se aflau şi ei la câţiva paşi, dar Gigi, rămas în urmă un pic, întorsese spatele, prefăcându-se că citeşte ceva într-un caiet. Nici nu încăpea îndoială că băiatul îl văzuse, fiindcă li se încrucişaseră privirile şi se roşise. Aceasta îl duru cumva pe Fasoleanu, dar nu-l uimi prea mult; ştia de ce

Gigi îl ocolea. „Îi e ruşine de mine în prezenţa celorlalţi, i se pare că sunt prea bine îmbrăcat."

În marea lor majoritate, oaspeţii marchizei se arătau a fi împotriva ideii de a-l primi pe Petrică Fasoleanu în sânul comitetului de șusţinere a monumentului. Primarul observă, spre mulţumirea tuturor, că soţia acestui Fasoleanu, o matroană rea de gură, nu era chiar distincţia întruchipată şi că prezenţa ei în primele rânduri ale tribunei de onoare ar părea deplasată. Doar colonelul Ionescu-Ioneşti, comandantul regimentului de husari, părea să nu împărtăşească de tot opinia generală. Deşi pricepea motivele de principiu care justificau atitudinea invitaţilor, fiind străin oraşului, nu putea să-i urmărească prin toate ocolişurile realităţii. De exemplu, nu izbutea să înţeleagă de ce comitetul de onoare în sprijinul monumentului, după ce îl primise printre membri pe Alecu Hulpăveanu, angrosist în ale băcăniei, era atât de reticent când era vorba de acest domn Fasoleanu care, la urma urmelor, avea titluri mai întemeiate decât negustorul. Problema nefiind una foarte importantă în ochii lui, nu şi-ar fi manifestat obiecţiile, dacă băcanul n-ar fi intervenit şi nu i-ar fi întărit scrupulele.

„Atâtea meserii, atâtea mizerii" rostise domnul Hulpăveanu. „La ora actuală, a ajuns reprezentant

regional pentru biscuiţii *Eugenia*. Măcar de ar fi reprezentantul unei mărci bune... Dar biscuiţii *Eugenia*, de râs, nu alta!", şi chiar râsese. La care colonelul Ionescu-Ioneşti întrebă dacă domnul Petrică Fasoleanu e rudă cu generalul sau nu. Domnul Petrică Fasoleanu era rudă cu generalul. Tonul întrebării, foarte sec, descumpăni toată adunarea. Primarul se încruntă la băcan şi acestuia i se roşi toată faţa, până şi cravata. Marchiza, cu un zâmbet în ochii ei de capră cu faţa boţită de ironie, se uita la capătul botinelor care ieşeau de sub fusta ei de satin violet. Considerând că era de datoria ei să-l liniştească pe colonel, membrii comitetului se întoarceau spre ea, fiecare cu o expresie pe faţă.

– Domnule colonel, această problemă comportă subtilităţi care ne cam depăşesc, spuse ea cu accente de complicitate dureroasă. Personal, mărturisesc că nu prea mai ştiu ce să cred şi, cu toate acestea, simt că e vorba de ceva nespus de serios. Părintele ne-ar putea spune, mult mai bine decât mine, de ce depind, într-un oraş mic ca al nostru, nivelul moral şi sănătatea spiritelor.

– Nimic mai adevărat, interveni degrabă preotul Popescu. Din punctul acesta de vedere, exemplul dat de oamenii de bine şi, prin urmare, modul de a alege

persoanele cărora societatea cea bună le acordă toată consideraţia este de o importanţă capitală.

– Mai bine nu s-ar putea spune, îl aprobă marchiza. Dar evident că întrebarea dumneavoastră, domnule colonel, cere un răspuns perfect adecvat. Şi, ca atare, cred că cel mai apt dintre noi toţi pentru a vă lămuri pe deplin, este domnul Ionescu.

Colonelul se uită la domnul Ionescu cu aerul unei elegante bunăvoinţe. Notarul se făcu alb de ură şi furie. Cu două zile mai devreme, se dusese la el să se plângă că un căpitan de husari e amantul soţiei lui. Sub efectul geloziei şi al sentimentului jignirii, vorbise foarte urât despre husari, iar colonelul îi răspunsese că, doamnele de lume bună fiind prea puţine în oraşul de garnizoană, ofiţerii lui erau obligaţi să-şi ia amantele de unde puteau.

– Ca atâţia alţi ofiţeri, începu domnul Ionescu, generalul Fasoleanu s-a născut într-o familie de rând, pe strada Maicelor, unde tatăl lui îşi avea atelierul lui de lăcătuş; avea drept văr primar bunicul acestui Ion Fasoleanu de care ne ocupăm azi. Vespasian Fasoleanu, vărul respectiv, n-a făcut niciodată nimic bun în viaţa lui. Lucrând cu ora pe ici, pe colo, nu muncea decât în mod neregulat şi se îndeletnicea mai degrabă cu

băutura. Îşi făcuse de altfel serviciul militar în Africa, în cadrul cavaleriei uşoare.

Ultima lui observaţie fusese însoţită de un hohot de râs nazal, abia perceptibil, dar care sublinia tonul acidulat al glasului. Colonelului îi sări ţandăra.

– Cu alte cuvinte, spuse apăsând pe ultimele silabe, rudenia lor este in-con-tes-ta-bi-lă.

Domnul Ionescu dădu uşor din cap şi lornionul i se lumină brusc cu veselie. Membrii comitetului n-aveau cum să înţeleagă jocul notarului, dar îi îngrijora faptul că totuşi colonelul rămâne pe poziţii. Hotărârea lui păru s-o impresioneze pe marchiză. Bănuind riscul, primarul luă cuvântul:

– Domnule colonel, rudenia lor este într-adevăr de necontestat. Dar trebuie să ştiţi că, acum mai puţin de o săptămână, acest domn Fasoleanu nici nu ştia că este unul dintre strănepoţii generalului şi numai din întâmplare a aflat-o. De altfel, generalul a părăsit oraşul nostru la vârsta de trei ani şi nu s-a întors niciodată aici şi nici nu şi-a pus problema, de-a lungul carierei lui îndelungate, să ştie dacă mai are rude în localitate. În aceste condiţii, domnul Ion Fasoleanu al nostru nu are niciun temei să se autorizeze de la o rudenie aşa de îndepărtată.

– Şi de ce nu? Generalul Fasoleanu, dacă am înţeles bine, s-a purtat la fel de indiferent cu oraşul lui natal, şi, cu toate astea, oraşul vrea să-i ridice o statuie?

Toţi membrii părură să fie izbiţi de pertinenţa observaţiei şi cei mai mulţi fură şi jigniţi. Din tăcerea care urmă, colonelul Ionescu-Ioneşti înţelese că prea a întins coarda. Mulţumit, şi aşa, de avantajul câştigat, sugeră atunci că, în fond, prea puţin îi pasă de toată chestia. Se auzi un murmur de relaxare pe toate rândurile de fotolii. Armonia fiind aşadar restabilită, marchiza porunci unui servitor să-l poftească pe domnul Petrică Fasoleanu.

Se înfăţişă atunci, la uşa salonului, un bărbat scund, strâns într-o haină cenuşie, cu mâna stângă încleştată pe o pereche de mănuşi noi. Cu părul lui dat cu cosmetice, mustaţa dată cu ceară, înfăţişarea lui îngustă şi osoasă ale cărei unghiuri reflectau lumina, strălucea ca un gândac de colorado; colonelul, ca şi marchiza, nu fu insensibil la felul lui de a fi. Cu toate acestea, ea nu se hotărî să-i întindă mâna şi, când el se înclină rugând-o să-i primească omagiile, îl salută dintr-o smucitură a bărbiei subliniată de o mişcare a genelor.

– Domnule Fasoleanu, spuse ea, vă sunt recunoscătoare că aţi binevoit să veniţi până la mine. Dacă

i-am poftit pe domnii prezenţi, am făcut-o cu scopul să puteţi, cum aţi dorit, să discutaţi cu ei propunerea dumneavostră.

Noul venit se aşeză pe fotoliul care i se arătase şi aruncă asupra cercului de invitaţi o privire lucind de nelinişte. La prima vedere, nu zări decât o mulţime de feţe bărboase, de lornioane şi de lanţuri de ceas într-o ordine confuză. Când i se risipi tulburarea, lornioanele, ca şi bărbile, îşi recăpătară toată semnificaţia. Membrii comitetului aveau feţe reci, inexorabile. Se convinse că doar bunele maniere le impuneau aerul acesta rigid şi că felul lui de a vorbi şi de a se purta va fi temeiul pentru a decide dacă e sau nu demn de a face parte din comitet.

– Mai întâi, spuse el, doresc să-i mulţumesc doamnei marchize şi întregului comitet că au binevoit să se întrunească pentru a-mi examina cererea şi mă declar gata să răspund în mod loial şi fără rezerve tuturor întrebărilor pe care aţi putea să mi le puneţi.

Marchiza mărturisi că bunăvoinţa lui o emoţionează, dar pe un ton care lăsa să se simtă ceva ca o ironie blândă. Membrii ceilalţi rămăseseră nemişcati şi tăcuţi. Fasoleanu simţea că-şi pierde din siguranţă şi se întreba cum a putut să creadă atât de naiv că va face parte din comitet alături de lumea cea bună a oraşului

Predeal, cu servitori, telefon şi pian, abonaţi la „Ilustraţie", când el nu avea nici avere, nici pământ, nici funcţie, nici loc de veci. Avea să fie refuzat şi, la urma urmelor, totul ar fi fost normal.

– M-am gândit că, în calitatea mea de rudă a generalului, puteam să vă fiu cumva de folos.

– Iată un gând care vă onorează, îi răspunse primarul, dar, sincer să vă spun, nu văd cum aţi putea să ne fiţi de folos. Monumentul e pe cale de a fi realizat, data inaugurării este ca şi fixată şi s-au şi lansat invitaţiile. Deoarece comitetul a fost constituit acum şase luni, este imposibil să cooptăm aşa, pe nepusă masă, un nou membru. Ar însemna să dăm curs altor cereri care nu ar fi mai întemeiate decât a dumneavoastră.

Se sfârşise totul. În fotolii, se produse o mişcare de mulţumire a tuturor bărbilor, burţilor şi botinelor. Hulpăveanu, băcanul, îi spuse cu un glas mieros:

– Lăsaţi-o baltă, domnule Fasoleanu. Aşa ceva nu vă poate ajuta cu nimic la rezolvarea problemelor dumneavoastră.

– Dar nu pentru asta am cerut să fac parte din comitet, replică Fasoleanu. Nu contează numai problemele personale.

– Vă împărtăşesc cu totul părerea, rosti colonelul.

Primarul privi din nou încruntat spre băcan, dar Fasoleanu, cu ajutorul dat de colonel, încercă să se folosească de noul prilej de a reveni la atac:

– Consider că în vremurile de faţă, când cele mai periculoase idei îşi deschid drum printre noi, sunt multe lucruri care trebuie s-o ia înaintea afacerilor noastre personale.

Colonelul aprobă din cap, marchiza de asemenea, pe când domnul Ionescu se strâmbă. Ceilalţi tăceau prudent în continuare, întrebându-se unde bătea exact acest domn Fasoleanu.

– Nu în scopul de a-mi merge mai bine afacerile sau de a mă pune în evidenţă am cerut să fac parte din comitet, ci doar fiindcă îl consider pe generalul Fasoleanu ca pe unul dintre cei mai importanţi bărbaţi de vază ai noştri; eu, care-mi cresc cei doi băieţi în dragostea de patrie şi în speranţa răzbunării ei, aş fi dorit să participe şi ei la acest omagiu care-i va fi acordat memoriei unui ofiţer eroic şi unui patriot strălucit.

Marchiza şi colonelul Ionescu-Ioneşti îşi adresau mutual priviri şi mişcări din bărbie, dar membrii rămâneau rezervaţi.

– Îi spuneam aseară fiului meu cel mare, un băiat de şaptesprezece ani: dacă generalul Fasoleanu ar mai

trăi astăzi, ar şti să dea glas bunului simţ şi nu s-ar lăsa intimidat de alde Jaurès şi de alţi politicieni de teapa lui care vor să facă jocul Prusacilor, opunându-se serviciului de trei ani.

– Dracu să-i ia! strigă colonelul.

Se ridicase uşor cu bustul scos în afară şi îşi plimba peste toţi ciocoii mici de faţă priviri atât de imperioase, încât vreo şase dintre ei se dezgheţară. Începură să vorbească despre legea serviciului militar de trei ani şi mai pe larg de actualitatea politică. Fasoleanu găsi accente atât de fierbinţi pentru a lovi în ateism şi în impozitul pe venit încât unii uitară că era un om fără avere şi fără loc de veci. Fără să se lase ademeniţi de tot şi ţinând cont de ceea ce putea fi legat de oportunism în profesia lui de credinţă, îl ascultau cu plăcere. În curând doar notarul Ionescu mai îndrăzni să-şi manifeste reaua-voinţă împotriva candidatului. Dragostea lui Petrică Fasoleanu pentru militari şi mai ales interesul evident pe care-l trezea la colonelul Ionescu-Ioneşti îl indispuneau în aşa hal încât îl făceau să exprime păreri ostile faţă de serviciul de trei ani. Colonelul îl puse la punct în cele din urmă, se înfierbântă şi se aplecă la urechea marchizei ca să-i şoptească că vărul generalului îi făcuse o impresie excelentă. „De ce nu ar face parte din comitet?“ mai

spunea. Dacă am primit un băcan angrosist şi un notar antimilitarist, de ce nu? Marchiza fu sensibilă la aceste argumente şi i se adresă de câteva ori candidatului cu vorbe bune. Atitudinea ei nu scăpă nici primarului, nici popii cărora le era teamă să n-o supere. Domnul Ionescu, cu trăsăturile feţei crispate, pândea semnele unui reviriment al comitetului. Colonelul, fiind pe punctul de a interveni cu voce tare în favoarea lui Fasoleanu, i-o luă înainte, rostind:

– Comitetul pare să piardă din vedere adevăratul scop al întrunirii noastre. Unii dintre noi par impresionaţi de rudenia dintre domnul Ion Fasoleanu şi defunctul general. Dar e de datoria mea să vă atrag atenţia asupra faptului că domnul Fasoleanu are în oraş trei veri de-al doilea şi anume: Aristide Fasoleanu, muncitor necalificat la fabrică, Liviu Fasoleanu, căruţaş la morile mari, şi al treilea, Ion Trăgaci, chelner la Cafeneaua Comerţului.

– În mod evident, observă primarul, dacă îl primim printre noi pe domnul Ion Fasoleanu, nu mai avem niciun temei să-i refuzăm şi pe ceilalţi trei.

– Să nu uitaţi că printre membri se vor număra şi senatorul şi arhiepiscopul. V-o închipuiţi pe sfinţia-sa, monseniorul Orăşanu, prezentându-şi omagiile unui căruţaş sau unui chelner?

Toţi membrii zâmbiră la asemenea închipuire. Ion Fasoleanu zâmbi şi el, din laşitate, şi, ca să arate că nu e insensibil nici el la aspectul umoristic al unei asemenea eventualităţi, suspină chiar cu deznădejde. Marchiza îşi revenise şi colonelul însuşi, în ciuda dorinţei lui de a-l contraria pe notar, considera cauza greu de apărat de acum înainte. Membrii comitetului erau uşuraţi de tot şi schimbau priviri pline de tâlc.

– Domnule Fasoleanu, comitetul, cu mare părere de rău…

Fasoleanu abia dacă auzi cuvintele primarului. Îşi aduna ultimele rămăşiţe de vigoare şi de curaj pentru a-şi lua rămas bun şi a se retrage cu demnitatea cuvenită, cu speranţa că, poate, membrii comitetului vor avea ceva remuşcări. Această grijă a demnităţii îl făcu să meargă cu pieptul scos înainte până când ieşi în stradă, dar îl părăsi curând. Fierbinţeala de glorie care îl muncise o săptămână întreagă scăzuse de tot, la un loc cu speranţele lui. Comitetul refuza să-i recunoască oficial rudenia cu generalul. De ziua inaugurării monumentului, nu se va afla în tribuna de onoare faţă în faţă cu toţi locuitorii oraşului Predeal. Devenit membru, ar fi putut să desfăşoare în oraş o activitate de prim-plan, să se afişeze la cafeneaua Naţional în tovărăşia notarului şi a colonelului, să redacteze invitaţii, să promită locuri pentru ceremonie, să discute cu ceilalţi

membrii programul inaugurării sau să declare, de pildă, unei cunoştinţe întâlnite pe stradă: „Dragul meu, te rog să nu te superi, dar trebuie să mă duc să văd în ce stadiu au ajuns lucrările la statuia vărului meu". Timp de o săptămână se gândise des la asemenea situaţii şi la profitul personal pe care ar fi putut să i-l aducă. Totul se spulberase. Perspectivele frumoase cu care se şi mândrise se închiseseră dintr-odată. Recăzuse în făgaşul unei vieţi şterse, nevoiaşe. Nu mai era nimic. Haina şi mănuşile din piele glasată deveniseră brusc ornamente derizorii. Lui Fasoleanu îi veni şi să plângă şi visă o clipă că membrii comitetului îi vedeau tristeţea care-l răscolea în aşa hal, încât se răzgândeau imediat şi îl copleşeau cu afecţiunea lor. La gândul acestei răsturnări şi al acestor emoţii, se simţi atât de mişcat încât îi dădură lacrimile. Le şterse ruşinându-se că s-a putut lăsa pradă unor asemenea ipoteze şi se gândi că lacrimile lui ar fi stârnit primarului sau notarului mai degrabă ironie, decât milă. Încercă prin urmare un sentiment de ranchiună împotriva membrilor comitetului. Îşi aminti cu plăcere zvonurile care circulau privind virtutea doamnei Ionescu, soţia notarului, şi originile averii lui Văileanu, primarul oraşului Predeal. Ideea că este victima unei nedreptăţi îi veni, dar nu îndrăzni s-o examineze; se dezbără însă de prejudecata nutrită până acum, cum că membrii

comitetului şi cei asemeni lor sunt făcuţi din altă esenţă decât el.

Intrând în casă, Fasoleanu zări mai întâi crupa soţiei lui care stătea în genunchi pe gresia din coridor, spălând-o de zor. Nu auzise uşa când o deschisese şi continua să frece pavajul cu peria ei din pir. Înfăşurată strâns în juponul ei roz, crupa îşi revărsa rotunjimile până pe călcâie, formând un fel de cupolă enormă. El rămase o clipă nemişcat, observând cu răutate această înflorire în care era dispus să găsească o cauză mai mare a eşecurilor lui. La capătul coridorului, se deschise o uşă şi Eugen, fiul ăl mare, un băiat de şaptesprezece ani, cu faţa prea gravă pentru vârsta lui, apăru. Era în clasa a şaptea la liceul din oraşul Predeal, unde obţinuse o bursă de semi-pensionar, beneficia de toată admiraţia profesorilor şi era mândria lui Fasoleanu, care spera să facă din el un ofiţer. Îl întrebă numai din cap care a fost rezultatul întrevederii şi Fasoleanu îi răspunse, tot din cap, că fusese negativ. Se posomorî la faţă dintr-odată, semn că era foarte decepţionat. Ghicind prezenţa soţului la spatele ei, Marta Fasoleanu întoarse capul şi înţelese şi ea. Se ridică şi spuse, ştergându-şi mâinile groase şi roşii cu şorţul:

– Te-au trimis la plimbare, ai, frumoşii tăi domnişori? Nu ţi-am spus demult? Mare brânză să faci

parte din comitet! Cu asta, da, ne-ai fi adus mulţi bani acasă!

– Gata, gata, mormăi Fasoleanu. Nu doar banii contează în viaţă.

– Da-păi cum, spuse Marta cu un rânjet, contează numai să faci pe domnişorul în hăinuţa lui de ceremonie. Numai că, atunci când mă duc la cumpărături, băcanului nu-i pasă cum se îmbracă soţul meu de zile mari, şi nici măcelarului. Ei vor doar să fie plătiţi. Şi nu pierzându-ţi timpul în fiecare zi cu poveşti despre comitete o să ne dai de mâncare. Puteai să te gândeşti că…

De teamă să nu fie luat drept martor de mama lui, Eugen fugise. Fasoleanu, pe lângă faptul că nu era dispus să discute, considera că soţia lui ar avea prea uşor câştig de cauză. Începu să strige că se făcuse un iad în casa lui, că nu mai putea trăi cu o făptură lipsită de orice ideal şi deschise o uşiţă care dădea spre coridor, coborî trei-patru trepte până la closet şi se încuie pe dinăuntru. În timp ce urina, Marta îi vorbea la uşă.

– Ioane, n-am vrut să te jignesc, ştii bine, dar ştii ce necazuri avem cu banii. Chiria neplătită la timp, cei şaizeci de franci pe care-i datorăm surorii mele, care mi i-a cerut chiar azi dimineaţă. Ştiu c-ai fi vrut să te primească în comitetul lor. Şi mie mi-ar fi făcut

plăcere, dar, orice s-ar spune, ceremoniile astea costă bani. Şi la urma urmei, Ioane, tu nu-ţi dai seama. Ce avem noi de împărţit cu ăştia?

Exact genul de cuvinte pe care voise să nu le mai audă. Ca să se răzbune şi sperând s-o sperie pe nevasta lui, se hotărî să nu se mişte în adăpost şi să nu spună o vorbă. Mirosul fiind cam neplăcut acolo, îşi vârî nasul în ferestruica pe care intra un pic de lumină în cămăruţă. Dădea spre o fundătură din care nu vedea decât câţiva metri pătraţi. Cu spatele lipit de zidul din faţă, într-un colţ, un băieţel îmbrăcat cu un halat negru şi o şapcă boţită stătea nemişcat, ca şi cum ar supraveghea intrarea în fundătură. Fasoleanu îl recunoscu pe fiul său Gheorghiţă şi comportarea lui îl nedumeri. Nişte paşi mari răsunară atunci pe pavaj, anunţând sosirea unui bărbat. Simultan intră în câmpul lui vizual un husar în uniformă de oraş şi în imediată apropiere un băiat de zece-unsprezece ani, care se juca cu o minge. Fasoleanu se întâlnise de multe ori cu băieţelul respectiv însoţit de părinţii lui, colonelul şi doamna Ionescu-Ioneşti. Pesemne că fusese dat în grija ordonanţei care avea o treabă la spălătoreasa din fundătură sau la cizmar. Era un copil zvelt, elegant, frumos la faţă. Îmbrăcat într-o haină de vară dintr-o stofă albastră, cu un guler mare scrobit, purta o lavalieră albastră cu

buline albastre şi şapca cu cozoroc lung a elevilor colegiului Iezuiţilor. Gheorghiţă nu se mişcase din colţul lui de zid şi-l urmărea cu privirea lui ascuţită: avea pe faţă o expresie rea şi batjocoritoare pe care tatăl lui nu i-o văzuse niciodată. Tânărul Ionescu-Ioneşti nu părea să-şi fi dat seama că e observat. Continua să meargă tot jucându-se cu mingea pe care o arunca în sus şi o prindea din zbor. Fasoleanu nu-l mai văzu curând nici pe el, nici pe husar, dar îi auzi glasul limpede pe care l-ar fi recunoscut dintre toate glasurile băieţilor din oraş după timbrul lui neted şi accentele scurte.

– Vă aştept aici, îi spuse ordonanţei. Să nu întârziaţi.

Şi zgomotul paşilor militarului descrescu în timp ce se îndepărta spre capătul fundăturii, iar Fasoleanu auzea mingea lovind pavajul. Gheorghiţă nu-şi părăsise postul de observaţie dar încetul cu încetul îşi dezlipise spatele de zid şi ochii îi luceau din ce în ce mai tare. Tatăl lui nu avu nici cea mai mică îndoială asupra sentimentelor încercate de fiul lui. Le încercase şi el odată şi le regăsea intacte în momentul de faţă, aşa de vii şi de înfierbântate încât se stabilise imediat între ei o ciudată comuniune de simţire. Loviturile mingii se apropiaseră din ce în ce. Era ca şi cum copilul bogaţilor

stătea acum pe sub fereastra cămăruţei. Dintr-odată, Fasoleanu zări mingea alunecând încet pe pavajul inegal şi îndreptându-se spre Gheorghiţă. Acesta mişcă doar piciorul şi opri mingea. Fiul colonelului Ionescu-Ioneşti se apropie de Gheorghiţă:

– E mingea mea, spuse sec. Vă rog să-mi o daţi.

Gheorghiţă rânji doar, fără să răspundă şi, când celălalt era să-şi repete insistent cererea, îi strigă cu un glas plin de ură:

– Du-te în p… mă-tii! P… mea de Iezuit!

Micul Ionescu-Ioneşti se roşi tot şi nu ştiu ce să-i răspundă. Gheorghiţă făcu un pas înainte şi adăugă:

– Să nu te mai prind pe strada asta.

Fasoleanu se făcu stacojiu în closetul lui. Îi lua partea lui Gheorghiţă din toată inima: ieşirea lui îl afundase într-o delectare febrilă. Fiul colonelului părea încurcat. Aruncă un ochi spre partea din spate a fundăturii, dar ordonanţa nu mai apărea. Pesemne că înţelesese sensul adânc al interdicţiei pronunţate de Gheorghiţă, fiindcă nu puse nicio întrebare. I se părea chiar, cine ştie, la modul mai mult sau mai puţin conştient, că prezenţa lui pe această stradă era ca o indecenţă sau măcar o indiscreţie şi se simţea jenat. Oricum, nu ştia cum să reacţioneze.

– Căcatule, nu mai ştii ce să spui, acum, hai?, îi spuse Gheorghiţă.

Atunci, Ionescu-Ioneşti crezu de cuviinţă să iasă din mutismul lui şi se strădui să fie, la rândul lui, cât mai grosolan.

– Ţie ţi-e mutra mai urâtă decât fundul, zise pe un ton care tot nu era lipsit de ceva eleganţă.

Fasoleanu, cu capul vârât în deschizătura ferestruicii ca să nu scape nimic din întâmplare, îi zări pe cei doi băieţi apucându-se unul pe altul şi se rugă fierbinte pentru victoria fiului său. Ceva mai vânjos decât adversarul lui, Gheorghiţă era, pe deasupra, obişnuit cu acest gen de luptă. Ionescu-Ioneşti dădea lovituri ca de fete, cu mâna deschisă, apucându-se de părul şi de urechile adversarului. Se rostogoliseră pe pavaj şi Gheorghiţă începuse să-l domine de-a binelea. Îi fu cu atât mai ciudă lui Fasoleanu când auzi ordonanţa alergând la trap din fundătură. Gheorghiţă, simţind, se şi ascunse într-un gang întunecat. Micul Ionescu-Ioneşti se ridică cu greu, îi curgea sânge din nas şi avea genunchii zgâriaţi, un crac al pantalonilor pe jumătate smuls, iar gulerul şi cravata lui cu buline atârnau şi erau pătate de sânge.

– Fir-ar să fie, gemu ordonanţa, ce-i voi spune doamnei? Nu puteaţi să staţi molcom?

– E vina golanului ălălalt, el a început, îl lămuri băiatul.

Fasoleanu, auzindu-l, nu-şi mai putu stăpâni indignarea şi îşi vârî cât mai adânc capul în ferestruică, în ciuda marginilor ei care-l zgâriau la tâmple şi strigă furios:

– Nu-i adevărat! El a început! Ionescu-Ioneşti! Colonelul!

Ordonanţa şi micul Ionescu-Ioneşti erau prea prinşi de catastrofă ca să mai întoarcă capul; se îndepărtară spre ieşirea din fundătură. Părăsindu-şi ferestruica de unde nu mai putea să vadă nimic, Fasoleanu se lăsă pradă realităţii şi începu să se învârtă ca un leu în cuşcă în cămăruţa lui. Da, într-adevăr, Ionescu-Ioneşti începuse, cu gulerul lui scrobit, cu ordonanţa lui, cu cravata lui cu buline, eleganta lui haină din stofă albastră şi tot alaiul invizibil care-l însoţea şi în fundătură, alai format, între altele, de membrii comitetului, de familiile lor, de pianurile cu coadă şi de servitori. Gheorghiţă nu se înşelase deloc.

Fasoleanu părăsi cămăruţa şi alergă spre dormitor, de unde ieşi aproape îndată, cu o pălărie din fetru în cap şi îmbrăcat în talie, în locul melonului şi a hainei dinainte. Auzind uşile trântite, Marta ieşi din bucătărie

şi-l zări trecând cu paşi mari prin faţa ei, aprins la faţă şi cu privirea înflăcărată.

– Un'te duci, Ioane? Să nu faci vreo boacănă, Ioane!

Fără să-i răspundă soţiei, Fasoleanu ieşi pe uşa casei. Se simţea împins de o dreaptă furie împotriva membrilor comitetului şi a semenilor lor. Doar o haită de reacţionari şi de habotnici, atâta erau şi îi era ciudă că nu voise să le ia în seamă tirania. Îi era totul clar acum: genul acesta de oameni voiau să domine totul şi peste tot, fără să ţină cont nici de merit, nici de inteligenţă. Aceşti făţarnici orgolioşi, cu complicitatea preoţilor, a iezuiţilor şi a militarilor, îi condamnau pe cei naivi şi ignoranţi la o existenţă nedemnă, doar ca să-şi cumpere case, păduri, brişti şi acţiuni din împrumuturile ruseşti, să-şi umple soţiile cu bijuterii de aur şi pălării cu pene. Plini de dispreţ pentru victimele lor, bunele lor maniere nu aveau alt scop decât să se omagieze pe ei înşişi şi nici măcar nu puteau să arunce vălul asupra realităţii brutale. Dar nedreptăţiţii nu strigau degeaba. Venise momentul să se ridice stindardul revoltei şi să se elimine stârpiturile de bani gata şi conformiste. Acest monument funest de nedreptate trebuia dat jos, egoismele perverse se cereau demascate, spulberat întunericul superstiţiei, eliminate făţărniciile

popilor şi morga ofiţerilor. Va răsări o lume nouă pe ruinele fostei clădiri sortite pieirii, oricât ar costa.

Omul care aprindea felinarele îşi începea munca de fiecare zi împingându-şi flacăra în cutiuţa unui felinar. Fasoleanu porni pe strada Principală cu capul sus şi mersul hotărât. O seninătate suverană îi stăpânea toată făptura, dar avea în privire o voinţă sălbatică de răsturnare a toate care o făcea fixă. Învăţase de la Gheorghiţă ce trebuie. Se ducea să se înscrie în partidul radical.

XIV
GROAPA PĂCATELOR

Dragul nostru profesor de puritate, Ludovic Martin, a fost ispitit de diavol pe o mică plajă bretonă unde eram vreo doisprezece discipoli care profitam de învăţăturile sale.

În faimosul său Tratat de Profilaxie a Sufletului, el recomanda treizeci şi două de mijloace sigure pentru a face faţă ispitei. Între orele nouă seara şi miezul nopţii, diavolul nu i-a propus decât tot felul de false străluciri: viziuni de artă, funcţii ministeriale, succese mondene, frumuseţi oficiale, latifundii princiare, maşini americane, campionat de litere, de filosofie, de goarnă, turul Franţei la ciclism, calcul integral, pescuit cu undiţa.

Profesorul a ieşit învingător fără prea multă osteneală, deşi cu multă atenţie, dar şi-a şi epuizat

curând resursele din metoda sa profilactică. Manualele, tratatele, ghidurile sunt periculoase prin faptul că au răspuns la tot în limite stabilite şi că nu menajează sufletul sau spiritul de trambulinele de evadare, de cele mai mici detalii şi de înclinaţii inspirate. De pe la miezul nopţii, marele nostru Ludovic a început să îşi piardă treptat puterea şi, la apropierea zorilor, avea cotul pe braţul fotoliului, obrazul sprijinit cu multă grijă în degetul mare, schiţând un zâmbet subtil şi orgolios al unui om care înţelege misterele creaţiei.

– Viaţa nu-i decât un test, spunea diavolul, ocazia dată oricărei fiinţe să dovedească că este capabilă să atingă nemurirea. Ce avem de făcut dincolo cu nevrednicii, neputincioşii? Să se întoarcă în neant.

– Este evident, aproba Martin.

– Dar cei ce vor ieşi învingători din încercarea vieţii, care vor fi ştiut să facă avere cu sudoarea turmei, care vor putea spune în ziua morţii lor: „Doamne, iată ce am făcut cu tâmpiţii, visătorii şi alte materiale pe care mi le-ai pus la dispoziţie“, de acei oameni vom avea nevoie în cer pentru a construi cetatea fericirii veşnice, care va fi a lor pentru veşnicie.

– Este evident.

– Dar atenţie. Pentru inşi străluciţi ca dumneavoastră, dificultatea testului se găseşte gâtuită de prezenţa unei dubluri false care intervine constant între

om şi operele sale. Această dublură falsă, acest duşman al vostru înşivă, dragul meu Ludovic, l-aţi ghicit, este sufletul. Problema este deci de a neutraliza puterea sufletului sau, şi mai bine, de a scăpa de ea.

Profesorul şi-a vândut sufletul pentru un viţel de aur de mărimea unui caniş, dar care cântărea două sute de kilograme. Cum eram cel mai bun elev al lui, îşi asuma responsabilitatea de a vinde şi sufletul meu. Diavolul nu i-a dat decât optsprezece kilograme de aur drept pentru care a alungit coada viţelului şi i-a pus pe cap o pereche de coarne care erau prea mari pentru vârsta lui. Când am fost informat câteva ore mai târziu, aş fi putut încă să anulez pactul, dar deja întrevedeam cu plăcere prăpastia căderilor imorale.

– Sunt bogat, mi-a spus profesorul de puritate şi tu eşti doar puţin bogat. Să mergem în China. Acolo este război şi foamete. Nimic nu este mai plăcut ca atunci când te simţi bogat în mijlocul nefericirii şi nenorocirii altora.

A treia zi ne îmbarcam cu viţelul pe un vas de marfă care pleca spre China. Cu noi călătoreau un plutonier pensionar, un pastor englez cu soţia şi fiicele sale, tinere, frumoase, modeste.

A fost o joacă de copii pentru noi să convertim echipajul şi pasagerii la cultul viţelului de aur. Printr-o mârşăvie rafinată am făcut în aşa fel încât numai pastorul a scăpat de contaminare şi ne-a dat spectacolul durerii şi mâniei sale văzându-şi soţia şi fiicele căzute în capcana păcatului. Timp de patru zile şi patru nopţi, vaporul a răsunat de mugete isterice, de gâfâieli lascive, de larma încăierelilor, de violuri, de asasinate şi de îndelungi şi nesfârşite zvonuri necurate. Scenele de orgie demenţială se desfăşurau la bord aproape fără întrerupere. Păcatele cele mai revoltătoare au fost comise aici cu pasiune, dar şi cu o atentă şi savantă preocupare spre perversiune.

În zorii celei de-a cincea zi, echipajul şi pasagerii erau adunaţi pe punte, toţi complet în pielea goală, prosternaţi în jurul viţelului de aur. Asistat de cele trei fiice ale pastorului, plutonierul pensionar juca rolul preotului şi, cu un accent corsican foarte pronunţat, adresa rugăciuni obscene divinitaţii. Ţinea un crucifix în mână şi din când în când ni-l arăta cu picioarele în sus, întrebând: „Îl recunoaşteţi pe fiul lui Dumnezeu?" La care noi răspundeam în cor: „Da, el este fiul viţelului de aur". Şi soţia pastorului cu părul şi sânii ajungându-i până la fese, călărea o mătură ţipând: „Fiu unic al marelui viţel, fii cu noi în furt, omor şi curvie".

În primul rând de adoratori, un marinar cu barbă, cu o coroană de flori albe pe cap şi legat de cele patru membre, aştepta să-i taie căpitanul gâtul, la picioarele zeului. Deodată, pastorul a apărut dintr-un tambuchi, fluturând ameninţător un bici şi se năpusti asupra fiicelor sale. Le lovea cu toată forţa şi le înjura, le numea fiice de scroafă şi carne păcătoasă. Sub loviturile de bici care le lăsau urme pe piele, ele se răsuceau cu voluptate, se îmbulzeau ca să se ofere mâniei tatălui şi scoteau gemete lascive. „Mai tare, spuneau ele, mai tare, tată." Înţelegând că astfel servea puterilor întunericului, pastorul a scos un strigăt de groază şi, dând drumul la bici, a alergat spre prova unde a căzut în genunchi. Hohote de plâns îi zguduiau puternic trupul slab, strâns într-o redingotă neagră, în timp ce el striga, cu mâinile împreunate şi ochii spre cer: „Doamne, iartă-i pe păcătoşi!"

În aceeaşi clipă, soţia sa propunea să îl pună pe el în locul marinarului bărbos pentru a fi sacrificat, iar fiicele sale cereau să li se acorde favoarea de a-i tăia gâtul. Ideea ni s-a părut interesantă. Nimic nu se opunea realizării ei, dar după ce pastorul strigase pentru a treia oară: „Doamne, iartă-i pe păcătoşi", ruga sa a fost îndeplinită şi un val uriaş a măturat puntea.

Cu excepţia pastorului, ne regăseam cu toţii împreună pe fundul mării şi morţi de-a binelea. Aveam

capete de morţi, ochi de peşti morţi şi un rânjet întipărit în rigiditatea cărnii. Deşi capabili de mişcare, o greutate uriaşă ne ţinea pe loc ca bătuţi în cuie sau nu ne puteam mişca. În ceea ce mă privea, mi-a luat mult timp să execut mişcarea capului la dreapta şi la stânga necesară examinării locurilor. Eram închişi într-un fel de arenă înconjurată de stânci ale cărui ziduri nu erau foarte abrupte, dar nu prezentau nicio ieşire la acelaşi nivel. Deasupra noastră, foarte sus în cerul apos, treceau peşti de toate mărimile şi felurile, uneori în bancuri dense. Se întâmpla rar ca vreunul dintre ei să coboare până la fundul închisorii noastre şi cel mai adesea era pentru a muri aici imediat.

Pământul era presărat cu schelete de peşti din cele mai diverse care erau singurele ornamente de aici. Din loc în loc, zidurile infernului nostru erau străpunse de deschizături întunecate asemănătoare grotelor şi în care privirea nu distingea nimic.

– Aş vrea tare mult să ştiu unde suntem şi pentru cât timp, a spus plutonierul pensionar cu accentul său corsican. M-am cam săturat.

– Când eşti în iad, ceea ce pare să fie în cazul nostru, a răspuns soţia pastorului, eşti în general pentru veşnicie. Cel mai bine este să te resemnezi.

Aceste propuneri care exprimau aparent reacţii personale în faţa unei situaţii neaşteptate, nu erau în

realitate decât o conversaţie obişnuită, o revenire la normalitate. Chiar că s-ar fi înşelat crezând că recunosc aici o tendinţă spre sociabilitate. Indiferenţi la soarta noastră şi la tot ceea ce ne înconjura, eram incapabili să ne interesăm unii de alţii. Cred că îmi amintesc azi că nu aşteptam, nu speram, nu regretam nimic, dar amintirile mele, referitoare la această stare de neant, conţineau mai mult decât ceea ce era adevăr. Fără să mă gândesc la acest lucru, mi se întâmplă uneori să fiu din nou cuprins de această stare de neant când gustul de vomă care o însoţea îmi revine deodată şi pentru scurt timp. Totuşi nu fusesem niciodată aşa de inteligenţi şi, în fiecare dintre noi, gândurile se înlănţuiau, se dezvoltau, se multiplicau cu precizia şi rapiditatea unei maşini de calculat. Această luciditate extraordinară ne împingea chiar la anumite cercetări care ar fi putut trece drept o mărturie a curiozităţii şi nu erau decât exigenţele unui mecanism şi ale unui rezultat. În afara acestei funcţionări organice a gândirii, singurul obiect de interes real era pentru noi scurgerea timpului a cărei incertitudine întreţinea în noi o urmă de nelinişte profundă, palidă şi pâlpâietoare ca flacăra unei lămpi care nu se stinge. Fiecare descoperise o măsură pentru a socoti timpul. A mea nu era mai puţin aproximativă decât celelalte.

Viţelul de aur, care ne urmase pe fundul mării, era căzut cu cele patru potcoave în sus, pe pământul în care propria sa greutate îl afunda încet şi, pornind de la anumite postulate, măsuram timpul scurs după ce începea scufundarea. Când ne-a venit ideea să comparăm estimările noastre, am aflat că trecuseră între patruzeci şi opt de ore şi şaptezeci de ani, dar fiecare a păstrat sistemul pe care îl alesese pentru a ronţăi din calendarul eternităţii.

Un an viţel de aur trecuse şi nimic nu se întâmplase în iadul nostru, exceptând faptul că ne deplasasem câţiva paşi. Deodată, o siluetă s-a desprins de zidul de stânci care ne înconjura din toate părţile. Era un bărbat de înălţime medie, îmbrăcat în pantaloni cu dungi, cu sacou gri închis şi cu o pălarie melon pe cap. Era bărbierit, avea un chip inexpresiv şi înfăţişarea unui funcţionar public care se preocupa de treburile sale.

– Este diavolul, a spus cea mai mică dintre fetele pastorului. Îl recunosc. L-am văzut la Londra într-un film american.

Diavolul, pentru că el era, s-a oprit în faţa noastră şi a examinat pentru un moment goliciunea trupurilor noastre verzui. Ne privea cu atenţia maşinală, aproape indiferentă, a unui angajat care se ocupa de un inventar simplu şi nu se interesa de nici unul dintre noi în mod

deosebit. În ceea ce ne privea nu simţeam nici cea mai mică jenă în faţa lui şi prezenţa sa nu ne era nici măcar deranjantă. A început să meargă prin faţa noastră şi datorită acestui du-te-vino a reuşit să ne trezească interesul, pentru că paşii săi egali şi felul regulat de a merge ne propuneau o măsură a timpului care ne-a făcut pe toţi atenţi. Tot mergând de colo-colo, ne-a vorbit pe un ton neutru, lipsit şi de ostilitate şi de simpatie.

– Sunteţi în iad. Pentru veşnicie, este evident.

Este necesar să vă explic în ce constă pedeapsa voastră, pentru că nu poate fi pedeapsă cu adevărat decât dacă sunteţi pe deplin conştienţi de ea. Să ştiţi mai întâi că păcatul este cu totul altceva decât o încălcare a legii. Păcatul este substanţa esenţială a vieţii. Aşa cum curentul electric dă lumina, păcatul întreţine viaţa. În funcţie de intensitatea sa, el se numeşte mândrie sau orgoliu, poftă de mâncare sau să fii gurmand, dragoste sau desfrânare pentru a nu le cita decât pe acestea. Viaţa nu rămâne niciodată imobilă şi răspunde fără încetare la chemarea clipei care urmează. Păcatele sunt curenţii care alimentează viaţa şi o duc continuu către propriile-i înnoiri. Având controlul tuturor acestor curenţi, libertatea de a-i regla după nevoile voastre, i-aţi folosit peste măsură şi aţi ars lămpile. Nu mai este niciun păcat în voi…

Diavolul şi-a întrerupt cuvintele şi mersul de colo-colo şi s-a aşezat în faţa noastră, cu mâinile în buzunare. Simţeam cum creşte în mine o nelinişte necunoscută, încă neclară. Şi-a reluat apoi discuţia pe acelaşi ton neutru şi indiferent:

– Nu mai este niciun păcat în voi. Curenţii s-au întors de la voi şi substanţa pe care o transportau a luat formă în altă parte. Fiecare dintre ei a îmbrăcat din nou înfăţişarea pe care imaginaţia voastră dereglată a sfârşit prin a le-o împrumuta. Le veţi vedea îndată şi le veţi identifica prin numele lor: orgoliul, mânia, pofta de mâncare, faptul de a fi gurmand, zgârcenia, lenea, desfrânarea. Veţi cunoaşte suferinţa eunucului bântuit de imaginea unei fericiri pe care o înţelege şi pe care nu o mai simte, suferinţa bătrânului care se gândeşte cu luciditate la fericita poftă de mâncare de altădată şi pe care nu o mai simte, suferinţa celui decăzut care îşi aminteşte de mândria lui fără să poată să regăsească drumul pierdut spre ea şi atâtea altele care se vor adăuga şi se vor înmulţi. Să înţelegi şi să nu mai simţi. Să auzi chemarea eului şi să nu-i poţi răspunde. Să alergi la întâlnirea cu tine în timpul veşniciei fără speranţa de a te regăsi… Soţia pastorului a început să geamă şi profesorul meu de puritate a scos un fel de muget. Diavolul părea că a fost sensibilizat de acest muget.

– Nu pot să fac nimic pentru voi, a spus el. Sunt ca voi. Pentru mine, păcatele mele sunt universuri şi le înţeleg şi nu mai ştiu să le iubesc. Să lăsăm vorbăria şi să ne întoarcem la păcatele voastre. Ele sunt aici, lângă voi, în aceste grote care se deschid sub închisoarea voastră. O să vi le arăt.

Tot vorbind, diavolul ridicase capul. A tăcut dintr-odată, fiind atent la o formă neagră care tocmai apărea la orizontul lichid. Era un fel de peşte negru care înota în direcţia noastră. Silueta a fost curând vizibilă şi mi s-a părut a fi cea a unui rechin de dimensiuni obişnuite.

– Parcă ar fi pastorul, a spus unul dintre mateloţi.

– Da, este tatăl meu, confirmă una dintre tinere.

Pastorul, care mergea direct către fundul adânciturii noastre, a fost cuprins de o emoţie puternică la vederea fiicelor sale, şi le-a privit tandru.

– Ce dracului faceţi aici? l-a întrebat diavolul.

– Sunt trimis de Dumnezeu.

Pastorul nu a răspuns, dar a făcut în spaţiul marin semnul crucii. Instantaneu dezbrăcat, diavolul s-a trezit gol ca un vierme. Era foarte bine făcut. Am observat că nu avea sex, cel puţin nimic care să fie o indicaţie serioasă. Această întâmplare nefericită nu a părut nici să-l surprindă, nici să-l contrarieze. Când a terminat cu îmbrăcatul, l-a întrebat pe pastor care îi erau intenţiile.

– Vreau, a spus pastorul, să mă lupt pentru răscumpărarea acestor suflete.

Diavolul s-a întors către una din cele şapte grote săpate în stâncă şi a bătut din palme. Un monstru grăsan, încovoiat şi strălucitor care nu era altcineva decât Orgoliul, a apărut brusc în arenă. Corpul său avea forma unei comode stil Ludovic al XV-lea. Capul său, pe care îl ţinea adus în spate, se prindea de trup printr-o porţiune impunătoare ca aceea ce leagă corpul de gâtul unui cal. Era un cap buhăit, apoplexic, cu un profil încovoiat, cu fruntea îngustă, deasupra căreia se afla o pereche de coarne răsucite ca acelea ale unui muflon şi orientate spre cer. Buza inferioară, proeminentă, o depăşea pe cealaltă cu o jumătate de picior, şi unul dintre ochi, umflat şi gelatinos, semăna cu un monoclu uriaş. Biped, monstrul avea coapse osoase, extrem de plăpânde, şi gambele, la fel de subţiri, erau ascunse în cochilii în formă de jambiere, cu pulpe arătoase. Dar anatomia lui era poate mai puţin surprinzătoare decât bogăţia şi varietatea culorilor care îl împodobeau din cap până în picioare. Avea pe spate un mănunchi de tentacule multicolore în care dominau auriul şi purpuriul. Coarnele îi erau aurii, urechile de viţel erau de un roşu strălucitor. Era să uit să semnalez că natura îl dotase în partea din spate a călcâielor cu o pereche de

pinteni *a l'espagnole* care scoteau flăcări. Cu o mână în şold, Orgoliul mergea cu un pas greoi şi mare. Ţinea în mâna dreaptă un baston de tambur major aşa de înalt că-l obliga să se ridice pe vârfuri ca să-i atingă măciulia. Îl priveam cu un sentiment de dezgust şi de nostalgie mergând ţanţoş prin faţa noastră. Din poziţia lui, el ne privea insistent prin monoclul său şi, de dispreţ, buza inferioară i se lăsa în jos.

– Care e fiul de ţărănoi care are curajul să se bată cu mine? a întrebat el pe un ton ridicat, răguşit de atâta aroganţă. Unde este derbedeul, scârnăvia, ca să îi rup şalele, ca să îi amestec maţele cu creierii?

– Eu sunt omul pe care-l căutaţi, a declarat pastorul.

Orgoliul a aruncat o privire siluetei slabe a pastorului şi a izbucnit într-un imens hohot de râs.

– Haide, a spus el după acest exces de veselie, vreau să fiu împăciuitor. Pupaţi-mă în fund numai şi vă dau iertarea.

Când pastorul a respins propunerea, diavolul a dat câte o sabie fiecăruia dintre adversari, dar Orgoliul a aruncat-o pe a lui şi a strigat:

– Vai de sabia voastră! Pentru a ucide un vânat aşa slab nu am nevoie decât de un băţ.

Fluturându-şi ameninţător bastonul de tambur major, a înaintat ca să-l întâlnească pe pastor, care a luat

poziţia de luptă. Se vedea clar că bietul om credincios nu mai pusese niciodată mâna pe o sabie. Cu cotul îndoit şi mânerul la umăr, ţinea arma ca pe un pumnal, fără grija de a se apăra la stânga şi avea o înfăţişare atât de jalnică încât Orgoliul a zâmbit cu dispreţ.

– Este prea mult un băţ, a spus monstrul, lăsând bastonul. Îmi va fi de ajuns să suflu spre această paiaţă ca să o nimicesc.

Patru paşi îl separau de adversarul lui. Şi-a umflat pieptul mai întâi, apoi, cu capul aplecat în spate şi-a umflat fălcile. Pastorul, cu o siguranţă naivă, a lovit cu sabia. Ţintind spre burtă, a lovit în gât şi Orgoliul s-a răsturnat. Pastorul a gândit că e prudent să îi taie capul. Prin deschizătura căscată, un şuvoi de sânge se ridica în mare şi se deschidea ca un parasolar. Pe măsură ce sângele se scurgea, Orgoliul îşi pierdea culorile strălucitoare; mănunchiul de tentacule de pe spate, decoraţiile dispăreau. Curând, n-a mai fost decât un morman de carne cenuşie şi flască. Victoria pastorului făcea să renască în fiecare dintre noi un sentiment uitat de mândrie şi, de asemenea, de umilinţă, pentru că amintirea purtării noastre trecute nu mai era doar prezentă în mintea noastră, ci ni se întipărea deja în carne. Fiicele pastorului întindeau braţele spre el rostind

cuvinte de mulţumire, în timp ce soţia, dominată de un sentiment de ruşine, îşi pleca tăcută capul.

– Următorul! a strigat diavolul, întorcându-se spre a doua din cele şapte grote.

Invidia a ieşit încet din bârlogul ei întunecos. Mai întâi, nu s-a văzut din ea decât un cap imens în formă de cască, făcut dintr-o materie tare şi cornoasă. Între viziera căştii şi partea care se leagă sub bărbie se deschidea larg o gaură neagră în fundul căreia străluceau doi ochi de aur verde. Străpunsă de aceste profunzimi secrete, privirea Invidiei părea să se lipească de obiectul asupra căruia se oprea. Uneori, viziera căştii se lăsa în jos, fără zgomot şi stingea strălucirea gemenilor fosforescenţi. Bestia înainta cu grijă, cu botul foarte aproape de pământ, între mâinile mari cu solzi, pe care se sprijinea partea din faţă a corpului. A făcut astfel vreo zece paşi şi s-a ridicat cu o mişcare suplă. Corpul ei era articulat sub umeri, astfel că bustul îşi menţinea aparent fără efort poziţia verticală. Acest bust, care avea formă umană, era parţial protejat de plăci cornoase şi, peste tot unde apărea, pielea era acoperită de bube care secretau un lichid gălbui. Restul corpului pe care bestia se aşeza, era ca un crocodil mare, negru şi burtos care se mişca agil pe cele şase perechi de labe. Mândri de campionul nostru, îl felicitam pentru victorie,

dar, văzând dimensiunile animalului, forţa pieptului şi a braţelor sale, uşurinţa de a se deplasa, părea imposibil ca pastorul să câştige. Începutul luptei n-a făcut decât să verifice temerile noastre. Evoluând în jurul pastorului cu o rapiditate care îl făcea să se simtă nesigur, Invidia s-a aflat de mai multe ori în situaţia de a-i da o lovitură mortală. Nu şi-a datorat salvarea decât stângăciei lui, atât de neadevărată că adversarul a intuit o capcană şi s-a păstrat pentru o ocazie mai sigură. Această ocazie nu a întârziat deloc să apară şi Invidia era în poziţie bună să lovească prin spate, când cea mai mică dintre fiicele pastorului, care avea mintea la fel de bună ca şi plămânii, a strigat:

– Eu sunt cea mai frumoasă creatură din lume!

Îndată, Invidia s-a întors spre noi, şi ochii ei de aur verde îi ardeau în fundul căştii.

– Nu există creatură mai frumoasă decât mine! a insistat orgolioasa.

Săgetând-o cu o privire plină de poftă neliniştită, bestia a uitat de luptă şi l-a lăsat pe pastor să-i taie liniştit gâtul.

Un lichid galben şi vâscos s-a scurs din rană. În timp ce noi aplaudam victoria pastorului, un sentiment de aprobare totală ni se strecura în inimi. Fiecare dintre

noi ar fi vrut să se lupte în locul trimisului lui Dumnezeu. Regulamentul nu permitea.

– Următorul!

Zgârcenia era o oală uriaşă deasupra căreia era capul unei păsări de pradă cu ochi agili şi răi, cu urechile mobile, mari ca platourile de friptură. Cele trei perechi de braţe se terminau cu nişte mâini lungi şi subţiri, cu degete nervoase, care se mişcau fără încetare. Labele sale scurte, în număr de patru, erau înzestrate cu picioare care puteau să apuce. Totul în ea arăta cruzime, neîncredere pe care zgârciţii le au în aceeaşi măsură.

Privirea sa plină de ură, necruţătoare, contracţiile febrile ale mâinilor şi degetelor de la picioarele cu gheare, trădau o nerăbdare răutăcioasă. La vederea monstrului, mi-am amintit anumite cuvinte ale profesorului Ludovic Martin. După părerea lui, zgârcenia nu-şi are originea într-un sentiment de egoism, ci în grija perversă de a îndepărta din viaţă obiectele proprii consumului. „Zgârcitul este duşmanul vieţii, spunea el. Ura pentru viaţă îl împinge să acapareze şi teama de a vedea că revine în viaţa sa ceea ce el păstrează ca pe o comoară, întreţine în el un sentiment veşnic de neîncredere.“ La prima vedere, părea să aibă ceva din această neîncredere. În afară de urechile enorm de mari despre care deja vorbisem,

Zgârcenia mai avea o altă pereche de un format mai redus, dispuse de fiecare parte a oalei, în locul toartelor. În sfârşit, era dotată cu un ochi în partea inferioară a burţii şi cu altul în spate. Lupta tocmai ce începuse când Zgârcenia a făcut o întoarcere de 90 de grade. Ochiul din zona lombară zărise viţelul de aur zăcând pe pământ. A alergat spre el în galopul celor patru picioare ale oalei şi, aşezându-se pe burta idolului pe care îl strângea în cele trei perechi de braţe, a început să-l înconjoare cu scâncete de bucurie. Beţia aurului o făcea să nu vadă pericolul. Pastorul s-a apropiat fără ca ea să fie conştientă de această apropiere şi, lovind cu vârful, i-a crăpat oala. Ca şi Aululaire, era plină de bani de aur care s-au revărsat peste viţel. Această nouă faptă de vitejie a pastorului a stârnit în fiecare dintre noi acea generoasă dorinţă de a ne lăsa tentaţi, în care pofta de cucerire şi avariţia sunt, la grade diferite, ispite perverse. Lupta ne tenta din ce în ce mai mult şi diavolul a trebuit să ne amintească, ca să ne potolească nerăbdarea, că aparţineam încă tărâmului morţilor.

– Următorul!

Apariţia Lăcomiei a reuşit să ne surprindă mult. Aşteptam un monstru diform şi am văzut un burghez înstărit, bine îmbrăcat şi chiar puţin elegant, în ciuda burţii mari, a membrelor puţin scurte şi a gâtului de

apoplexic. Îmbrăcat într-o haină bine croită, cu floare la butonieră şi cu jobenul uşor lăsat pe ceafă, avea în mersul greoi, în gesturile mâinilor lui mici şi dolofane şi până la felul cum îşi ţinea capul o anumită afectare care era decentă. Deşi înecate în grăsimea care îi înghiţea ochii şi i se revărsa din pliul de la gât, trăsăturile chipului său viu colorat păstrau o fineţe surprinzătoare, mai ales nasul mic cu un contur delicat şi gura ca a unui copil, în formă de inimă. Pe măsură ce se apropia de grupul nostru, eu observam mai bine adevărata sa fizionomie. Sub înfăţişarea unei bunăvoinţe surâzătoare şi în ciuda delicateţei trăsăturilor, expresia chipului era dură şi vicleană.

Ochii mici cu pleoapele umflate de grăsime, aveau o privire rece, straniu de lucidă. Examinând-o, Lăcomia nu părea mai puţin înfiorătoare decât ceilalţi monştri. Când s-a angajat în duel, noi eram cu toţii mistuiţi de regretul de a nu putea lupta şi cei mai furioşi participau la acţiune încurajându-l pe pastor din voce şi prin gesturi.

– Hai, nene, la burtă! a strigat un marinar! La burtă!

La aceste cuvinte, Lăcomia a părut deranjată şi a aruncat o privire peste umăr în timp ce spectatorii reluau în cor:

– La burtă, nene! Loveşte la burtă!

– Despre care burtă vorbiţi? a întrebat Lăcomia care s-a întors înspre noi, neglijând să se mai apere. Există deci o ciorbă de burtă?

Răspunsul i-a fost dat de sabia pastorului care l-a străpuns prin partea laterală şi a ieşit prin burtă. Când trupul i s-a golit de sânge, se părea că haina lui neagră, jobenul şi pantofii căpătaseră o tentă cenuşiu-deschis şi că toată această garderobă era fabricată de natură chiar din materia interioară a bestiei. Este un fenomen curios care va putea să-i intereseze pe savanţi şi să-i distreze pe tineri.

– Mi-e o foame de lup! a strigat căpitanul vasului de marfă.

– Următorul!

Mânia ne-a surprins mai întâi prin calmul din atitudinea şi mersul său. Oferea aproape înfăţişarea unui om al cavernelor, puternic şi bondoc, cu braţele şi pulpele uriaşe. Corpul îi era acoperit de o blană cu un păr mai aspru decât perii unei mături. Capul, de un volum considerabil, semăna, ca aspect general, cu acela al unui buldog şi cu cel de om prin fruntea lată şi carnaţie. Mânia mergea cu paşi înceţi, cu capul plecat şi cu mintea aiurea. Cred că se gândea mereu la nedreptăţile şi ofensele care trebuie că fierbeau dincolo

de fruntea sa mare şi meditativă. Pasul i-a devenit din ce în ce mai încet.

Deodată, a rămas nemişcată, ca lovită de o evidenţă orbitoare. Părul i s-a ridicat pe corp şi pe cap ca ţepii unui arici. Chipul i-a devenit albastru, buzele i s-au lăsat, şi ochii, ieşiţi din orbite, s-au umplut de sânge. Bătând din picior şi ridicând pumnii spre cer, a explodat într-un glas răguşit cu un debit precipitat.

– Dumnezeii lui... Vreau să ştiu! Vreau să ştiu! Dar până la urmă, de ce? Vreau să ştiu de ce, Dumnezeule! Nu admit că... am dreptul să...

Faţa sa albastră devenea neagră. Furia o sugruma pur şi simplu. Şi-a dus mâna la gât şi a stat aşa un moment, gâfâind, ca să reînvie şi să redevină conştientă. Părul ca de arici revenea la poziţia normală şi, încet, încet, gura crispată se relaxa. Văzând-o calmată, diavolul i-a pus sabia în mână şi i-a explicat că trebuia să se măsoare în luptă cu trimisul lui Dumnezeu. Mânia a privit pierdut cele patru cadavre care zăceau pe pământ şi nu a avut nimic de obiectat. S-a angajat în luptă neatent, muţumindu-se să pareze loviturile puţin periculoase pe care se străduia să le dea pastorul, dar fruntea i se încrunta sub efortul gândirii. Şi, tot aşa de brusc ca şi prima dată, şi-a zburlit părul, a devenit

albastră, şi-a rotit ochii însângeraţi şi a început să rostească:

– Dumnezeii lui! Vreau să ştiu! De ce eu! De ce viaţa mea trebuie să răscumpere aceste suflete! Nu e drept! Vreau să ştiu, pentru numele lui Dumnezeu! Voi ştii! Voi ştii…

Din nou Mânia s-a sugrumat şi şi-a dus mâinile la gât. Deşi era în afara poziţiei de a se apăra, pastorul nu a avut nicio jenă să o înţepe cu sabia în burtă, pentru că lupta pentru o cauză dreaptă. L-am recompensat cu aplauze. Totuşi simţeam cum tremură în mine o nelinişte uitată, nelinişte încă animalică, dar deja hrănită de incertitudini şi întrebări neexprimate, forma elementară a acestui sentiment al dreptăţii ale cărui exigenţe bine sau prost înţelese îi fac pe oameni şi bestiile să se piardă cu uşurinţă.

– Următorul!

Toate privirile erau aţintite către bârlogul Lenei, dar numai după o aşteptare foarte îndelungată, nerăbdarea noastră a fost satisfăcută. Apariţia ei a fost primită cu un murmur de admiraţie. În faţa noastră se etala o stea de mare uriaşă ale cărei şapte braţe, de un roz pal, nu măsurau mai puţin de un metru fiecare. Unul dintre ele se termina printr-o mână fină şi

dolofană, pe jumătate deschisă şi care părea să se abandoneze mângâierii apei. Inima stelei de mare era un cap de femeie tânără şi proaspătă, pe care îl încadrau, unduindu-se, plete lungi de un blond auriu. Cu gura abia întredeschisă, pleoapele aproape închise peste ochii lungi şi negri, era dată pe spate şi părea să guste apropierea somnului. Niciodată păcatul nu s-a prezentat sub o formă mai agreabilă. După un moment de odihnă, braţele stelei s-au unduit cu o supleţe lâncedă şi Lenea a înaintat încet către mijlocul arenei. Iar murmurul nostru de admiraţie a devenit unul de groază. În jurul acestui chip proaspăt de femeie şi în vânzoleala părului său blond, puteam acum distinge o colcăială de animale scârboase, şerpi, păienjeni, scorpioni, larve, muşiţe şi alte insecte parazite. Uneori, un cap de viperă ieşea din buclele blonde şi aluneca pe obrazul tinerei. Nu mai văzusem până atunci nimic mai respingător. Pastorul, pe care aparenta putere de seducţie a Lenei îl alarmase la început, s-a întors spre noi triumfător

– Priviţi-o! a strigat el. Nu încetaţi să o priviţi! Şi să nu uitaţi niciodată că voi aţi văzut viciile cele mai dezgustătoare colcăind pe perna moale a Lenei!

– Ce mult zgomot, a suspinat Lenea, ce agitaţie! Să terminăm odată!

Încă de la început, lupta s-a dovedit inegală. Ca să-şi atingă duşmanul, pastorul era obligat să stea

permanent aplecat. Singurul loc în care Lenea era într-adevăr vulnerabilă, era capul care oferea o mică suprafaţă pentru loviturile adversarului. Lenea se apăra cu o abilitate nepăsătoare şi fără să facă efortul de a ataca, îl tachina pe adversar din vârful sabiei sale, aşteptând să vină chiar el să se înfigă în armă, ceea ce nu era exclus să se producă. Conştientă de pericolul care îl ameninţa pe pastor, cea mai mică dintre fiicele pastorului a avut ideea să cânte un cântec de leagăn: „Dormi, copile, dormi, copilul va dormi curând". La primele acorduri, Lenea a început să-şi legene capul, ceea ce a provocat agitaţia insectelor parazite, apoi pleoapele i s-au îngreunat, în timp ce braţele stelei se ridicau în formă de corolă şi închideau, în mijlocul lor, frumosul cap adormit. Pastorul a tăiat braţele stelei şi, după ce a decapitat-o pe adormită, a exterminat insectele care-i colcăiau în sânge. Pentru prima dată de la sosirea noastră în iad, am început să căscăm, să ne gândim la somn, la odihnă şi la meditaţii fertile.

– Următorul! a chemat diavolul pe un ton ursuz şi cu o grimasă de dispreţ, pentru că, în această avalanşă de victorii, credea că zăreşte mâna Providenţei şi pentru el era ca şi cum lupta ar fi fost trucată cu neruşinare.

Desfrânarea ne-a apărut sub înfăţişarea unui bătrân în pielea goală, foarte slab şi cu o pălărie melon bej pe cap. Ochii negri, care luceau în fundul orbitelor,

aveau o privire interioară şi chipul său slab părea încordat din cauza unei nelinişti puternice. Era imposibil să distingi dacă aceste calităţi care se găseau închise în ea erau de sex masculin sau feminin sau dacă măcar existau în mod real. Partea de sus a coliviei era legată de marginea pălăriei melon prin nişte coarde, în număr de trei, a căror culoare roşie ne-a atras atenţia. După ce a făcut câţiva paşi afară din bârlogul său, bătrânul s-a oprit şi, ţinând în mână manivela înfiptă în ureche, se străduia, nu fără efort, să o pună în mişcare. Se învârtea cu un scârţâit de mecanism ruginit. Încă de la prima învârtire a manivelei, mici figurine vii, de mărimea unei palme, s-au înghesuit pe marginea pălăriei melon. Erau mai întâi trei, o femeie în piele goală, alta în ţinută de oraş şi a treia în pijama. Lăsându-se să alunece de-a lungul coardelor, cele trei au coborât până la colivia cu calităţi de unde au dispărut vederii noastre. Alte figurine le-au urmat, creaturi de toate vârstele, în toate ţinutele şi, în bucăţi separate, coapse, funduri, piepturi, sexe diferite. Defilarea a durat foarte mult timp, după care, abandonându-şi manivela, Desfrânarea, epuizată, s-a recules un moment. În cele din urmă, a ridicat capul, a parcurs cu privirea grupul nostru şi a părut să fie interesată de goliciunea celor trei fiice şi a soţiei pastorului. Cum reîncepea să acţioneze manivela, am fost uimiţi să le

vedem apărând pe marginea pălăriei melon, apoi alunecând de-a lungul coardelor, pe mamă şi pe cele trei fiice, în miniatură, semănând perfect cu cele reale. Pastorul n-a mai putut să suporte. Indignarea lui se manifesta prin strigăte şi gesturi de mânie care nu aveau cum să nu atragă atenţia asupra lui. Desfrânarea l-a privit o clipă curios şi, cum mai răsuci încă o dată manivela, bietul pastor a simţit durerea să se vadă pe el însuşi coborând cu capul în jos pe o coardă şi, apucându-şi propria soţie, a muşcat-o de fund chiar în clipa când intra în colivia cu sex. Şi tot cu mânie a început lupta, fără totuşi să facă dovada unei mai bune îndemânări decât în cursul luptelor anterioare. Degeaba părtinirea divină se străduia să-şi facă simţită prezenţa, noi aveam îndoieli. Aşa bătrână şi slăbănoagă cum părea, Desfrânarea conducea dansul cu multă veselie şi cu sânge rece. Constrâns să facă un salt într-o parte destul de ridicol, pastorul a descoperit cadavrul Lenei care se afla în spatele său. Zărind capul proaspăt tăiat al tinerei, Desfrânarea a făcut să se audă un fel de lătrat şi a lăsat sabia pentru manivelă. O efigie a capului tăiat, redusă la proporţiile unei portocale, a alunecat pe coardă, dar nu a avut timp să ajungă până la colivie. Pastorul tocmai îşi ucidea ultimul său adversar. Îndată, soţia şi cele trei fiice ale sale, ca în ziua primului păcat, au descoperit că erau în pielea goală şi au roşit până în

vârful urechilor. Plutonierul, care le privea pe furiş, s-a trezit atât de emoţionat că toţi şi-au dat seama.

Iadul îşi vomitase prada, fiecare dintre noi a fost adus la activitate normală. Profesorul Ludovic Martin s-a regăsit printre elevii săi pe plaja bretonă pe care o părăsisem cu o săptămână mai devreme. Într-o zi le-a povestit ceea ce tocmai v-am povestit.

– Distrugeţi tratatul meu de profilaxie a sufletului, a spus el în concluzie.

Dacă vreţi să vă apăraţi de tentaţii rele, nu urâţi păcatul, dar familiarizaţi-vă cu pericolul. Nu fiţi exagerat de modeşti, nu dispreţuiţi mâncarea bună, nu fugiţi de femei etc.

XV

PORTĂRELUL

Era odată, într-un orăşel din Franţa, un portărel pe nume Malicorne care era atât de exigent în îndeplinirea tristei sale misiuni, încât n-ar fi ezitat să-şi sechestreze şi propria sa mobilă, dar această ocazie nu se prezentase şi, în plus, se pare că nici legea nu permite unui portărel să instrumenteze un caz împotriva lui însuşi. Într-o noapte, pe când se odihnea lângă soţia sa, Malicorne muri în somn şi fu imediat admis pentru a fi judecat, în prima instanţă, de către Sfântul Petru. Marele Sfânt Chelar îl primi cu răceală.

– Te numeşti Malicorne şi eşti portărel. Nu avem aşa ceva în Rai.

– Nu-i nimic, răspunse Malicorne. Nu prea ţin să fiu alături de confraţi.

În timp ce supraveghea instalarea unei cisterne imense, umplută cu apă după toate aparenţele, ce tocmai fusese adusă de o trupă de îngeri, Sfântul Petru schiţă un surâs de ironie.

– Am impresia, băiete, că îţi cam faci iluzii.

– Sper şi eu, asta-i tot, spuse Malicorne. De altfel mă simt cu conştiinţa împăcată. Bineînţeles, sunt şi eu un păcătos abominabil, o cupă de nelegiuri, o vermină impură. Dar adevărul e că nu am păgubit pe nimeni de un bănuţ, că am mers regulat la slujbă şi că mi-am făcut datoria de portărel spre satisfacţia generală.

– Chiar aşa? zise Sfântul Petru. Ia uită-te la cisterna asta care tocmai a urcat spre cer odată cu ultimul tău suspin. Ce crezi că conţine?

– Habar n-am.

Portărelul studie cisterna şi conţinutul ei amar şi replică fără să se fâstâcească:

– E posibil. Dacă văduva şi orfanul sunt rău-platnici, trebuie să recurgi la sechestru mobiliar. Asta se lasă întotdeauna cu plânset şi scrâşniri din dinţi, ştiţi prea bine. Aşa că nu trebuie să te mire că este plină cisterna. Mulţumită lui Dumnezeu, mi-a mers bine treaba şi nu am şomat.

Acest cinism atât de liniştit îl indignă pe Sfântul Petru care izbucni, întorcându-se spre îngeri:

– În Iad cu el! Să-i spălaţi păcatele arzându-l într-un foc mare şi să fie păstrată cenuşa lui pe veşnicie şi să fie udată de două ori pe zi cu lacrimile văduvei şi ale orfanului!

Îngerii se năpustiră numaidecât. Malicorne îi opri cu un gest ferm.

– Staţi aşa, spuse el. Fac recurs la Dumnezeu împotriva acestei judecăţi nedrepte.

Procedura e procedură. Sfântul Petru, furios, a trebuit să suspende executarea sentinţei. Dumnezeu nu se lăsă aşteptat prea mult şi, precedat de un bubuit de tunet, intră plutind pe un nor. Nici el nu părea să-i agreeze prea mult pe portărei. Puteai să-ţi dai uşor seama după felul morocănos în care îl interoga pe Malicorne.

– Doamne, răspunse portărelul, uite ce s-a întâmplat: Sfântul Petru îmi impută lacrimile văduvei şi ale orfanului pe care eu le-am făcut să curgă în timp ce îmi exercitam datoria mea de portărel, şi acum dă dispoziţie ca aceste lacrimi usturătoare să fie instrumentul pedepsei mele eterne. Este o nedreptate.

– Fără îndoială, spuse Dumnezeu întorcându-se spre Sfântul Petru şi încruntându-se. Portărelul care sechestrează mobila săracului nu este decât instrumentul

legii umane de care el nu e responsabil. El nu poate decât să-l plângă pe sărac în inima sa.

– Tocmai de aceea, izbucni Sfântul Petru. Ăsta, departe de a avea o gândire milostivă amintindu-şi de victimele sale, vorbea adineauri despre ele cu o veselie groaznică în care se complăcea cu cinism.

– Ba deloc, ripostă Malicorne. Mă bucuram că eu întotdeauna am fost punctual în îndeplinirea funcţiilor mele, dar şi pentru că această muncă nu mi-a lipsit. Aşadar este o crimă să-ţi iubeşti meseria şi să o îndeplineşti cu bine?

– În general nu-i o crimă, fu de acord Dumnezeu, din contră. Cazul dumitale este destul de deosebit, dar, în sfârşit, ţin să recunosc că judecata Sfântului Petru a fost pripită. Hai să vedem acum faptele dumitale bune. Unde sunt?

– Doamne, cum îi spuneam adineauri Sfântului Petru, am murit fără să fiu dator cu nimic nimănui şi am fost întotdeauna punctual la slujbe.

– Şi altceva?

– Altceva? Să văd, îmi amintesc că acum vreo cincisprezece ani, pe când ieşeam de la liturghie, am dat zece parale unui sărac.

– Exact, observă Sfântul Petru. Numai că era o monedă falsă.

– Eu sunt liniştit, spuse Malicorne. A găsit el calea să o pună în circulaţie.

– Asta-i tot ce ai la activ?

– Doamne, eu nu prea îmi amintesc. Se spune că mâna stângă nu trebuie să ştie ce face dreapta.

N-a fost greu de demonstrat că aceste cuvinte frumoase nu ascundeau nicio faptă bună şi niciun gând frumos cu care să se poată mândri un suflet în faţa unui tribunal suprem. Dumnezeu părea foarte contrariat. Vorbindu-i în ebraică, pentru a nu fi înţeles de portărel, spuse Sfântului Petru:

– Imprudenţa dumitale ne-a cam pus într-o poziţie proastă. Bineînţeles, acest portărel este un individ destul de respingător, care şi-ar fi găsit locul în Iad, dar acuzaţia dumitale este contestabilă şi, în plus, l-ai mai şi lovit în orgoliul său profesional. Va trebui să-l despăgubim.

– Şi ce-ai vrea să fac eu cu el? Nu am cum să-i deschid porţile Raiului. Ar ieşi un scandal. Şi atunci?

Sfântul Petru păstră o tăcere posomorâtă. Dacă ar fi depins numai de el, soarta portărelului ar fi fost decisă imediat.

Lăsându-l într-o dispoziţie nu tocmai bună, Dumnezeu se întoarse spre Malicorne şi îi spuse în franceză:

– Eşti un om rău, dar greşeala Sfântului Petru te-a salvat. De scăpat de Iad ai scăpat, nici gând să intri acolo. Cum nu eşti demn să intri în Rai, te trimit din nou pe pământ pentru a-ţi urma cariera dumitale de portărel şi a încerca să-ţi recâştigi şansa de beatitudine. Du-te şi profită de această suspendare care ţi s-a acordat.

A doua zi dimineaţă, când se trezi lângă soţia sa, Malicorne ar fi putut crede că a visat, dar ştia că totul a fost adevărat şi reflectă la posibilităţile de a se mântui. Tot la asta se mai gândea în momentul în care intră în birou, la ora opt. Secretarul său, bătrânul Bourrichon, care lucra cu el de treizeci de ani, era deja la masa de lucru.

– Bourrichon, spuse portărelul intrând, îţi voi da cu cincizeci de franci mai mult pe lună.

– Sunteţi prea amabil, domnule Malicorne, exclamă Bourrichon, împreunându-şi mâinile. Vă mulţumesc, domnule Malicorne.

Dar manifestarea acestei recunoştinţe nu-l impresionă prea mult pe portărel. Luă dintr-un dulap un caiet nou şi, desenând o linie verticală, împărţi prima pagină în două coloane. Deasupra coloanei din stânga, scrise cu litere mari: „Fapte rele“, iar în cealaltă coloană scrise: „Fapte bune“. Îşi luă angajamentul să fie foarte drastic cu el însuşi şi să nu uite nimic din ceea ce ar fi

împotriva lui. În acest spirit de echitate austeră își examina programul său de lucru la începutul acelei dimineți. Nu găsi nimic ce să treacă în coloana din stânga, și scrise la capitolul de fapte bune: „I-am mărit pe loc salariul cu cincizeci de franci pe lună secretarului meu, Bourrichon, deși nu prea merita".

Cam pe la ora nouă, primi vizita domnului Gorgerin, clientul său cel mai bun. Era un mare proprietar care poseda patruzeci și două de imobile în oraș, dar lipsa de bani a anumitor locatari îl obliga să recurgă adesea la serviciile lui Malicorne. De data asta veni să discute despre o familie nevoiașă care avea restanță la ultimele două termene.

– Nu mai pot să aștept. Sunt șase luni de când mă duc cu vorba. Să terminăm odată.

Malicorne, nu fără dezgust, se forță să pledeze cauza acestor locatari rău-platnici.

– Mă gândesc dacă nu ți-ar fi mai bine să-i mai lași un pic. Mobila lor nu face doi bani. Produsul acestei vânzări nu va acoperi nici a zecea parte din creanța dumitale.

– Știu bine, suspină Gorgerin. Am fost prea bun. Întotdeauna ești prea bun. Dar oamenii ăștia fac abuz.

De aceea vin să vă rog să faceți ce trebuie. Gândiți-vă că am cincizeci și unu de chiriași. Dacă s-ar fi dus vestea că eu sunt bun, nu mai apucam să încasez nici jumătate din chirii.

– Așa este, fu de acord Malicorne. Fiecare trebuie să-și vadă interesul. Dar, stai liniștit, domnule Gorgerin. Eu, care cunosc destulă lume, nicăieri n-am auzit că dumneata ești om bun.

– Asta nu-i rău, pe bune.

– Poate, dintr-un anumit punct de vedere, cine știe.

Malicorne nu îndrăzni să-și ducă gândul la bun sfârșit. Visa la circumstanțele agreabile ale unui păcătos ce se prezenta în fața tribunalului lui Dumnezeu, urmat de rumoarea unui oraș întreg care să depună mărturie despre bunătatea lui. După ce își conduse clientul la ușă, se duse direct la bucătărie unde, în prezența soției sale emoționate, spuse servitoarei:

– Mélanie, îți măresc salariul cu cincizeci de franci pe lună.

Fără să aștepte mulțumiri, reveni la oficiul lui și scrise în caietul său, în coloana cu fapte bune: „I-am mărit în mod spontan salariul cu cincizeci de franci servitoarei Mélanie, deși e cam «jegoasă»".

Nemaivând pe nimeni căruia să-i mai crească leafa, se îndreptă spre cartierele rău famate, unde vizită câteva familii sărace. Gazdele, care se temeau de el de cum îl vedeau intrând, îl primeau cu o rezervă ostilă, dar el se grăbea să le încurajeze şi le lăsa la plecare o bancnotă de cincizeci de franci. De obicei, după ce pleca, îndatoraţii săi băgau banii în buzunar mormăind: „Coţcar bătrân, nu-i e prea greu să facă acte de caritate cu tot ce a stors din mizeria noastră!". Dar era mai degrabă un mod de exprimare impus de pudoarea unei schimbări totale de atitudine.

În seara învierii sale, Malicorne scrisese în caiet douăsprezece fapte bune care ajungeau la şase sute de franci, şi niciuna rea. A doua zi şi în zilele următoare, continuă să împartă bani familiilor nevoiaşe. Îşi impuse o medie zilnică de douăsprezece fapte bune care ajungeau şi la cincisprezece sau şaisprezece, când credinţa sau stomacul său îi inspirau motive de îngrijorare. O digestie cam anevoioasă a portărelului îi aduse astfel o nouă creştere a salariului cu cincizeci de franci lui Bourrichon care, nu demult chiar, se temea de această stare de rău a patronului său, tulburare întodeauna ţinută pe cheltuiala lui.

Atâtea acte de binefacere nu puteau trece neobservate. Se duse vestea în tot oraşul cum că Malicorne îşi pregătea terenul unei candidaturi electorale, căci era cunoscut de prea mult timp pentru a admite că acţiona în scop dezinteresat. Avu o clipă de descurajare, dar când se gândea la importanţa mizei, îşi reveni repede şi dublă actele de caritate.

În loc să-şi limiteze generozitatea la pomeni făcute persoanelor particulare, îi veni ideea să facă donaţii Asociaţiei *Oeuvre des Dames Patroneşses* (a oraşului), preotului parohiei sale, societăţilor de ajutor reciproc, *Fraternităţii* Pompierilor, asociaţiei foştilor elevi de colegiu şi tuturor organismelor, creştine sau laice, constituite sub preşedinţia unui personaj influent.

În patru luni, a cam cheltuit în felul ăsta o zecime din averea sa, dar îşi asigurase o bună reputaţie. În tot oraşul era dat drept model de caritate, iar exemplul său fu atât de antrenant, că donaţiile începură să curgă puhoi din toate părţile în organizaţiile filantropice, astfel încât comitetele directoare putură să organizeze numeroase banchete, cu gustări fine şi îmbelşugate, în care se ţineau discuţii educative. Săracii, ei înşişi nu mai ezitau

în a-şi exprima recunoştinţa faţă de Malicorne, a cărui bunătate devenise proverbială.

Se spunea adesea: „Bun ca Malicorne“, şi se întâmpla chiar destul de des, şi din ce în ce mai mult, ca această locuţiune, fără să te gândeşti prea mult, să fie înlocuită cu o alta, atât de uimitoare şi atât de neobişnuită încât suna în urechile străinilor ca o glumă un pic cam agresivă. Se spunea de fapt: „Bun ca un portărel“.

Lui Malicorne nu-i mai rămânea decât să întreţină această reputaţie şi, continuând să persevereze în actele sale de bună credinţă, aştepta cu sufletul împăcat ca Dumnezeu să-l cheme iar la el. Într-o zi, când făcea o donaţie Asociaţiei Damelor Patroane, Doamna preşedinte Saint-Onuphre îi spuse cu tandreţe: „Domnule Malicorne, eşti un sfânt“. Iar el protestă cu umilinţă: „Vai doamnă, un sfânt, e prea mult spus. Sunt încă departe de a fi un sfânt“.

Soţia sa, gospodină practică şi econoamă, considera că toată această bunătate îi costa cam mult. Se enerva din ce în ce mai mult, cu cât îşi dădea seama mai bine de scopul risipei sale. „Tu îţi cumperi partea ta din Rai, spunea ea destul de aspru, dar nu dai un bănuţ pentru a mea. Aici se vede egoismul tău.“ Malicorne

protesta liniştit, spunând că dădea pentru plăcerea de a da, dar reproşul ei îl atinse şi nu avea conştiinţa împăcată, astfel că îi permise soţiei sale să facă orice cheltuială pe care ar socoti-o necesară pentru a intra în ceruri. Ea refuză această ofertă generoasă cu indignare, iar el nu putu să se abţină de la a simţi o mare uşurare.

După un an, portărelul, care continua să ţină evidenţa faptelor sale bune, completase şase caiete de şcoală. De fiecare dată le scotea din sertar, le cântărea fericit în mână şi uneori se mai apuca să le răsfoiască. Nimic nu i se părea mai plăcut decât vederea tuturor acestor pagini, în care faptele bune erau scrise în coloane strânse, lângă margini mari albe, dintre care cele mai multe erau goale de fapte rele. Malicorne, cu o senzaţie de fericire deplină, visa la momentul în care va apărea în faţa judecăţii cu acest bagaj impresionant.

Într-o dimineaţă, când tocmai terminase de sechestrat mobila unui şomer, portărelul, mergând pe uliţele unui cartier mărginaş, se simţi deodată tulburat şi neliniştit. Era un fel de incertitudine sfâşietoare şi melancolică, dar care nu se raporta la niciun obiect precis şi pe care nu-şi aducea aminte să o fi simţit vreodată. Totuşi îşi făcuse meseria fără frică şi fără pic

de milă, iar după terminarea operaţiunii, după ce îi făcu şomerului un act de caritate, oferindu-i o hârtie de cincizeci de franci, nu fu nici măcar emoţionat.

Ajuns pe strada Poterne, trecu pragul unei case mizerabil de veche, umedă şi urât mirositoare, care aparţinea clientului său, domnul Gorgerin. Cunoştea această casă de mult timp, de când venise să instrumenteze împotriva mai multor locatari, şi cu o seară înainte împărţise diverse pomeni chiar aici. Îi mai rămăsese să mai viziteze etajul trei. După ce trecu printr-un culoar obscur, cu pereţi prăfuiţi, şi după ce urcă trei rânduri de trepte, se regăsi într-o lumină ciudată de pod. Etajul al treilea, care era şi ultimul etaj, nu era luminat decât de o lucarnă care se deschidea într-un colţ de acoperiş mansardat.

Malicorne, gâfâind un pic din cauza urcatului, se opri un moment ca să examineze locurile. Ipsosul pereţilor mansardaţi, sub efectul umidităţii, formase umflături din care multe au crăpat, lăsând să apară, ca un fund de abces, lemnul negru şi putrezit al unui căprior sau al unei stinghii.

Sub lucarnă, o chiuvetă de fier şi o pânză groasă erau puse direct pe podea, deşi aceste măsuri nu protejau în niciun caz suficient de infiltraţiile de apă de

ploaie, atâta era de ros şi măcinat încât avea pe alocuri moliciunea unui covor. Nici aspectul acestui palier sumbru şi strâmt, nici duhoarea fadă pe care o respirai nu aveau cum să-l surprindă pe portărel, care văzuse multe asemenea lucruri în decursul carierei sale.

Cu toate acestea, îngrijorarea sa devenise mai înţepătoare şi i se părea că era pe punctul de a prinde un sens. Auzi un plânset de copil într-una din cele două locuinţe care dădeau spre palier, dar nu putu să-şi dea seama cu certitudine din ce parte venea vocea, aşa că bătu la întâmplare la una dintre cele două uşi.

Locuinţa avea două încăperi stil vagon, strâmte ca un culoar, iar prima, în care nu intra lumina zilei decât prin geamul uşii de comunicare, era chiar mai întunecoasă decât palierul. O femeie subţirică, cu o faţă foarte tânără, dar obosită, îl primi pe Malicorne. Un copil de doi ani, cu ochii umezi, se ţinea de fusta ei, şi îl privea pe vizitator cu o curiozitate care îl făcea să-şi uite necazul.

A doua încăpere în care fu introdus portărelul era mobilată cu un pat de campanie, cu o măsuţă de lemn alb, două scaune şi o maşină veche de cusut, aşezată în faţa ferestrei mansardate care dădea spre acoperiş.

Mizeria acestui interior nu oferea nimic în plus față de ce văzuse în alte părți; dar, pentru prima dată în viața sa, Malicorne se simțea intimidat intrând în casa unui sărac.

De obicei, vizitele sale de caritate erau dintre cele mai scurte. Fără să se așeze, punea câteva întrebări precise, scotea o formulă de încurajare și, lăsând darul, se îndrepta imediat spre ușă. De data asta, nu mai știa prea bine de ce venise și nu se mai gândea să ducă mâna la portofel. Ideile îi tremurau în cap și cuvintele pe buze. Abia dacă îndrăznea să ridice ochii spre mica croitoreasă, gândindu-se la meseria sa de portărel.

Ea, la rândul său, nu era mai puțin intimidată, deși reputația sa de om caritabil era cunoscută de mult timp. Copilul era cel căruia îi erau destinate aproape toate cheltuielile de întreținere. Temător la început, se liniști repede și, din proprie inițiativă, urcă pe genunchii lui Malicorne. Acestuia îi păru atât de rău că nu avea bomboane să-i dea, că îi veni să plângă. Deodată, se auzi cum cineva bate puternic în ușă, ca niște lovituri de baston. Croitoreasa păru speriată și intră în cealaltă încăpere ca să deschidă ușa de la intrare.

– Așadar! spuse o voce groasă și arogantă pe care Malicorne o recunoscu ca fiind cea a lui Gorgerin. Așadar? Cred că pentru azi ne-am înțeles?

Răspunsul ajunse la urechea portărelului ca un murmur nedeslușit, dar sensul era prea ușor de înțeles. Gorgerin începu să răcnească cu o voce teribilă care sperie copilul și se auzi în toată casa:

– A nu! nu! Eu m-am săturat! Nu o să mai îmi plătiți cu baliverne. Vreau banii mei. Dați-mi imediat banii. Chiar în momentul ăsta! Hai, arată-mi unde țineți economiile. Vreau să le văd.

Altă dată, Malicorne ar fi admirat zelul cu care Gorgerin își desfășura temuta treabă ce consta în a încasa chiria de la săraci. Dar acum avea același sentiment de teamă care-i făcea să îi bată inima copilului refugiat în brațele sale.

– Hai, scoateți banii! strigă Gorgerin în gura mare. Dați-mi-i voi, dacă nu, pot să vi-i găsesc eu!

Portărelul se ridică și, așezând copilul pe scaun, intră în cealaltă cameră fără vreo intenție precisă.

– Ia uite! strigă Gorgerin. Mă gândeam să vorbesc de lup, și lupul la ușă.

– Cară-te! ordonă portărelul.

Prins pe picior greşit, Gorgerin se uită la el cu ochi stupefiaţi.

– Cară-te! ordonă Malicorne.

– Ia te uită, v-aţi pierdut minţile? Eu sunt proprietarul.

Malicorne îşi pierdu într-adevăr minţile, căci se năpusti asupra lui Gorgerin şi îl zvârli în afara locuinţei, vociferând:

– Un porc de proprietar eşti, asta eşti. Jos cu proprietarii! Jos cu proprietarii!

Temându-se pentru viaţa lui, Gorgerin scoase repede un revolver şi, îndreptându-l spre portărel, îl seceră pe loc, iar acesta căzu pe micul palier, lângă chiuvetă şi pânza cea groasă.

Dumnezeu se afla în trecere prin sala de audienţă atunci când Malicorne fu admis la înfăţişare.

– Ah, spuse el, uite că s-a întors portărelul nostru. Cum s-a comportat?

– Într-adevăr, răspunse Sfântul Petru, se pare că pedeapsa lui nu va fi prea mare.

– Să vedem un pic faptele sale bune.

– Oh! păi, ce fapte bune. Nu are decât una la activ.

Aici, Sfântul Petru îl privi pe Malicorne cu un surâs de tandreţe. Portărelul vru să protesteze şi să-şi susţină faptele sale bune trecute în caiete, dar Sfântul nu îl lăsă să ia cuvântul.

– Da, o singură faptă bună, dar care e de merit. A strigat, el, un portărel: „Jos cu proprietarii!".

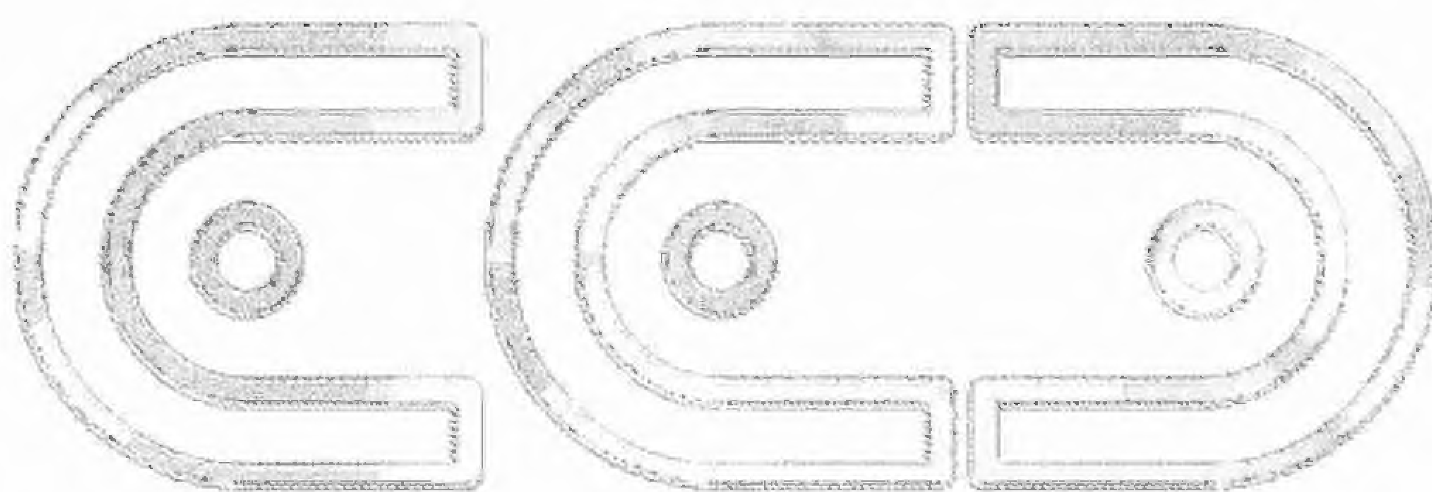
– Ce frumos, murmură Dumnezeu. Ce frumos.

– A strigat de două ori, şi a murit chiar în momentul în care apăra o amărâtă împotriva ferocităţii proprietarului său.

Dumnezeu se minună şi, în onoarea lui Malicorne, comandă îngerilor să cânte din lăută, din violă, din oboi, şi din flajeolet. Apoi comandă să fie deschise ambele batante ale porţilor Raiului, aşa cum se face pentru dezmoşteniţi, muritorii de foame, boschetarii şi condamnaţii la moarte. Şi aşa, portărelul, purtat pe o arie muzicală, intră în Paradis cu un cerc de lumină deasupra capului.

CUPRINS

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

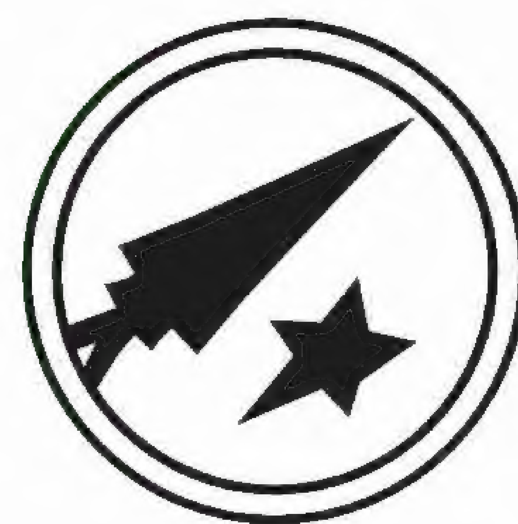
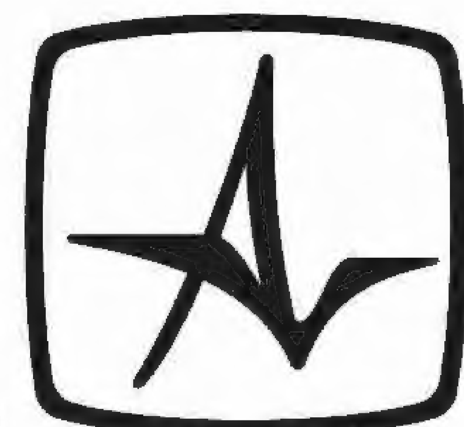

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

